

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
SOSYOLOJİ PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE AKADEMİSİNDE POSTKOLONYAL
TEORİNİN ALIMLANMASI:
LİSANSÜSTÜ TEZLER ÜZERİNDEN BİR
ARAŞTIRMA**

**NEVİN BAŞARAN
197B4006**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. ONUR GÜNEŞ AYAS**

**İSTANBUL
2023**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
SOSYOLOJİ PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE AKADEMİSİNDE POSTKOLONYAL
TEORİNİN ALIMLANMASI:
LİSANSÜSTÜ TEZLER ÜZERİNDEN BİR
ARAŞTIRMA**

**NEVİN BAŞARAN
197B4006
ORCID NO: 0000-0001-8657-6411**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. ONUR GÜNEŞ AYAS**

**İSTANBUL
2023**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
SOSYOLOJİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE AKADEMİSİNDE POSTKOLONYAL
TEORİNİN ALIMLANMASI:
LİSANSÜSTÜ TEZLER ÜZERİNDEN BİR
ARAŞTIRMA

NEVİN BAŞARAN
197B4006

Tezin Savunulduğu Tarih: 19.01.2023

Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur

Unvan Ad Soyad

İmza

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Onur Güneş Ayas

Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Şerif Esendemir

: Doç. Dr. Muhammet Özdemir

İSTANBUL
OCAK, 2023

ÖZ

TÜRKİYE AKADEMİSİNDE POSTKOLONYAL TEORİNİN ALIMLANMASI: LİSANSÜSTÜ TEZLER ÜZERİNDEN BİR ARAŞTIRMA

Nevin Başaran

Ocak, 2023

Bu çalışma Türkiye akademisinde postkolonyal teorinin alımlanışını seçilmiş bazı metinler ve tamamlanmış lisansüstü tezler üzerinden incelemeyi, postkolonyal teori kapsamındaki kavram ve kuramcılarının hangi akademik yaklaşım ve temalarla ilişkilendiğini ve üniversitelerin hangi bölümlerinde çalışıldığını göstermeyi amaçlamıştır. Çalışma öncelikle postkolonyal teorinin dünyadaki gelişimini, uluslararası kabul görmüş isimlerini ve temel kavramlarını araştırmış, daha sonra Türkiye’deki tarihçesinin ve yerli literatürdeki belli başlı örneklerinin izini sürmüş, son olarak da Türkiye’de yapılmış lisansüstü tezlerde postkolonyal teorinin alımlanışını konu edinmiştir. Böylelikle postkolonyal teorinin hem dünyadaki gelişimi hem de Türkiye’nin akademik hayatındaki etkisi ve alımlanışı hakkında genel bir tablo ortaya konulmuştur. Araştırmada postkolonyal teoride önemli isim (Edward Said, Frantz Fanon, Gayatri C. Spivak, Homi Bhabha vs.) ve kavramlar (postkolonyalizm, oryantalizm, Avrupa-merkezcilik, maduniyet, melezlik vs.) anahtar kelimeler olarak belirlenmiş ve YÖK Ulusal Tez Merkezinde taratılarak başlık ve özetlerinde bu kelimeleri içeren lisansüstü tezlerden bir örneklem oluşturulmuştur. Tezlerin analizine geçmeden önce, belirlenen isimlerin Türkçe’ye çevrilen eserleri ve yayım tarihleri ve bu isimler hakkında yapılan belli başlı çalışmalar hakkında bilgi verilmiş, Türkiye toplumunu analiz ederken postkolonyal kuramın çeşitli unsurlarından faydalanan eserler ve ana eğilimler tespit edilmiştir. Belirlenen anahtar kelimelere göre oluşturulmuş tez örnekleminin hem sayısal analizi (yayınlandığı yıl, ana bilim dalı-bölüme vs. göre dağılımları) hem de betimsel analizi yapılmış, ayrıca literatürde tespit edilen ana eğilimler dikkate alınarak ilişkilendikleri tema ve yaklaşımlar belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre, tezlerde postkolonyal teorinin en çok Said ve oryantalizmle ilişkili unsurlarının ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Postkolonyal teorinin Said dışındaki isimlerinin en çok İngiliz Dili ve Edebiyatı, takiben Uluslararası İlişkiler bölümünde; oryantalizmi konu edinen tezlerinse en çok Temel İslam Bilimleri bölümlerinde çalışıldığı görülmüştür. Tezlerin incelenen kısmında en çok Said ve Bhabha’nın ardından Spivak ve Fanon’un ön plana çıktığı, Nkrumah, Young, Loomba, Shayegan, Chatterjee, Césaire, Mbembe, Cabral, Memmi, Chakrabarty ve Guha’nın daha az görünür olduğu ve Nandy ve Dirlik’in isminin geçmediği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Postkolonyalizm, Oryantalizm, Garbiyatçılık, Maduniyet

ABSTRACT

RECEPTION OF THE POSTCOLONIAL THEORY IN TURKISH ACADEMY:

A RESEARCH THROUGH POSTGRADUATE THESES

Nevin Başaran

January, 2023

The purpose of this study is to examine the reception of postcolonial theory in Turkish academy through selected texts and postgraduate theses and to show which academic approaches and themes are associated with the concepts and theorists within the scope of postcolonial theory, and in which departments of universities they are studied. The study first investigated the global development of postcolonial theory, its internationally accepted names and basic concepts, then traced its history and major products in Turkey, then finally examined the reception of postcolonial theory in graduate theses in Turkey. Thus, a broad picture of the global development of postcolonial theory, as well as its impact and reception in Turkey's academic life, has been presented. Major names (Edward Said, Frantz Fanon, Gayatri C. Spivak, Homi Bhabha, etc.) and concepts (postcolonialism, orientalism, Eurocentrism, subalternity, hybridity, etc.) in postcolonial theory were identified as keywords in the research and were scanned in YÖK National Thesis Center and a sample of graduate theses with these words in their abstracts and titles was created. Before the analysis of the theses, information was given about the works of the specified names translated into Turkish and their publication dates and the main studies on these names. The studies that make use of various elements of postcolonial theory to analyze Turkish society and the major trends in the field were introduced. Both numerical (year of publication, distribution by the discipline- department, etc.) and descriptive analysis of the thesis sample based on the determined keywords were conducted. Furthermore, in the light of the major trends identified in the literature, the themes and approaches associated with postcolonial theory in the theses were attempted to be defined. Accordingly, it was established that the elements of the postcolonial theory which are mostly related to Said and orientalism have come to the fore in the theses. It occurred that the names of postcolonial theory other than Said have received the most attention in the English Language and Literature departments, then in the International Relations departments; on the other hand, the theses regarding Orientalism have been studied mostly in Basic Islamic Sciences departments. It was determined that, in the examined part of the theses, Spivak and Fanon came to the fore after Said and Bhabha; Nkrumah, Young, Loomba, Shayegan, Chatterjee, Césaire, Mbembe, Cabral, Memmi, Chakrabarty and Guha were less visible and Nandy and Dirlik were not mentioned.

Key Words: Postcolonialism, Orientalism, Occidentalism, Subalternity

ÖN SÖZ

Postkolonyal teorinin Türkiye’deki akademik hayattaki etkisini araştırmak için yola çıkan bu çalışmada esasen lisansüstü tezler incelenmiştir. Çalışma boyunca verdiği fikirlerle bana yol gösteren, bilgi birikimiyle konuyla ilgili eksiklerimi sabırla tamamlayan ve konuya farklı açılardan yaklaşmamı sağlayan değerli tez danışmanım Doç. Dr. Onur Güneş Ayas’a destek ve emeklerini esirgemediği için sonsuz teşekkür ederim.

Postkolonyal teoriyle lisans öğrenimi gördüğüm sırada bir grup arkadaşım ile oluşturduğumuz okuma grubunda tanışmıştım. Bu süreçte yaptığımız verimli tartışmalar ve yüksek lisansta aldığım dersler akademik gelişimime çok büyük katkı sağladı. Lisans sürecini beraber geçirdiğimiz sevgili dostlarım Mete ve Şamil’e, yüksek lisans sürecinde edindiğim kıymetli arkadaşlarım Yunus, Yasin ve Neslihan’a yardımlarından dolayı çok teşekkür ederim.

Son olarak öğrenim hayatım boyunca yaptığım her seçimde yanımda olan ve maddi manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili aileme teşekkürlerimi borç bilirim.

İstanbul; Ocak, 2023

Nevin Başaran

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi

1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
1.1.1. İlgili Literatür	1
1.2. Konu, Kapsam ve Sınırlılıklar	7
1.3. Araştırmanın Yöntemi	9
1.4. Araştırma Soruları	13
1.5. Çalışmanın Planı	14
2. POSTKOLONYAL TEORİ VE TEMEL KAVRAMLAR	16
2.1. Postkolonyalizm Nedir?	16
2.2. Postkolonyalizmin Literatürdeki Tarihçesi	20
2.3. Postkolonyal Teoriye Ait Kavramlar	21
2.3.1. Kolonyal	22
2.3.2. Emperyalizm	23
2.3.3. Postkolonyal	25
2.3.4. Metropoliten	26
2.3.5. Birinci Dünya	27
2.3.6. Üçüncü Dünya	27
2.3.7. Négritude	28
2.3.8. Oryantalizm	29
2.3.9. Madun (Subaltern)	31
2.3.10. Küreselleşme (Globalizasyon)	32
2.3.11. Yerellik (Locality)	33
2.3.12. Avrupa-merkezcilik	34
2.3.13. Yaralı Bilinç Kavramı	35
2.3.14. Melezlik Kavramı	36
2.3.15. Postkolonyal Teori ve Modernizm Eleştirisi	37
2.4. Postkolonyal Teorideki İsimler ve Türkçeye Çevrilen Eserleri	39
2.4.1. Albert Memmi	40
2.4.2. Gayatri Chakravorty Spivak	40
2.4.3. Homi Bhabha	42
2.4.4. Achille Mbembe	42

2.4.5.	Partha Chatterjee	44
2.4.6.	Dipesh Chakrabarty.....	46
2.4.7.	Ranajit Guha.....	47
2.4.8.	Daryush Shayegan.....	47
2.4.9.	Robert J. Young	48
2.4.10.	Ania Loomba.....	49
2.4.11.	Amilcar Cabral	49
2.4.12.	Kwame Nkrumah	51
2.4.13.	Ashis Nandy	52
2.4.14.	Arif Dirlik	53
3.	TÜRKİYE’DE POSTKOLONYAL TEORİ	55
3.1.	Türkiye’de Postkolonyal Teori: Tarihçe ve Örnek Çalışmalar	55
3.2.	Türkiye’de Postkolonyal Literatürün Alımlanması.....	63
3.2.1.	Edward W. Said	64
3.2.2.	Frantz Fanon	69
3.2.3.	Aimé Césaire	72
3.3.	Türkiye’de Postkolonyal Teori ve Oryantalizm Eleştirilerinin Alımlanması.....	74
3.3.1.	Batılılaşma, Modernleşme Tartışmaları ve Oryantalizm	75
3.3.2.	Garbiyatçılık (Oksidentalizm) ve Self-oryantalizm Tartışmalar.....	79
3.3.3.	Kimikleşme ve Uluslaşma Tartışmaları	85
3.3.4.	Türk Edebiyatı İncelemelerinde Postkolonyal Teori ve Oryantalizm..	87
3.3.5.	Türkiye’de Oryantalizmin Alımlanışına Eleştiriler	91
4.	TÜRKİYE’DE YAPILMIŞ LİSANSÜSTÜ TEZLERDE POSTKOLONYAL TEORİNİN ALIMLANMASI: BULGULAR VE ANALİZ.....	94
4.1.	Lisansüstü Tezleri İncelemek İçin İzlenen Yöntem	94
4.2.	İncelenen Bütün Tezlerin Sayısal Analizi	100
4.3.	Sınıflandırılan Tezlerin Betimsel Analizi.....	111
4.3.1.	Grup 1: Postkolonyal Teoriyi Genel Olarak Alımlayan Tezler	112
4.3.2.	Grup 2: Oryantalizmi ve Edward Said’i Alımlayan Tezler	117
4.3.3.	Grup 3: Avrupa-merkezcilik Eleştirileri	121
4.3.4.	Grup 4: Melezlik Kavramını ve Homi Bhabha’yı Alımlayan Tezler	121
4.3.5.	Grup 5: Maduniyet Kavramı ve Gayatri C. Spivak’ı Alımlayan Tezler.....	122
4.3.6.	Frantz Fanon ve Aimé Césaire’i Alımlayan Tezler	123
4.3.7.	Postkolonyal Teorideki Birden Fazla İsmi ve Kavramı Alımlayan Tezler.....	124
4.3.8.	Postkolonyal Teorideki Diğer İsimleri Alımlayan Tezler.....	126
4.4.	Postkolonyal Eleştirisiyle İlişkili Tezlerde Temalar, Yaklaşımlar ve Kuramlar Arası Etkileşimler.....	127
5.	SONUÇ	133

KAYNAKÇA	141
Kitap ve Makaleler	141
Tezler.....	152

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1:	Belirlenen İsimler	10
Tablo 2:	Belirlenen Kavram ve Temalar	11
Tablo 3:	Tezlerin İncelenmesi İçin Anahtar Kelimelerin Sınıflandırması	12
Tablo 4:	Albert Memmi'nin Türkçeye Çevrilen Kitabı	40
Tablo 5:	Gayatri C. Spivak'ın Türkçeye Çevrilen Eserleri	41
Tablo 6:	Homi Bhabha'nın Türkçeye Çevrilen Kitapları	42
Tablo 7:	Achille Mbembe'nin Türkçeye Çevrilen Kitapları	44
Tablo 8:	Parta Chatterjee'nin Türkçeye Çevrilen Eserleri	45
Tablo 9:	Dipesh Chakrabarty'nin Türkçeye Çevrilen Kitabı	47
Tablo 10:	Ranjit Guha'nın Türkçeye Çevrilen Kitabı	47
Tablo 11:	Daryush Shayegan'ın Türkçeye Çevrilen Kitapları	48
Tablo 12:	Robert Young'un Türkçeye Çevrilen Kitapları	49
Tablo 13:	Ania Loomba'nın Türkçeye Çevrilen Kitabı	49
Tablo 14:	Amilcar Cabral'ın Türkçeye Çevrilen Kitapları	51
Tablo 15:	Kwame Nkrumah'ın Türkçeye Çevrilen Kitapları	52
Tablo 16:	Ashis Nandy'nin Türkçeye Çevrilen Kitabı	53
Tablo 17:	Arif Dirlik'in Türkçeye Çevrilen Eserleri	53
Tablo 18:	Edward W. Said'in Türkçeye Çevrilen Kitapları	65
Tablo 19:	Edward W. Said'in Türkçeye Çevrilen Kitapları	66
Tablo 20:	Edward W. Said'in Türkçeye Çevrilen Kitapları	67
Tablo 21:	Edward W. Said'in Türkçeye Çevrilen Kitapları	68
Tablo 22:	Frantz Fanon'un Türkçeye Çevrilen Kitapları	70
Tablo 23:	Frantz Fanon'un Türkçeye Çevrilen Kitapları	71
Tablo 24:	Frantz Fanon'un Türkçeye Çevrilen Kitapları	72
Tablo 25:	Aimé Césaire'in Türkçeye Çevrilen Eserleri	73
Tablo 26:	Belirlenen İsimler	95
Tablo 27:	Belirlenen Kavram ve Temalar	95
Tablo 28:	Belirlenen İsimlerin Tezlerde Geçme Sıklığı	97
Tablo 29:	Tezlerin İncelenmesi İçin Anahtar Kelimelerin Sınıflandırması	98

Tablo 30:	Sınıflandırılan Anahtar Kelimelerin Tezlerdeki Frekans ve Yüzde Dağılımı	99
Tablo 31:	Tezlerin Türüne Göre Dağılımı	100
Tablo 32:	Sınıflandırılan Tezlerin Yazarlarının Cinsiyetlerinin Yüzde Dağılımı	102
Tablo 33:	İncelenen Tezlerin Yazım Diline Göre Dağılımı.....	103
Tablo 34:	Sınıflandırılan Tezlerde Yazım Dili İngilizce Olanların Oranı	103
Tablo 35:	Tezlerin Anabilim Dalı veya Bölümlere Göre Dağılımı	104
Tablo 36:	Gruplandırılan Tezlerin Yoğunlaştığı Anabilim Dalı veya Bölümler	105
Tablo 37:	Tezlerin Yapıldığı Üniversiteye Göre Dağılımı	107
Tablo 38:	Sınıflandırılan Tezlerin Yoğun olarak Çalışıldığı Üniversiteler.....	108
Tablo 39:	Tezlerin Yayınlandıkları Yıllara Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı...	109
Tablo 40:	Edebiyat Eleştirilerinde İncelenen Yazarlar ve Eserleri	112

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Belirlenen İsimlerin Tezlerde Geçme Frekansları	97
Şekil 2: Sınıflandırılan Anahtar Kelimelerin Tezlerdeki Frekans ve Yüzde Dağılımı	100
Şekil 3: Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı.....	101
Şekil 4: İncelenen Tezlerin Yazarlarının Cinsiyet Dağılımı	101
Şekil 5: İncelenen Tezlerin Danışmanlarının Unvanlarına Göre Dağılımı	102
Şekil 6: Tezlerin Yayınlandıkları Yıllara Göre Dağılımı	110
Şekil 7: Tez Merkezine Yüklenen Tüm Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı	111

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BBC	: British Broadcasting Corporation/ Britanya Yayın Kuruluşu
BKZ	: Bakınız
IMF	: International Monetary Fund/ Uluslararası Para Fonu
MS	: Microsoft
NATO	: North Atlantic Treaty Organization/ Kuzey Atlantik Örgütü
PKK	: Partiya Karkerên Kurdistanê/ Kürdistan İşçi Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
VB	: Ve Benzeri
VS	: Vesaire
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Postkolonyalizm, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki sömürgeleşme (dekolonizasyon) hareketlerinin bir parçası olarak doğan, 1980’lerde özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere’de kurumsallaşan, 2000’lerle birlikte Türkiye akademisinde görünür hale gelen, dünya genelindeki akademik çalışmalarla birlikte gelişmeye devam eden, eleştirel bir yaklaşımdır. “Post-” ön ekinden dolayı zamansal açıdan sömürge dönemi sonrasını gösterse de kolonyal tarihin tümü – sömürgeleşme dönemindeki direnişler, ortaya çıkmış toplumsal hareketler ve sömürge sonrası bağımsızlık savaşları- teorinin gelişmesinde etkili olmuştur. Kolonyal kelimesinden dolayı sömürgeleştirilmiş milletlerin ve ülkelerin tecrübesine gönderme yapsa da zamansal ve coğrafi sınırların esnekleştirilmesiyle sosyal bilimlerde, farklı hâkimiyet ve tahakküm ilişkileri inceleyen eleştirel bir alan oluşturmuştur (Young, 2016a, 89-90). Araştırmanın amacı, sosyal bilimlerde eleştirel bir teori olarak postkolonyalizmin Türkiye’de alımlanışını ve Türkiye’nin akademik hayatı üzerindeki etkisini lisansüstü tezler üzerinden incelemektir.

1.1.1. İlgili Literatür

Türkiye’de 2000’lerden sonra yaygınlık kazanmaya başlayan, kitap, makale ve sempozyumlarda konu olan postkolonyal teorinin Türkiye’nin akademik hayatında nasıl alımlandığı meselesini doğrudan ve münhasıran konu alan herhangi bir kitap, makale ya da akademik teze ulaşılammıştır. 2010 yılında Toplumbilim Dergisi’nin Postkolonyal Düşünce 25. özel sayısı, Türkiye’ye teoriyi tanıtmaya açısından önemli bir kaynak niteliğindedir. Sayıda Mahmut Mutman (2010)’ın postkolonyalizmi kavramsal ve tarihsel olarak değerlendiren bir makalesi bulunmaktadır. Mutman, postkolonyalizm kavram veya metaforunun Türkiye’de işe yarayabileceği kanısında olmadığını belirtmektedir. İsa Kalaycı ve Ahmet Kuşçi (2019), oryantalizm literatürünü araştırmak isteyenlere yardımcı bir kaynak olması amacıyla oryantalizm alanında yazılmış kitap, makale ve lisansüstü tezleri tanıtan bir açıklamalı

bibliyografya çalışması yapmışlardır. Postkolonyal literatürdeki eserleri takdim eden ve 2015 yılında Garbiyat Dergisi'nin birinci sayısında Ufuk Özcan ve Birgül Koçak Oksev (2015) tarafından hazırlanan bir çalışmada "İslam Dünyası ve Garbiyat", Türkiye'de Garbiyat Literatürü" ve "Postkolonyal Literatür, Maduniyet Çalışmaları ve Avrupa-merkezcilik Eleştirisi" başlıklarıyla seçilmiş eserler listelenmiştir.

Türkiye'de postkolonyal teori değerlendirmesi sayabileceğimiz, oryantalizm eleştirilerinin alımlanmasını konu eden makalelerden biri Ali Şükrü Çoruk (2007) tarafından yazılmıştır. Makalede, Said'in Türkçeye çevrilen eserleriyle ilgili bilgi verilmiş ve Türkçede yazılmış Said'in etkisindeki bazı metinlerden bahsedilmiştir. Aytaç Yıldız (2013) tarafından yazılan bir diğer makalede ise seçilmiş aydınların bazı eserlerinde oryantalizm eleştirisinin nasıl alımlandığı tartışılmış; "Türkiye tarihi açısından ele alanlar, yöntem olarak Foucault'nun söylem kavramını sorunsallaştıranlar ve Said'in eserinde Osmanlı'nın yokluğu meselesini işleyenler" olacak şekilde üç başlık oluşturulmuştur. Mete Akbaba (2021) tarafından yazılmış en yakın tarihli çalışma ise, Türkiye'de Edward Said'in eleştirel yöntemini anlaşılması gerektiği şekilde ortaya koymayı amaçlayan, derlemesini Fırat Mollaer'in yaptığı bir kitapta karşımıza çıkar. Makale, Edward Said'in ve oryantalizm eleştirilerinin akademide, İslamcı dergilerde ve popüler kültürde alımlanışının eleştirel bir değerlendirmesini yapmaktadır.

Görüldüğü üzere doğrudan postkolonyal teorinin Türkiye'de alımlanışına odaklanan herhangi bir çalışmanın olmayışı, araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Ancak bu konu bir yüksek lisans tezinin boyutlarını aşacağı için, bu çalışmada Türkiye'de postkolonyalizmin alımlanışıyla ilgili genel bir tablo ortaya koymakla yetinilmiş, esas olarak lisansüstü tezlere odaklanılmıştır. Postkolonyalizmin Türkiye'de tamamlanmış lisansüstü tezlerde hangi temalarla karşımıza çıktığını bulmak, diğer disiplin, yaklaşım ve temalarla (feminizm, postyapısalcılık, postmodernizm, Marksizm, kültürel çalışmalar, edebiyat eleştirisi, uluslaşma literatürü, kimlik sorunu vs.) ilişkisini görmek ve sosyoloji, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, din bilimi, felsefe ve hatta fen bilimlerinde nasıl ele alındığını ortaya çıkarmak araştırmanın amaçları arasındadır. Araştırmanın seyrini ve önemini görmek adına postkolonyalizmin dünyada ve Türkiye'deki gelişimiyle ve Türkiye'de postkolonyal literatürde yapılmış lisansüstü tezlerle ilgili kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır.

Postkolonyalizm, en genel haliyle; sömürgeleştirmeden dolayı oluşmuş tahakküm ilişkilerini, sömürgeciliği, emperyalizmi, ırkçılığı, Avrupa-merkezciliği ve Avrupa-merkezci fikir ve bilim anlayışlarını eleştiren; çeşitli disiplinler arası köprüler kurup disiplin ötesi siyasi müdahale hakkının mümkün olması için özgürleştirici siyasetleri birbirlerine eklemleyerek sömürgeciliğin nesneleştirip silikleştirdiği özneyi, yeni öznelere dönüştürmeyi amaçlayan akademik bir disiplindir. Young ve Bongmba'e göre postkolonyal teorinin oluşmasına katkı sağlayan ilk metinlerin Aimé Césaire ve Frantz Fanon tarafından Fransızca yazıldığı kabul edilmektedir (Young, 2016b, X,XI; Bongmba, 2018, 991). Teorinin üç önemli saç ayağından biri olan Césaire'in öncülüğünü yaptığı Négritude hareketi, 1930'larda Paris'te doğmuştur (Ünlü, 2018, 38). Bu anlamda Postkolonyal literatürün Aimé Césaire'in eserleriyle başladığını söyleyebiliriz. En ünlü eseri *Sömürgecilik Üzerine Söylev* 1950 yılında yayınlanmıştır (Ayas, 2015a, 13,20). Sayılan isimlere ek olarak, sömürge-karşıtı hareketlerin ilhamı olan Albert Memmi'nin metinlerinin de teorinin gelişmesine katkı sağladığı kabul edilir (Mollaer, 2021c). 1978'de Edward W. Said (2017)'in oryantalizmi bir söylem olarak incelemeyi sağlayan *Oryantalizm* eseri çıktığında akademik camiada çok ses getirmiş; eserin ilhamı ve esere gelen tenkitler, postkolonyal teorinin ikinci önemli teması olan oryantalizm eleştirilerinin yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır. Diğer yandan 1980'lerde Hindistan'da maduniyet çalışmalarını oluşturan teorisyenlerin metinleri postkolonyal teorinin üçüncü önemli eleştirel değerlendirmesini oluşturmuştur. Marksist teoriye ve özellikle Antonio Gramsci'nin entelektüel birikimine çok şey borçlu olan maduniyet çalışmaları, Ranajit Guha (2006) önderliğinde sömürgecilikten miras kalan Hindistan tarih yazımının eleştirilmesiyle başlamış; 1986 yılında Partha Chatterjee (1996)'nin Üçüncü Dünya milliyetçiliğini sorunsallaştıran kitabının ilhamıyla çalışma alanını genişletmiş ve Gayatri C. Spivak (2020)'in "madun" tanımına getirdiği yapı sökücü yorumla yeni bir boyut kazanmıştır. Dipesh Chakrabarty (2008)'nin Avrupa-merkezci tarih yazımına getirdiği eleştiriler ve Homi Bhabha (2016)'nın postkolonyal öznenin konumunu anlamlı kılan "kültürel melezlik" tanımı, maduniyet çalışmalarının postkolonyal teorideki yerini sağlamlaştırmıştır.

Türkiye'de postkolonyalizmin yeri ve önemine baktığımızda net bir resim çizmek kolay değildir. Postkolonyal teorinin çalışma alanı, coğrafi olarak emperyalizm ve sömürgeleştirmenin uygulandığı ülkelerdir. Türkiye ve Osmanlı Devleti, "Batı"

emperyalizmini tecrübe etse de hiçbir zaman tam anlamıyla bir sömürge olmamışlardır. Hatta kendine has yönetimiyle Osmanlı İmparatorluğu, emperyal bir güç olarak tarihte yerini almıştır. 18.yy'ın ikinci yarısından sonra Osmanlı Devletinin –ve Türkiye'nin- “Batı” ile ilişkileri, Tanzimat’tan başlayıp Cumhuriyet döneminde devam eden “Batılılaşma” ve modernleşme seyriyle birlikte karmaşık bir hal almış; Türk modernleşmesi tecrübesi “Doğu-Batı” ikiliği içinde postkolonyal teorinin de inceleme alanı olmuştur. Postkolonyal literatüre dâhil olabilecek “Doğu-Batı karşıtlığı”, “Doğunun Batı tarafından ideolojik amaçlarla yanlış temsili”, “Batılılaşma”, “yanlış Batılılaşma”, “tepeden inme modernleşme” vb. temalar, Türkiye’deki aydınlar tarafından Tanzimat’tan beri tartışılmaktadır. Ancak uluslararası literatürde postkolonyal teoriyle ilişkilendirilen kuramcı ve kuramların girişi oldukça geç bir tarihe denk gelmektedir. Örneğin Ömer Turan (2009), Jön Türk Devrimi’nin önemli isimlerinden Ahmet Rıza’nın 1922’de Fransızca yayınlanan *Batı’nın Doğu Politikasının Ahlaken İflası* adlı kitabındaki oryantalizm ve sömürgecilik eleştirilerini değerlendirmiş, Osmanlı aydınlarının postkolonyal eleştiriye dâhil edilebilecek yönlerini tartışmıştır. Ertan Eğribel (2010a), *Türk Sosyologları ve Eserleri* derleme kitabının ikinci cildinde yine Ahmet Rıza’nın Batı medeniyeti eleştirilerini Garbiyatçılık çerçevesinde ele almıştır. Hamid Dabashi (2015, 54,75), Nazım Hikmet’i Türkiye’deki örnek postkolonyal aydın ve düşünür niteliğinde saymaktadır. Hasan Aksakal (2017, 47-51), Edward Said’den önce Cemil Meriç’in ve Gayatri Chakravorty Spivak’tan önce Atilla İlhan’ın oryantalizm ve emperyalizm eleştirileri olduğunu söyler. Muhammet Özdemir (2017), postkolonyal teoriyi tanıtan eserinde Cemil Meriç’i postkolonyal aydın olarak değerlendirmiştir. Zeynep Çelik (2020), *Avrupa Şark’ı Bilmez - Eleştirel Bir Söylem (1872-1932)* adlı çalışmasında oryantalizm eleştirilerini Edward Said’den bir asır önce, Namık Kemal’in *Avrupa Şark’ı Bilmez* makalesiyle başlatmaktadır. Diğer yandan Osmanlı Oryantalizmini tartışan Selim Deringil (2003), son dönem Osmanlı’nın göçebe nüfusa uyguladığı taşra yönetimine yansıyan “modernite projesi”ni “medenileştirme misyonu” kavramıyla birlikte düşünmüştür. Türkiye’de postkolonyal literatürün kullanılmasına örnek teşkil eden “Osmanlı emperyalizmi”ni postkolonyal teoriyle birlikte ele alan yakın tarihli makale ise 2020’de Arif Çamoğlu (2020) tarafından yazılmıştır. Türkiye’de postkolonyal aydın olarak sayılan ya da değerlendirilen isimlerle ilgili çalışmaların varlığı Türkiye’de postkolonyal teorinin gelişimi için

önem teşkil etmektedir. Aynı zamanda Said'in kitabında görünmez olan ve Türkiye akademisinin kör noktalarında kalmış Osmanlı oryantalizmi meselesini işleyen araştırmaların olması bu açıdan mühimdir. Fakat bu çalışma uluslararası literatürde postkolonyal eleştiri başlığı altında sınıflandırılması genel kabul görmüş, kuram, kuramcı ve temaların Türkiye'de alımlanışınıyla ilgilidir. Bu yüzden söz konusu çalışmalar, bu araştırmanın kapsamına dâhil edilmemiştir.

Uluslararası literatürde postkolonyal teorinin öncülerinden sayılan Fanon'un *Yeryüzünün Lanetlileri* kitabının Türkçede 1965 yılında erken bir çevirisi bulunmaktadır fakat Fanon'nun çevirilerinin entelektüel olmaktan çok devrimci bir merakla ilgisi olduğunu düşünmekteyiz. Türkiye'ye postkolonyal literatür, akademik metinlere konu olacak şekilde oryantalizm ve oryantalizm eleştirileriyle özellikle Edward Said'in *Oryantalizm/Şarkiyatçılık* adlı eseriyle birlikte yoğun bir biçimde girmiştir. Kitabın 1982 yılında Türkçeye çevrilmesinden sonra "oryantalizm eleştirileri" alanında akademik çevrelerde birçok metin yazılmıştır. Postkolonyal teorinin üç önemli eleştirel değerlendirmesinden (madun çalışmaları, Negritude hareketi) birini oluşturan "oryantalizm eleştirileri"nin, Türkiye akademisinde daha görünür olmasının sebebi Türkiye'nin modernleşme ve "Batılılaşma" tecrübesiyle ilişkili olduğu yorumu yapılmıştır. Bu süreci, oryantalizm, self-oryantalizm ve Garbiyatçılık ekseninde ele alan, seçilmiş düşünürlerin eserlerine yer vererek tezin üçüncü bölümünde (*Türkiye'de Postkolonyal Teorinin Alımlanması*) konuyla ilgili kısa bir değerlendirme yapılacaktır.

Çalışmamızın asıl problemi olan Türkiye'deki tamamlanmış lisansüstü tezlerde postkolonyal teorinin alımlanışına baktığımızda; YÖK Ulusal Tez Merkezinde "oryantalizm" terimi "gelişmiş tarama"da "tümü" seçeneğiyle taratılınca ilk olarak, Güzel Sanatlar bölümünde yapılmış tezin (Arslan, 1992) özet bölümünde akademik bir alan olarak Doğu'nun incelenmesi şeklinde geçmektedir. Sosyoloji bölümünde ise ilk kez, 1998 (Günel, 1998) yılında yapılmış tezin dizin ve özet bölümünde geçmekte ve tezde gezi edebiyatında oryantalizm konusu işlenmiştir. Aynı tezde Edward Said'in ismi özet bölümünde bulunmaktadır. "Şarkiyatçılık" terimi ilk defa, Sosyoloji bölümünde yapılan tezin (Taburoğlu, 2000) anahtar kelimelerinde geçmektedir. 2017 yılında Türkçede yazılmış bir çalışmada Türkiye'de postkolonyal teorinin isminde geçen "postkolonyal/post-kolonyal" ve "postkolonyalizm/post-kolonyalizm" terimlerinin olduğu şekliyle kullanılması 2000'li yıllarda, İngiliz dili

ve edebiyatı bölümlerinde metin incelemeleriyle başladığı bu tarihten sonra Türkiye’de postkolonyal teorinin görünürlüğü çevirilerle devam ettiği saptanmıştır (Özdemir, 2017, 12). YÖK Ulusal Tez Merkezinde taratılınca “postkolonyal” (Duran Karadağ, 2003) ve “Postkolonyalizm” (Kangal, 2004) terimleri ilk olarak, İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde yapılan tezlerin dizin ve özet bölümünde geçmektedir. İki tezde de postkolonyal eleştiri kullanılarak roman incelemesi yapılmıştır. Sosyoloji bölümlerine baktığımızda ilk defa, “postkolonyal” terimi 2007 (Şahin, 2007) yılında yapılmış tezin özet bölümünde edebiyat sosyolojisi bağlamında “Batı” merkezli edebiyat eleştirisi yapılmıştır. “Postkolonyalizm” terimi ise ilk kez, İstanbul Bilgi Üniversitesinde yapılan tezin (Kayıcan, 2009) dizin kısmında geçmektedir. Tezde çift kimlikli yazarlarla kimlik arayışında olan postkolonyal “öteki” arasında ilişki araştırılmıştır.

Bu çalışmada Türkiye’de postkolonyal teorinin alımlanışının 1992 yılında başladığı bulunsa da Mete Akbaba’nın 2021’de yaptığı çalışmada gösterdiği üzere, akademide postkolonyalizm, eleştirel bir teori olarak kullanılmaya 2000’li yıllarda başlamış 2010’lu yıllarda popülerleşmiştir (Akbaba, 2021, 439). “Oryantalizm” terimi, özellikle temel İslam bilimleri & İslam ve temel sanatlar& felsefe ve din bilimleri bölümlerinde yapılan tezlerde yoğun olarak geçerken daha sonra sırasıyla sosyoloji, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler& kamu yönetimi & uluslararası ilişkiler, İngiliz dili ve edebiyatı, tarih, radyo televizyon ve sinema, güzel sanatlar, Türk dili ve edebiyatı ve gazetecilik ya da basın yayın bölümlerinde geçmektedir. “Postkolonyal” terimi ise genellikle İngiliz dili ve edebiyatı, daha sonra sırasıyla siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler& kamu yönetimi & uluslararası ilişkiler, Batı dilleri ve edebiyatı, sosyoloji, mütercim tercümanlık, radyo televizyon sinema bölümlerinde yapılan tezlerde geçmektedir. Postkolonyal teorinin, isminde geçen “postkolonyal” terimiyle birlikte kullanılmaya İngiliz dili ve edebiyatı bölümlerinde başladığını söyleyebiliriz. Postkolonyal aydınların, İngiltere ve ABD’de karşılaştırmalı edebiyat bölümlerinde daha çok İngilizce yazmasıyla, Türkiye’de postkolonyal literatürün çevrilmesi ve yaygınlaşmasında İngiliz dili ve edebiyatı bölümlerinin oynadığı rol arasında bir ilişki varmış gibi görünmektedir.

1.2. Konu, Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmanın konusu, Türkiye’de postkolonyal teorinin alımlanışını, tamamlanmış lisansüstü tezleri inceleyerek ortaya koymaktır. 2000’lerle birlikte akademiye giren ve 2010’larda yapılan tezlerin artmasıyla geniş bir literatür oluşturan postkolonyalizmin Türkiye’nin akademik hayatındaki yerinin saptanması önem teşkil etmektedir. Çalışmanın ilk kısmında postkolonyal teorinin nasıl alımlandığını tespit etmek amacıyla literatür incelemesi sonucunda, postkolonyal teoride öne çıkan bazı isim, kavram ve temalar – anahtar kelimeler¹- belirlenmiştir. Tezleri taramak için bu anahtar kelimeler kullanılmıştır. Araştırmanın konusu Türkiye’deki tamamlanmış lisansüstü tezlerde, belirlenen anahtar kelimelerin nasıl alımlandığıdır. Çalışmanın ikinci kısmında literatür taraması sonucunda, Türkiye’de postkolonyal teoriye konu olacak şekilde bazı metinler belirlenmiştir. Türkiye’deki tartışmaların daha çok “oryantalizm eleştirilerine” yoğunlaştığı saptanmış bu sebeple genel olarak Türkiye’de postkolonyal teorinin nasıl alımlandığını görmek için özellikle oryantalizm eleştirilerine yer veren bazı metinler seçilmiştir. Türkiye’deki postkolonyal tartışmaların haritasını çıkarmak amacıyla seçilmiş metinler, 5 başlık altında temalaştırılmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümünde temalaştırılan metinler kısaca değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda ise seçilen anahtar kelimelerin tezlerdeki alımlanmasıyla Türkiye’deki postkolonyal tartışmalar için belirlenen 5 temanın ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Postkolonyalizm, sadece lisansüstü tezlerde değil; bilimsel makale, kitap ve sempozyumlarda, uluslararası siyasette, televizyon ve yeni medyadaki tartışmalarda, müzikte, görsel ve sahne sanatlarında vb. alanlarda da kendini göstermektedir. Konuyla ilgili literatür taraması yapılırken birçok makale ve kitapta postkolonyal teoriye rastlanmış ancak bu eserlerin incelenmesi, bir yüksek lisans tezinin kapsamını aşacağından, teknik ve zamansal yetersizlikler gözetilerek, çalışma lisansüstü tezlerle sınırlanmıştır. Anahtar kelimeler, tezlerin taratılan bölümlerinde (başlık, konu, dizin, anahtar kavramlar ve özet) geçiyorsa çalışmaya dâhil edilmiştir. Eğer taratılan kelimeler bir tezin saydığımız kısımlarında değil de bunların dışındaki metin kısmında geçiyorsa çalışmaya dâhil edilememiştir. Tezleri edinmek için Tez

¹ Çalışmanın sonraki bölümlerinde belirlenen isim ve kavram ve temalardan *anahtar kelimeler* diye bahsedilecektir.

Merkezi'nin sunduğu hizmet, tezlerin bütün bölümlerini taratmayı içermediğinden böyle bir tarama yapılamamıştır. Dolayısıyla incelemeye alınmayan tezler arasında da konuyla ilgili bölümler olabilir. Ancak oldukça geniş tutulmaya çalışılan anahtar kelimelere bir tezin anahtar kelimeleri, özeti, konusu, başlığı ve dizininde hiç rastlanmaması, postkolonyal kurama ait öncü isim ve kavramların, en azından bu tezin temel kavramsal çerçevesini oluşturmadığı anlamına gelmektedir. Yine de bu eksiklik araştırmanın sınırlılıklarından birini oluşturmaktadır. Tarama sonucunda elde edilen toplam 764 lisansüstü tez olduğu için tezlerin bütün halinde incelenmesi tekil bir araştırmanın kapsamını aşacağından çalışmada sadece başlık, anahtar kelimeler ve özet bölümlerine bakılabilmektedir. Tezlerin bütün bölümleri taransa araştırma konusuyla ilgili daha kapsamlı veriler elde edilebilirdi, ancak bir yüksek lisans tezinin kapsamı buna izin vermeyeceği için, sadece bu seçilmiş bölümlerden hareketle genel bir tablo ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu sebeple tezleri taratmak için oluşturulan anahtar kelimeler de araştırma konusunun genel bir değerlendirmesini yapmaya izin verecek şekilde seçilmiştir. Belirlenen anahtar kelimeler, eğer tezin başlığında, dizininde, anahtar kavramlarında ya da özetinde değilse ve tezin diğer bölümlerinde kavram ya da isim olarak geçiyorsa, bu tezin postkolonyal teoriyi esas almadığı, alt başlıklar içinde postkolonyal teoriye değindiği varsayılmıştır. Bu yöntemle postkolonyal teoriyi çalışmasının temel kavramsal çerçevesi olarak benimseyen tezlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın sınırlılıklarından biri de, postkolonyal eleştirinin belli başlı temalarını (Avrupa-merkezcilik ve Batılılaşma eleştirisi vb.) postkolonyal kurama gönderme yapmadan tartışan veya uluslararası literatürde kabul edildiği şekliyle postkolonyal kuramın doğuşundan önceki döneme ait isimler ve kavramları temel alan tezlerin dışarıda tutulmasıdır. Bu tercih, ilgili çalışmaların postkolonyal kuramın erken bir versiyonu, habercisi veya öncüsü olabileceği yönündeki görüşleri reddetme amacını gütmemektedir. Araştırma, esasen yabancı bir kuramın Türkiye'de alımlanma şeklini konu aldığı için, bu tartışma tezin kapsamı dışında tutulmuştur. Türkiye akademisinde postkolonyal teorinin alımlanmasını tamamlanmış lisansüstü tezler üzerinden inceleyen çalışmada tüm tezlerin sayısal analizi yapılmıştır. Betimsel analiz kısmında ise 764 tez olduğundan dolayı tezlerin incelenen kısmından elde edilen veriler, eğilim gösterdikleri ve yoğunlaştıkları konu ve temalara göre değerlendirilmiş ve bazı örnek çalışmalara yer verilmiştir. Tüm tezler, betimsel

analize dâhil edilse de 764 tezdende 400'ü referans gösterilmiştir. Postkolonyal teoriyi aynı konu, tema, isim ve kavram üzerinden işleyen tezlerin birkaçı örnek teşkil etmesi için referans verilerek araştırmanın kaynakçasına dâhil edilmiştir.

Türkiye’de postkolonyal teörinin ve özellikle oryantalizm eleştirisinin alımlanması konusundaki literatür incelenirken, tüm metinlere yer vermek mümkün olmadığından, ana eğilimleri yansıtan seçilmiş metinlerle yetinilmiştir. Araştırmanın geçerliliği için, seçilen metinlerin Türkiye’de postkolonyal teörinin ve oryantalizm tartışmalarının genel tablosuna sunacak bir temsil değeri taşımasına ve farklı eğilimleri içermesine dikkat edilmiştir. Son olarak çalışmanın anahtar kelimelerine dâhil edilen postkolonyal literatürdeki bazı önemli isimler, Türkçeye çevrilen eserleri olanlarla sınırlı kalmıştır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada, nitel veri toplama yöntemi olarak doküman analizi tercih edilmiştir. Verileri analiz etmek için hem betimsel hem de sayısal analiz kullanılmıştır. Doküman incelemeleri, araştırma sorusuna göre tercih edilen bir yöntemdir. Araştırılması hedeflenen konu hakkında önceden yazılmış metin, belge, dokümanların incelenmesini içerir. Doküman incelemeleri yöntemini daha çok tarihçiler, antropologlar ya da dil bilimcilerin kullandığı düşünülse de sosyologlar ve psikologlar da doküman incelemesi yöntemini kullanıp olgu veya olay incelemesi yapabilir. Doküman incelemelerinde hangi verinin kaynak olarak kullanılacağı araştırmanın problemine göre seçilmelidir. Doküman incelemesi araştırmalarında, ders kitapları, istatistiksel veriler, kitap, makale ve tezler, fotoğraf, video filmler veri olarak kullanılabilir. Doküman incelemesinin aşamaları, dokümanlara ulaşma, orijinalliğini kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma şeklinde özetlenebilir. Dokümanlara nerden ulaşılacağı önceden tespit edilmeli ve araştırma sorusuna göre hangi verinin kullanılacağı belirlenmelidir. Verilere ulaşılacak yerin güvenilirliği ve verilerin araştırmanın konusunu yansıtmaması önemlidir. Araştırmaya konu olabilecek tüm dokümanlar, araştırmanın kapsamını aşabileceğinden araştırmacı, araştırmanın konusuna ve sorusuna göre verilerden örneklem oluşturulabilir. Verilerin analizi için araştırmanın amacına uygun olarak temalar çıkarılabilir. Temalar, araştırmanın konusuna ve problemine göre

belirlenmelidir. Ayrıca temalar, dokümanların elde edilmesi, incelenmesi ve analiz edilmesi için de temel olacaktır (Yıldırım, Şimşek, 2021, 189-190, 194-198).

Bu çalışmada doküman olarak tamamlanmış lisansüstü tezler kullanılmıştır. Tezlerin seçilmesinde literatür taramasında belirlenen anahtar kelimelerden yararlanılmıştır. Ayrıca belirlenen anahtar kelimeler, tezlerin analiz edilmesinde de kullanılmıştır. İncelemeye alınan tezlerin hem sayısal hem de betimsel analizi yapılmıştır. Sayısal analiz için tezlerin türü (Yüksek Lisans-Doktora), yazarının cinsiyeti, danışman unvanı, yazım dili, yayınlandığı yıl, üniversite, enstitü ve ana bilim dalı-bölüm gibi değişkenlerden elde edilen veriler not edilmiştir. Daha sonra sayısal analize tâbi tutularak tezlerin frekans ve yüzde dağılımlarına bakılmıştır. Örneğin tezlerin yayınlandıkları yıllara göre frekans ve yüzde dağılımı araştırılmıştır. İlk önce, incelenen bütün tezlerin bütün değişkenlere göre frekans ve yüzde dağılımı analiz edilmiş daha sonra literatür taramasında belirlenen ve gruplandırılan anahtar kelimelere göre frekans ve yüzde dağılımına bakılmıştır. İkinci analizde ise gruplandırılan anahtar kelimelere göre ayrılan tezlerin incelenen kısımları betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Araştırmanın uygulama alanını oluşturan tamamlanmış lisansüstü tezlerin belirlenmesi ve temalaştırılması için literatür taramasında belirlenen isimler (anahtar kelimeler) tablo 1’de gösterilmiştir. Ayrıca çalışmanın ikinci bölümünde isimlerin Türkçeye çevrilmiş eserleriyle ilgili bilgi verilmiştir.

Tablo 1: Belirlenen İsimler

Edward W. Said	Frantz Fanon	Aimé Césaire	Albert Memmi	Gayatri C. Spivak	Homi Bhabha
Achille Mbembe	Partha Chatterjee	Dipesh Chakrabarty	Ranjit Guha	Daryush Shayegan	Robert J. Young
Ania Loomba	Amílcar Cabral	Kwame Nkrumah	Ashis Nandy	Arif Dirlik	

Araştırmanın uygulama alanını oluşturan tamamlanmış lisansüstü tezlerin belirlenmesi için literatür taramasında belirlenen kavram ve temalar (anahtar kelimeler), tablo 2’de gösterilmiştir

Tablo 2: Belirlenen Kavram ve Temalar

• Postkolonyal • Postcolonial • Post-kolonyal • Postkolonyalist • Post-kolonyalist • Postkolonyalizm • Postcolonialism • Post-kolonyalizm • Kolonyal • Kolonyalist • Kolonyalizm • Anti-kolonyal • Dekolonizasyon • Sömürge karşıtı • Sömürge sonrası • Sömürge ve sonrası • Sömürgecilik sonrası • Yeni-sömürgecilik • Neocolonialism	• Oryantalizm • Orientalism • Oryantalist • Şarkiyatçılık • Şarkiyatçı • Oryantalizm eleştirisi • Kolonyal Söylem • Oryantalist söylem • Şarkiyatçı söylem • İçselleştirilmiş oryantalizm • İçselleştirilmiş şarkiyatçılık • Selforyantalizm • Self-oryantalizm • Selfşarkiyatçılık • Self-şarkiyatçılık • Özoryantalizm • Öz-oryantalizm • Gizli Oryantalizm • Gizli şarkiyatçılık • Örtükoryantalizm • Örtük oryantalizm • Örtük-oryantalizm • Açık oryantalizm • Açık şarkiyatçılık • Oksidentalizm • Garbiyatçılık	• Avrupamerkezci • Avrupa-merkezci • Avrupamerkezcilik • Avrupa-merkezcilik • Eurocentrism • Medenileştirme misyonu
		• Melezlik • Hybridity
		• Madun • Subaltern • Maduniyet • Subalternity • Maduniyet Çalışmaları
		• Négritude • Zencilik • Siyahi hareket

Öncelikle saptanan anahtar kelimeler YÖK Ulusal Tez Merkezinden “gelişmiş tarama”da, “tümü” (tez adı, konu, dizin ve özet seçeneklerinin tümü) seçeneğiyle taratılarak yapılmış toplam 764 tezden bir örneklem oluşturulmuştur. YÖK Ulusal Tez Merkezine en son 28.10.2022 – 02.11.2022 tarihleri arasında girilmiştir. Daha sonra tezlerin türü (Yüksek Lisans-Doktora), yazarının cinsiyeti, danışman unvanı, yazım dili, yayınlandığı yıl, üniversite, enstitü ve ana bilim dalı-bölümü, MS Office Excel programında oluşturulan tez inceleme formuna not edilmiştir. Eklemek gerekirse örneğin oryantalizm kavramını sanattaki bir akım olarak kullanan veya tezin özet bölümünde oryantalizmden sadece Doğubilimi olarak nötr terim anlamıyla bahseden ve postkolonyal teoriyle ilişki kurmayan tezler de incelemeye alınmamıştır.

Belirlenen anahtar kelimelerin hangi temalarda yoğunlaştığını görmek ve edebiyat eleştirisi, feminizm, postyapısalcılık gibi yaklaşımlarla ve din bilimleri, sosyoloji,

uluslararası ilişkiler, radyo televizyon ve sinema gibi bölümlerde ve konularda nasıl alımlandığını araştırmak için sınıflandırma yapılmıştır. Tezler, başlık, konu ve özetlerinde eğilim gösterdikleri konu, isim ve kavramlara göre ayrılmıştır. Eğer tezin başlığı ve özeti sınıflandırma yapmak için yeterli bilgiyi içermiyorsa tezin bölümlerine ve sonuç kısmına bakılmıştır.

Tablo 3: Tezlerin İncelenmesi İçin Anahtar Kelimelerin Sınıflandırması

1. GRUP • Albert Memmi • Achille Mbembe • Partha Chatterjee • Dipesh Chakrabarty • Ranajit Guha • Daryush Shayegan-Yaralı bilinç • Robert J. Young • Ania Loomba • Amilcar Cabral • Kwame Nkrumah • Postkolonyal • Postcolonial • Post-kolonyal • Postkolonyalist • Post-kolonyalist • Postkolonyalizm • Postcolonialism • Post-kolonyalizm • Kolonyal • Kolonyalist • Kolonyalizm • Anti-kolonyal • Dekolonizasyon • Sömürge karşıtı • Sömürge sonrası • Sömürge ve sonrası • Sömürgecilik sonrası • Yeni-sömürgecilik • Neocolonialism	2. GRUP • Edward Said • Oryantalizm • Orientalism • Oryantalist • Şarkiyatçılık • Şarkiyatçı • Oryantalizm eleştirisi • Kolonyal Söylem • Oryantalist söylem • Şarkiyatçı söylem • İçselleştirilmiş oryantalizm • İçselleştirilmiş şarkiyatçılık • Selforyantalizm • Self-oryantalizm • Selfşarkiyatçılık • Self-şarkiyatçılık • Özoryantalizm • Öz-oryantalizm • Gizli Oryantalizm • Gizli şarkiyatçılık • Örtükoryantalizm • Örtük oryantalizm • Örtük-oryantalizm • Açık oryantalizm • Açık şarkiyatçılık • Oksidentalizm • Garbiyatçılık	3. GRUP • Avrupamerkezci • Avrupa-merkezci • Avrupamerkezcilik • Avrupa-merkezcilik • Eurocentrism • Medenileştirme misyonu 4. GRUP • Homi Bhabha • Melezlik • Hybridity 5. GRUP • Gayatri C. Spivak • Madun • Subaltern • Maduniyet • Subalternity • Maduniyet Çalışmaları 6. GRUP • Frantz Fanon • Aimé Césaire • Négritude • Zencilik
--	--	---

Tezlerin taratılan kısmında sık geçmeyen isimler, 1. gruba konmuştur. 1. gruptaki kavram, tema ve isimler, postkolonyal teoriyi genel olarak kullanan tezlerin sınıflandırılması için oluşturulmuştur. Ayrıca tezler, anahtar kelimeleri ortak konu

edinmişse yine bu gruba dâhil edilmiştir. Örneğin Edward Said'i ve Gayatri C. Spivak'ı ya da melezlik ve madun kavramlarını müşterek kullanmışsa 1. gruba alınmıştır. Diğer 5 grup tezlerin eğilim gösterdiği konulara göre sınıflandırılmıştır.

Araştırmanın 3. bölümünde ise Türkiye'de postkolonyal teori ve oryantalizm eleştirilerinin haritasını çıkarmak amacıyla, *Türkiye'de Postkolonyal Teorinin ve Oryantalizm Eleştirilerinin Alınlanması* başlıklı ayrı bir bölüm oluşturulmuştur. Bu bölümde 5 tema (Batılılaşma, Modernleşme Tartışmaları ve Oryantalizm/ Garbiyatçılık, Oksidentalizm ve Self-oryantalizm Tartışmaları/ Kimlikleşme ve Uluslaşma Tartışmaları/ Türk Edebiyatı İncelemelerinde Postkolonyal Teori ve Oryantalizm/ Türkiye'de Oryantalizmin Alınlanışına Eleştiriler) belirlenmiştir. Temalar, seçilmiş metinlerden oluşturulmuştur. Metinler seçilirken Türkiye'deki tartışmaların genel çerçevesini yansıtmaya önem verilmiş ayrıca konuya farklı açılardan değinmelerine dikkat edilmiştir. Çalışmanın sonucunda lisansüstü tezlerde postkolonyal teorinin alınlanmasıyla Türkiye'nin entelektüel hayatında postkolonyal teoriyle ilgili öne çıkan tartışmalar arasındaki ilişki değerlendirilmiştir.

1.4. Araştırma Soruları

Araştırmanın problemi, Türkiye'de postkolonyal teorinin bu alanda yapılmış belli başlı çalışmalarda ve esasen lisansüstü tezlerde nasıl alındığı sorusuna dayanmaktadır.

Araştırmanın 4 ana sorusu bulunmaktadır.

- 1- Türkiye'de tamamlanmış lisansüstü tezlerde postkolonyal teorinin isim, kavram ve temaları (anahtar kelimeler) nasıl alınmıştır?
 - a) Belirlenen isimlerin tezlerdeki dağılımı nasıldır? Hangi bölümlerde çalışılmış ve hangi temalarla ilişkilendirilmiştir?
 - b) Belirlenen anahtar kelimelerin tezlerdeki dağılımı nasıldır? Hangi bölümlerde çalışılmış ve hangi temalarla ilişkilendirilmiştir?
- 2- Tamamlanmış tezlerin yazım diline, türüne (Yüksek Lisans-Doktora), yazarının cinsiyetine, yayımlandıkları yıl, üniversite, enstitü, ana bilim dalı-bölüme ve danışman unvanına göre dağılımları nasıldır?

- 3- Türkiye’de postkolonyal kuramı kullanan lisansüstü tezlerle bu konuya ilişkin diğer akademik metinler ve tartışmalar arasında nasıl bir ilişki vardır? Bu tartışmalar tezlere nasıl yansımıştır?
- 4- Türkiye’deki tamamlanmış lisansüstü tezlerde postkolonyal teori hangi disiplin, yaklaşım ve temalarla (feminizm, postmodernizm, postyapısalcılık, Marksizm, edebiyat eleştirisi, kültürel çalışmalar, uluslaşma literatürü, kimlik sorunu vs.) ilişkilendirilmiştir?

Araştırmanın 6 genel hipotezi bulunmaktadır.

- 1- “Postkolonyalizm” ve “postkolonyal” anahtar kelimelerini içerecek ve postkolonyal literatürü oluşturan belli başlı isimlere referans verecek şekilde bir postkolonyal literatür kullanımına, daha çok İngiliz dili ve edebiyatı bölümlerindeki tezlerde rastlanmaktadır.
- 2- “Oryantalizm”, “Oryentalist”, “Şarkiyatçılık”, “Şarkiyatçı” anahtar kelimeleri, en çok temel İslam bilimleri & İslam ve temel sanatlar & felsefe ve din bilimleri ve sosyoloji bölümlerindeki tezlerde ön plana çıkmaktadır.
- 3- Postkolonyal teoride belirlenen isimler, daha çok edebiyat incelemesi yapan tezlerde yer almaktadır.
- 4- Postkolonyal kuramı kullanan tezlere, daha çok 2010 yılından sonra rastlanmaktadır.
- 5- Postkolonyal teorinin Edward Said dışındaki isimleri, Osmanlı-Türk modernleşmesini konu alan tezlerin temel kuramsal çerçevesi olarak kullanılmamıştır veya nadiren kullanılmıştır.
- 6- Uluslararası literatürde etnik sorunlar ve kimlikle çok yakından ilişkili olmasına karşın, postkolonyal teori Türkiye üniversitelerindeki kimlik sorunu ve uluslaşma temalı tezlerde çok daha az karşımıza çıkmaktadır. En fazla ilişkili olduğu alan, edebiyat eleştirisi, feminizm ve popüler kültür incelemeleridir. Diğer disiplin, yaklaşım ve temalar (postyapısalcılık, postmodernizm ve kültürel çalışmalar) yakın yoğunlukta geçmektedir.

1.5. Çalışmanın Planı

Bu çalışma, 1- *Giriş*, 2- *Postkolonyal Teori ve Temel Kavramlar*, 3- *Türkiye’de Postkolonyal Teorinin Alınlanması*, 4- *Türkiye’de Yapılmış Lisansüstü Tezlerde Postkolonyal Teorinin Alınlanması: Bulgular ve Analiz* ve 5-*Sonuç* olmak üzere 5

genel bölümünden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın amacı, önemi, konusu, kapsamı ve yöntemi anlatılmaktadır. İkinci bölümde, araştırmada kullanılacak anahtar kelimelerin gerekçelendirilmesi amacıyla, postkolonyal teori, belli başlı isim ve kavramlarına referansla tanıtılmış ve postkolonyal literatürde belirlenen isimlerin Türkçeye çevrilmiş eserleriyle ilgili bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde Türkiye’de postkolonyal teorinin tarihçesi tartışılmış ve Türkiye’de postkolonyal teori ve oryantalizm eleştirileriyle ilgili seçilmiş metinlere değinilmiştir. Dördüncü bölüm yani bulgular kısmında, Türkiye’deki lisansüstü tezlerin belirlenen anahtar kelimeler temelinde incelemesi yapılmıştır. Sonuç bölümünde ise incelenen tezlerden elde edilen bulgularla üçüncü bölümde haritası çıkarılan “Türkiye’de Postkolonyal Teorinin Alımlanması” arasındaki ilişki değerlendirilmiştir.

2. POSTKOLONYAL TEORİ VE TEMEL KAVRAMLAR

Bu bölümde postkolonyal teorinin ve ilgili temel kavramların tanımı ve postkolonyal teoride uluslararası kabul görmüş isimlerin Türkçeye çevrilen eserlerinin tanıtımı yapılacaktır. Postkolonyal teorinin tarifi, temel kavramlarının/terimlerinin tanımlanması araştırmının bütünlüğü açısından önemlidir. Çünkü teori ve kavramların anlam ve işlevleri kullanıldıkları disiplin ve amaca göre değişebilmektedir. Örneğin postkolonyal teori, eğitim bilimi özelinde, eğitimi ilgilendiren temel değişkenler merkeze alınarak konumlandırılmaktadır. Merkezi bir toplumun ekonomi ve kültürü ile çevredeki bir toplumun ekonomi ve kültürü arasındaki ilişki eğitimin amaç, planlama ve programlanmasını etkileyebilmektedir. Başka sosyal bilimlerden farklı olarak eğitim odaklı bir okumada postkolonyal teorinin yeri mutlaka farklı olmaktadır (Andreotti, 2011, 13). Sosyoloji söz konusu olduğunda ise, postkolonyal teori esas itibarıyla bir söylem pratiği, Avrupa sömürgeciliğine başkaldırı ve modernlik eleştirisi olarak kabul edilmektedir. Sosyologlar, İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasında gündeme gelmiş olan yeni-Marksizm ve feminizm gibi postkolonyalizmi de kapsamlı toplumsal ve siyasal değişimler ve hareketleri anlamak için kullanmaktadırlar (Scott, 2002, 24).

Şimdi postkolonyalizm kavramından başlanarak teorinin tarihsel gelişiminde ve bugünkü içeriğinde bulunan kavram ve terimlerin tanıtımı ve tanımlanmasına yer verilebilir. Postkolonyal teori modern ve çağdaş birçok kavram ve terimle entelektüel ve felsefi bir ilişki halindedir.

2.1. Postkolonyalizm Nedir?

Postkolonyalizm kavram olarak düşünüldüğünde ne anlama geldiği açık değildir. Postkolonyalizmi bir deneyim olarak düşünürsek farklı toplumsal pratiklerde karşımıza çıktığını söylememiz gerekir. Yani Amerika'daki postkolonyal ile Hindistan'daki aynı değildir. Postkolonyal terimini, dünya üzerinde bazı ortak deneyimlere sahip genel bir süreci anlatmak için kullanabiliriz fakat postkolonyal durum genelleştirilip yerel deneyimlerinden koparılsa eleştirdiği tahakküm

ilişkilerini görmemiz mümkün olmayabilir (Loomba, 2000, 37-38). Postkolonyal teori, postkolonyalizm terimi ve postkolonyal çalışmaların İngiliz dili ve edebiyatı içerisinde ilk teorisyenleri olup da bu terimi ve ilişkili olduğu başka anahtar kavramları tanımlamak için bir kitap kaleme almış olan Bill Ashcroft, Gareth Griffiths ve Helen Tiffin'e göre "postkolonyalizm", sömürgecilik olgusunun kültürler ve toplumlar üzerindeki etkileriyle ilgilenmektedir (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2007, 168). Burada, sömürgecilik (kolonyalizm) ve siyasi yayılmacılığın (emperyalizm) işgal veya nüfuz altındaki yerli kültür ve toplumlarda yarattığı tahribat ve ortaya çıkardığı bilgi ağı (epistemoloji) analiz edilmektedir. Modern dönemin bir kesitinde açıkça sömürge nesnesi olmuş toplumlarda sömürge karşıtı nitelikte kaleme alınmış metinlerden hareketle, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki yeni küresel toplum düzeninde sömürge-karşıtı eleştiri ve analizlerde bulunan düşünce akımı veya siyasal nitelikli felsefeye postkolonyalizm denilmektedir. Öte yandan ekonomik olarak "gelişmemiş" ve "gelişmekte olan" ulusların tamamını ifade etmek için de postkolonyalizm kavramı kullanılmaktadır (Young, 2003, 20, 109, 113). Postkolonyalizm sadece sömürgeciliğe dair bir inceleme değil aynı zamanda sömürgeciliğin günümüzde oluşturduğu iktidar biçimlerini ve sömürge sonrası bağımsızlık hareketlerinin mücadelelerini de kapsar. Günümüzde Batı'nın siyasi, iktisadi, askeri ve kültürel iktidarı hala devam ederken postkolonyal çalışmalar önemini korumaktadır (Young, 2016a, 5-7). Young'a göre postkolonyal kuram, sömürgeciliğin nesneleştirip silikleştirdiği özneyi, yeni öznelere dönüştürmeyi amaçlayan maddi, toplumsal ve teknolojik kaynaklara eşit erişim fırsatını önceleyen, iktisadi, kültürel, dini, etnik ve toplumsal cinsiyetten kaynaklı tahakküm biçimlerine karşı olan, toplumsal ve kültürel kimliklerin görünür olması için özgürleştirici siyasetleri birbirine eklemlmeye çalışan bir entelektüel birikimdir. Çeşitli disiplinler arası sağlam köprüler kurarak disiplin ötesi siyasi müdahale hakkının mümkün olmasını amaçlar (Young, 2016a, 14-15). Postkolonyal teori, sömürgecilik, emperyalizm gibi pratikleri ve Avrupa-merkezciliği, Avrupa merkezli fikirleri (Marksizm-feminizm) revize ederek eleştirir. Avrupa-merkezciliğin eleştirisi, Batı'yı yapıbozuma uğratarak zihinleri sömürgesizleştirmek, Batı merkezli bilgi biçimlerini sorgulayarak ırkçılıkla bağlantısını yeniden değerlendirmek ve merkezden çıkmayan bilgileri dışarıda bırakan edebiyat, tarih, felsefe ve sosyoloji kanonlarını sorgulamak,

kültürler arası tartışmacı diyaloglar geliştirmek postkolonyal teorinin amaçlarıdır (Young, 2016a, 89-94).

Postkolonyalizm, modern sömürge karşıtı metinleri İkinci Dünya Savaşı sonrasında sömürülmüş uluslarda bir bilinç yaratacak şekilde yeniden yorumlamaktadır. Klasik sömürge ilişkilerinin sona erdiği ve Asya, Afrika ve Güney Amerika'daki ulusların bağımsızlık kazanarak birer devlet kurdukları bir zamanda, eski Avrupa-merkezci deneyimlerin eleştirel değerlendirilmesi postkolonyal literatürü oluşturmaktadır. Klasik sömürge koşullarında ekonomik, siyasi, askeri ve kültürel olarak bağımsız birer yerli devlet bulunmayıp bunun yerine Londra, Paris, Amsterdam ve Madrid gibi başkentlere bağlı coğrafyalar ve buralarda merkezi başkentlerdeki sömürgeciler adına çalışan insanlar bulunmaktadır. Herhangi bir siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel tanınma söz konusu olmayıp sömürenle sömürülen arasındaki ilişkiler büyük ölçüde keyfi, kaba, şiddete eğilimli ve hukuksuzdur. Klasik sömürge-sonrası bir tarih, kavrayış, mekân, siyaset ve deneyim anlamında kullanılan postkolonyalizm ile birlikte bu eski olumsuz deneyimler eleştirilmekte ve sömürülmüş insanların yeni bağımsız koşullara alışmaları değerlendirilmektedir. Bu kapsamda işgören postkolonyalizm kavramı, 1980'lerden sonra Avro-Amerikan ulusların Asya, Afrika, Güney Amerika, Avustralya ve Kanada'daki işgal, egemenlik ve sömürmelerini bir okuma ve yorumlama yöntemi, bir kuram ve bir metodolojiyle inceleyen bir çalışma ve uzmanlaşma alanına evrilmiştir (Nayar, 2015, 122-123).

Pramod K. Nayar gibi bazı araştırmacılar, postkolonyalizm/post-kolonyalizm kavramındaki “post-” ön ekinin tarihsel veya zamansal gönderimini İkinci Dünya Savaşı olarak yorumlarken mekânsal gönderimini de Batı Avrupa olarak yorumlamaktadırlar (Nayar, 2015, 122-123). Böylece zamansal açıdan “İkinci Dünya Savaşı sonrası”, mekânsal açıdan “Avrupa-merkezcilik sonrası” ya da “Avrupa sömürgeciliği sonrası” şeklinde saptamalar yapmak mümkün bir hale gelmektedir. Birçok olgu ve deneyimin yanı sıra bilimlerin ve sömürge koşullarının Avrupalı olanı ile Amerikanca olanı arasında belirgin bir ayrım vardır. Frantz Fanon'un anlamlandırmasına göre, birinci tarzda yerli ulusların bağımsızlığı yoktur ve ikincisinde yerli ulusların bağımsızlığı ekonomik baskı aygıtıyla kuşatılmıştır. Fanon, Avrupa ile ABD'yi süreç ve içerik olarak birbirinden ayırarak değerlendirmektedir (Fanon, 2013, 100-101). Edward W. Said ise iki tarz arasındaki farka zamansal ve tematik farklılık seviyesinde dikkat çekmiştir. Avrupalı tarzda

“öteki” hiçbir şekilde tanınmazken Amerikan tarzında öteki örneğin Marshall Hodgson’un çalışmalarında görülebileceği üzere uygarlık kavramının içinde değerlendirilebilmektedir (Said, 2017, 298-303, 356). Sonraları, postkolonyal teoride önemli bir düşünür ve araştırmacı olan Dipesh Chakrabarty de aynı ayrıma bağlı kalarak “Avrupa’nın taşralaştırılmasını” tartışmaya açmaktadır (Chakrabarty, 2008, 43). Ama kimi yerde eleştirel değerlendirdiği Amerikan küresel bilincine büyük ölçüde olumlu yaklaşmaktadır. Bu vakıa, postkolonyalizmde genellikle olumsuz anlamda “Batı” (“West”) denilirken Avrupa ve Amerika’nın her zaman birlikte hedef gösterilmediğini de anlatmaktadır. En azından Chakrabarty ve Hindistan postkolonyalizminde böyle bir durum mevcuttur. Fanon’un bulunduğu Siyahi literatür (Négritude literatürü) ve Said’in yer aldığı oryantalizm eleştirileri literatürü Avrupa ve Amerika’yı birlikte hedef göstermektedir (Özdemir, 2017, 60). Bu bağlamda postkolonyalizm kavramının reddettiği ve eleştirdiği sömürgeciliğin temelinde Avrupa-merkezciliğe referanslı olduğu, böylece “post-” ön ekinin bir değişimi bildirdiği ve içerdiği; ayrıca küreselleşme dönemiyle postkolonyal teori arasında zamansal bir koşutluğun var olduğu, ama Amerikan sömürgeciliği ve yayılmacılığının da eleştirildiği saptanabilir (Özdemir, 2017, 60-61).

Postkolonyalizm kavramının bir terim olarak ortaya çıktığı ve geliştiği disiplin temelde İngiliz dili ve edebiyatıdır ama o, bütün sosyal bilimlerde ve özellikle sosyolojide temel bir kuram, okuma ve anlama yöntemi ve eleştirel söylem niteliğinde kabul görmüştür. Çağdaş sosyoloji kuramları arasında postkolonyalizm de kendisine yer bulmuştur (Scott, 2002, 24). Sömürge karşıtı olup da bu kavramı yaratacak seviyede önemli olan ilk metinler Fransızcadır ve Aimé Césaire, Léopold Sédar Senghor ve Frantz Fanon gibi etkin düşünür ve yazarlar Fransızcada yazmışlardır. Bu düşünür ve yazarların etkisiyle 1960’lı yıllarda İngilizcede kaleme alınmış sömürge karşıtı metinlerle literatür önemli bir aşama kaydetmektedir. Fransızcada yazılmış eleştirileri ve özellikle Césaire, Senghor ve Fanon’u İngilizceye 1970’lerde kazandıran Wole Soyinka olmuştur (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2002, 20-21). Postkolonyalizmin literatür ve tarihçesi aşağıya bırakılarak denilebilir ki, 1980’lerin sonunda İngiliz dili ve edebiyatı içerisindeki oluşum sürecinden hemen sonra etnik çalışmalar, kültürel çalışmalar, dilbilim, siyaset bilim, uluslararası ilişkiler, iletişim, antropoloji, sosyoloji, felsefe ve teoloji, 1990’lı yılların başından itibaren bu teoriyle ilgilenmişlerdir. Tüm dünyada 1990’ların başından itibaren

Türkiye’de ise 2000’lerden itibaren sosyoloji postkolonyalizm kavramı ve literatürü ile yakından ilgilenmeye başlamıştır (Özdemir, 2017, 23).

2.2. Postkolonyalizmin Literatürdeki Tarihçesi

Postkolonyalizm/post-kolonyalizm terimi, “post-” ön eki ve “kolonyalizm” kavramının birleşiminden meydana gelmektedir. Bu terim, literatürdeki farklı eleştirmenlerin birbirinden farklı yaklaşımları gözetilerek Türkçeye “sömürge-sonrası”, “sömürge-karşıtlığı” ve “yeni-sömürge koşulları” gibi anlamlarla çevrilebilir. Söz konusu farklı çevirilerin nedeni, literatürde “post-” ön ekine verilmiş çeşitli anlamlardır (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2002, 193-197). Postkolonyalizmde “post-” ve “kolonyalizm” bileşenlerinin işaret ettiği yer ve deneyimlerle ilgili de farklı yorumlar bulunmaktadır. Literatürde önemli bir ağırlığı bulunan Robert J. C. Young’ın yorumuna göre, 18-24 Nisan 1955 tarihlerinde Endonezya’nın Bandung kentinde düzenlenen Bandung Konferansından sonra Asya ve Afrika’daki bağımsızlık kazanmış 29 devletin yeni “Üçüncü Dünya” statüsü “postkolonyal”ın ilk gerçek başlangıcını oluşturmaktadır. Fransız İhtilali’ne değin geriye giden ve kapitalizm ile sosyalizmin –sonraları Batılılar ile Sovyet bloğun- yanı sıra diğer devletleri ifade etmek için kullanılan “Üçüncü Dünya” kavramı, Bandung Konferansı’ndan sonra “postkolonyal” statüsünü ve bilincini imlemeye başlamıştır. Aslında 1966 yılında Havana’da “Üç-Kıtasal Konferansı” (Tricontinental Conference) bu bilince yeni bir aşama katmıştır. Burada Latin Amerika da Asya ve Afrika’ya eklenmiştir. Öncelikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında ulusal bağımsızlık kazanmış devletleri ifade eden postkolonyalizm, sonradan gelişmiş ülkeler karşısındaki edilgenlikler nedeniyle ortaya çıkan ekonomik ve siyasal sorunlara sahip bütün coğrafyaları kapsamaya başlamıştır (Young, 2003, 16-17).

Ashcroft ve arkadaşlarına göre ise, postkolonyal teriminin kaynağı ve ilk kullanımına bakılarak buna karar verilmelidir. İkinci Dünya Savaşı’ndan ve 1955 Bandung Konferansı’ndan sonra 1960’lardan itibaren İngiliz Uluslar Topluluğu’na (commonwealth) ait ülkelerdeki farklı İngilizce deneyimleriyle ilgili edebiyat çalışmaları yapılmış, ama sonradan Avrupa sömürgelerini kapsayacak şekilde bu edebiyat çalışmaları genişletilmiştir. Bu gelişim sırasıyla “postkolonyal” kavramı, tarihçiler ve siyasetçiler tarafından kronolojik bir bağlamda ve “İkinci Dünya Savaşından sonra bağımsızlıkların kazanıldığı periyot” ve “bölgeler” anlamında

1960’larda kullanılmıştır. 1970’lerde edebiyat çevreleri sömürge olgusunun kültürel etkilerini ifade ederken kavramı anmışlardır (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2007, 168-169). Bununla birlikte İngiliz dili ve edebiyatı içerisindeki postkolonyal teori ilk etapta Edward Said’in *Oryantalizm/Şarkiyatçılık* adlı kitabı gibi 1970’lerde sömürgeleştirilmiş toplumların temsillerinin yarattığı güç ilişkilerini inceleyen kitaplarla başlamıştır. Aynı yıllarda antropolog Talal Asad ve sosyolog Bryan S. Turner da oryantalizme ilişkin eleştirel kitaplar kaleme almışlardır. Fakat bu gibi eserlerin İngiliz dili ve edebiyatında hemen bir karşılığı olmamıştır (Özdemir, 2017, 32-34). Ayrıca Hindistan asıllı İngiliz dili ve edebiyatı uzmanları Gayatri Chakravorty Spivak ve Homi K. Bhabha da Said’i izleyerek merkezi kent ve kültürlerdeki sömürgecilik politikalarını inceleyen çalışmalar yapmışlardır (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2002, 193; 2007, 168). Burada önemli bir ayrıntı, 1970’ler ve 1980’lerde, Said, Spivak ve Bhabha’nın eserlerinde “postkolonyal” terimine rastlamanın mümkün olmamasıdır. Postkolonyal kavramı İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra itibaren kullanılmakla birlikte söz konusu kavramı bir edebiyat teorisi niteliğinde işleyen ve postkolonyalizm kavramının ilk kez terimsel anlamda kullanıldığı kitap, 1989 yılında Bill Ashcroft, Gareth Griffiths ve Helen Tiffin tarafından yazılarak yayınlanmış olan *The Empire Writes Back: Theory and Practice in Postcolonial Literatures (İmparatorluk Cevap Veriyor: Postkolonyal Literatürlerde Kuram ve Uygulama)* adlı kitaptır. Bu kitap İngiliz dili ve edebiyatında uzmanlaşmış araştırmacıların temsil ettikleri literatür içerisinde ortaya çıktığı için Said öncü konumundadır. Sonradan özellikle Aimé Césaire, Léopold Sédar Senghor, Frantz Fanon ve Wole Soyinka gibi Said’den önceki postkolonyal düşünürler başta olmak üzere sömürge ülkelerinde yaşamış ve merkeze eleştiri yöneltmiş bütün yazarlar ayrıntılı incelenmeye başlanmıştır (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2002, 193-198; 2007, 168-171).

2.3. Postkolonyal Teoriye Ait Kavramlar

Postkolonyal teori içerisinde birçok kavram ve terim kullanılmaktadır. Bunların anlamlarını bilmeksizin bir metin eleştirisi, bir söylem analizi, bir okuma ve anlama yöntemi geliştirmek; sömürge-sonrası literatürün bir dökümü ve aynı literatüre ilişkin bir değerlendirme niteliğinde olan teoriyi doğru anlamak kolay değildir. İlgili kavram ve terimler ile anlamları aşağıdaki şekilde belirlenebilir.

2.3.1. Kolonyal

“Koloni”, “kolonyal”, “kolonist”, “kolonyalist”, “kolonizasyon” ve “kolonyalizm” gibi birçok farklı kavram ve terim oluşumunu içerisinde barındıran *kolonyal*, “ekip biçmek” anlamındaki Grekçe *colony* ve “Roma İmparatorluğu’nun Avrupa ve İngiltere’yi de içeren dünyanın büyük bir kısmını kolonize etmesi” anlamındaki Latince *colonye* sözcüğünden gelmektedir. Grekçede *colony* terimi “yerleşimci” anlamında kullanılmaktadır. Roma İmparatorluğu’nda “ileri karakollar” anlamında kolonilerden söz edilmektedir. 16. yüzyılda yazar Richard Hakluyt, *colony* terimini ekip biçmeleri için yenedünyadaki Batılı yerleşimci insanlara verilmiş “arazi ve insan” anlamında kullanılmaktadır. Modern dönemde koloni, Avrupalıların gözetiminde, Avustralyalılar, Kanadalılar ve yerli Amerikalıların kendilerine ait kabul ettikleri toprak parçalarını ekip biçerek üretmeleri anlamında kullanılmaya başlamıştır. Postkolonyal teori ve çalışmalar açısından Avrupalıların “işgal etmeleri”, “hâkim olmaları”, “yerleşmeleri” ve üretime tek taraflı ve güçlü ortak olmaları anlamında kullanılmaktadır. Burada sistematik bir yerleşim, yönetim ve kontrol edimi vardır ve Avrupalılar tek taraflı kararlar almaktadırlar. Böylece koloniden türemiş olan kolonizasyon, sömürgeleştirme anlamına gelecek şekilde, Avrupalıların kurumsal ve sistematik yönetimleri ve ürün elde etme süreçlerinin genel bir niteliği olmaktadır. Tam bir anlamsal karşılıkla, koloni, sömürge toprağı ve insanları; kolonyal, sömürge nesnesi; kolonist, sömürgeleştiren; kolonyalist, sömürgeleştirmeyi sistematik yöneten ve bunu hukukileştiren; koloni anlamında kullanılmaktadır (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2007, 40-41). Said, kolonyalist ile emperyalist kavramlarını birbirlerinin eşanlamlısı niteliğinde kabul etmektedir. Kolonyalizm ve kolonizasyon güce başvurarak sistematik hale getirilmiş ve hukuki kılınmış sömürgeleştirme faaliyetleri anlamına gelmektedir (Nayar, 2015, 30-31). “Kolonyalizm, başka insanların topraklarını ve mallarını fethedilmesi ve denetlenmesi olarak tanımlanabilir” (Loomba, 2000, 19). Cesaire, kolonyalizmi sömürgeye maruz kalan özneyi insanlıktan çıkaran ve onu nesneleştiren bir süreç olarak ele alır ve kolonileştirmeyi, “şeyleştirme” benzetir (Loomba, 2000, 40).

Sömürgecilik/kolonyalizm, “medenileştirme” misyonuyla birlikte hayata geçirilmiştir. Emperyal denetimle beraber “Batı” medeniyetinin “öteki” medeniyetlerden üstün olduğu fikri gelişmiş ve Batı’nın üstün değerlerini “öteki” medeniyetlere yayma düşüncesi “medenileştirme misyonu” altında yaygınlaşmıştır

(Wallerstein, 2018, 10). Beyaz ve Beyaz olmayan arasındaki fark “zenci” gibi adlandırmalarda görülebileceği gibi aşağılayıcı terimlerle ifade edilmiş Beyaz olmayanın medenileşmesi tam anlamıyla mümkün olamayacağı düşüncesi onların daima sömürgeci bir yönetime ihtiyaç duyacağı varsayımına dayanmıştır (Young, 2016a, 44). Irkla ilgili varsayımlar kolonizasyon sürecinden önce başlamış, ekonomik sömürü için Afrikalıların köleleştirilmesi ile devam etmiştir. Irksal varsayımlar kafatası ve beyin büyüklüğü, genlerdeki biyolojik farklılıklar gibi özellikle bilimsel bilgilerin çarpıtılmasıyla “yabanıllık” ve “medeniyet” gibi söylemleri oluşturmuştur (Loomba, 2000, 138-142). Irksal üstünlük ideolojileri kolaylıkla sınıf terimiyle düşünülebilir ve böylece ırksal olarak “aşağı” görünen halklar doğal işçi sınıfı, ucuz emek ya da köle olarak tanımlanır. Bu gibi varsayımlar kapitalist üretimi kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda sömüren-sömürülen hiyerarşisinin muhafaza edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Irkçılık günümüzde hala tartışılan bir konudur. Daha önce kolonileştirilmiş ülkelere gelen göçmenlerin ekonomik fırsat ve ücret eşitsizliği yaşamalarında kolonizasyon sürecindeki ırksal üstünlük ideolojilerinin klişeleşmesinin etkisi olduğu söylenebilir (Loomba, 2000, 151-155).

2.3.2. Emperyalizm

Bir toplumun başka bir toplum veya birçok toplumu ekonomi, askeri, siyaset ve kültür itibarıyla baskılayarak tek taraflı bir irade etkileşimiyle dönüştürmesine emperyalizm denilmektedir. Literatürde ekonomi ve bilimin yanı sıra kimlik, dil ve kültür gibi başka açılardan da emperyalizmden söz edilmektedir. Metropolen veya birinci dünyanın uluslararası davranış tarzı veya siyaset üretme pratiklerinin genel niteliği emperyalizm olarak kavranmaktadır (Nayar, 2015, 94). Ayrıca küreselleşme ve yeni liberalizmin yenedünyanın yeni emperyalizmi olduğu kabul edilmektedir. Edward Said’in *Kültür ve Emperyalizm* adlı kitabının bu konuda bir vizyon ve eleştirel zemin sağladığı görülmektedir (Nayar, 2015, 36-37).

Emperyalizm, imparatorlukla ilgili emperyal çıkarların keyfi ve despotik yönetimi olarak tanımlanabilir. Lenin, emperyalizmi kapitalizmin emperyal savaşlar ve rekabeti sonucu ölümünü kolaylaştıran en yüksek ve son aşaması olarak tanımlar. Emperyalizmin politik sistem olarak tanımlandığı kolonileştirilen ülkelere, sömürge yönetimin politik olarak son bulmasıyla – sömürge devletlerin politik özerkliğini kazanmasıyla- emperyalizmin sona ereceğine yönelik bir saptama yanlış olur çünkü

emperyalizm sadece bir yönetim pratiği değildir, aynı zamanda ekonomik ve kültürel bir etkiye sahiptir. Bunu “Amerikan emperyalizmi” örneğinde görebiliriz (Loomba, 2000, 22-24). Young, emperyalizmi merkez devletin yönetim ideolojisi, sömürgeciliği ise çevre devlete uygulanan işgal sonucu denetim faaliyeti olarak tanımlar. Emperyalizm, iktidarın beyan edilmesi, genişletilmesi ve sistemli olarak merkezden dağılması; sömürgecilik ise yerel ölçekli, iktisadi yönelimli, denetimi sistemli olmayan bir yönetim olarak tanımlanabilir (Young, 2016a, 21). Emperyalizm, iktidarın fetih yoluyla kazanılması ve siyasi ve iktisadi olarak kullanılmasıdır. Sistemli bir şekilde merkezden yönetilen ve çevrenin en uzak köşelerine bile nüfus eden bir yönetimdir. Sömürgecilik Avrupa ile anılırken Emperyalizm günümüzde ABD’nin küresel etkisi ile tanımlanır (Young, 2016a, 35-36).

Emperyalizmin ve sömürgeciliğin tarihte uygulanan iki dikkat çekici biçimi; Fransa ve Britanya emperyalizmidir. Fransız emperyalizmi asimilasyon doktrinine dayalı rasyonel ve kurumsallaştırılmış bir sistemdir. Teknik olarak sömürgeleştirilmiş yerler sömürge olarak kabul edilmez. Fransız kültüründe ne kadar “geri” kalmış olursa olsun her insan eşittir ve Fransız kültürünün çağdaş ve yüksek değerleri her insan için geçerlidir. Diğer yandan Fransız emperyalizmi asimilasyonun sonucu olarak başka milletlerden insanların kültürlerine ve dillerine en az saygı gösteren ve eşitlikçilik sonucu aynılaştırmaya çalışan bir modele dönüşür (Young, 2016a, 43). Britanya emperyalizmi ise sömürgeciliği ve öz denetimi bir arada barındırarak ilginç bir tarzda gelişmiştir. Britanya sömürgeciliği özel şirketlerin yönetiminde, sömürge yerlerinde farklı statülerinin olduğu bir düzende gerçekleşir. “Britanya Milletler Topluluğu” örneğinde olduğu gibi temelde merkeze bağlı “yerinde yönetim” fikrine geçilmiştir. Sömürge kendi kendini yöneten bir devlete dönüşse de temelde Britanya’ya bağlı kalmayı sürdürecektir. Britanya emperyalizmi iki şekilde yürütülmüştür: Sömürgelerden taşan zenginlik ile merkeze sermaye sağlamak ve sömürge tebaasını ahlaki ve eğitsel açıdan medenileştirmek (Young, 2016a, 48-55). Young (2016a, 23)’a göre Fransız sömürgeciliği oldukça sistemli olması rağmen İngiliz sömürgeciliği hiçbir zaman sistemli olmamıştır.

Sömürgecilik, sömürgeler bağımsızlığını kazandıktan sonra ekonomik denetimin sürdürüldüğü Amerikan modeline geçilmesiyle “yeni-sömürgecilik” ismini almıştır. Emperyalizmin yeni-sömürgeciliğe geçmesi bir bakıma zorunluluktan

kaynaklanmıştır. Sömürgelerin dünya siyasetini etkileyen bağımsızlık talepleri savaştan çıkan Avrupa'yı zorlarken diğer yandan Amerika'nın siyasi, askeri ve ekonomik gücü sisteme baskı uyguluyordu. Bu durumda sömürgecilik eski uygulamalarla devam etmemiş, ekonomik tahakkümün sürdürüldüğü siyasi özerkliğin sözde var olduğu bir sisteme doğru evrilmiştir. Sömürgelerdeki yeni sistem yerli seçkinler tabakası elinden yürütülerek devam etmiştir (Young, 2016a, 59-65). Yeni-sömürgeciliğin meşruluğu "ırksal üstünlük" varsayımlarına ya da "medenileştirme" misyonuna dayanamazdı. Bunların yerine, sömürgecilik sonrası güç kazanan bir kavrama, "insan hakları" kavramına dayanmıştır (Wallerstein, 2018, 24). Yeni-sömürgecilik, bağımlılık, kalkınma veya modernleşme gibi kavramlarla anılarak yeni siyasi, ekonomik ve kültürel dünya sistemi haline gelmiştir (Young, 2016a, 62-75). Kapitalist yayılmanın emperyalist boyutuna merkezi önem vermekten vazgeçilmiş emperyalizm terimi bile "bilimdışı" sayılmış, bunun yerine daha "nesnel" olduğu öne sürülen "uluslararası" terimi konmuştur. Yeniden üretimin ve sermayenin değeri sanki iktisadi yasalarca belirleniyormuş gibi sunulmuş oysa emperyalizm, ulusal ve uluslararası ittifaklarla sermayenin ve yeniden üretimin yasalarıyla ve bunları uygulamaya koyan siyasi amaçlarla varlığını devam ettirmektedir (Amin, 2020, 159-160).

2.3.3. Postkolonyal

"Postkoloni", "postkolonyal", "postkolonyalite" ve "postkolonyalist" gibi birçok farklı kavram ve terimin üretimini kapsayan *post-kolonyal/postkolonyal*, kronolojiyi belirtmek için arada bir çizgi (-) bulunan kullanımlarında ve bulunmayan kullanımlarında, sömürge-sonrası, yeni-sömürge şartları ve siyasi bağımsızlığını kazanmasına rağmen kültürel bağımlılığı devam eden insan, toplum, ülke, bölge ve dönem gibi anlamlara gelmektedir. Postkoloni, Kamerunlu eleştirmen Achille Mbembe'nin ürettiği yeni bir terimdir ve Ganalı siyasetçi yazar Kwame Nkrumah'ın 1960'lı yıllarda kullandığı "neocolonialism" (yeni-sömürgecilik) koşullarının toplumsal durumuna karşılık gelmektedir. Esas itibarıyla "üçüncü dünya" terimi ile postkolonyal teriminin birbiriyle aynı toplumsal ve ekonomik deneyimleri kastettiğini belirtmek gerekir (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2007, 175-176; Nayar, 2015, 115, 122-123). Shaobo Xie'ye göre, IMF (International Monetary Fund/Uluslararası Para Fonu) ve World Bank (Dünya Bankası) gibi uluslararası kuruluşlardan belirli aralıklarla zorunlu olarak borç para alıp söz konusu parayı

bunların öngördüğü yerlere harcayan; entelektüel, akademik ve ahlaki açıdan edilgen olan ve bu rolleri reddettiği takdirde örtük askeri bir tehditle NATO tarafından (North Atlantic Treaty Organization/Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü) ikna edilen bütün toplumlar postkolonyal toplumlardır. Bu toplumlarda doğup büyümüş veya uyruğu söz konusu toplumlar olup da düşünce üretmeye çalışan insanlara da postkolonyal aydın veya postkolonyal özne denilmektedir. Postkolonyalin ayırt edici özelliği edilgen ve çevrede olmasıdır (Xie, 1997, 10-11). William Ryrie, Hindistan, Çin, Mısır, Nijerya, Malezya, Bangladeş, Filipinler, Kenya, Brezilya, Gana, Fas, Arjantin, Meksika, Venezuela ve Tayland'ın yanı sıra Türkiye'yi birinci dünya ve metropolitenden yardım alan üçüncü dünya ülkeleri arasında saymaktadır (Özdemir, 2017, 77).

2.3.4. Metroliten

Ekonomik, askeri, siyasi ve kültürel açılardan merkezde bulunup da baskın olan insan, toplum, ülke, kültür ve düşünceye “metroliten” denilmektedir. Metrolitenin temel iki özelliği merkezde ve baskın olmasıdır. Amsterdam, Londra, Paris, Madrid, New York ve Moskova önde gelen metrolitenler olup bu yönüyle terim “başkent” veya “büyük kent” anlamına da gelmektedir. Literatürde Birinci Dünya ile metroliten eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca nüfuzunu genişletme ve yayılma amacı olan toplumlar anlamındaki emperyalist niteliği ile metroliten terimi birbiriyle aynı insan kavrayışına işarette bulunmaktadır ki, bu da postkolonyali yaratan metrolitenin insan kavrayışıdır. Hollanda, İngiltere, Fransa, İspanya, Sosyalist Sovyet Cumhuriyetler Birliği ve ABD ilk akla gelen metroliten ülke ve kültürlerdir. İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve Rusça metroliten dil ve kültürlerin örnekleridir. G. W. F. Hegel, Jean-Paul Sartre ve Jürgen Habermas, metroliten filozof ve aydınların örneğidirler. Postkolonyal teoride sorunlaştırılan, postkolonyalin metrolitenin dili, kültürü ve bilimlerindeki temsili ve postkolonyalin metrolitenin sahip olduğu bütün maddi olanaklar ve yaşam tarzına özenmesidir. Esas itibarıyla Samuel Huntington'ın *West (Batı)* ile işaret ettiği toplumlar metroliten ve Birinci Dünya toplumlarıdır ve *and the Rest (diğerleri)* ise postkolonyal ve Üçüncü Dünya toplumlarıdır (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2007: 213-214; Nayar, 2015, 108).

2.3.5. Birinci Dünya

Literatürde Birinci Dünya ile metropoliten eşanlamli olup, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı bloğu ülkeler olan Kuzey Amerika ve Batı Avrupa toplumları bu grupta yer almaktadırlar. Sosyalist blok olarak Sosyalist Sovyet Cumhuriyetler Birliği ve Doğu Avrupa ikinci dünya olarak kabul edilmişlerdir. İlk etapta tarafsızlar anlamında Üçüncü Dünyadan söz edilmiş, ama sonraları yukarıda belirtilmiş postkolonyal anlamında Asya, Afrika, Güney Amerika ve Ortadoğu ülkeleri kastedilmiştir. 1989 yılından itibaren sosyalist blokta yer alan ülkeler dağılmışlar ve yeni bir sınıflama gerekli olmuştur (Nayar, 2015, 106, 108-109; Young, 2016a, 8-10). Muhammet Özdemir, söylem pratikleri bakımından yeni bir sınıflama önermiştir. Buna göre, küreselleşme söyleminin sahipleri olan ABD ve İngiltere ile bu ülkeleri doğrudan takip eden İsrail, Kanada, Yeni Zelanda ve Avustralya gibi ülkeler Birinci Dünyada kalmıştır. Postmodernizm söylemini sahiplenen Fransa ve Almanya başta olmak üzere Batı Avrupa toplumları ve Rusya İkinci Dünyada yer bulmuş ve bu iki söylemi izleyen ve geliştirmekte olan ülkeler postkolonyal ülkeler arasında sayılmıştır. Özdemir (2017, 75-79), yoksul ülkeler olan Somali ve Afganistan'ı Dördüncü Dünyadan saymaktadır. Aslında Dördüncü Dünyadan postkolonyalizmin başka teorisyenleri ve Robert J. C. Young da söz ettiği ve onları da postkolonyal teori çerçevesinde kavradığı için bu ayrım değerlendirilebilir gibi görünse de toptancı ve indirgemeci olduğu için bu dördü dünya yorumunu isabetli bulmuyoruz (Young, 2016a, 4). Önemli olan Türkiye ve başka ülkelerin postkolonyal niteliklerin ne anlama geldiğine yanıt bulmaktır. Türkiye'nin postkolonyal teorideki yeri, yerli aydınların Batılılaşmaya veya modernleşmeye verdikleri olumlu ve olumsuz tepkilerden izlenilebilir gibi görünmektedir. Meriç, İlhan, Ahmet Hamdi Tanpınar ve başka aydınların temsil ettikleri bu tepkiler, Türkiye'nin kendi güç ve öznellik konumundan memnun olmama anlamında postkolonyallik içerisinde etüt edilebileceğine yorulabilir.

2.3.6. Üçüncü Dünya

“Üçüncü Dünya” kavramı, ilk kez siyasetçi ve ekonomist Alfred Sauvy tarafından İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1952 yılında ABD ve SSCB karşısında tarafsız kalmış toplumları ifade etmek için kullanılmıştır. Esas itibariyle 1955 Bandung Konferansı ile kararlaştırılmış ve 1966 Havana Üç-Kıtasal Konferansı ile kapsamı

geniştirilmiş Üçüncü Dünya, 1989 yılına değin kapitalist ve sosyalist blok arasında tarafsız kalmış niteliğinin yanı sıra siyasi bağımsızlığını sonradan elde etmiş ve kültürel olarak metropolitene veya Birinci Dünya'ya bağımlı niteliklerini birer ölçüt olarak içermektedir. Buna göre, postkolonyal ile Üçüncü Dünya eşanlamlıdır. Literatürde yerleri kararsız görünen Çin ve Japonya da dâhil Asya, Afrika, Güney Amerika, Doğu Avrupa ve Ortadoğu ülkeleri Üçüncü Dünya'dan sayılabilmektedir. Burada Çin'in konumunda bir değişikliğin olduğu, Japonya'nın askeri ve kültürel olarak bağımlı, ama üretken bir ekonomiye sahip bulunduğu için kolayca Üçüncü Dünya'ya dâhil edilemeyeceği ve Türkiye'nin geçmişinde emperyal bir toplumsal durum barındırdığı için kimi zaman farklı kabul edilebileceği söylenilebilir (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2007, 212-213). “Birinci Dünya” ve “Üçüncü Dünya” kavramları postkolonyal teoride ülkelerin ve milletlerin ekonomik, sosyal ve siyasi durumlarını belirtmek için işlevselliğini koruyan bir kavramsallaştırma olsa da sınıflandırma ve tanımlama amacıyla kullanılmamaktadır.

2.3.7. Négritude

1930'larda Paris'te Aimé Césaire tarafından başlatılmış, sonraları Léopold Sédar Senghor ve başkaları tarafından sahiplenilmiş, Afrikalı Siyahi insan ve toplumların emperyalizm ve sömürgeleştirmeye karşı mücadelelerini içeren 20. yüzyıl sosyal hareketine Négritude denilmektedir. Césaire, “zenci” sözcüğünü, “aşağılama” anlamını tersine çevirerek “gurur duyma” anlamına dönüştürmüş ve aynı zamanda “Négritude” sözcüğünü ilk kullanan isim olmuştur (Ayas, 2015a, 49). Aimé Césaire, Négritude hareketin olduğu kadar aslında bütün bir postkolonyalizm hareketinin ve postkolonyal teorinin de ilk gerçek kurucusu niteliğinde kabul edilebilir. Hareket önceleri Beyazların Siyahları güç ve baskı uygulayarak kendi kimliklerinden uzaklaştırmalarına karşı bir bilinç yaratmıştır. Sonraları Négritude, bir akıl yürütme ve düşünme tarzına dönüşmüştür. Frantz Fanon ile Négritude bir başka aşamaya evrilmiş, ama Fanon, olabildiğince şüpheli davranarak bu terimin Afrika'nın yerli kültüründeki çoğulculuğu erittiğini ifade etmiştir (Nayar, 2015, 114-115). Fanon, *Siyah Deri Beyaz Maskeler* kitabının girişinde amacının koyu tenli insanı, yaşadığı bilinç ve kimlik kırılmasından kurtarmaya çalışmak olduğunu asla “Siyah” hayranlığı yaratma girişimi olmadığını söyler. Fanon'a göre kendini Beyazlaştırmaya çalışan kadar “Beyaz” nefreti yaymaya çalışan da sorunludur (Fanon, 2022a, 10-11). Fanon'da Négritude/zencilik nosyonu, kendini bilmek için sadece bir uğraktır. Yoksa

ona göre zenciliği yüceltmek Siyah kültürün zenginliğini görmezden gelmek demektir (Bernasconi, 2020, 151). Césaire'in zenciliğinden gurur duyması ırkçılık yüzünden tahrip olan Siyah bilinci, yeniden canlandırmak istemesiyle ilgilidir. Tıpkı o da Fanon gibi zenciliğin yüceltilmesini ve zenci hayranlığını sorunlu bulmaktadır (Ayas, 2015a, 49). Césaire, Négritude hareketi içinde Siyahi kimliğin yaşadığı asimilasyon ve yabancılaşılmaya karşı evrensel değerler ışığında ortak bir grup kimliği ve bilinci geliştirmek için farklılıkların üstünü örtmüştür. Ortak grup kimliğine yaptığı vurgu ya da Siyahi kimliği sevdirmeye yönelik şiirleri, Spivak'ın "stratejik özcülük" olarak tanımladığı tutuma benzemektedir. Césaire, Senghor'da olduğu gibi kökene geri dönüş çağrısı yapmamış veya Siyahi kimliğin irrasyonel özelliklere (duygusallık gibi) sahip olduğunu söyleyip bunları yüceltmemiştir (Ayas, 2018, 87-88).

Wole Soyinka'dan sonra Négritude hareketinin bütün ezilme söylemlerinde - feminizm gibi- ortak düşünsel esin kaynağı haline geldiği belirtilebilir. Postkolonyal teorinin üç temel kurucu söyleminden biri olan Négritude, Siyahiler özelinde ırkçılık, etnik ayırım, din ve cinsiyet ayırımı, kültür ve dil ayırımına dayalı her türden haksızlığın eleştirildiği bir eleştirel söylem yaratmaktadır. Metropoliten gibi birçok kavram ve terim Négritude düşünürlerinin kitaplarından alınmıştır. Postkolonyal düşünür ve yazar V. S. Naipaul ve sömürgecilik üzerine ilk yazanlardan biri olan Albert Memmi gibi eleştirmenlerin metinleri de Négritude içerisinde değerlendirilebilir (Nayar, 2015, 114-115).

2.3.8. Oryantalizm

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı Avrupalı ülkelerde Doğu'ya ilişkin akademik ve profesyonel araştırma ve incelemelerin yarattığı bilgi disiplini ve bilinçlenme süreçlerine oryantalizm denilmektedir. Doğu'nun dilleri, tarihi, literatürü, dini, hukuku, mimarisi ve edebiyatı çalışılmış ve yorumlanmıştır. Doğu'yu çalışan bilginlere oryantalist denilmektedir. İlk kez İngiltere'de William Jones gibi insanların eliyle Hindistan'ın incelendiği *Asyatik Toplum*'un 1784 yılında yayınlanmasıyla başlayan süreçte oryantalizm disiplini Avrupalıların Doğulular hakkındaki çıkarları, tasarıları ve planları olmaya evrilmiştir. Doğu, içerisinde bugünkü Anadolu'nun da yer aldığı, Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Asya'yı içeren, büyük ölçüde eski İslâm'dan kalan coğrafyayı kastetmektedir. Edward Said, 1978

yılında yayınlanmış *Orientalism (Doğu Bilimi/Şarkiyatçılık)* adlı kitabında, bu süreçleri ayrıntılı ele almaktadır. O, bilimsel merak ve temsil ile siyasi ve kültürel hegemonyayı birbiriyle özdeş seviyede ele almakta ve eleştirmektedir. Said'in temsile yüklediği işlev içerisinde dönüştürme ve sömürüyü içeren stratejik bir işlevdir. İngiltere ve Fransa, Doğu üzerine çalışmalar yapmışlar, bu çalışmalar Doğu'yu dönüştürmüş ve sömürülebilir bir kimliğe büründürmüştür. Dolayısıyla oryantalizmde salt bilgi ve bilimin söz konusu olmadığını, ona ayrıca Avrupalı insanın Doğu insanı üzerindeki çıkar, tahakküm hırsı ve sömürme gereksiniminin eklendiğini kabul etmek gerekmektedir (Nayar, 2015, 118-120). Said, oryantalizmi Foucault'un "söylem" kavramıyla birlikte açıklar. Said'e göre oryantalizm bir söylem olarak incelenmedikçe Avrupa'nın siyasal, sosyolojik, bilimsel ve ideolojik olarak "Doğu"yu temsil etmesini ve Doğulu bilgiyi üretmesini anlayamayız (Said, 2017,13). Said'in tanımladığı biçimde oryantalizm, alternatif bir dünya kurgusuna yönelik denetleme, değiştirme ve şekillendirme arzusu ve bunun dile getirilmesidir. Siyasal iktidarla doğrudan görünen bir bağı olmasa da çeşitli iktidar biçimleriyle karşılıklı ilişki içinde üretilen; sömürge veya emperyal imparatorluğun siyasi iktidarında oluşan; dilbilim, anatomi, modern yönetim bilimleri gibi düşünsel iktidarla, metin, görenek ve ölçütlerdeki saptamalarla kültürler iktidarla ve biz ve onlar ayırımından yola çıkan fikirlerle ahlaki iktidarla karşılıklı çalışan bir söylemdir. (Said, 2017, 22).

Sömürgecilik, fiziki şiddet içerdiği kadar epistemik bir şiddet de içerir. "Tahakküm söylemi" kavramıyla bunu en etkili bir şekilde ortaya koyan Edward Said olmuştur (Young, 2016a, 513). Said, oryantalist söylemin Gramsci ile bütünleşen "hegemonya" kavramıyla ilişkisini ortaya koyar (Loomba, 2000, 52). Oryantalizm sadece Doğu hakkında bilgi üretme ve uzmanlaşma alanı değil, aynı zamanda hegemonik bir işlemdir. Doğu'nun ve Batı'nın ontolojik ve epistemolojik ayırımına dayanan bu işlem, edebi, bilimsel, siyasi değişik söylem tarzlarının birbirine eklemlenmesiyle Batı'nın kendi kimliğinin "ötekisi" olarak Doğu'yu tanımlanmasıyla gerçekleşir (Mutman,1996, 31).

Oryantalizmin eleştirilmesi 1970'li yıllarda Talal Asad ile başlamış, Bryan S. Turner ve Said ile devam etmiştir. Said'in oryantalist düşüncüyü ya da sömürgeciliği ekonomik çıkarımların ötesinde söylemsel olarak incelemeyi sağlayan *Oryantalizm* eseri çıktığında akademik camiada çok ses getirmiş ve dolayısıyla birçok eleştiriye

maruz kalmıştır. Young’a göre eserindeki müphemlikleri ortaya çıkarmaya çalışan bir sürü tenkitin olması bile postkolonyal kuramla bir ilişki ve tanışıklığın gelişmesi açısından önemlidir (Young, 2016a, 515). Postkolonyal teorinin ikinci bileşenini oluşturan oryantalizm eleştirileri olmaksızın Négritude ve başka sömürge karşıtı söylemler bir metin eleştirisi ve söylem analizi olacak şekilde karşılık bulamazdı. Bu nedenle Said literatürde çoğunlukla postkolonyalizmin ilk gerçek esin kaynağı olarak görülmektedir (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2007, 85, 153).

2.3.9. Madun (Subaltern)

İngiliz ordusuna ait bir terim olan “subaltern” (madun), Hindistanlı düşünür ve yazar Ranajit Guha’nın yorumuna göre, ilk kez İtalyan Marksist Antonio Gramsci tarafından “burjuva olanlar gibi güçlü kültürler tarafından baskılanmış sınıf ve insanları” ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Guha ve Hindistanlı takipçileri tarafından 1980 ve 1990’lı yıllarda, klasik dönemde sömürgeleştirilmiş ve kendini ifadeden mahrum bırakılmış insanları kastederek kullanılan terim, özellikle Gayatri Chakravorty Spivak’ın elinde “sati kadın” olgusuna uygulanmıştır. “Sati”, erkek eşi hayatını kaybettiğinde kendisinin de Hinduizm teolojisine uygun olarak yaşamından vazgeçmesinin beklendiği ancak Hindistanlı kadının ölmemeyi tercih etmesiyle başlayan trajik bir yazgıyı imlemektedir. Spivak, Hindistanlı öznenin kendi tarih ve kimliğine yabancılaştığını, ama onun da kendini ifade etmek hakkına sahip olduğunu madun ve “sati” arasındaki özdeşleştirme üzerinden çalışmalarında işlemiştir (Nayar, 2015, 143-145). Ayrıca Batı’daki kadınlar için ilerici olacak değişimlerin başka ülkelerdeki kadınların içinde geçerli olacağı liberal görüşü sorgulamıştır (Young, 2016a, 505-506). Spivak (2020), özellikle *Madun Konuşabilir mi?* adlı etkili yazısında kolonyalizm ve patriyarkinin birlikte işlemesi sonucu ezilen öznenin konuşma hakkının ortadan kaldırıldığını gösterir. Yerli halk arasında seçkin erkekler kendileri adına konuşmanın bir yolunu bulmuş olabilirler fakat hiyerarşinin en alt tabakalarında bulunanlar için kendini temsil etmenin bir imkânı yoktur. “Kahverengi kadın” kolonyalizm ve patriyarkinin birlikte işlemesiyle her iki aşamada da ezilen konumundadır (Loomba, 2000, 261-262). “Madun konuşabilir mi?” derken Spivak, maduna ses verilemeyeceğini anlatmak istemiş, madunu farklılık olarak sabitlemek ve müzeleştirmekten kaçınmış, madun adına konuşamayacağımızı fakat “maduniyet”e karşı çalışabileceğimizi söylemiştir (Spivak, 2017, 84). Spivak, ast grupların romantikleştirilmesi ve onlar adına konuşmanın homojenleştirici etkisi

konusunda postkolonyal aydınları uyarmıştır (Loomba, 2000, 262). Dipesh Chakrabarty ise Üçüncü Dünya tarihlerinin çoğunda Avrupa'dan ödünç alınan kategorilerle üretilen ve öğretilen disiplin olarak “tarih”in bir bakıma Avrupa-merkezci olduğunu söyler. Avrupa kaynaklı teorileri Avrupalı olmayan tarihleri anlamak için kullanmak Üçüncü Dünya akademisinin bir paradoksudur. Ona göre Avrupa, hem kendi tarihinin hem de Hint, Çin, Doğu vb. tarihlerinin belirleyicisi ve teorik öznesidir. Üçüncü Dünya tarihçileri Avrupa merkezli çalışmaları referans vererek kullanırken Avrupalı tarihçilerin böyle bir akademik kaygısı yoktur (Loomba, 2000, 283-284). Dipesh Chakrabarty gibi başka postkolonyalist aydınların Hindistan'ın tarihinin yazılabilmesi çerçevesinde katıldığı bu tartışma, daha sonra, ulusal bağımsızlığını kazanmış Asya, Afrika ve Güney Amerika toplumlarının modern ve çağdaş zamanlarda kendi kimlik ve kültürleriyle konuşma hakkını elde etmesi arayışına işaret etmeye başlamıştır. Böylece “subaltern studies” (madun çalışmaları), postkolonyal teorinin üçüncü önemli bileşeni olmuştur. Özel olarak önce Spivak ve Homi K. Bhabha, sonra ise Chakrabarty, Hindistanlı aydınlar içerisinde madun çalışmaları kapsamında tanınmışlardır. Partha Chatterjee ve Vivek Chibber gibi başka akademisyen ve araştırmacılar da bu çerçevede düşünce üretmektedirler (Nayar, 2015, 143-146).

Madunluk ve maduniyet, madun kavramının durumu ve statüsü olarak türetilmiş kavramlardır. Madun çalışmalarının amacı, postkolonyal özne, toplum, kültür ve deneyimlerin metropolitene ait kültür ve deneyimlerle eşitlenebilmesini sağlamaktır. Spivak aynı zamanda feminist bir araştırmacıdır ve onunla hem madun çalışmaları hem de “sati” tartışması postkolonyalizm ile toplumsal cinsiyet feminizmini birbirine yakınlaştırmaktadır (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2007, 156).

2.3.10. Küreselleşme (Globalizasyon)

Küreselleşme; sermaye, emek ve ürünlerin ulusal sınırları aşması ve uluslararasılaşması anlamına gelmektedir. Bu tanıma uygun olarak Ortadoğu ve Avrupa milletlerinin tarihte küreselleşmiş deneyimlere sahip oldukları söylenilebilirse de burada teknoloji ve kitle iletişim araçlarının kolaylaştırdığı bir ortak deneyim alanının farklılık yarattığı söylenilebilir. Transnationalism (çok-ulusluluk/ulusötesicilik) ve Avrupa-merkezciliğin eleştirilmesi çerçevesinde malların, finansın, insanların, fikirlerin ve kültürlerin ulus-devlet sınırlarını aşarak

uluslararası bir dolaşıma girmesi anlamına da gelen küreselleşme, postkolonyal teorinin, Négritude literatürü, oryantalizm eleştirileri literatürü ve madun çalışmaları literatürünün yanı sıra yerli eleştirel metinleri birleştirerek tüm dünyada bir bilinçlenme meydana getirebilmesine yardımcı olmuştur. Küreselleşmenin ekonomik ve kültürel merkezi ABD olduğu için postkolonyalizm literatürü daha çok bu ülkenin akademisinde gelişmiştir. Bununla birlikte küreselleşmenin emperyal bir tarafının da bulunduğunu ve bu yönüyle postkolonyal aydınların onu eleştirel değerlendirdiklerini de eklemek gerekmektedir (Nayar, 2015, 85-86, 160-161). Küreselleşme “melezlik” “çokkültürlülük” gibi kavramların özgürleştiricisidir. “Melezlik ve çokkültürlülük, Batı bilhassa ABD medya makinesinin neredeyse tek kutuplu olduğu söylenebilecek tahakkümün yarattığı kültürler aşuresini resmileştirmek için dolaşıma sokulan terimleridir” (Loomba, 2000, 286).

2.3.11. Yerellik (Locality)

Postkolonyalizmin önemli bir özelliği Avrupa aydınlanmasının evrenselciliğini eleştirmesidir. Çünkü burada evrenselcilik emperyal vizyonları ve sömürgeleştirme girişimlerini meşrulaştırmak için kullanılmıştır. Fransız filozof Michel Foucault’nun aydınlanmayı eleştiren metnine de dayanarak aydınlanma mantalitesini eleştirmeyen bir araştırmacı neredeyse yok gibidir. Aydınlanma evrenselciliğinin karşısına yerellik veya lokallik yerleştirilmekte ve toplumların kendi tarihsel, ırksal, etnik, toplumsal cinsiyetsel ve dinsel özelliklerine sahip çıkmaları anlamındaki yerelleşme olumlanmaktadır. Postkolonyal teori içerisinde aydınlanma eleştirisinin en önemli unsuru, yerellik ve yerelleşmenin önerilmesidir (Nayar, 2015, 56, 163).

Meta anlatıların (kapitalizmden emperyalizme, milliyetçilikten devrim, etnisite, sınıf ve toplumsal cinsiyete) herhangi birinde ısrar edilmesi yerel olanı ikincil konuma iterek özcülüğü beraberinde getirir (Dirlik, 2010, 23). Arif Dirik’e göre postkolonyal epistemolojinin özünü, yerelin görünürlüğü ve farklılığın olumlanması oluşturur. Farklılık dili ve kimliği şekillendirdiği için önemlidir. Farklılık üzerinden kurulan kimliğin temsili, “ötekinin” izini taşır, hiçbir zaman özsel olamaz ve “öteki”yle karşılıklı bağımlılık içindedir (Dirlik, 2010, 21). Dirlik’e göre, postkolonyalizmin yapısal koşulları, farklılıkların önünde engel olarak görüp reddetmesi yapısal koşullar ve yerel farklılıklar arasındaki ilişkinin silinmesine ve tüm farklılıkların birbirine denk tutulmasına sebep olur (Dirlik, 2010, 31). Postkolonyal teorinin, meta

anlatıları (modernizm ya da Aydınlanmanın evrenselciliği gibi) reddedip yerel farklılıklara odaklanması konusundaki ısrarının sonucunda; “kimliği yapısal kategorilerde sabitlemeyi reddederken, farklılık aracılığıyla kimliği özelleştirmeleri” (Dirlik, 2010, 127) sorunu karşımıza çıkabilir. Arif Dirlik, yerelliğin küresel kapitalizm gibi yapısal koşullarla beraber düşünülmesi gerektiğini söyler.

2.3.12. Avrupa-merkezcilik

Postkolonyal teoride dikkat çeken eleştirilerden bir tanesi, Avrupa-merkezcilik eleştirisidir. Bu eleştiride aydınlanma söyleminden başlayan, medeniyet götürme ve özgürleştirme taahhütlerinin altında emperyalizm ve sömürgeleştirme faaliyetlerinin saklanması açığa çıkaran, modern ve çağdaş bütün kuramlarda Avrupalıların merkezde bulunmalarını saptayan ve örneğin dünya haritalarında Avrupa kıtasının hep merkezde görünmesine itiraz eden eleştiriler baskındır. Chakrabarty, *Avrupa’ya Taşralaştırmak* adlı kitabında, Asyalıların her seferinde Avrupa’ya referansta bulunmak zorunda kaldıklarını, ama tersinin hiçbir zaman söz konusu olmadığını; bunun açık bir eşitsizlik olduğunu belirtmektedir (Chakrabarty, 2008, 27-46).

Samir Amin, *Avrupa-merkezcilik Bir İdeolojinin Eleştirisi* kitabında birçok güç merkezinden hareketle dünyanın ve tarihin nasıl görüldüğünü analiz etmekte ve Avrupa-merkezciliğin temsil ettiği indirgemeciliği başarılı bir şekilde gözler önüne sermektedir. Amin’e göre, Avrupa-merkezcilik: Rönesans’ta başlayıp 19.yy’da yaygınlık kazanmış, kapitalist kültürün ve ideolojisinin gelişmesinin bir boyutunu oluşturmuştur. Farklı halkların tarihteki seyirlerini birbirine indirger ve tarihsel gelişmeyi kültürel varsayımlara dayandırır. Kendini evrenselcilik olarak sunar ve çağımızda ortaya çıkan sorunların tek çözüm yolunun Batı modelinde ve onu taklit etmekte olduğunu söyler. Kendini toplu iletişim araçlarının basmakalıp fikirlerinde olduğu kadar bilim, sanat, ekonomi, teknoloji vb. gibi alanlarda uzman bilgisinde de kendini gösterir (Amin, 2020, 14-15). Örneğin “Renan’ın Hint-Avrupa dillerinin “mükemmelliği”ne karşılık Sami dillerinin “korkunç ve gelişmemiş” bir yapısı bulunduğu iddiası hep aynı zihniyetin ürünüdür” (Amin, 2020, 111). Kapitalizmin oluşumunu çarpıtarak Avrupa tarihine özgü unsurları öne çıkarıp Avrupa-dışı tarihte bunların bulunmadığını söylemek aslında kapitalizmin özünü gizleyen varsayımlar da Avrupa-merkezci ideolojinin bir ürünüdür (Amin, 2020, 92-93). “Avrupa, sadece maddi zenginliğin ve siyasi gücün dünyası değildir; aynı zamanda bilimselliğin,

akılcılığın, ilerlemenin, demokrasinin, insan haklarının geliştiği bir dünyadır, “Doğu” ya da “Güney” bu zenginlikleri sunacak kadar güçlü olmadığı için Avrupa’yı taklit ederek ilerleyebilir, sonuç olarak tüm dünyanın Avrupalılaşması gerekir” bu gibi oryantalist savlar Avrupa-merkezciliğe meşruiyet sağlamıştır (Amin, 2020, 93, 124-125).

Négritude, oryantalizm eleştirileri ve madun çalışmaları literatürlerinin tamamında Avrupalıların kendilerini beğenmiş buyurgan tavırları ve onların teorilerinde bulunan evrensellik iddiasındaki kusurlar eleştirilmektedir (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2007: 29, 94, 107).

2.3.13. Yaralı Bilinç Kavramı

Yaralı bilinç, İranlı postkolonyal yazar Daryush Shayegan’ın geliştirdiği bir kavram ve kaleme aldığı bir kitabının adı olup, postkolonyalliğin Batılılaşmak ile yerelleşmek arasında sıkışıp kalmış bilincini, yazgısını ve kararsızlığını anlatmaktadır. Bu “arada-kalma statüsü” (ambivalence), Fanon’un Fransız filozof Jean-Paul Sartre’dan alarak geliştirdiği, Shayegan’ın üzerine tarihsel-varoluşsal eklemeler yaptığı ve postkolonyalizm araştırmacılarının sıklıkla vurguladıkları bir durumdur. Young’ın varoluşsal Marksizm geleneğine ait bulduğu kararsızlık, Fanon’un Cezayir’in statüsünü anlatmak için başvurduğu bir kavramdır. Said de temsil ile gerçeklik arasındaki bilinç bölünmelerinde bu kavrama başvurmaktadır. Shayegan, sonradan ve maruz kalınarak edinilmiş modern ve çağdaş tarihler ve deneyimler ile öz tarihler ve deneyimler arasındaki bölünmeyi ifade etmek üzere yaralı bilinç kavramını açıklamaktadır (Young, 2016a, 282, 391).

Shayegan (2018), Batı ve Batı-dışı arasında yapılan zamansal ve ontolojik ayrımın bir ikilik ve bilinç yarılması yarattığını söyler. Bu ayrımı bertaraf etmek isteyen “yaralı bilinç” birbirini tutmayan iki dünya arasında Shayegan’ın deyiimiyle “yamalama” yapar. Yamalama, iki karşıt görüşün (modern-geleneksel) birbiri üstüne gelmesiyle “çarpık” bir dünya ve bilinç yaratır. “Yapılan yamanın doğası ister laik, ister dinsel olsun pek önemli değildir, sonuç hep ikisinin-arası olur. Ya söylem, üzerine yamandığı zeminden “ileride” olacaktır, ya da “gecikmiş” olacaktır, ama hiçbir zaman gerçekliğe uygun olmayacaktır” (Shayegan, 2018, 91-92).

2.3.14. Melezlik Kavramı

Hindistanlı postkolonyalizm uzmanı yazar Homi K. Bhabha, yaralı bilinç ve kararsızlık statüsünü aşabilmek için “kültürel melezlik” kavramını geliştirmiştir. Aslında kültürel melezlik kavramının mucidi Hindistanlı ünlü aktivist Mahatma Gandhi olup, onun kastettiği, kültürler arası bir etkileşim pratiğidir. Hindistan kültürü geçmişteki bir öze dönerek kendini var edemez. Ayrıca kendine ait olmayan deneyimlere edilgen katılımla hep geç kaldığı bir dünyeviliğe katılarak da doğruyu yapmış olmayacaktır. Bunun yerine kendi gerçekleri ve gereksinimleri ile dünyanın gerçekleri ve gereksinimleri arasında bir uzlaşma noktası bulması gerekmektedir. Kültürel melezlik, Hindistanlı özne için hayatta kalmaya yönelik bir stratejidir. Bhabha, Gandhi’nin kültürel melezlik kavramını alarak onu varoluşsal bir pratiğe ve dünyayı olumlamaya dönüştürmektedir. Bhabha’ya göre, dünyanın baskın kültürünü reddetmek makul ve gerçekçi değildir. Ayrıca insanlık tarihinde bütün medeniyet geçişleri farklı kültürlerin birbirleriyle etkileşime girmeleri ve bir özcülük tartışması yerine eldeki durumu değerlendirme arayışlarıyla mümkün olabilmiştir. Buna göre, modern ve çağdaş kültürlerin yerli kültürleri baskılamaları tek taraflı bir iradenin ürünü olması bakımından yanlış ise de yarattığı melezlik yönüyle yerli kültürler açısından bir fırsattır. Böylece Bhabha, modern kültürün reddedilmesi yerine onun değerlendirilmesini önermektedir. Ayrıca o, kültürler arası sınırların kaybolduğunu ve hiçbir kültürün saf özünün bulunamayacağını belirtmektedir. Günümüzde madun çalışmaları kapsamında Bhabha’nın bu görüşünün tüm dünyada olumlu karşılık bulduğu söylenebilir (Young, 2016a, 345-349). Nandy ise, saf bir yerel bilgiye dönmek yerine, saf ve karışık, yüksek ve alçak, erkeksi ve kadınsı gibi karşıtlıkların diyalektik karışımından oluşan yeni geleneklerin ortaya çıkmasına imkân veren “melezleştirilmiş modernite” fikrini savunmuştur (Young, 2016a, 462).

Melezlik üzerindeki vurgu önemlidir çünkü kolonyal söylem, genellikle saf kültürler arasındaki ayrımla kurulmuştur. Bhabha’ya göre kolonyal söylem, sömürge yönetiminin merkezinde yer alan eşitsizlikleri haklı çıkarmak için dünyayı ben ve öteki olarak bölmeye çalışmıştır. Kolonyal söylemi devam ettirecek şekilde sömürgecinin ahlaki açıdan daha aşağı hale gelmesi için ben ve ötekini tersine çevirmek, üretken bir yaklaşım değildir ve aslında gerçek bir değişiklik sunmaz. Örneğin kadınların uğradığı zulme sadece durumu tersine çevirerek meydan okumak ve erkekleri ezmek, hiç kimse için uzun vadeli bir çözüm sunmayacaktır. Bu,

sömürgeciliğin ve ırkçılığın mirası için de geçerlidir. Bhabha'nın yaklaşımı, sömürgeciliğin bir grubun diğer bir grup tarafından basit tahakkümünden çok daha fazlası olduğunun altını çizmektedir (Huddart, 2006, 5). Ulusların ve kültürlerin özcüleştirilmesinden ve doğallaştırılmasından kaçınmaya çalışan Bhabha, sömürgeciler ile sömürgeleştirilenler arasındaki karşılaşmaların çevresinde oluşan “alanı” inceler. Bu alan, sömürgeci-sömürgeleştirilenden ya da yöneten-yönetilenden herhangi birine ait olmayan ancak ikisinin birleşimi olan melez kültürün inşa edileceği “third space/üçüncü alan”dır. Üçüncü alan, Kolonyal karşılaşmayı bir çelişki, tekrar, belirsizlik ve kolonyal otoritenin reddi olarak ele alan otantik ve özcü karşıt kutupluklara izin vermez. Kolonize eden ile kolonize edilen arasındaki çeviri ve müzakerenin en sınırında bulunan bir eşik mekânıdır. Bhabha, süregiden tarihsel süreçle sayısız kültürlerarası karşılaşmalarda sürekli olarak yaratılan geniş bir kültür yelpazesine maruz kaldığımızı ve bu metaforik alan içinde çeşitli ve çoğu zaman çelişkili anlam sistemleriyle kimliklerimizi inşa ettiğimizi söyler (Frenkel, 2008, 928).

2.3.15. Postkolonyal Teori ve Modernizm Eleştirisi

Postkolonyalizm uzmanı Robert Young'ın saptamasına göre, Avrupa-merkezci aydınlanma düşüncesi ile Fransız ideolojisi olan “medeniyet misyonu” arasında bir ilişki mevcuttur. Avrupalı sömürgeci güçler bu iki düşünceyi sürekli bir arada işlemişler ve kullanmışlardır. Onlar, başka kıta, coğrafya ve toplumları işgal ettiklerinde, medeniyet götürmek ve yeni insanları aydınlatmak amacıyla bunu yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle Alman filozof Immanuel Kant'ın 1784 yılında kaleme aldığı *Aydınlanma Nedir?* metni eleştirilmekte ve Foucault'nun söz konusu metni 200 yıl sonra eleştiren *Aydınlanma Nedir?* metni olumlanarak referans verilmektedir. Buna göre, aydınlanma, Avrupalı insanların kendi koşullarında özgürleşmek için attıkları bir adımdır, ama ne bu adım evrenseldir, ne de bu adımın söylemleştirilmesi insancıl amaçlar taşımaktadır. Evrensellik iddiası ve aydınlanma söylemi bir çeşit strateji olarak kullanılmakta ve farklı coğrafya, insan ve kültürlerin sömürülmesinde meşrulaştırıcı bir araç olarak iş görmektedir (Young, 2016a, 89).

Modernizm; Rönesans, hümanizm ve reform arka planına dayanarak bilimsel devrim, aydınlanma ve endüstri devrimiyle kendini bulmuş bir Avrupa kültürüdür. Bu Avrupa kültürü, ekonomik olarak kendini Avrupa dışındaki Amerika, Afrika ve

Hindistan alt kıtası gibi coğrafyaları sömürerek geliştirmiştir. Bu şekilde meydana gelmiş bir kültürde hümanizm ve insan haklarının yeryüzündeki tüm insanları kapsamadığını saptamak gerekmektedir. Bu çerçevede modernleşmek yerli kültürler açısından bir gelişme aşaması olduğu kadar bir sömürülme aracı da olabilmektedir. Çünkü Avrupalılar modernleşmeyi kendi çıkarları ve ilgileri için kullanabilmektedirler. Bu durum, yerli kültürlerin modernizme ihtiyatla yaklaşmalarına yol açmaktadır. Bu nedenle postkolonyalist düşünürler ve yazarlar büyük ölçüde aydınlanma ve modernizm eleştirmişlerdir. Ama onların amacı, aydınlanma ve modernizmin insanlık için sağladığı kazanımları reddetmek ve görmezden gelmek değil, modernliğin güncellenmesini ve kapsayıcı olmasını talep etmektir. Bu şekilde modern bilim ve kültür eleştirilmektedir. Bu konuda Marksizm'den yararlanılmaktadır (Özdemir, 2007, 48-49, 64-65).

Postmodernizm ve postyapısalcılık, çağdaş Fransız düşüncesi ve felsefesinde aydınlanma, modernlik ve ulus-devlet kültürünün eleştirildiği, büyük anlatılar, akılcılık ve bilimciliğin araçsal kullanımının büyük ölçüde reddedildiği ve insanlığın kapsamının güncellenmesinin talep edildiği değerlendirmeleri içermektedir. Jean-François Lyotard başta olmak üzere, Michel Foucault, Jacques Derrida, Maurice Merleau-Ponty, Gilles Deleuze ve Jean Baudrillard gibi birçok düşünür ve filozof postmodernizm ve postyapısalcılık içerisinde değerlendirilmektedir. Hatta Jean-Paul Sartre, Jacques Lacan ve Louis Althusser de bu çerçeveye dâhil edilmektedir (Sarup, 2004). Fanon, Said, Spivak ve Bhabha'dan başlayarak neredeyse önde gelen bütün postkolonyalizm eleştirmenleri söz konusu düşünür ve filozoflardan yararlanmaktadırlar. Bu yönüyle postkolonyalizmin postmodernizmin çocuğu veya uyarlaması olduğu yorumunda bulunanlar da vardır. Örneğin Arif Dirlik, postkolonyal teoriye getirdiği eleştirilerde postmodernizmle postkolonyalizm arasında bir yakınlık olduğu söyler. “Atası olan postmodernizm gibi postkolonyalizmin de düşünsel kökleri, Avrupamerkezci modernliğin (hem liberal hem de Marksist biçimlerindeki) keskin sınırlandırmalarına karşı bir başkaldırı olan postyapısalcılıktan gelmektedir” (Dirlik, 2010, 6). Ne var ki, bir aşamadan sonra postmodernizm ve postkolonyalizm birbirinden ayrılmakta ve postmodernizm sömürgeleştirmeyi eleştirmediği halde postkolonyal teori özellikle bu olguya karşı çıkmaktadır (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2007, 169-170; Nayar, 2015, 123). Postmodernizm ve postkolonyalizm iki çağdaş eleştirel teoridir. Burada çağdaşıktan

kastedilen hem 20. yüzyıl insanlığıdır, hem de söz konusu yüzyıldaki ekonomik, bilimsel ve kültürel özelliklerdir. Çağdaşlık (contemporaneity), küreselleşme ve bireyselleşmenin meydana geldiği, kenarda kalmış ve ötekileştirilmiş kimlik ve kültürlerin merkeze davet edildikleri ve eleştirel söylemlerin Avrupa-merkezciliği birçok açıdan itibarsızlaştıkları bir Amerikan yüzyılına karşılık gelmektedir (Watson, Wilder, 2018, 1-10). Bu çerçevede çağdaşlıkla küreselleşme, küresel kapitalizm, bireyselleşme ve yeni liberalizm özdeştir. Çağdaşlıkta birtakım haklar tanımlanmış ve bu haklar kadınları, ötekileştirilmiş ırk, etnik kimlik, kültür, cinsiyet ve dinleri, hayvanları ve doğayı korumak üzere işe koşulmuştur. Böylece çağdaşlık ile postkolonyallik arasında bir dayanışmanın bulunduğu ve postkolonyalizmin çağdaşlığa yaslandığı saptanabilir. Bu durumun anlamı çağdaşlığın sömürgeleştirici yan etkilerinin bulunmadığı değildir (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2007, 175-176).

Postkolonyal teoriye getirdiği eleştirilerle katkı sağlayan Arif Dirlik'in düşüncesine göre postkolonyalizm ve postmodernizmin Avrupa-merkezciliği, Aydınlanmanın evrenselciliğini ve yerele ilgisizliği sorgulamalarındaki ısrarları küresel kapitalizmin yarattığı dünya genelindeki sorunları geri plana itmektedir (Dirlik, 2010, 6-11). Bir zamanlar sorun olarak görülen melezlik ve arayerdelik şu an ulusötesi şirketler için bir zenginlik olarak görülmeye başlamış ve Üçüncü Dünyanın kültürel oluşumlarına olanak tanıyan çokkültürlülüğü esas alan bir Avrupa-merkezci modernlik anlayışı ortaya çıkmıştır. Dirlik, küresel kapitalizmin Üçüncü Dünya toplumlarını yeni biçimlerde donatmış olduğunu ve küresel ekonomideki yapısal dönüşümlere başvurulmadan oluşan yeni sosyal durumun açıklanamayacağını söyler (Dirlik, 2010, 29).

2.4. Postkolonyal Teorideki İsimler ve Türkçeye Çevrilen Eserleri

Postkolonyal literatürün oluşmasına katkı sağlayan ve teorinin kurucuları olan Edward Said, Frantz Fanon ve Aimé Césaire tezin üçüncü yani "Türkiye'de Postkolonyal Teorinin Alınlanması" bölümünde yer almaktadır. Saydığımız isimlerin teoriye katkıları ve bazı eserlerinin tanıtımıyla birlikte Türkiye'deki alınmasının kısa bir değerlendirmesi yapılacaktır. Bu bölümde ise postkolonyal teoride belirlenen diğer isimlerin literatüre katkıları ve Türkçeye çevrilen kitaplarının ilk basımları, çevirmenleri ve yayınevleriyle ilgili bilgi verilmiş ve incelenen bazı eserlerin içeriği tanıtılmıştır. Postkolonyal teorideki isimlerin Türkçeye çevrilen

eserleri hakkında bilgi, postkolonyal kuramın doğrudan alınılması olmasa da yayınevlerinin, basım yıllarının ve çevirmenlerinin listelenmesi Türkiye’de postkolonyal literatür üzerine fikir verebilir.

2.4.1. Albert Memmi

Sömürgecinin Portresi ve Sömürgeleştirilenin Portresi 1957 yılında Jean-Paul Sartre’ın önsözüyle yayınlamıştır. Kitap çıktığında dünya genelindeki bağımsızlık hareketlerinin teorik sözcüsü olmuştur. Sömürge karşıtı literatürün öncülerinden olan Memmi, sömürgeciliğin sosyolojik analizini yapar. Kitap Memmi’nin yaşadığı azınlık durumunu da yansıtacak şekilde sömürgeciliğin ayırık dünyasını ve çelişkilerini anlatır (Mollaer, 2021c, 155-189). Memmi (2014, 13,129)’ye göre sömürgecilik, sömürgeleştirilene insanlıktan çıkarırken sömürgeciyi de çürütür. Sömürgeleştirilen, asimilasyona teslim olup kurtulmak istese bile sömürgeci onu dünyasına almayacaktır. Sömürgeciyi taklit ederek yaptığı şeyler bile aşağılanacaktır. Memmi, sömürgeleştirilene atfedilen sözde doğal ve biyolojik yaftalamaların ve ırkçılığın sosyolojik süreçler içinde oluştuğunu ve ekonomik çıkarlara hizmet ettiğini söyler.

Tablo 4: Albert Memmi’nin Türkçeye Çevrilen Kitabı

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Albert Memmi	Sömürgecinin Portresi ve Sömürgeleştirilenin Portresi	Sömürgeci ve Sömürgeleştirilen İnsan	Öteki	Salih Ak	1996
		Sömürgecinin Portresi ve Sömürgeleştirilenin Portresi	Versus	Şen Süer	2009
		Sömürgecinin Portresi ve Sömürgeleştirilenin Portresi	Telemak	Şen Süer	2021

2.4.2. Gayatri Chakravorty Spivak

Hindistan asıllı olan Spivak, Cambridge Üniversitesi’nde beşeri bilimler alanında profesördür. Aynı zamanda Hindistan’ın Batı Bengal bölgesinde açtığı ilkokulda çalışmalar yapmaktadır. Jacques Derrida’nın *Gramatoloji* kitabını Fransızcadan İngilizceye çevirmiştir. Çeviriye yazdığı önsöz yapışöküm felsefesinde başvuru

önemli bir kaynak olmuştur. *Madun Konuşabilir mi?* adlı ünlü yazısını 1988 yılında kaleme almış, Türkçeye kitap olarak Dipnot Yayınlarından Emre Koyuncu çevirisiyle 2016 yılında kazandırılmıştır. Türkçe baskısının 2016 yılındaki önsözünde Bhubaneswari adlı kadının hikâyesini anlatır. Bhubaneswari, 17 yaşında kendini öldürmüş ama 10 yıl ölümü hakkında kesin bir şey bilinmemiştir. Hamile mi? terörist mi? gibi ölümü hakkında yapılacak spekülasyonlara karşı Bhubaneswari, hayatına son vermek için adet kanamasını beklemiştir. “Genç ve bekâr bir kız direnişini bedenine yazmak istemiş”tir (Spivak, 2020, 8). Spivak bu hikâyeyi madunun kendi adına konuşmasının mümkün olmadığını göstermek için anlatmış ve hikâye çok meşhur olmuş, hakkında bir sürü yorum yapılmıştır.

Ulus-Devlet Marşını Kim(ler) Söyler? Judith Butler (2010)’la beraber yazdıkları kitap, Agora Yayınları tarafından Osman Akınhay çevirisiyle 2010 yılında yayınlanmıştır. Spivak, madun çalışmalarıyla feminizme eleştirel katkılar yapmıştır. *Yapısöküm Postkolonyalizm Madunluk* Spivak (2017)’ın farklı zamanlarda ve konularda yaptığı söyleşilerden oluşmaktadır. Türkçeye Soner Toprak tarafından çevrilmiştir.

Tablo 5: Gayatri C. Spivak’ın Türkçeye Çevrilen Eserleri

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Gayatri C. Spivak	Köklerim Havada Söyleşiler	Köklerim Havada Söyleşiler	Agora	Osman Akınhay	2007
(Judith Butler)	Ulus-Devlet Marşını Kim (ler) Söyler?	Ulus-Devlet Marşını Kim (ler) Söyler?	Agora	Osman Akınhay	2010
	Gramatoloji’ye Önsöz	Gramatoloji’ye Önsöz	Bilgesu	İsmail Yılmaz	2014
	Madun Konuşabilir Mi?	Madun Konuşabilir Mi?	Dipnot	Dilek Hattaoğlu, Emre Koyuncu, Gökçen Ertuğrul	2016
	Yapısöküm Postkolonyalizm Madunluk	Yapısöküm Postkolonyalizm Madunluk	Zoomkitap	Soner Toprak	2017

2.4.3. Homi Bhabha

The Location of Culture, Türkçeye Tahir Uluç tarafından *Kültürel Konumlanış* olarak çevrilmiş ve İnsan Yayınları tarafından 2016 yılında basılmıştır. Kitapta Bhabha (2016)’nın önemli makaleleri bulunmaktadır. Melezlik, taklit, ötekilik, postkolonyal ve postmodern durum gibi konularla ilgili yazıları ve Fanon’la ilgili değerlendirmesi bulunmaktadır.

Homi K. Bhabha, postyapısalcı metodolojileri kolonyal metinlere uygulayarak kolonyalizm araştırmasını dönüştürmüştür. Kültürel farklılık genellikle örtük bir temadır, Bhabha ise postyapısalcılığın “fark” teriminin kültürel farklılıkla ilişkisini araştırmış, genişletmiş ve sömürgeciliğe uygulamıştır. Postkolonyal teorisinin melezlik, taklit, farklılık ve müphemlik gibi kavramları hakkında çalışmıştır. Bu kavramlar, kültürel farklılık ile karmaşık biçimde birbirine bağlı küreselleşme ağlarının damgasını vurduğu bir dünyada mevcut durumu aydınlatır. Bhabha, kimliğin ben ve öteki olarak konumlanmasına alternatif bir kavram olan “kültürel melezliği” önerir. Kültürel melezlik, herhangi bir kültürün gerçekten saf olduğunu düşünmediğimiz sürece kültürlerin karışıklığına hatta saf olmadığına atıfta bulunur. Kültürlerin ayrı fenomenler olmadığını her zaman birbirleriyle temas halinde oldukları gerçeğini ifade eder ve bu temas kültürel karışıklığa yol açar (Huddart, 2006, 2-3).

Tablo 6: Homi Bhabha’nın Türkçeye Çevrilen Kitapları

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Homi Bhabha (J.T. Mitchell)	Edward Said İle Konuşmaya Devam	Edward Said İle Konuşmaya Devam	Koç Ü.	Hayrullah Doğan	2011
	Kültürel Konumlanış	Kültürel Konumlanış	İnsan	Tahir Uluç	2016

2.4.4. Achille Mbembe

Nayar’ın aktardığına göre Mbembe (2001), “postkoloni” kavramını ilk kullanan isimdir. Kavram, 1992 yılında yazdığı makaleye (*Provisional Notes on the Postcolony*) dayansa da *On the Postcolony* kitabıyla meşhur olmuştur. Mbembe, kavramı bağımsızlığa kavuşmuş, miras alınan şiddet ve tahakküm yapılarıyla yönetilen belirli türdeki Sahra-altı ulus devletleri tanımlamak için kullanır. Terimle

yalnızca sömürgeciliğin miras alınan şeklini değil, aynı zamanda Afrika’da bu mirasın çağdaş tasvirlerine de dikkat çeker. Mbembe, Avrupalı güçlerin Afrika ülkelerinde kurdukları yönetim ve idare sisteminin sadece sömürge için bir sivil toplum, adalet, egemenlik veya siyasi modernite hazırlamakla ilgili olmadığını daha çok yönetim yapılarına yerleşik bir şiddet sistemi kurduğunu ileri sürmektedir. Sonuç olarak postkolonide siyasi egemenlik olasılığının olmadığını çünkü yönetimselliğin baltalandığını ve postkoloninin kolonyal geçmişten kurtulamadığını savunmaktadır (Nayar, 2015, 125-126). Afrikalı öznel kölelik ve sömürgeleştirmenin fiziksel ve ruhsal şiddetiyle parçalanmış ve fiilen yok kılınmıştır. Bu şiddet sömürge sonrası dünyanın yani yeni-sömürgeci söylemlerde Afrika ve Afrikalıların süregiden temsillerine yansımıştır. Bu nedenle Mbembe, sömürgecilik sonrası yeni-sömürgeci teoride kolonizasyonun devam eden etkilerine yapılan vurguya katılmakla birlikte Afrikalıların meşgul oldukları ve müzakere ettikleri günlük pratiklerin analizine yeniden odaklanan farklı bir vurguyu da savunmaktadır. Dikkati sömürgeleştirme sürecinden miras alınan şiddeti Afrikalıların sosyal ve kültürel hayattaki yansımaya kaydırmıştır. Postkolonyal iktidarı, mutlak direniş veya mutlak hâkimiyet terimleriyle ya da genellikle geleneksel analizlerde öne sürülen ikili karşıtlıkların bir işlevi olarak yorumlamaya devam etmeyi eksik bulmaktadır. Örneğin karşı-hegemonya, karşı-söylem gibi tanımların yerine hükmeden ve hükmedileni aynı epistemenin içinde analiz etmeyi önerir. Baskıcı iktidarın (onun tabiriyle komutanların) daha karmaşık bir modeli benimsediğini göstermiştir. Postkolonide günlük hayattaki çeşitli sembollerin – örneğin hükümdarın portrelerini evlerine asmak, parti üniformaları giymek, parti kartları taşımak vb.-fetişleşmesiyle hem yönetenin hem de yönetilenin resmi ritüelleri simüle eden özne olarak konumlanması iktidarın ön koşulu olmaktadır. (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2007, 175-178).

Achille Mbembe, Foucault’un “biyoiktidar” kavramını “nekroiktidar” olarak genişletmiştir. Mbembe, biyoiktidar terimini “yaşamın ölümün gücüne tâbi kılınmasının çağdaş biçimlerini açıklamak için” yeterli bulmayarak nekropolitikayı şu şekilde tanımlar: “Egemenliğin nihai ifadesi, büyük ölçüde kimin yaşayabileceğini ve kimin ölmesi gerektiğini dikte etme gücü ve kapasitesinde yatar. Öldürmek ya da yaşatmak, hayatın ölümün gücüne tabi kılınması”dır (Mbembe, 2019, 92’den aktaran Doğru, 2022, 19-20). Başka bir deyişle Mbembe, nekropolitikada egemenliğin nihai

ifadesinin kimin hayatının önemli ve yaşamaya değer olduğunu ve kimin olmadığını belirleme gücü ve kapasitesinde yattığını belirtir. Bu nedenle nekropolitika bireyleri birbirinden ayırır ve belirli insan gruplarını kayırır. Mbembe'ye göre standartlara uymayan insanlar veya topluluk ölümün gücüne boyun eğdirilir ve öldürmek ya da yaşatmak, egemenliğin sınırlarını ve temel özelliklerini oluşturur. Nekropolitika, doğal hakları ve yaşam özgürlüğünü teşvik ederek ve/veya bunlardan mahrum bırakarak bireylerin eylemlerini kısıtlar. Nekroiktidara maruz kalan insanlar ne ölüdür ne de yaşıyordur sadece mecbur oldukları hayatı yaşıyorlardır. Bu nedenle Mbembe, doğrudan veya dolaylı olarak ölüme maruz kalan kişileri “yaşayan ölü” olarak tanımlamaktadır (Doğru, 2022, 19-20). Nekropolitikayı detaylandırmak için Güney Afrika ve Filistin'i modern sömürge işgali örnekleri olarak seçer (Has, 2017, 15).

Tablo 7: Achille Mbembe'nin Türkçeye Çevrilen Kitapları

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Achille Mbembe	Zenci Aklın Eleştirisi	Zenci Aklın Eleştirisi	İletişim	Özge A. Simon, Volkan Çandar	2019
	Düşmanlık Politikaları	Düşmanlık Politikaları	İletişim	Ayşen Gür	2020
	Postkoloni Üzerine	Postkoloni Üzerine	Hece	Merve Yalçın, Mesut Yalçın	2021
	Brütalizm	Brütalizm	İletişim	Burcu Yalım	2022

2.4.5. Partha Chatterjee

Milliyetçi Düşünce ve Sömürge Dünyası'nda Chatterjee, Avrupa'nın uluslaşma sürecindeki söylemlerden yola çıkarak sömürge sonrasında özellikle Hindistan'da oluşan milliyetçiliğin çözümlemesini yapar. Postkolonyal aydınların, milliyetçiliğin Avrupa dışı toplumlarda farklı görünimleri olsa da Avrupa'da oluşan ya da kurgulanan biçimiyle aynı söylemi paylaştıklarını söylerler. Kitapta (Chatterjee, 1996, 15-23, 143) Avrupa milliyetçiliğinin söylemsel olarak nasıl oluştuğunu şöyle açıklar: Endüstri toplumuna geçişle birlikte toplumlar kültüre göre değil millete göre sınıflandırılmıştır. Çünkü yeni oluşan modern kültür değerlerinin “ulus”a aktarılması gerekir. Ona göre milliyetçilik, ulusların öz-bilinçlerini kazanması değildir, oluşmadıysa icat edilmesi gerekir. Endüstri kültürünün değerleri evrensel kabul edilir ve homojenliğin milliyetçiliğin bir sonucu olarak kaçınılmaz olduğu düşünülür.

Chatterjee, sömürge dünyasında oluşan ya da kurgulanan milliyetçilikleri ise sömürge karşıtı Avrupa milliyetçiliği olarak tanımlar. Sömürge sonrası oluşan milliyetçilik, Avrupa modellerine karşı hem taklitçi hem de düşmancadır. Taklit birebir aynı değildir; geleneksel değerlerin dış müdahalelere karşı korunması, ilerlemeye engel görünen öğelerinse atılması şeklinde oluşan tedirgin ve dengesiz bir süreçtir. Romancı Bankim Chandra Chatterjee'in söylemlerinde (Doğu'nun ruhani büyüklüğünü koruyup Batı'nın sanayi ve teknolojisini almak) bu düşüncüyü örneklendirir. Milliyetçiliğin oluşan bu hali, Chatterjee'e göre özcü ve elitisttir. Kitapta Hindistan milliyetçiliğini – kalkış evresi: Bankimchandra'nın düşüncesinde kültür ve iktidar, manevra evresi: Gandhi ve sivil toplum eleştirisi, varış evresi: Nehru ve pasif devrim olacak şekilde- Gramsci'nin kavramlarıyla anlatır. Kitap, 1996 yılında Sami Oğuz tarafından Türkçeye çevrilmiş ve İletişim Yayınlarından basılmıştır. Türkiye'de uluslaşma sürecini anlatan birçok metinde referans gösterilmiştir.

Mağdurların Siyaseti kitabında Chatterjee (2006), Hindistan'da 1980 ve 90'lardan sonra devlet ve sivil toplum arasındaki ilişkinin siyasal toplum yönetişimine benzediğini ileri sürmektedir. Sivil toplumda vatandaş statüsü (vergi veren) olan bireylerin yönetime müdahale hakkı meşru bir zeminde sağlanıyorken siyasal toplumda vatandaş-devlet ilişkisinden çok devlet-mağdur ilişkisinin yönetişimi söz konusudur. Örneğin marjinal gruplar, yaşadığı yerleşkelerin yasal olmaması, kaçak elektrik ve su kullanmaları gibi süreçler yüzünden vatandaş konumunda görülmezler, fakat siyasi güç söz konusu olduğunda devletle marjinal gruplar arasında meşru olmayan sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla müzakere yapılır. Siyasal toplumda mağdurun siyasete katılması siyasi çıkarla ilişkilidir.

Heterojen Zamanda Millet yazısı (Chatterjee, 2008), çevirisini Yetkin Başkavak, derlemesini Umut Özkırımlı'nın yaptığı *21. Yüzyılda Milliyetçilik* adlı kitapta çıkmıştır. Aynı yazı, 2016 yılında *Ütopik ve Gerçek Zamanda Halk* adıyla Osman İşçi çevirisiyle derlemesini Elçin Aktoprak ve A. Celil Kaya'nın yaptığı *21. Yüzyılda Milliyetçilik: Yeni Yaklaşımlar* kitabında yeniden karşımıza çıkar.

Tablo 8: Partha Chatterjee'nin Türkçeye Çevrilen Eserleri

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Partha Chatterjee	Milliyetçi Düşünce ve Sömürge Dünyası	Milliyetçi Düşünce ve Sömürge Dünyası	İletişim	Sami Oğuz	1996
Der: Mustafa Armağan	Tartışılan Sınırlar Değişen Milliyetçilik	Tartışılan Sınırlar Değişen Milliyetçilik	İşaret	İsmail Türkmen	2001
	Ulus ve Parçaları	Ulus ve Parçaları	İletişim	İsmail Çekem	2002
	Mağdurların Siyaseti	+Halk Siyaseti Üzerine Düşünceler	İletişim	Veysel Fırat Bozçalı	2006
Der: Umut Özkırımlı	Heterojen Zamanda Millet	(21. Yüzyılda Milliyetçilik)	İstanbul Bilgi Ü.	Yetkin Başkavak	2008
Der: E. Aktoprak, A. Celil Kaya	Ütopik ve Gerçek Zamanda Halk	(21. Yüzyılda Milliyetçilik: Yeni Yaklaşımlar)	İletişim	Osman İşçi	2016

2.4.6. Dipesh Chakrabarty

Provincializing Europe, Avrupa'yı Taşralaştırmak: Postkolonyal Düşünce ve Tarihsel Farklılık (Chakrabarty, 2008) adıyla 2012'de İlker Cörüt tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Chakrabarty, kitapta Avrupa tarihinin tek parça, kesintisiz ve tutarlı olarak sunulmasını eleştirir, ona göre Avrupa tarihini parçalanmış tarihler olarak incelemek gerekir. Avrupa, doğrusal ilerlemeci tarih yazımıyla kendi tarihini yazmıştır. Dünyanın geri kalanının tarihi de aynı tarzda yazılmış ama önemli bir farkla: Sömürgeleştirilenler her zaman eski, harap olmuş, geçmişte kurulmuş ve ilkel iken Avrupa modern ve çağdaş olmuştur. Tarihsel zamanda Avrupa'nın ulaştığı nokta doğru olarak kabul edilmiş; Batı'nın önce geldiği ve Batı dışı dünyanın daha sonra geldiği Batı ve Doğu arasındaki mutlak farkla belirlenmiştir. Yani koloniler ya da Doğu, sonunda Avrupa'nın sahip olduğu mevcut modernite seviyesine erişmek zorundaydılar. Çünkü tarih bunu gösteriyordu: Mağara yaşamından yerleşik tarım toplumuna, feodalizme ve modern sanayileşmiş kapitalizme geçiş, insani ilerleme ve doğal bir model olarak görülmüştür. Avrupalı tarih yazımı ve ilerleme modeli, daha çok Avrupa ile sınırlı olmasına rağmen 19. yüzyılın ortalarında evrensel bir standart

olarak kabul edilmiştir. Chakrabarty ise pek çok farklı tarihin olduğu konusunda bizi uyarmaktadır (Nayar, 2015, 127-128).

Tablo 9: Dipesh Chakrabarty'nin Türkçeye Çevrilen Kitabı

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Dipesh Chakrabarty	Avrupa'yı Taşralştır mak,	+Postkolonyal Düşünce ve Tarihsel Farklılık	Boğaziçi Ü.	İlker Cörüt	2012
		+ Postkolonyal Düşünce ve Tarihsel Farklılık	Dergâh	İlker Cörüt	2021

2.4.7. Ranajit Guha

Maduniyet çalışmalarının önemli isimlerinden biri olan Ranajit Guha'nın bu alanda birçok çalışması olmasına rağmen Türkçeye sadece bir kitabı çevrilmiştir. Guha (2006, 14), *Dünya Tarihinin Sınırında Tarih* kitabının girişinde öncelikle aydınlanma düşüncesinin esas alındığı Avrupa-merkezci tarih anlayışının “Dünya-Tarihi” olarak sunulmasında büyük bir rol oynayan Hegel'in tarih felsefesini eleştirir. Hegel, “Hindistan'ın güzel şiirleri var ama bir tarihi yok” ya da “devletsiz toplumların tarihi yoktur” diyerek dünya tarihinin sınırını çizmiş olur. Guha'nın amacı ise “Dünya Tarihi” anlayışıyla çizilen sınırların dışındaki tarihi (Hindistan tarihini) göstermektir.

Tablo 10: Ranajit Guha'nın Türkçeye Çevrilen Kitabı

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Ranajit Guha	Dünya Tarihinin Sınırında Tarih	Dünya Tarihinin Sınırında Tarih	Metis	Erkan Ünal	2006

2.4.8. Daryush Shayegan

Aslen İranlı olan Shayegan (2018)'ın *Yaralı Bilinç: Geleneksel Topumlarda Kültürel Şizofreni* kitabı Türkçeye 1991 yılında Haldun Bayrı çevirisiyle Metis Yayınları tarafından kazandırılmıştır. Kitap 2020 yılında 6. baskısını yapmıştır. Kitapta Doğu toplumlarından özel olarak İran üzerinden örnekler vererek modernleşmenin yarattığı onun tabiriyle “kültürel şizofreniyi” anlatmaktadır. Yaralı bilinç, iki dünyanın (geleneksel-modern) üst üste binip yamalanması sonucu oluşan çarpıklıkta arada kalmış birey ve toplumdur.

Melez Bilinç kitabı ise 2013 yılında yine Haldun Bayrı çevirisiyle Metis Yayınlarından çıkmıştır. Kitapta Shayegan (2013)'in Doğulu toplumlarla ilgili eleştirel yazıları toplanmıştır.

Tablo 11: Daryush Shayegan'ın Türkçeye Çevrilen Kitapları

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Daryush Shayegan	Yaralı Bilinç	+ Geleneksel Topumlarda Kültürel Şizofreni	Metis	Haldun Bayrı	1991
	Batı Karşısında Asya	Batı Karşısında Asya	Ağaç Kitapevi	Derya Örs	2000
		Batı Karşısında Asya	Anka	Derya Örs	2005
		Batı Karşısında Asya	Sitare	Derya Örs	2012
	Melez Bilinç	Melez Bilinç	Metis	Haldun Bayrı	2013
	Din Devrimi Nedir?	Din Devrimi Nedir?	Sitare	Neslihan Özakıncı	2016

2.4.9. Robert J. Young

Beyaz Mitolojiler 2000 yılında Can Yıldız çevirisiyle Bağlam Yayınları tarafından basılmıştır. Kitap, Avrupa Marksizm'inin bütünleştirici tarih teorisini ve bilgi iddiasını eleştirir. Avrupa Marksizm'inin dışsal ve nesnel olduğu iddia edilen tarih teorisinin aslında temelde Avrupa perspektifinin sınırları içinde işlediğini ileri sürmektedir. Young, Avrupa Marksizm'inin Avrupa dışındaki tarih anlayışlarını dışladığını ve ırk ve cinsiyet tartışmalarını görmezden geldiğini saptamıştır. Bu anlamda kitapta Avrupa merkezli eleştirel teorilerin eleştirisi yapılırken postkolonyal tarih ve teoriden yararlanılmıştır (Young, 2004).

Postkolonyalizm Tarihsel Bir Giriş (Young, 2016a) Matbu Yayınları tarafından 2016'da basılmış, çevirisini Burcu T. Köprülü ve Sertaç Şen birlikte üstlenmiştir. Kitap, adından da anlaşıldığı gibi postkolonyalizmi tarihsel olarak tanıtmaktadır. Öncelikle postkolonyal teorideki kavramların tarihini, sömürge sürecini ve dekolonizasyon tarihini, bağımsızlık ve özgürlük mücadelelerini en son da postkolonyal teorinin oluşumunu anlatmaktadır.

Tablo 12: Robert Young'un Türkçeye Çevrilen Kitapları

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Robert J. Young	Beyaz Mitolojiler	Beyaz Mitolojiler	Bağlam	Can Yıldız	2000
	Postkolonyalizm,	+Tarihsel Bir Giriş	Matbu	Burcu T. Köprülü, Sertaç Şen	2016

2.4.10. Ania Loomba

Kolonyalizm Postkolonyalizm (Loomba, 2000) Türkçeye Mehmet Küçük tarafından çevrilmiş 2000 yılında Ayrıntı Yayınları tarafından yayınlanmıştır. Kitap, öncelikle postkolonyal teoriye konu olan kavramları tarihsel olarak konumlandırarak tanımlarını yapmış, daha sonra postkolonyal eleştirinin çalışma alanı olan ırk, toplumsal cinsiyet ve melezlik gibi tartışmaları değerlendirmiş, çalışmanın sonunda postkolonyal incelemelere örnekler vermiş ve çalışma boyunca da postkolonyal aydınları ilgili yerlerde tanıtmıştır.

Tablo 13: Ania Loomba'nın Türkçeye Çevrilen Kitabı

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Ania Loomba	Kolonyalizm Postkolonyalizm	Kolonyalizm Postkolonyalizm	Ayrıntı	Mehmet Küçük	2000

2.4.11. Amilcar Cabral

Young (2016b, 283-287)'ın tespitine göre Amilcar Cabral, sömürgecilik karşıtı kurtuluş hareketlerinin genel seyrini izlemekten ziyade, kurtuluşa ulaşmak için şiddete başvurmak zorunda kalmış liderlerden biri olmuştur. Cabral'in teorik görüşleri politik aktivizmini yansıtabilecek şekilde oluşmuştur. Young'a göre bir kurtuluş hareketi liderinden beklenmeyecek şekilde sömürge yönetiminin ekonomi politliğini çıkarmış, bölgelere göre farklı etnik grupların hayatları, farklı sınıflar arasında ilişkileri ve özellikle köylü kadınların ihtiyaçları hakkında ayrıntılı bir bilgiye sahiptir. Bağımsızlık ve kurtuluş arasında yaptığı ayırım, postkolonyal teorinin siyasi hareketi için merkez haline gelmiştir. Cabral, bağımsızlığın tek başına kurtuluşu sağlamadığını savunmuştur.

Revolution in Guinea kitabı *Gine'de Devrim Bir Afrika Halkının Kurtuluş Mücadelesi* adıyla Defne Behramoğlu tarafında Türkçeye çevrilmiştir. Cabral, kitapta sömürgecilik, kapitalizm, ırkçılık ve diğer İmparatorluk tahakkümü biçimleri

gibi birçok konuda eleştiriler yapmış ve eleştirilerinin odağında her zaman “egemenlik eleştirisi” ve “özgürlük teorisi” olmuştur. Özellikle sömürgecilik ve kapitalizm arasındaki ilişkiyi değerlendirmiş ve klasik eleştirel teorinin Beyaz işçileri kapsayan yorumlarını eksik bulmuştur. Ulusal kurtuluş hareketlilerinin tüm dünya için önemini anlatmıştır. Ulusal kurtuluş sırasında silahlı mücadelenin, insanın haysiyet, özgürlük ve ilerleme mücadelesinin yalnızca bir yönü olduğunu söylemiştir. Cabral’ın eleştirel teorisi yalnızca küresel emperyalizme karşı değil, aynı zamanda etnosentrik eleştirel teoriye de karşı çıkmıştır. Ulusal kurtuluş mücadelesinin yalnızca Portekizli sömürgecilere, “Beyaz insanlara” veya sömürgeleştirilmiş Afrika ajanlarından herhangi birine karşı olmadığı gerçeğini sürekli olarak vurgulamıştır. Küresel emperyalizme karşı mücadele etmenin önemini Cabral, şu sözlerle dile getirir: “tüm halklar için kendi kaderini tayin hakkı”nı ve “her halk kendi kaderini seçmeli (ve) onu kendi ellerine almalı”dır. Mücadelenin sadece Avrupalı ya da Amerikan emperyalistlerle olmadığını söylemiş aynı zamanda mücadelenin “iç düşmanlarımızla, yerel toplulukta ve okul, kilise ve camilerimizde ve hatta doğruyu söylemek gerekirse kendi kafalarımızda ve kalplerimizde” (Cabral, 1979, 63 ve 76’dan aktaran Rabaka, 2009, 235-236) verilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Rabaka 2009, 232-236).

Gine’de Devrim Bir Afrika Halkının Kurtuluş Mücadelesi kitabı (Cabral, 1974) Koral² Yayınlarından, *Son Konuşmalar* kitabı (Cabral, 1976) ise Teori³ Yayınevi’nden çıkmıştır. İki yayınevinden de çıkan kitapların çoğu 1974-80 yılları arasında basılmıştır. Kitapların birçoğu devrimci hareketleri, sol görüşleri, sosyalizmi ve komünizmi konu edinmektedir.

² Marksizm’in Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm – Lenin, Çin Üzerinde Kızıl Yıldız 2 – Edgar Snow-1976, Marx’tan Mao Thomson Devrimci Diyalektik Üzerine –George Thomson-1976, Yüz Gün Savaşı - Zinhua Üniversitesinde Kültür Devrimi –William Hinton- 1978.

³ Seylan Nisan 1971 Ayaklanması – Rohan Wijeweera- Fred Halliday- 1974, Proletarya Partisi Üzerine –Lenin- 1975, Ekim Devrimi Üzerine – Lenin- 1976, Marx, Engels, Lenin’de Devlet Kuramı – Stanley W. More 1976, Angola Savaşı Devam – Frank Kurschner 1976, Vietnam Kazanacak – Wilfred G. Burchett 1980.

Tablo 14: Amilcar Cabral'ın Türkçeye Çevrilen Kitapları

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Amilcar Cabral	Gine'de Devrim	+ Bir Afrika Halkının Kurtuluş Mücadelesi	Koral	Defne Behramoğlu	1974
	Son Konuşmalar	Son Konuşmalar	Teori	İ. Hakkı Gün	1976

2.4.12. Kwame Nkrumah

Nkrumah, Young (2016b, 46-47)'ın aktardığına göre Gana'nın bağımsızlık kazanmasından 4 yıl sonra *Emperyalizmin Son Aşaması Yeni Sömürgecilik* kitabını 1965'de yazmıştır. Kitap, yeni-sömürgeciliğin teorik temellerini oluşturmuş ve analizlerinin çoğu postkolonyal dönemin ekonomik parametrelerini tanımlamaktadır. Nkrumah'a göre teoride bağımsız olan yeni-sömürgeciliğe tabi devlet için uluslararası egemenlik bir süs olarak kalmıştır ve dolayısıyla ülke içindeki ve dışındaki politika dışarıdan yönetilmeye devam etmektedir. Uluslararası finans kapitalin lideri ve etkili küresel siyasi özerkliği ile Amerika, sömürgeye sahip olmayan bir imparatorluk olarak yeni-sömürgeciliği temsil etmektedir. Nkrumah, yeni-sömürgeciliğin sadece sömürülen devletlere değil aynı zamanda sömüren devletlere de zararlı olduğunu ve ekonomik dünya sisteminde yeni-sömürgeciliği uygulayan “gelişmiş” ülkelerin ayaklarına dolanan bir bağ olduğunu söyler. İyimser bir tavırla yeni-sömürgeciliği, emperyalizmin gücü olarak değil, son aşamasının işareti olarak görmüştür. Ona göre, yeni-sömürgecilikle birlikte dünyanın “gelişmemiş” yerlerine götürülen yatırımlar bölgenin gelişmesi için değil sömürülmesi için yapılmakta ve böylece dünyanın zengin ve fakir ülkeleri arasında uçurum artmaktadır.

Emperyalizmin Son Aşaması Yeni Sömürgecilik (Nkrumah, 1966) ve *Afrika'da Sınıf Mücadelesi* (Nkrumah, 1976) kitapları çoğunlukla devrimci hareketleri, sol görüşleri, sosyalizmi ve komünizmi konu edinen eserlerin basıldığı yayınevlerinden çıkmıştır.

Tablo 15: Kwame Nkrumah’nın Türkçeye Çevrilen Kitapları

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Kwame Nkrumah	Emperyalizmin Son Aşaması Yeni Sömürgecilik	Emperyalizmin Son Aşaması Yeni Sömürgecilik	Gerçek ⁴	A.Sarıca	1966
	Afrika’da Sınıf Mücadelesi	Afrika’da Sınıf Mücadelesi	Yücel ⁵	Zühal Acaroğlu	1976

2.4.13. Ashis Nandy

Ashis Nandy (1983)’in *The Intimate Enemy* (*Yakın Düşman*), kitabı Young (2016b, 325-326, 340-343)’a göre postkolonyalizmin teorik ve siyasi anlamda genel çerçevesini oluşturan metinlerden biridir. Nandy, Batı sömürgeciliğinin değişmez bir şekilde kullandığı cinsel ve politik egemenlik arasındaki benzerliği ilk fark edenlerden biri olmuştur. Kolonyal tahakkümün şiddetiyle bağlantılı olarak ataerkil üstünlük, Avrupa’yı eril, Avrupalı olmayanları dişil olarak betimleyerek bir söylem kurmuştur. Nandy, sömürgeciliğin psikolojik etkilerine vurgu yapan Sartre ve Fanon’un sömürgecilik karşıtı Frankofon geleneği ile Hindistan postkolonyalizmini eklemlemiş ve böylece iki sömürgecilik karşıtı geleneği bir araya getirmiştir. Nandy, hem kolonyalizmi hem de sömürgeleştirilmiş kültürleri psikolojik etkilerle birlikte incelemiş ve sömürgeciliğin her şeyden önce bilinç meselesi olduğunu ve öncelikle insanların zihninde tanımlanması gerektiğini söylemiştir. Gandhi’nin modern Batı medeniyetinin karanlık ve şiddetli yönlerine yaptığı vurgunun ardından Nandy, dünya savaşlarının, soykırımların ve ekonomik felaketlerin, yozlaşmış bilimlerin ve teknolojilerin sonucu olduğunu savunmuştur. İlerleme fikriyle eşlik eden normallik ve erkeklik değerleriyle birlikte bilim ve teknolojinin büyümesinin olumlanmasının ve “modern olmayan kültürlerin” halen varlığına yönelik süregiden saldırının kolonyalizmin devamı olup olmadığını sorgulamıştır. Modernitenin özgürlük için gerekli bir araç olarak içselleştirilmesiyle oluşan ideolojiyi, sömürge sonrası dünyada kolonyalizasyonun ikinci biçimi olarak görebileceğimizi ileri sürmüştür. Nandy’e

⁴ Sovyetler Birliği ile Az Gelişmiş Ülkeler Arasında Ekonomik İşbirliği –H.D. Malawya 1965, Japon Kalkınması ve Türkiye –M. Oka I.Perceval 1966, Az Gelişmiş Ülkeler ve Sosyalizm –Fethi Naci 1966, Amerika Birleşmemiş Devletleri –V. Pozner 1967,

⁵ Uzun Devrim –Edgar Snow 1975, Darağacından Notlar –Julius Fuçık 1975, Lenin’in Son Mücadelesi –Moshe Lewin 1976, Kapital’de Diyalektiğin Sorunları –M.Rosenthal 1977, Devrim Sancısı –Kamen Kalchev 1977.

göre Gandhi'nin şiddetsizliği, sömürgecilğe ve moderniteye karşı özgün bir direniş hareketi yaratmıştır.

Tablo 16: Ashis Nandy'nin Türkçeye Çevrilen Kitabı

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Ashis Nandy (Ziyaüddin Serdar, Merryl Wyn Davies)	Barbar Denen Ötekiler	Batı Irkçılığının Kaynakları Bir Manifesto	Yöneliş	Fatih Bayram	1997
		Barbar Denen Ötekiler	İz	Emine Buket Sağlam	2000

2.4.14. Arif Dirlik

Arif Dirlik, çoğunlukla Çin'le ilgili çalışmalar yapmış, modernlik, küresel kapitalizm, Avrupa-merkezcilik, Marksizm, postkolonyalizm gibi birçok alanda yazılar kaleme alan Türkiye asıllı entelektüelimizdir. Dirlik'in eserlerini tanıtan bir makalede 21 eserinin Türkçeye çevrilmediği saptanmıştır (Gezgin, 2018). Çevrilen eserleriyle ilgili bilgiler tabloda gösterilmiştir.

Postkolonyal Aura Küresel Kapitalizm Çağında Üçüncü Dünya Eleştirisi kitabı postkolonyal teoriye eleştirel bir katkı niteliğindedir. Farklı konularda yazılarla özelde postkolonyal dönem ya da durum denilen olgunun tarihsel ve ilişkisel analizini yapmaktadır. Üçüncü Dünyanın günümüzdeki durumunu ve postkolonyal teoriyi küresel kapitalizmle birlikte düşünmeyi önerir. Dirlik (2010, 198-202), Doğulu toplumların ulus inşası sırasında istenmeyen unsurların atılmasıyla oluşan durumu “Şarklıların şarkiyatçılığı” olarak tanımlar. Konfüçyüsçülük, despotluk, ailecilik ve ırka dayalı özellikler ya da “feodal” ve “Asyalı” gibi Şarkiyatçı temsilin metonimik indirgemeciliği ile Çin milliyetçiliğinin aynı tarihi mirası paylaştığını söyler. Çünkü milliyetçilikte varılmak istenen ulus ideali, aynı sabitliği yaratmaktadır. Küresel kapitalizm çağında ise şarkiyatçı söylemin “öteki”leri bu sefer farklılık olarak sabitlenir ve küresel kapitalizmin dinamik paylaşımcıları olurlar.

Tablo 17: Arif Dirlik'in Türkçeye Çevrilen Eserleri

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Arif Dirlik	Postkolonyal Aura Küresel Kapitalizm Çağında Üçüncü Dünya Eleştirisi	Postkolonyal Aura Küresel Kapitalizm Çağında Üçüncü Dünya Eleştirisi	Boğaziçi Ü.	Galip Doğduaslan	2005
	Global Modernite ve Sosyalizm	+Üçüncü Dünya Hayaleti, Globalite ve Çin Halk Cumhuriyeti	Salyangoz	Veysel Batmaz	2006
	Kriz, Kimlik ve Siyaset- Küreselleşme Yazıları	Kriz, Kimlik ve Siyaset - Küreselleşme Yazıları	İletişim	Sami Oğuz	2009
	Küreselleşmenin Sonu Mu?	Küreselleşmenin Sonu Mu?	Ayrıntı	Veysel Batmaz-İsmail Kovacı	2012
(Conatus Çeviri Dergisi-Kolektif)	Anti-kapitalizm	Anti-kapitalizm	Otonom	Barış Eroğlu	2004
(Conatus Çeviri Dergisi-Kolektif)	Emperyalizm, Yeni Emperyalizm İmparatorluk	Emperyalizm, Yeni Emperyalizm İmparatorluk	Otonom	Barış Eroğlu	2004

3. TÜRKİYE’DE POSTKOLONYAL TEORİ

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de postkolonyal teorinin izini sürmek ve genel bir haritasını çıkarmak amaçlanmıştır. Öncelikle postkolonyal teorinin Türkiye’deki tarihçesine yer verilmiş, konuyu doğrudan ele alan bir kaynağa ulaşamadığından bazı çalışmaların bulgularına ve literatür taramasına dayanarak Türkiye’deki tartışmaların özgün bir okuması yapılmaya çalışılmıştır. Postkolonyal teorinin tarihçesiyle birlikte Türkiye’deki postkolonyal aydın konumu ve Türkiye’nin postkolonyal durumu da tartışılmıştır. Daha sonra postkolonyal kuramın uluslararası kabul görmüş öncülerinden Edward Said, Frantz Fanon ve Aimé Césaire’in Türkçeye çevrilmiş eserleri tanıtılmış ve Türkiye’deki alımlanmasına bazı örnekler verilmiştir. Son olarak çalışmanın sonucuna katkı sağlaması amacıyla Türkiye’de postkolonyal teorinin ve özel olarak da oryantalizm eleştirilerinin alımlanması bölümü oluşturulmuş ve belirlenen metinlerin içeriği değerlendirilmiştir.

3.1. Türkiye’de Postkolonyal Teori: Tarihçe ve Örnek Çalışmalar

Türkiye’de postkolonyal teorinin tarihçesi tartışmalı bir konudur, çünkü başlangıç noktasını tayin etmek Türkiye’nin özgül durumundan dolayı zordur. Türkçede postkolonyalizme dâhil olabilecek metinlerin yazıldığı tarihi mi literatürdeki önemli isimlerin ilk çevirilerinin yapıldığı tarihi mi ya da “postkolonyal” terimini kullanan ilk metinlerin yazılmaya başladığı tarihi mi başlangıç noktası olarak almak gerektiği, konuya hangi açıdan yaklaşıldığına göre değişebilmektedir. Postkolonyalizmin tanımını “İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki sömürsüzleşme (dekolonizasyon) hareketlerinin bir parçası olarak doğan, 1980’lerde özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere’de kurumsallaşan eleştirel bir sosyal bilim disiplini” olarak belirlersek Türkiye’de görünür hale gelmesini 2000’lerle birlikte başlatmamız gerekmektedir. Belirlenen tarih ile kastedilen postkolonyal literatürdeki eserlerin Türkçeye çevrilmesinin değil, Türkçede postkolonyal çalışmaların başlamasıdır. “Postkolonyal” sözcüğünün terimsel anlamıyla kullanımı dünya genelinde İngiliz dili ve edebiyatı alanı içerisinde başlamış ve 1980’li yılların sonunda teorik ve sistematik

bir araştırma alanı niteliğinde somutlaşmıştır. Bu tarihten sonra diğer disiplinler tarafından sahiplenilen postkolonyal teori, Türkiye’de, *The Empire Writes Back* (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2002) adlı kitabın kapsamlı değerlendirilmesi bakımından, 2000’li yıllardan itibaren önce İngiliz dili ve edebiyatı alanı içerisinde karşılık bulmuş, daha sonra sosyoloji, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler gibi alanlarda da çalışılmaya başlamıştır. Yabancı dillerden çevrilmemiş ve Türkçede kaleme alınmış ilk giriş kitabı Muhammet Özdemir (2017) tarafından 2017 yılında yazılmıştır. Hâlihazırda bir vakıf üniversitesi olan Üsküdar Üniversitesi’nde Postkolonyal Çalışmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi⁶ (PAMER, [02.02.2023]) bulunmaktadır. Faaliyetleri arasında kongre, konferans, seminer ve medya katılımları varken herhangi bir kitap ya da yayın çalışması bulunmamaktadır. Bununla birlikte postkolonyalizmin Türkçedeki tarihçesini ve kavramsal çerçevesini tanıtan kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Teorinin Türkiye içinde toplumsal ve siyasal değişim ve hareketlere uygulanan örnekleri bulunmakla birlikte araştırmacıların ve çalışmaların tanıtımı, koordinasyonu ve iletişimi amacıyla ortak bir yayın platformu, dergi ya da bölüm yoktur.

Postkolonyal literatürdeki önemli isimlerden Fanon’un 1965 yılında Türkçede ilk çevirisi bulunmakla birlikte sömürgecilik karşıtı bağımsızlık hareketlerinin öncülerinden Kwame Nkrumah’ın 1966 ve 1976’da ve Amilcar Cabral’in 1974 ve 1976’da çevirilerinin olduğu tespit edilmiştir. Saydığımız isimlerin 1965-1976 yılları arasındaki çevirileri, çoğunlukla devrimci, sosyalist veya komünist hareketleri konu edinen kitapların basıldığı yayınevlerinden çıkmıştır. Veriler ışığında bu isimlerin çevirisinin akademik, teorik ve bilimsel bir ilgiden çok belirtilen yıllarda dünya genelinde ve Türkiye’de görülen sosyal ve siyasal değişim hareketlerinin yönelimi ve ideolojik sahiplenmesinden kaynaklandığı yorumu yapılabilir. Türkiye’ye postkolonyal literatür, akademik metinlere konu olacak şekilde oryantalizm eleştirileriyle, özellikle Edward Said’in *Oryantalizm/Şarkiyatçılık* adlı eseriyle birlikte yoğun bir biçimde girmiştir. Kitabın 1982 yılında Türkçeye çevrilmesinden sonra “oryantalizm eleştirileri” alanında akademik çevrelerde birçok metin yazılmıştır. Postkolonyal teorinin üç önemli eleştirel yaklaşımından (diğer ikisi madun çalışmaları, Négritude hareketi) birini oluşturan “oryantalizm eleştirileri”nin,

⁶Araştırma merkezinin yaptığı kongre ve konferans başlıklarının çoğunda “İslam Birliği” ifadesi bulunmaktadır.

Türkiye akademisinde daha görünür olmasının Türkiye'nin modernleşme ve "Batılılaşma" tecrübesinin sömürgecilikten ziyade Doğu-Batı ikiliğiyle ilişkilendirmesinden kaynaklandığını düşünmekteyiz. 1990'lardan itibaren Said ve Fanon'un pek çok metni Türkçeye çevrilmiştir, fakat postkolonyal eleştirinin en erken tarihli kurucu metinlerinden biri olan Aimé Césaire'in *Sömürgecilik Üzerine Söylev*'i 2000'li yılların başına değin Türkçeye kazandırılmamıştır.

Postkolonyal literatürle ilişkili olabilecek Batılılaşma ve modernleşme sürecini anlatan Türkçede yazılmış metinlerde "Doğu-Batı karşıtlığı", "Batılılaşma", "yanlış Batılılaşma", "tepeden inme modernleşme" vb. konular, Türkiye'deki aydınlar tarafından Tanzimat'tan beri tartışılmaktadır. Ancak uluslararası literatürde postkolonyal teoriyle ilişkilendirilen kuramcı ve kuramların girişi oldukça geç bir tarihe denk gelmektedir. Tartışmaları ve eleştirileri yaratan aydınlardan neredeyse hiçbiri uluslararası literatürde postkolonyalizm teorisyenleri arasında sayılmamıştır. Hasan Aksakal (2017, 47-51)'in yorumuna göre Edward Said'den önce Cemil Meriç'in ve Gayatri Chakravorty Spivak'tan önce Atilla İlhan'ın oryantalizm ve emperyalizm eleştirileri bulunmaktadır fakat İngilizce literatüre sokulmadığı için veya metinler Türkçe yazıldığı için postkolonyal literatüre dâhil edilmemişlerdir. Ayrıca sözgelimi Hamid Dabashi (2015, 54,75), Nazım Hikmet'i Türkiye'deki örnek postkolonyal aydın ve düşünürlerden biri saymaktadır. Zeynep Çelik (2020), çalışmasında Namık Kemal'in 1872 tarihli *Avrupa Şark'ı Bilmez* makalesini, Türkçe oryantalizm eleştirilerinin –Said'in *Oryantalizm* metninden bir asır önce- başlangıç noktası olarak almıştır. Dahası Türkçe literatürde Tanzimat'tan sonraki Osmanlı aydınlarını ve Cemil Meriç'i postkolonyal düşünürler arasında kabul edip onun görüşlerini işleyen ve geliştirmeye çalışan incelemeler bulunmaktadır (Özdemir, 2017, 265). Ömer Turan (2009), Ahmet Rıza'nın 1922'de Fransızca yayınlanan *Batı'nın Doğu Politikasının Ahlaken İflası* kitabını postkolonyal eleştiri içinde değerlendirilebileceğini söylemiştir. Benzer şekilde Ertan Eğribel (2010a), *Türk Sosyologları ve Eserleri* derleme kitabının ikinci cildinde Ahmet Rıza'nın Batı medeniyeti eleştirilerini Garbiyatçılık çerçevesinde ele almıştır. Eğribel (2015, 31, 34), Garbiyatçılığı Şarkiyatçılığın tersi olarak değil, Doğu-Batı ilişkisindeki rolüyle bağlantılı soruları, sınırları ve yöntemleri olan bilimsel bir disiplin olarak tanımlamaktadır. Başka bir çalışmasında Eğribel (2010b, 482-483), Türkiye'nin Batılılaşma sürecinde, aydınlar ve toplum arasında bir kopukluk yaşandığını ve

aydınların “Batı” kimliğini almadan Batı’nın bakış açısını (oryantalizm) aldığını ve içselleştirdiğini söyler. Diğer yandan Kemal Tahir’in düşüncelerini ve edebi kimliğini bu bakıştan ayrı tutmuş ve Doğu’nun durgunluğunu vurgulayan oryantalist görüşe karşı, Doğu-Batı farklılıklarını mutlaklaştırmayan bir dünya düzeninin savunucusu olduğunu söylemiştir. Ali Şükrü Çoruk (2007, 195-196)’un bildirdiğine göre Edward Said’den önce, 1940 yılında Adnan Adıvar, *İslam Ansiklopedisi*’nin Türkçe baskısının önsözünde Batı’da İslam ve Doğu üzerine yapılan çalışmalarda Batı’nın sömürge siyasetinin etkisi olduğunu söylemiştir. İkinci olarak Fuat Köprülü’nün 1951 yılında İstanbul’da düzenlenen *Beynelmilel Müsteşrikler* kongresinin açılış konuşmasını örnek vermiştir. Tanıl Bora (2017, 87), Hindistan’daki maduniyet çalışmalarından önce Emin Türk Elçin’in 1940’ta *Türk İnkılabı Yahut Şark ve Garp* kitabında “madunluk kompleksi”nden bahsettiğini söylemiştir. Yine Tanıl Bora’ya göre Burhan Belge’nin 1938 ve 1944’deki yazılarında Kemalizmin Batı kültürüne karşı pasif bir oluşum olmadığı; Garplıdan daha Garplı olma iddiasında olduğu ve dolayısıyla kendi Garbını yarattığı fikri işlenmektedir ve bu yönüyle Belge’nin Kemalizm yorumu erken bir Garbiyatçılık eleştirisi niteliğindedir.

Yukarıda sayılan çalışmalarda belirtildiği şekilde Namık Kemal, Ahmet Rıza, Cemil Meriç, Nazım Hikmet’in yanı sıra Tanzimat aydınlarından başlayarak Cumhuriyet’in ilk zamanlarında ve sonraki yıllarda Batılılaşmaya ve Batılılaşmanın uygulamalarına karşı oluşmuş eleştirel literatür, doğrudan postkolonyal teoriyi ilgilendirmektedir. Bu literatür, 19. yüzyılda oluşmuş ve 20. yüzyıldaki aydınların metinlerini incelemiştir. Birbirinden farklı çalışmalarda işlenen bu ortak durum, İngilizce ve Fransızca gibi Avrupa dillerinde yapılmış incelemelerle birlikte uluslararası postkolonyal çalışmalar literatüründe Türkçede kitap yazmış olan Türk aydınların görünürlüğünün yaygınlaştırılması gereksinimini gündeme getirmektedir.

Türkiye’de postkolonyal teorinin alımlanışını takip etmek için incelenebilecek çok yazarlı derleme eserler ve özel sayılar arasında şunları sayabiliriz: Doğu-Batı Düşünce Dergisi’nin 2002 yılında çıkan 20. sayısında *Oryantalizm 1 ve 2* başlığıyla Halil İnalcık, Şerif Mardin, Mahmut Mutman, Hasan Bülent Kahraman, Aslı Çırakman ve daha birçok ismin yazıları bulunmaktadır. Birinci baskısı 1998 yılında çıkan yine Doğu-Batı Düşünce Dergisi’nin *Doğu Ne? Batı Ne?* başlıklı 2. sayısındaki çalışmaların bir kısmı da konumuzla doğrudan ilişkilidir. Eklemek gerekirse 2010

yılında Toplumbilim Dergisi'nin Postkolonyal Düşünce 25. özel sayısı, Türkiye'ye teoriyi tanıtması açısından önemli bir kaynak niteliğindedir. Tekil çalışmalara Alim Arlı'nın 2003'de yaptığı yüksek lisans tezini esas alan *Oryantalizm Oksidentalizm ve Şerif Mardin* adlı kitabı örnek verilebilir. Alim Arlı (2014), Şerif Mardin'in düşüncelerini oryantalizm ve oksidentalizmle ilişkili olarak araştırmış, Türkiye'deki genel kanının aksine Mardin'in düşüncelerinde doğrudan oryantalist ve oksidentalist bakışa rastlamamıştır. Yücel Bulut (2004), *Oryantalizmin Kısa Tarihi* kitabında adından da anlaşıldığı gibi oryantalizmi tarihsel olarak anlatmaktadır. *Toplum Bilimlerinin Oryantalistleşmesi*'ni tartışan yazısında Ertan Eğribel (2009, 183), sosyolojinin etkinliğini kaybedip antropolojinin yöntem ve modellerini kullanarak antropolojikleştiğini ve nihayetinde oryantalistleştiğini söylemekte toplum bilimlerinde kültürel çalışmaların ve davranış bilimlerinin öne çıkmasını bu bağlamda tartışmaktadır. 2015 yılında ilk sayısını çıkaran editörleri Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan (2015) olan *Garbiyat Dergisi*, Garbiyatçılığın tanımının ve kullanımının netleşmesinde ve Türkiye'de Garbiyat çalışmalarının bilimsel bir alan olarak konumlanmasında öncülük etmeyi amaçlamaktadır. Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan'ın *Sosyologca ve Tarih ve Uygarlık* dergilerindeki yazıları doğrudan postkolonyal teorinin alımlanması olmasa da işledikleri konular, postkolonyal teorinin çalışma alanlarıdır. Örneğin sosyal bilimlerde Batılılaşma tartışmalarının yok olmasının yeni dünya düzeni, küreselleşme, küyerelleşme konularının etkisindeki bilim anlayışının bir sonucu olduğunu söylemektedirler (Eğribel, Özcan, 2013). Başka bir çalışmada Eğribel (2012), Doğu kavramının Ortadoğu olarak kullanılmasını Batı'nın dünya egemenliği düzeninde farklı bir eksene gitmesiyle ilişkilendirmiştir. Gökhan Özçelik (2017), oksidentalizmi oryantalizm ve modernizmin tarihsel gelişimiyle birlikte açıkladığı çalışmasında, Doğu toplumlarının modern dünyada var olma çabaları ve moderniteye ve oryantalizme verdiği tepkileri, iki oksidentalist tanım içinde ele almıştır. Birincide özellikle İslam coğrafyasındaki oksidentalist tavrı, "Doğu'nun Batı'ya Batılı tepkisi" olarak tanımlamış ikincisini ise Batı-dışı toplumların gelişme istenciyle modernleşmeyi araçsallaştırmaları ve çeşitlilik, heterojenlik ve çoğulluk gibi kavramlarla oryantalizmin monolitik ve homojen yapısını aşmaya çalışan Doğu'dan ve Doğulu olmaktan kaçınmayı gerektiren yol olarak tanımlamıştır. Uluslararası ilişkiler literatürüyle ilişkili olarak postkolonyal teoriyi işleyen Ali Balcı (2019)'nın *Ortadoğu ve Postkolonyalizm* kitabında dış politika ve özellikle Ortadoğu

ile ilgili birçok yazı bulunmaktadır. Balcı, uluslararası ilişkiler literatüründe postkolonyal çalışmaların 2000’li yıllara gelindiğinde özellikle 11 Eylül saldırısından sonra yoğunlaştığını saptamıştır. Kitap ilk baskısını 2018 yılında yapmıştır. Kitabın Türkiye’de postkolonyal teori bölümünde Said’in *Oryantalizm/Şarkiyatçılık* kitabındaki düşüncelere yer veren isim olarak Fuat Keyman’ın çalışmalarını örnek vermiştir. Keyman’ın özellikle 2010 yılından sonra Homi Bhabha ve Gayatri C. Spivak gibi postkolonyal teorisyenleri analizlerine dâhil ettiğini bildirmiştir. Balcı (2019, 42), Türkiye’de postkolonyal çalışmalara Necati Polat’ın “*Kolonyal Söylem Olarak Avrupa Entegrasyonu*” başlıklı yazısını ve Bahar Rumeli’nin “Avrupa kimliğinin Rusya ve Türkiye’nin ötekileştirilmesi üzerinden nasıl bir kimlik inşa ettiği sorusuna odaklandığı” araştırmasını örnek verir. Bu çalışmalara ek olarak Ziya Gökalp’te *Şarkiyatçılık: Doğu’nun Batıcı Üretimi* (Karadaş, 2008), *Sömürgecilik Sonrası İngiliz Romanında Kültür ve Kimlik* (Çelikel, 2011), *Gözdeki Kıymık: Yeni Türkiye Sinemasında Madun ve Maduniyet İmgeleri* (Köse, İpek, 2016), *Sömürgecilik Batı İdeolojisinin Sefaleti* (Ülger, 2018), *Dünyaya Batı Saldırısı* *Sömürgecilik- Emperyalizm-Türkiye* (Dura, 2019) *Sömürgecilik Dönemi Sonrası Romanında Müslüman Kadın* (Töngür, 2020) kitapları örnek verilebilir. Türkiye’de postkolonyal teorinin tarihçesi bölümünde de tartışıldığı gibi konuya dâhil olabilecek birçok çalışma vardır. Burada sayılan eserler, örnek teşkil etmesi için listelenmiştir. Türkiye’de postkolonyal literatürün tanıtılması ve değerlendirilmesi birçok araştırmacının dâhil olduğu büyük bir projeye altından kalkılabilecek genişlikte bir alan oluşturmaktadır. Böyle tüketici bir literatür taraması bu incelemenin sınırlarını aşmaktadır. Burada yapılan özet hem ileride yapılacak araştırmalar için soruları, konuları ve önerileri ortaya koyma, hem de çalışmanın bir sonraki bölümü olan lisansüstü tezlerin değerlendirilmesine bir arka plan oluşturma amacıyla sınırlıdır.

Literatürün uluslararası kabul görmüş isimlerinden önce postkolonyal düşünceye dâhil edilebilecek Türkiye’den çıkmış örnek çalışmalar vardır fakat bununla birlikte Türkiye’de postkolonyal aydın var mı? sorusuna Orhan Koçak (2018)’ın çalışması cevap niteliğindedir. Koçak, Nurullah Ataç ve Cemil Meriç’in Shakespeare’in *Fırtına* oyununda Caliban (köle) ve Prospero (Milano Dükü) karakterleri hakkındaki yorumlarından yola çıkarak postkolonyal ve evrensel aydın konumlarını tartışmıştır. Koçak’a göre Ataç ve Meriç’in özellikle Caliban hakkındaki yorumları, Ernest Renan’ın *Caliban: “Fırtına”nın Devamı* adlı felsefi dramındaki fikirleri izlemiştir.

Ataç'ın Caliban'ı: gerçek özgürlüğün temsili, aydın Prospero tarafından baskı altına alınması gereken, özgürlüğü süs sanan, eskinin ölmüş kalıplarının taşıyıcısıdır (Koçak, 2018, 17). Meriç'in Caliban'ı ise zaman zaman şekil değiştirmiştir. Soyluluğa karşı avamı ve burjuvaziyi, bazen de Türk soluna karşı Türk sağını temsil etmiştir (Koçak, 2018, 18, 55). Koçak'a göre Ataç ve Meriç'in oyun hakkındaki görüşleri – Prospero'nun karşısında buruk bir hayranlıkla kıyaslanma arzusu, Caliban'ı aşağılama duygusu- Türkiye'nin dış politikasında izlediği yola benzemektedir. Meriç'in "Şarkiyatçılık gibi bir kitabın altında niye bir Türk'ün imzası yok?" sorusuna Koçak, şu cevabı verir: "A. İlhan da Meriç de, Antiller'in "olmayan tarihinin" aslında Caliban'ın gaspedilmiş tarihi olduğunu, bu tarihin Prospero'lar, Renan'lar ve Kermode'ler tarafından önemsizleştirilip silindiğini bir an için bile düşünmemişlerdir" (Koçak, 2018, 57). Sonuç olarak Koçak'ın yorumuna göre evrensel aydın olma yolunda Ataç ve Meriç, kısmiliğin ötesine geçememiştir.

Türkiye'deki aydınların özellikle erken Cumhuriyet dönemi aydınlarının Batı'yla olan gerilimli ilişkileri postkolonyal düşünceyle ilişkilerini de belirlemiştir. Tanıl Bora (2017, 94-96), Türkiye'de özellikle erken Cumhuriyet döneminde "Batılılaşmacı" aydınların Batı'yla olan münasebetleriyle ilgili tartışmalardan bahsetmiştir. Tartışmalarda aydınların tutumları şöyle özetlenebilir: Batılılaşmayı sahiplenince yerel unsurların (halkların ya da toplumların) Batılılaşmamasından hayıflanıp hayal kırıklığına uğrarlar; diğer yandan farklılıklarını gizli tatminle üstlenerek milli hususiyetlerin muhafaza edilmesini vurgularlar; aynı zamanda milli mevcudiyetleri yine Batılı gözle belirlerler. Batı'nın Türkiye'yi istikrarsızlaştırmaya ya da onu bölmeye çalıştığını düşünüp Türkiye'nin bağımsızlığına bir tehdit olarak görüp Batı karşıtı bir tutum takınırlar; öte yandan Batılı olmayı bir kriter olarak koyup Batılıdan daha Batılı olmaya çalışırlar. Modern ve medeni olma yolunda Batılı bir gözün onayına muhtaçtır; aynı zamanda bu gözden rahatsız olurlar. Onay verildiğinde kuşku, onay verilmediğinde ayrımcılık hissederler. Aydınların tutumları Türkiye'nin modernleşmesinde benimsenen çoğul hakikatleri yansıtır. Yeni devletin kurulmasında eskiden kesin kopuşun ve modern ve medeni olmanın kriter olarak belirlenmesi, modernleşmede ve ulus/milli devlet olma yolunda oryantalist, oksidental, öz-oryantalist unsurların bir arada olduğu karmaşık bir tecrübe oluşturmuştur. Tanıl Bora (2017, 96-97), Türkiye'de postkolonyalizmin eksikliğinin (az görünür olmasını) bir mahrumiyetten mi kaynaklandığını sorarak Türkiye'nin

postkolonyalle ilişkisini tartışmıştır. Bora, postkolonyal düşüncenin Asya ve Afrika kökenli düşünürlerin sömürge geçmişinin deneyimiyle yüzleşerek ve Batı'nın bilimsel yaklaşımlarından yararlanarak oluştuğunu ve Batı-dışı dünyada modernleşme ve Batı'nın tarihi ve pratikleri hakkındaki görüşleriyle eleştirel analize birçok katkı yaptığını söyler. Aynı zamanda postkolonyal düşüncenin sömürgeleştirmeden dolayı maduniyet deneyimine maruz kalmasının hem “öteki”, “aşağı” kültür/ırk sayılan özne konumları üzerine hem de Batı ve modernlik üzerine tepkisini ve eleştirisini güçlendirdiğini belirtir. Diğer yandan Türkiye'nin ise Batı-dışı modernleşme seyrinde doğrudan sömürgeleşme deneyiminden geçmediği için postkolonyal düşünceyi tahrik eden bu maduniyet durumundan ve “yaralardan” mahrum kaldığını ve imparatorluk geleneğinden ulus-devlete geçerken “devleti ebed müddet” anlayışının getirdiği güvenin Türkiye’de fikri tembelliğe yol açtığını söyler. Bora, kolonyal ve postkolonyal mahrumiyetin en radikal yorumu olarak Semiha Ayverdi'nin 1987'deki söyleşisine yer verir. Özetle Ayverdi, Batı-dışı modernleşmeyi tercih etmek yerine mandayı kabul edip sömürge durumunun içinde hapsolsaydık birliğimize ve beraberliğimize, dinimize, tarihimize ve dilimize yani bütün bir milli bütünlüğümüze daha iyi sahip çıkabilir miydik diye sorar (97). Tartışmalar, Batılılaşmanın aydınların zihninde ve toplumsal hafızada derin ve karmaşık sorunlar doğurduğunu göstermektedir. Türkiye'nin sömürge mağduru olmaması yani doğrudan maduniyet deneyimini yaşamamasından dolayı aydınların Batı'nın epistemolojik varlığını, “öteki” yaratmasına bağlı olduğunu sorgulamadan ya da yapıbozuma uğratmadan “ötekilik” konumunu kabul etmeleri ve Batı ile yarışa girmeleri; Batı karşıtı bir tutumla beraber Batının hegemonyasını içselleştirmeleri ve Batıcı bir yolla iç ötekiler ve dış ötekiler yaratmaları; imparatorluk geleneğinden gelen Batı'yla olan ilişkinin zihinlerde tortu olarak kalması; postkolonyal düşüncenin evrenselliğini kaçırmalarına, Orhan Koçak'ın da saptadığı gibi evrensel aydın olma yolunda Batı ile olan ilişkide kısmilikten öteye geçememelerine sebep olmuş gibi görünmektedir.

Postkolonyal aydın tartışmasından sonra Türkiye'nin ve Osmanlı'nın kolonyal ve postkolonyal durumlarına bakarsak Özdemir (2017, 76-77)'in bildirdiğine göre Türk modernleşmesi uzmanı Feroz Ahmad, Türkiye'nin postkolonyal veya yarı-sömürge nitelikleriyle birlikte anılmasını reddeden araştırmacılar arasındadır. Feroz Ahmad'a göre, imparatorluk geçmişinin yanı sıra Türkiye 1923 yılından itibaren bağımsız bir

ülke niteliğinde kurulmuştur. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki kısa bir süre ve belki görece Tanzimat'tan sonraki Osmanlı dönemi hariç Türkiye'nin tarihini sömürge kavramıyla birlikte değerlendirmek zordur. Bununla birlikte hem Ahmad'ın yorumunda hem de dünya literatüründe Türkiye, Üçüncü Dünya içerisinde sayılmaktadır.

Osmanlı, son döneminde kolonyalizme maruz kalıp kalmamasının ya da yarı-sömürge niteliğinin tartışılmasının ötesinde postkolonyal literatürde çok fazla görünür olmasa da Osmanlı oryantalizmi olgusuna değinen örnek çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin Selim Deringil (2003)'in çalışması postkolonyal literatüre katkı niteliğindedir. Deringil, Osmanlı'nın son dönem taşra yönetimini “modernite projesinin medenileştirme misyonu” ile ilişkilendirmiştir. Deringil (1998), başka bir çalışmasında 1876-1909 yılları arasında Osmanlı'nın iktidarını meşrulaştırma örutülerini incelemiştir. Son dönem Osmanlı modernleşmesini oryantalizmle ilişkilendiren Ussama Makdisi (2007)'nin 2002 yılında yazdığı çalışması da konuyla ilgili önemli bir örnektir. Bu konuda en yakın tarihli makale ise Arif Çamoğlu (2020) tarafından yazılmıştır. Makalenin girişinde Abdülhak Hamid Tarhan'ın söylemleri Spivak'ın tabiriyle “emperyalist anti-emperyalizm”e benzetilmiş bu yüzden emperyalizm eleştirisinin sınırının genişletilmesi önerilmiştir. Daha sonra Said'in kitabında Osmanlı'nın yokluğundan ve başka ülkelerin mağduru konumunda sunulmasından dolayı postkolonyal araştırmalarda Osmanlı emperyalizminin üstünün örtülmesiyle sonuçlandığı saptanmıştır. Son olarak da Osmanlı emperyalizmini örtük bir şekilde gösteren edebiyat incelemelerinden örnekler verilmiştir. Çalışmaların gösterdiği üzere Osmanlı'nın son dönemi oryantalizmle ilişkilendirilmiştir.

Bu bölümde Postkolonyal teorinin tarihçesi örnek çalışmalarla birlikte tartışılmıştır. Sonraki bölümde Postkolonyal literatürün uluslararası kabul görmüş öncülerinin Türkiye'de alımlanmasına bazı örnekler verilmiş ve Türkçeye çevrilen eserleri tanıtılmıştır.

3.2. Türkiye'de Postkolonyal Literatürün Alımlanması

Postkolonyalizmin kuramsal ve kavramsal çerçevesini tanıtan çoğu kaynakta teorinin oluşmasına ve yaygınlaşmasını katkı sağlayan isimlerin başında Edward Said gelmektedir. Edward Said, postkolonyal teorinin eleştirel bir akademik disiplin

haline gelmesinde en etkili isim olsa da Frantz Fanon, hocası Aimé Césaire ve eklemek gerekirse Albert Memmi'nin, postkolonyal literatürü oluşturacak ilk metinleri verdiği kabul edilir. Türkiye'de bu isimlerden ilk Fanon'un *Yeryüzünün Lanetlileri* kitabının 1965'de çevrildiği görünmektedir. Daha sonra Edward Said'in *Oryantalizm* kitabı 1982 yılında ve Yine Fanon'un *Siyah Deri Beyaz Maskeler*'i 1988 yılında çevrilmiştir. Fanon'un daha erken tarihli bir çevirisi olsa da Türkiye'de postkolonyal literatürün alımlanmasının Edward Said'in eseriyle yaygınlaşmaya başladığı söylenebilir.

3.2.1. Edward W. Said

Ali Şükrü Çoruk (2007)'un makalesinden edindiğimiz bilgiye göre Türkiye'de Edward William/Wadie Said'in *Oryantalizm* adlı kitabı hakkında -1982'de yapılan çevirisinden önce- ilk değerlendirme yapan isim, Cemil Meriç olmuştur. Edward Said'ten ve *Oryantalizm* eserinden 1981 yılında Boğaziçi Üniversitesinde verdiği konferansta (Meriç, 1999, 346) bahsetmiştir. Aynı zamanda *Oryantalizm* kitabının 1982 Türkçe çevirisinin alt başlığı olan “Sömürgeciliğin Keşif Kolu” isimlendirmesinin sahibi Cemil Meriç'tir. Meriç'in 1982 yılında *Türk Edebiyatı Dergisi*'nde *Bir Çıkmazda Dolaşırken* başlığıyla yayınlanan değerlendirmesinde, Said'in kitabına katıldığını söyler. Fakat bizim adımızın geçmemesi hakkında sitemde bulunmuş ve bir Türk aydınının neden böyle bir kitap yazmadığını sorgulamıştır. Çoruk'a göre *Oryantalizm* kitabı hakkında Türkiye'deki çoğu değerlendirme Meriç'in izinden gitmiştir. Said'in *Oryantalizm* eseri Pınar Yayınları tarafından farklı çevirilerle iki kez yayınlanmıştır. Çoruk'un saptamasına göre bu tarihten sonra özellikle ilahiyat literatüründe ciddi bir “oryantalizm” değerlendirmesi olmuştur. “1982 yılından önce bu alanda ilahiyat içerikli Türkçe 3 adet kitap yayınlanmışken adı geçen tarihten bugüne kadar 45 adet kitabın neşredildiğini görüyoruz. Bu kitaplardan 22'si Türk yazarlar ve araştırmacılar tarafından yazılmış telif eserlerdir” (Çoruk, 2007, 197-198). Çoruk, 11 Eylül saldırısından sonra Doğu-Batı ilişkisini oryantalizm bağlamında ele alan Türkçe eserlerin arttığını tespit etmiştir. Oryantalizmi Said'in düşünceleri çerçevesinde tartışan isimlere örnek olarak Fuat Keyman, Mahmut Mutman, Aslı Çırakman, Necdet Subaşı, Nilgün Tural, Ali Kemal Yıldırım ve Babür Turna'yı saymıştır. Çoruk, makalesinde Şerif Mardin'in *Oryantalizm* kitabıyla ilgili eleştirilerine de yer vermiştir. Mardin, Said'in bazı seçilmiş eserlerin analizlerinden yola çıkarak genellemelerde bulunduğunu

söylemiştir. Aytaç Yıldız (2013), Türkiye’de oryantalizm eleştirilerinin alımlanışını araştırdığı makalesinde Meltem Ahıska, Hasan Bülent Kahraman, Şerif Mardin, Mahmut Mutman, Aslı Çırakman, Jale Parla ve Taner Timur gibi isimlerin eserlerini incelemiştir. Yıldız’ın aktardığına göre Taner Timur ve Şerif Mardin, Said’in Foucault’nun söylem kavramı kullanımını sorunlu bulmaktadırlar çünkü Timur ve Mardin’e göre Foucault’da söylem kavramı belirsizdir. Aslı Çırakman’a göre ise Said, Foucault’nun söylem ve bilgi-güç kavramlarından yola çıkarak oryantalist söylemin tutarlı bir zemine oturturken bazı örnekleri görmezden gelmek zorunda kalmıştır. Çırakman ise Batı’nın Doğu imajının oldukça tutarsız olduğunu düşünmektedir (Yıldız, 2013, 225-229). 2006 yılında yapılan *Uluslararası Oryantalizm Sempozyumunun* ardından aynı yılda kitaplaşan ve editörlüğünü Lütfi Sunar’ın yaptığı eserde Edward Said ve oryantalizmle ilgili pek çok bilim insanının yazısı bulunmaktadır.

Oryantalizm (Said, 2017) kitabının en çok basılan versiyonu Berna Ülner çevirisiyle Metis Yayınlarından çıkmıştır. Diğer baskılarıyla ilgili bilgi tablodadır.

Tablo 18: Edward W. Said’in Türkçeye Çevrilen Kitapları

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayinevi	Çeviren	Basım Yılı
Edward W. Said	Oryantalizm-Şarkiyatçılık	Oryantalizm, Sömürgeciliğin Keşif Kolu	Pınar	Nezih Üzel	1982
		Oryantalizm, Sömürgeciliğin Keşif Kolu (2. baskı)	Pınar	Selehattin Ayaz	1989
		Şarkiyatçılık, Batı’nın Şark Anlayışları	Metis	Berna Ülner	1999
		Oryantalizm Eleştirileri	İlkbahar	İslam Özkan, Süleyman Şahin	2000a

1984’de *Haberler Ağında İslam* ve 1985 yılında *Filistin Sorunu* kitapları Alev Alatlı tarafından çevrilmiş ve yine basımını Pınar Yayınları üstlenmiştir. Yayinevinin kurucusu Cevat Özkaya ile yapılan bir söyleşide, Pınar yayınları 1979 yılında “İslam’ın temel ilkeleri konusunda daha netleştirici ve içtihat özellikleri olan ve yakın tarihe ilişkin Müslümanların o dönemlerde uzak durdukları tartışmaları ortaya koyabilecek eserler basmak amacıyla” kurulduğunu söylemiştir (Uçar, [10.10.2022]). Pınar Yayınlarının Said’in eserlerini çevirmesi ve daha sonra İslami kesimde ve

İlahiyat literatüründeki popülerliğinin artması, Türkiye’de oryantalizm eleştirilerinin alınılması hakkında fikir vermektedir. Bu konu hakkında eleştirel bir değerlendirme yapan Mete Akbaba’nın metnine ileriki sayfalarda yer verilecektir.

1981 yılında *Covering Islam (How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World)* adıyla yayınlanan kitap, Pınar Yayınları tarafından 1984’te *Haberler Ağında İslam* olarak çevrilmiştir. 2008 yılında Metis Yayınları Aysun Babacan çevirisiyle *Medyada İslam: Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?* (Said, 2008) olarak orijinal adına uygun şekilde piyasaya sürülmüştür. Kitap, “Haber Olarak İslam, İran Hikâyesi ve Bilgi ve İktidar” olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Genel olarak kitap, Batı medyasının organize biçimde kullanılmasıyla İslam’a olan bakışın, örtük bir şekilde sorgulanmamış ön kabullerle sunulduğunu medyadaki örneklerle göstermeye çalışır (Temel, 2018, 299-300).

Tablo 19: Edward W. Said’in Türkçeye Çevrilen Kitapları

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Edward W. Said	Medyada İslam, Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?	Haberlerin Ağında İslam	Pınar	Alev Alatl	1984
		Haberlerin Ağında İslam	Babil	Alev Alatl	2000
		Medyada İslam, Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?	Metis	Aysun Babacan	2008a
	Filistin Sorunu	Filistin Sorunu	Pınar	Alev Alatl	1985
		Yeni Binyılda Filistin Sorunu	Aram	Ahmet Cüneyt, Ali Kerem, Nuri Ersoy	2002

Entelektüel kitabı 1995 yılında Tuncay Birkan çevirisiyle Ayrıntı Yayınları tarafından yayınlanmış, en son 2020 yılında 10. baskısını yapmıştır. Said (1995) kitapta kendi tecrübesini de yansıtacak şekilde entelektüel hakkındaki düşüncelerini anlatır. Gramsci’nin entelektüel tanımından başlayarak birçok düşünürün entelektüellikle ilgili söylediklerini değerlendiren Said, entelektüeli herhangi bir iktidara teslim olmayan, insanların ve toplumun sorunları konusunda doğru

standartlardan şaşmayan, otoriteleri ve hâkim normları sorgulayan, evrensel değerleri amaç edinen kimse olarak tanımlar. *Kültür ve Emperyalizm* kitabı 1998 yılında Necmiye Alpay çevirisiyle Hil Yayınlarından çıkmış, 2021 yılında ise Metis Yayınları tarafından tekrar basılmıştır. Said (1998) kitapta kültür, emperyalizm, imparatorluk, direniş, muhalefet, tahakküm gibi birçok kavramı birbiriyle ilişkili şekilde tarihsel örneklerle değerlendirir. *Kış Ruhu* (Said, 2006a) kitabı Tuncay Birkan çevirisiyle 2000 yılında Metis Yayınlarından, otobiyografik eseri olan *Yersiz Yurtsuz* (Said, 2014) ise Aylin Ülçer tarafından çevrilmiş 2003 yılında İletişim, 2014 yılında Metis Yayınlarından basılmıştır. Yayınlanmış diğer eserleriyle ilgili bilgiler tabloda verilmiştir.

Tablo 20: Edward W. Said'in Türkçeye Çevrilen Kitapları

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
(Terry Eagleton-Fredric Jameson)	Milliyetçilik Sömürgecilik ve Yazın	Milliyetçilik Sömürgecilik ve Yazın	Kabalcı	Ş. Kaya	1993
Edward W. Said	Entelektüel	+Sürgün Marjinal Yabancı	Ayrıntı	Tuncay Birkan	1995
	Kültür ve Emperyalizm	Kültür ve Emperyalizm	Hil	Necmiye Alpay	1998
		Kültür ve Emperyalizm	Metis	Necmiye Alpay	2021
	Kış Ruhu	Kış Ruhu	Metis	Tuncay Birkan	2000
	Yazınsal Eleştiri Söyleşiler	Yazınsal Eleştiri Söyleşiler	Hece	Salih Özer	2000b
	Yersiz Yurtsuz	Yersiz Yurtsuz	İletişim	Aylin Ülçer	2003
		Yersiz Yurtsuz	Metis	Aylin Ülçer	2014
	Freud ve Avrupalı Olmayan	Freud ve Avrupalı Olmayan	Aram	Erol Mutlu	2004
		Freud ve Avrupalı Olmayan	Alfa	Erol Mutlu	2017

Başlangıçlar: Niyet ve Yöntem (Said, 2009a) *Oryantalizmi* önceleyen kitabı olsa da Türkiye'ye 2009'da çevrilmiş ve sadece 2 baskı yapmıştır. Fırat Mollaer (2021a, 59-60)'e göre Said, *Başlangıçlar*'da, edebiyat ve metin incelemelerinde bir başlangıç yapmanın bilinç ve eylem açısından ne almana geldiğini çözümlemekte ve incelenen metnin "yaratılmış statüsü"ne karşı eleştirel bir değerlendirmenin önemini vurgulamaktadır.

Said'in eserlerinin 2000'li yıllardan sonra birçok yayınevi tarafından çevrildiği görülmektedir. En ünlü eserleri Metis, Ayrıntı ve İletişim Yayınları'ndan çıkmıştır. Türkiye'de en çok basımı olan kitapları Metis Yayınları'na aittir. Türkçeye çevrilmeyen çoğu eseri, özellikle 2005-2010 yılları arasında Agora Yayınları tarafından yayımlanmıştır. 2017'den sonra ise Alfa Yayınları, daha önce çevrilmiş ve yayınlanmış eserlerini kendi bünyesinde tekrar piyasaya sokmuştur. Son yıllarda çevrilen eserleriyle ilgili bilgi aşağıdaki tablodadır.

Tablo 21: Edward W. Said'in Türkçeye Çevrilen Kitapları

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Edward W. Said	Oslo'dan Irak'a ve Yol Haritası	Oslo'dan Irak'a ve Yol Haritası	Agora	Murat Uyurkulak	2005a
	Hümanizm ve Demokratik Eleştiri	Hümanizm ve Demokratik Eleştiri	Agora	Osman Akınhay	2005b
		Hümanizm ve Demokratik Eleştiri	Alfa	Çağdaş Dedeoğlu	2020
	Paralellikler ve Paradokslar	Paralellikler ve Paradokslar	Agora	Osman Akınhay	2006a
	Müzik Üzerine Görüşler	Müzikal Nakışlar	Agora	Gül Çağalı Güven	2006b
		Müzik Üzerine Görüşler	Alfa	Gül Çağalı Güven	2021
	Geç Dönem Uslubu	Geç Dönem Uslubu	Metis	Özge Çelik	2008b
	Başlangıçlar	+Niyet ve Yöntem	Metis	Ferit Burak Aydar	2009a
	Kültür ve Direniş	Kültür ve Direniş	Agora	Osman Akınhay	2009b
		Kültür ve Direniş	Alfa	Murat Erdem	2017
	Joseph Conrad ve	+Otobiyografide Kurmaca	Agora	Ferit Burak Aydar	2010
	Sürgün Üzerine Düşünceler	Sürgün Üzerine Düşünceler	Hece	Salih Özer	2015
	İktidar Siyaset ve Kültür	İktidar Siyaset ve Kültür	Hece	Salih Özer	2016

Aytaç Yıldız (2007), Said'in *Oryantalizm* kitabının dünya genelinde sosyal bilimlerdeki etkisini göstermek amacıyla konuyla ilgili metinleri çevirmiş ve derleme bir kitapta toplayarak Türkiye'deki literatüre kazandırmıştır.

Türkiye’de postkolonyal çalışmalara örnek teşkil eden Fırat Mollaer (2019)’ın 2012’de yaptığı doktora çalışmasını temel alan *Kimlik Tanınma Mücadelesi ve Şarkiyatçılık* kitabında Edward Said’in “başlangıçlar” tasarısıyla birlikte Hegel, Charles Taylor, Axel Honneth, Nancy Fraser, Jacques Derrida ve Frantz Fanon’un düşüncelerinden de yararlanarak kimliğin tanınma yolculuğunu anlatmaktadır. Yakın zamanda çıkan editörlüğünü Fırat Mollaer (2021b)’ın yaptığı *Edward Said’le Yeniden Başlamak: Entelektüel, Sürgün ve Şarkiyatçılık* kitabında postkolonyal çalışmalara örnek teşkil eden birçok makale bulunmaktadır.

3.2.2. Frantz Fanon

Frantz Fanon’un en ünlü eseri olan *Yeryüzünün Lanetlileri* Jean-Paul Sartre’in yazdığı önsözle 1961 yılında ölümünden biraz önce yayınlanmıştır. Kitap, özellikle 1960’ların devrimci ve ulusal bağımsızlık hareketlerinin ilham kaynağı olmuştur. Sartre’in yazdığı önsözde şiddet üzerine söylediklerinden ve kitabın büyük bölümünü oluşturan *Şiddet Üzerine* kısmından dolayı birçok devrimci hareket etkilenirken bazı düşünürler tarafından da eleştirilmiştir. Örneğin Fanon, Cezayir Devrimini, ABD’deki Siyah gençlik hareketini, Türkiye’den İsmail Beşikçi’yi ve İranlı Şii sosyalist düşünür Ali Şeriatî’yi etkilemiştir. Hannah Arendt ise Sartre ve Fanon’u özellikle şiddet üzerine yazdıklarından dolayı eleştirmiştir. “Fanon, en fazla ve ilk önce dünyayı devrim yoluyla değiştirmek isteyenleri etkilemiştir. Bu da 1960’lar ve 1970’lere tekabül eder” (Ünlü, 2011a, 24, 27-30). İsmail Beşikçi (1991)⁷, “Kürdistan”ın uluslararası bir sömürge olduğunu dile getirdiği *Devletlerarası Sömürge Kürdistan* kitabında Fanon’nun Cezayir Savaşı için kullandığı ilk kurşun teorisinden şöyle bahseder: “Fanon’a göre ilk kurşun kişinin, köle, sinmiş, sindirilmiş, devamlı korkuyu yaşayan ezik kişiliğini öldürüyor. İlk kurşunla birlikte kişi yepyeni bir insan olarak yeniden doğuyor. Bu, kendine ve ailesine, hemşerilerine ve ulusuna güvenen bir kişidir” (Beşikçi, 1991, 68). Beşikçi, “ilk kurşun” terimi gerçek anlamının ötesinde daha çok metaforik anlamıyla ezilenin yeni insan olma yolunda ilk adımı atması, ezilen olma durumundan çıkması manasında kullanmıştır. Ünlü (2011b, 36)’nın yorumuna göre Beşikçi, Fanon’un ilk kurşun teorisini PKK’ya uyarlamıştır. Tanıl Bora’nın *Cereyanlar* kitabının ikinci baskısında Fanon ve Abdullah Öcalan’ın isimleri aynı sayfada (856) geçmektedir. Bora, Fanon’un şiddetle

⁷ İlk baskı 1990 yılında yapılmıştır.

ilgili söylediklerini özetlemiş ve Öcalan'ın düşüncesini postkolonyal teorinin bir kavramıyla tanımlamış ve daha sonra Öcalan'ın 1998'deki konuşmasını aktarmıştır: “Özellikle Öcalan, kimlik inkârının ve ezilmenin yükünü, yine post-kolonyal” teorinin bir kavramına müracaat edecek olursak, ontolojik yoksullaşma olarak iştiyakla işlemiştir... ‘Düşkünlükten kurtulma’nın çaresini Öcalan, ‘savaşçı olmayanın kişiliği de olmaz’ düsturuyula, savaşmak ve direnmek olarak koyar. ‘Savaştıkça özgürleşir, özgürleştikçe güzelleşir, güzelleştikçe sevilirsiniz’” (Bora, 2017, 856). Alıntılarda Abdullah Öcalan'ın doğrudan Fanon'u alımladığıyla ilgili bilgi yoktur fakat Bora, Öcalan'ın düşüncelerini postkolonyal teorinin bir kavramıyla ve Fanon'un şiddetle ilgili söyledikleriyle ilişkilendirmiştir. Öcalan'ın bazı kitapları incelenmiş fakat Fanon'un ismine rastlanmamıştır.

Fanon'da şiddet, sömürgeleştirilmiş öznenin kurtuluşu için sadece bir uğraktır, nihai hedef değildir. Ona göre şiddet zaten sömürgeci tarafından meşrulaştırılıp sömürgeleştirilmiş özneye uygulanmıştır.

Yeryüzünün Lanetlileri kitabı, 1965 yılında İzlem⁸ Yayınları tarafından basılmıştır. Bu yayınevinden çıkan aynı yıllardaki diğer eserler genellikle devrimci ve sol hareketleri, sosyalizmi ve komünizmi konu edinmiştir. Türkiye’de ilk çevirisi olmasının yukarıda bahsettiğimiz etkiyle ilgisi olabilir. Türkiye’de birçok yayınevi tarafından çevrilen kitabın Şen Süer çevirisiyle Sosyalist, Versus ve en son İletişim Yayınlarından basımı bulunmaktadır.

Tablo 22: Frantz Fanon’un Türkçeye Çevrilen Kitapları

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Frantz Fanon	Yeryüzünün Lanetlileri	Dünyanın Lanetlileri	İzlem	Ali Uzunisa	1965
		Yeryüzünün Lanetlileri	Burhan	Bayram Doktor	1984
		Yeryüzünün Lanetlileri	Bir	Bayram Doktor	1985
		Yeryüzünün Lanetlileri	Birleşik	Bayram Doktor	
		Yeryüzünün Lanetlileri	Sosyalist	Şen Süer	1994

⁸ Gizli Ordu –Brendan Behan-1963, Ben Devletim –Recep Bilginer-1965, Çin’de Sosyalizmin Kuruluşu –Jacques Charriere –Charles Bettelheim-1966, Direnen Faşizm 1 –Çetin Özek-1966, Emekçi Sınıfı ve Grev –Doç. Dr. Çetin Özek-1969.

Tablo 22: - devamı

Frantz Fanon	Yeryüzünün Lanetlileri	Yeryüzünün Lanetlileri	Avesta	Lütfi Fevzi Topacoğlu	2001
		Yeryüzünün Lanetlileri	Versus	Şen Süer	2007
		Yeryüzünün Lanetlileri	İletişim	Şen Süer	2021

Siyah Deri Beyaz Maskeler'de (Fanon, 2022a) sömürgecilik olgusunun yarattığı, Siyah öznenin yaşadığı yabancılaşma ve aşağılık kompleksi deneyimini anlatır. Kolonyal tecrübe sonucu Siyah insanın özne olmaktan – Fanon'a göre insanlıktan- çıkarılarak nesneleştirildiğini; Beyaz özne için ben ve öteki ayrımındaki öteki bile olmadığını; üstelik yaşadığı yabancılaşma ve aşağılık kompleksi sonucunda kendini Beyazın gözünden gördüğünü söyler.

Yeryüzünün Lanetlileri'nde olduğu gibi *Siyah Deri Beyaz Maskeler*'in de 1988 gibi erken bir çevirisi bulunmaktadır, fakat Fanon'un entelektüel kimliğiyle alımlanmasının 2000'lerden sonra gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Tablo 23: Frantz Fanon'un Türkçeye Çevrilen Kitapları

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Frantz Fanon	Siyah Deri Beyaz Maskeler	Siyah Deri Beyaz Maske	Seçkin	Cahit Koytak	1988
		Ezilenlerin Psikolojisi ve Yabancılaşma, Siyah Deri Beyaz Maskeler	Sosyalist	Mustafa Haksöz	1996
		Siyah Deri Beyaz Maske	Versus	Cahit Koytak	2009b
		Siyah Deri Beyaz Maskeler	Encore	C.Koytak	2016
		Siyah Deri Beyaz Maskeler	Metis	Orçun Türkay	2020

Cezayir Bağımsızlık Savaşı'nın Fanon (2009a)'un entelektüel hayatında önemli bir yeri vardır. *L'An Cinq de la Révolution Algérienne (Cezayir Devrimi'nin Beşinci Yılı)* kitabında Cezayir devrimiyle birlikte toplumdaki yapısal değişmelerin ve özellikle peçeli kadınların devrimdeki rollerinin sosyolojik analizini yapar. Türkçeye *Cezayir Bağımsızlık Savaşının Anatomisi* olarak Kamil Bilgin Çileçöp tarafından 1982 yılında çevrilen (hangi yayınevinden çıktığı bulunamadı) kitap, 2009 yılında ise Pınar Yayınları tarafından yayınlanmıştır. *Yabancılaşma ve Özgürlük Üzerine*

Yazılar ve Afrika Devrimine Doğru olarak çevrilen yazıları, son yıllarda Sel Yayınları tarafından okuyucuya kazandırılmıştır.

Tablo 24: Frantz Fanon'un Türkçeye Çevrilen Kitapları

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Frantz Fanon	Cezayir Bağımsızlık Savaşının Anatomisi	Cezayir Bağımsızlık Savaşının Anatomisi		Kamil Bilgin Çileçöp	1982
		Cezayir Bağımsızlık Savaşının Anatomisi	Pınar	Kamil Bilgin Çileçöp	2009a
	Yabancılaşma ve Özgürlük Üzerine Yazılar	Yabancılaşma ve Özgürlük Üzerine Yazılar	Sel	Kahraman Çayırılı	2020
	Afrika Devrimine Doğru	Afrika Devrimine Doğru	Sel	Sanem Işıl Aytuğ	2022b

2018 yılında Editörlüğünü Fırat Mollaer'in yaptığı *Fanon'un Hayaletleri: Fanon'la Konuşmayı Sürdürmek* derleme kitapta Fırat Mollaer, Barış Ünlü, Güneş Ayas, Elçin Aktoprak ve Abdurrahman Aydın'ın yanı sıra Homi Bhabha, Judith Butler, Andrew Ryder ve Immanuel Wallerstein'in yazıları da bulunmaktadır. Barış Ünlü (2018), yazısında Fanon'un entelektüel hayatındaki düşüncelerin dönüşümünü, etki alanını ve mirasını ve postkolonyal kurama etkisini anlatmaktadır. Fırat Mollaer (2018) ise Fanon'u *Kimlik, Özdeşleşme ve Tanınma* bölümünde ele almış, Fanon'un kimliğin tanınma mücadelesinde Hegel ve Sartre gibi isimlerin beraberinde Marksizm ve psikanalizle girdiği ilişkide Batılı kategorileri sömürü koşullarında yeniden düşündüğünü ve Avrupa-merkezci olmayan yeni bir evrensellik fikri geliştirdiğini tartışmıştır.

3.2.3. Aimé Césaire

Négritude hareketinin kurucusu ve aynı zamanda postkolonyal literatürün gelişmesine katkı sağlayacak metinleri önceleyen Aimé Césaire, en ünlü eseri olan *Sömürgecilik Üzerine Söylev*'i 1950 yılında yazmış olsa da Türkçeye kitap olarak 2005'te Onur Güneş Ayas tarafından çevrilmiştir. *Sömürgecilik Üzerine Söylev*, Césaire'in entelektüel birikimini ve postkolonyal teori için önemini vurgulayan metinlerle birlikte Doğu Kütüphanesi Yayınlarından derlemesini yine Onur Güneş Ayas'ın yaptığı kitapta karşımıza çıkmaktadır. Kitap 2005 yılında *Sömürgecilik*

Üzerine Söylev, *Fransız Irkçılığının Fikri ve Tarihsel Temelleri* adıyla çıkmış; 2007’de Salyangoz Yayınları’ndan *Barbar Batı: Sömürgecilik Üzerine Söylev* adlı gözden geçirilmiş ikinci baskısını yapmış, *Sömürgecilik Üzerine Söylev* son olarak 2015 yılında *Barbar Batı, Bir Aime Cesaire Kitabı* adlı daha geniş bir derlemede de yer almıştır. Césaire’in, Said’den çok daha önce oryantalizm ve sömürgecilikle ilgili saptamaları ve eleştirileri bulunmaktadır (Ayas, 2015a, 13). Sömürgeciliği şeyleşme olarak tanımlayan Césaire, Avrupa’nın sömürgeciliği meşrulaştırmak için bir takım temelsiz varsayımlara dayanarak sosyoloji ve psikoloji gibi bilimleri kullanarak ırkçılığı icat ettiğini söyler. Avrupa hümanizminin evrenselciliğini sorgular, aynı zamanda Avrupa medeniyetinin, ırkçılık (Nazi mirası) sorununu ve proletarya-burjuvazi çatışmasını aşamadığı için çürümekte olduğu hakkında uyarıcı eleştirel yapar (Césaire, 2015, 83, 87, 95, 108-109). Derleme kitapta Ayas (2015b), Aimé Césaire ve Nurullah Ataç’ın Shakespeare’in Fırtına oyununa karşı tutumlarını karşılaştırmıştır. Sonuç olarak Césaire’in anti-kolonyalist, Ataç’ın ise oto-kolonyalist yaklaşımları olduğunu tespit etmiştir.

Türkçeye *Boynu Vurulmuş Güneş* adıyla çıkan seçme şiirlerinden oluşan kitabı, Metin Cengiz ve Eray Canberk tarafından çevrilmiş ilk olarak 2000 yılında Nazım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı Yayınlarından basılmıştır. *Aşağılanmaya Hayır* kitabı ise, Alfa Yayınları tarafından Ali Berktaş çevirisiyle yayınlanmıştır. Kitap (Césaire, 2012), Césaire’in, yaşam öyküsünde uğradığı ırkçılığı ve aşağılamaları anlattığı denemelerden oluşmuştur.

Tablo 25: Aimé Césaire’in Türkçeye Çevrilen Eserleri

İsim	Kitap	Yayınlandığı İsmiyle	Yayınevi	Çeviren	Basım Yılı
Aimé Césaire	Sömürgecilik Üzerine Söylev	Sömürgecilik Üzerine Söylev, Fransız Irkçılığının Fikri ve Tarihsel Temelleri	Doğu Kitapevi	Onur Güneş Ayas	2005
		Barbar Batı, Bir Aime Cesaire Kitabı (2. baskı)	Doğu Kitapevi	Onur Güneş Ayas	2015
		Barbar Batı, Sömürgecilik Üzerine	Salyangoz	Onur Güneş Ayas	2007

Tablo 25: - devamı

Aimé Césaire	Boynu Vurulmuş Güneş, Seçilmiş Şiirler	Boynu Vurulmuş Güneş, Seçilmiş Şiirler	Nazım Hikmet Kültür Sanat Vakfı	Metin Cengiz, Eray Canberk	2000
		Boynu Vurulmuş Güneş, Seçilmiş Şiirler	Artshop	Metin Cengiz, Eray Canberk	2006
		Boynu Vurulmuş Güneş, Seçilmiş Şiirler	Şiirden	Metin Cengiz	2017
	Aşağılanmaya Hayır	Aşağılanmaya Hayır	Alfa	Ali Berkday	2019

Fanon'un Hayaletleri: Fanon'la Konuşmayı Sürdürmek adlı derleme kitapta Güneş Ayas (2018), Fanon'un hocası olan Césaire'in düşüncelerinin Fanon'a etkisini, Négritude hareketindeki öncülüğünü, Marksizm'le ve sürrealizmle ilişkisini ve postkolonyal literatüre katkılarını özcülük, evrenselcilik, tikelcilik gibi başlıklar altında değerlendirmiştir. Kahraman (2008, 84-85)'a göre Batı medeniyetinin ilerleme, demokratiklik, katılımcılık ve dayanışmacılık temelindeki devlet tanımıyla kolonyalizmin ilişkisini ortaya çıkaran Césaire, kolonyal söylem eleştirisiyle Said'in *Oryantalizm* kitabını incelemiştir. Fırat Mollaer (2021c), yakın zamanda çıkardığı kitapta postkolonyal teoriyi önceleyen düşünürleri *Anti-Kolonyalizm Söylemi* çerçevesinde ele almış ve Césaire'in "Söylev"ini *Tanınma, Evrensellik ve Özgürleşme* çerçevesinde değerlendirmiştir. Yine Césaire'in fikriyatını *Söylev* üzerinden değerlendiren Ömer Turan (2007)'ın makalesi konuyla ilgili derinlikli bir kavramsal çerçeve inşa etmesi açısından önemlidir.

3.3. Türkiye'de Postkolonyal Teori ve Oryantalizm Eleştirilerinin Alınlanması

Türkiye'nin sosyolojisini anlamak için oryantalizm, oksidentalizm/Garbiyatçılık, self-oryantalizm gibi kavramlar işlevselliğini korurken kolonyal veya postkolonyal terimleri son zamanlardaki çalışmalarda daha görünür olmaya başlamıştır. Bu durumun Türkiye'nin modernleşme ve "Batılılaşma" tecrübesinin sömürgecilikten ziyade Doğu-Batı ikiliğiyle ilişkilendirilmesinden kaynaklandığını düşünmekteyiz. Önceki bölümde de tartışıldığı gibi Türkiye'nin postkolonyal durumu net değildir. Diğer yandan Türkiye'nin "Batılılaşma" tecrübesinde yaşadığı kimlik sorunları Üçüncü Dünya ülkelerinin kaderini andıran postkolonyal çalışmalarla

incelenebilecek bir örnek oluşturmıştır. Postkolonyal teori sadece siyasal ve toplumsal modernleşme sürecini araştırmak için kullanılan bir yöntem değil aynı zamanda edebiyat eleştirileri, madun çalışmaları, kimlikleşme ve uluslaşma literatürü, feminizm gibi birçok alanda yararlanılan bir yaklaşımdır. Bu bölümde Türkiye’de postkolonyal literatürün ve özel olarak oryantalizm eleştirilerinin gündeminde olan tartışmaları içeren metinler 5 başlık altında incelenmiştir. Metinler seçilirken Türkiye’deki tartışmaların genel çerçevesini yansıtmaya önem verilmiş ayrıca konuya farklı açılardan değinmelerine dikkat edilmiştir.

3.3.1. Batılılaşma, Modernleşme Tartışmaları ve Oryantalizm

Postkolonyal teorinin tarihçesi bölümünde de değerlendirildiği gibi Türkiye’de Batılılaşma ve modernleşme, Tanzimat ve erken Cumhuriyet döneminden bu yana tartışılan bir konu olmuştur. Batılılaşmayı savunmak ya da reddetmek, Batılılaşmanın nasıl ve hangi şekilde olacağının sınırını çizmek, Batılılaşmanın ya da modernleşmenin benimsenmesiyle ya da bu sürece karşı çıkılmasıyla oluşmuş söylemlerin hepsi oryantalizmle ilişkilidir. Bu bölümde Türkiye’nin Batılılaşma ve modernleşme serüvenini Said’in tanımladığı çerçevede oryantalizmle ilişkilendiren düşünürlerin eserlerine yer verilecektir. Örneğin Hilmi Yavuz, Türkiye’nin modernleşme sürecini oryantalistleşme olarak tanımlamıştır. Mahmut Mutman, modernleşmeye tepki olarak mahiyet kazanan İslam’ı ve İslamcılığı oryantalist söylemin hegemonyasına eklenen bir ideoloji olarak incelemiş ve İslamcı anlatının oryantalist söylemin tersine çevrilmiş hali olduğunu ileri sürmüştür. Kolonyal söylemi cinsel fark sorunuyla birlikte işleyen Meyda Yeğenoğlu, postkolonyal milliyetçi modernleşmeyi oryantalist söyleme dâhil etmiş ve Cezayir ve Türkiye’deki örneklerinden yola çıkarak milliyetçilikte kadınların peçesinin mücadele zemini haline geldiğini tartışmıştır.

Hilmi Yavuz (1998, 13-16, 39-74)’un eleştirel yazılarından oluşan *Modernleşme, Oryantalizm ve İslam* adlı kitabı, isminden de anlaşılacağı gibi Türkiye’nin modernleşme tecrübesini oryantalizmle ilişkilendirmekte, İslam’la ilgili tartışmaları da bu çerçevede ele almaktadır. Yavuz’a göre, Şerif Mardin’in de saptadığı gibi modernleşmeyle birlikte Türkiye’de devlet, kamusal alanı Batılı ölçütlerle göre yeniden yapılandırmış fakat bireyler söz konusu olduğunda modernleşme özel alana girememiş ve öznel geleneksel değerleri yaşatmaya devam etmiştir. Yavuz,

modernleşmenin sadece Batılılaşmadan geçmediğini öne sürerek, geleneksel bağlarla ilişkili özneler olarak modernleşmeyle olan rabıtayı yeniden kurmayı önermektedir. Türkiye'nin etnik çeşitliğinin ve tarihsel hafızasının homojen olmadığını bildiren Yavuz, her kültürün başka kültürlerden alınma melez özelliklerinin olduğunu ve bu yüzden dünyadaki kimliklerin ve aidiyetlerin anlamını yeniden düşünmek gerektiğini öne sürer. Ona göre Türkiye'nin Batılılaşma serüveninin başarısız bulunmasının sebebi Batı medeniyetinin arkasında yatan Aydınlanma felsefesi ve rasyonalitesinin Osmanlı ve Cumhuriyet aydınlarının evrenselleştirilmesidir. Yavuz, Avrupa tarihinin sadece 18. yüzyıla sınırlı olan Aydınlanma düşüncesinden ibaret olmadığını belirtmiştir. Türkiye'nin iki yüz yıllık Avrupalılaşma serüvenini oryantalizmle ilişkilendirir ve Türkiye'nin Batılılaşmadığını, oryantalistleştiğini söyler. Bu serüvenin Türkiye'de insanların birbirini “öteki” olarak işaretlemesiyle ve modernleşmeye direnen ya da geleneksel kimliğini öne çıkaran öznelerin, “geri kafalı”, “pis”, “ilkel” gibi sıfatlarla “öteki” olarak damgalanmasıyla sonuçlandığını dile getirir. Aynı zamanda “öteki” olarak işaretlenen, modernleşmeye direnen kimliklerin de benzer durumu tersine çevirdiğini saptayarak bu ikili karşıtlığı İstanbul'da iki semt (Nişantaşı- Ümraniye) üzerinden örnekendirir.

1996'da İletişim yayınlarından çıkan, derlemesini Fuat Keyman, Mahmut Mutman ve Meyda Yeğenoğlu'nun yaptığı *Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark* kitabında Mahmut Mutman'ın *Oryantalizmin Gölgesi Atında: Batı'ya Karşı İslam* yazısı, oryantalizm ve İslam arasındaki ilişkiyi, ufuk açıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Mutman (1996, 25-69), İslamcı ideolojinin modernlik/Batı ile özel ilişkisiyle birlikte modernleşme sürecinden sonra mahiyet kazandığını ve Batı hegemonyasının incelenmesi ve sorgulanmasında yardımcı olabileceğini söylemektedir. Oryantalizm hegemonyasını, “Doğu'yu” bilgi nesnesi olarak belirledikten sonra kendinden farklı olan “ötekini” yani “Doğu'yu” damgalayarak kurmaktadır. Böylece bilen özne olarak kendini ustaca saklamış ve evrensel bilgi öznesi kılmıştır. Spivak'ın “metinsellik” kavramında olduğu gibi daha önce bilinmeyen ve işaretlenmemiş varsayılan bilgi nesnesi (Doğu), işaretlenmiş ve dünyevileşmiş olur. İşaretleme, ilkel, yazısız veya yazı-öncesi toplum ya da Doğulu toplumlarda sivil toplumun veya ikincil yapıların eksikliği gibi söylemlerde görülebilir. Batı-dışı toplumlar, Batı'nın özelliklerine göre işaretlenmiştir; yani Batı'da olan niteliklerin yokluğuna göre tanımlanmıştır. Mutman'a göre,

oryantalizmin dışına çıkarak Doğulu toplumların tarihlerinin, üretim biçimlerinin veya politik yapılarının yeniden yazılması güçleşmektedir, çünkü tarihsel olarak verili olan hegemonize edilmiş farktır; yazılmaya çalışılan Doğu tarihi, Batı'nın tarihinin tersi ya da onun Doğu'daki görünen hali olmaktan öteye geçemez. Bu açıdan bakıldığında Mutman, bugün İslam olarak adlandırılan olgunun oryantalist söylemin içinde kurulduğunu söylemektedir. Ekleme gerekirse oryantalizmin hatalı olduğunu göstermekle beraber Batı-dışındaki imajların da Batı'nın dünya üzerindeki hegemonyasının bir parçası ve sonucu olduğunu düşünmektedir. Üçüncü Dünya'daki Batılılaşma veya modernleşme süreçlerinin oryantalizmin arkaplanında anlam kazandığını tespit etmiştir. Sömürge sonrası özellikle yakın dönemde Batılı ve İslami unsurlar, radikal olarak birbirine karşıt iki anlatı olarak üretilmiş ve laikleşme olgusuna rağmen İslami unsurlar soğurulamamıştır. Dinsel kurumlar, Batılı/modernist hegemonik kurumlardan giderek ayrışıp karşıt bir anlatı kurarak başka bir alana doğru yayılmıştır. Bunun sonucunda İslami söylem, Batılı/modernist hareketi otantik kültürün yitirilişi, ihanet, züppelik, taklitçi, teslimiyetçi olarak kurmuş ve modernist/Batıcı reformist söylem, Batı emperyalizminin bir ajanı olarak damgalanmıştır. Mutman'a göre bu İslamcı anlatı hegemonik Batılı söylemin tersine çevrilmiş halidir. Örneğin İran'daki şah rejimi, İslam'ı sadece ulusal miras olarak sahiplenmemiş, aynı zamanda Batı'ninkine karşı alternatif bir "uygarlık" olarak kurmuştur. Mutman, karşıtlıklar sonucunda günümüzde İslam'ın Fundamentalist boyutunun anlam kazanmaya başladığını söylemektedir.

Meyda Yeğenoğlu'nun *Sömürgeci Fanteziler Oryantalist Söylemde Kültürel ve Cinsel Fark* çalışması, 2003 yılında Metis Yayınlarından çıkmıştır. Bu çalışmada kitabın *Oryantalist ve Milliyetçi Söylem Arasında Kadın ve Peçe Savaşı* bölümü incelenmiştir. Yeğenoğlu (2003, 159-162), ilk olarak Partha Chatterjee'nin Batı hegemonyasıyla mücadele etmek için geliştirilen Üçüncü Dünya milliyetçiliğiyle ilgili saptamalarına atıfta bulunmuştur. Chatterjee'ye göre Batı-dışı milliyetçilik, bir yandan modernite ve Aydınlanma düşüncesinin değerlerine ulaşmaya çalışırken diğer yandan geleneksel ve bozulmamış kökeni muhafaza eden milli/özerk bir kimlik tasavvur etmeye çalışır. Milliyetçiliğin oluşturmaya çalıştığı bu kurgu, Batı'nın bilgisine ve değerlerine karşı hem kabulü hem de reddetmeyi içermektedir. Milliyetçi düşünce, Batı ve Doğu arasındaki özselci ayrımı ve modernleşme ve ilerlemeyi kabul eden Avrupa-merkezci kategorilerle ilişki içindedir, çünkü modernleşmeyi ve

gelişmeyi arzulamaktadır. Diğer yandan asıl hedefi Batı düşüncesine ve hegemonyasına karşı çıkmak olduğu için modernleşme yolunda Batı'dan ne alacağı konusunda seçici olmuştur. Yeğenoğlu (2003, 163-176) ise oryantalist söylemin Batı-dışı milliyetçi modernleşme düşüncesinde nasıl tekrar kurulduğunu peçenin Cezayir ve Türkiye'deki milliyetçi söylemlerdeki iki farklı görünürlüğünden yola çıkarak ortaya koymuştur. Bu iki milliyetçilikte de kadın, karşıt gruplar arasındaki mücadelenin zemini haline gelmiştir. Kadının peçesini açmak ya da yeniden giydirmek siyasi olarak “çatışan grupların birbirlerinden farkını kurmak için kolayca manipüle edilen, anlamı oldukça yüklü bir simge işlevi görmüştür” (Yeğenoğlu, 2003, 163). Erken Cumhuriyet dönemindeki Kemalist kadın imgesi, geçmişten kopuşun açık bir sembolü olmuş ve kadının dinsel dogmalardan kurtulması modernleşmenin temel vizyonu haline gelmiştir. Bu doğrultuda kadınların peçelerini açması, Osmanlı kimliğine karşı inşa edilen Türk kimliğinin ve aynı zamanda modernleşmiş Türkiye'nin göstergesi olmuş; bu bağlamda peçe, Müslüman gericilikle özdeşleştirilmiş ve İslam'dan radikal bir kopuşu temsil etmiştir. Kadın kimliği üzerinde oldukça belirgin olan milli kimliğin kurgusu, İslami gelenekten ve aynı zamanda “aşırı Batılılaşmak”tan ayırt edilmiştir. Kadın kimliği “aşırı Batılılaşma”nın yozlaşmış etkileri dışlanarak da kurulmuştur. Cezayir’de (Yeğenoğlu, 2003, 176-181) ise peçe, Türkiye’deki durumun tam tersi olarak sömürgecilik karşıtı milliyetçilikle birlikte İslami köklere geri dönüş biçimini almıştır. Cezayirli kadınların Fransız kültüründen ve modasından etkilenmemesi ve sömürgeci güçlerin bakışlarından korunması için otantik ve İslami değerlerin ifadesi olarak peçe, ulusal/milli kimliğin taşıyıcısı olmuştur. Yeğenoğlu’na göre Cezayir’deki sömürge karşıtı milliyetçiliğin otantik milli kimlik kurgusu, oryantalist epistemolojinin yeniden üretilmesi yani “tersinden oryantalizm”dir. “Medenileştirme misyonuna karşı İslam’a sarılma, lise eğitiminin yaygınlaşmasına tepki olarak dini eğitimi destekleme, kadının peçesini açtıran sömürgeciliğe karşı çıkmak için örtünmeyi yüceltme” (Yeğenoğlu, 2003, 181) gibi örneklerde de görüleceği üzere milli kimlik, oryantalist söylemin kendini, Doğu’yu tanımlamasıyla kurmasına benzer şekilde sömürgeciliğin ve Batılı değerlerin zıttı olarak oluşturulmuştur.

3.3.2. Garbiyatçılık (Oksidentalizm) ve Self-oryantalizm Tartışmalar

Oryantalist söylemin toplumlar ve kültürler arasındaki farkları nasıl kurgulayıp sabitlediğine ve yol açtığı iktidar ilişkilerine ilk dikkat çekenlerden biri Edward Said olmuştur. Diğer yandan Batı-dışı toplumlarda oryantalist söylemin nasıl meşruiyet ve hegemonya sağlayabildiğini tartışmayı ve oryantal öznenin geliştirdiği özgün söylemleri ihmal etmiştir. Batı-dışı toplumların “Doğu”yu ve “Batı”yı imgesel olarak yeniden kurgulayarak kimliklerini inşa ettikleri öznellik alanları, Garbiyatçılık, self-oryantalizm veya kendini Şarklılaştırma gibi kavramlarla ifade edilmiştir. Türk modernleşmesinde bu kurguyu yansıtacak örnekler vardır: modernleşme sürecine öncülük edenler, bir yandan oryantalizmi içselleştirilirken bir yandan da Batı’nın Türklerle ilgili oryantalist klişelerine karşı savaşımlardır. Modernleşme sürecinde bu iki tutumu uzlaştırmak için ideal bir Türk kimliği tasavvur edilmiş ve “Batılılaşma”yla “uyumsuz” ya da “Şarklı” görünen “iç ötekiler” yaratılarak bu unsurlar, ideal Türk kimliğinin zıddı olarak tanımlanmıştır (Ayas, 2019, 2091).

Bu bölümde Türk kimliğinin Garbiyatçılıkla ilişkisini radyo ekseninde tartışan Meltem Ahıska’nın kitabına; Hasan Bülent Kahraman’ın Kemalizmi içselleştirilmiş, açık ve gizli oryantalizm çerçevesinde değerlendirmesine; Emmanuel Szurek’in yine Kemalizmi içselleştirilmiş oryantalizm ve Batı-karşıtlığı ve taklitçiliği gibi komplike birçok unsuru içinde barındıran yerli bir oryantalizm olarak tartıştığı makalesine; Yusuf Çifci’nin Kürt kimliğinin iki farklı self-oryantalizm biçiminde de “öteki” olarak nesneleştirildiğini gösterdiği yayınlanmış tez çalışmasına ve Onur Güneş Ayas’ın erken Cumhuriyet dönemi müzik tartışmalarıyla Arabesk müzik tartışmalarındaki sürekliliği gösteren yazılarına yer verilmiştir.

Meltem Ahıska, *Radyo’nun Sihirli Kapısı Garbiyatçılık ve Politik Öznellik* kitabında milli radyonun 1927’de kurulmasından 1940’ların sonuna kadar radyoda milli kimliğin kurulmasının sosyolojik ve söylemsel analizini yapmıştır. Ahıska (2005,17)’nin tanımıyla Garbiyatçılık, tarihsel Batı-Doğu ayrımı içinde nesnelleştirilen ve öteki olarak konumlanan Doğu’nun Batı’ya verdiği karmaşık tepkilerle oluşturduğu öznellik alanıdır. Ahıska (2015, 73), Türkiye’de Garbiyatçılık/oksidantalizm kavramını tartışanlardan Alim Arlı’nın tanımına da yer verir: Arlı’ya göre oryantalizm, iktidar söylemi ve bilgi sistemi olarak kök paradigma oluşturmuştur. Fakat “oksidantalizm” ise tarihsel bir bilgi üretmediği gibi “bilinç bölünmesi” ve “kültürel şizofreni”nin yansıtıldığı savunmacı bir söylemdir. Ahıska,

Garbiyatçılığın sadece Batı'ya karşı savunmacı bir tepki olmadığını aynı zaman Batı-dışında nasıl bir iktidar söylemi yarattığını Türkiye'nin modernleşme seyrinde özel olarak milli radyonun kurulmasıyla ilişkili olarak ele almaktadır. Ahıska Garbiyatçılığa ek olarak, Türkiye'de özellikle "milli kimliğin" oluşumu sırasında önemli bir rol oynayan Türk aydınlarının (Kemalist) bakış açısını yansıtan bir terim olan "Garbiyatçı fantezi"yi ve ayrıca Lacan'ın "imgesel ayna" anlatısından hareketle "ego idealinin sanal bakış açısı" kavramlarını önerir. Özne, benliğini (ego idealini) oluşturmak için aynada görmek istediği özneyi örnek alır. Örnek almak için bilmediği ve merak ettiği özneyi seçer. Benliğini ona göre kurmaya çalışır. Benlik hiçbir zaman bilemeyeceği özneye öykünür çünkü "bilmeme" durumu yüzünden hayal (sanal) ve gerçek benliği arasındaki fark (bakış) hiçbir zaman tam kapanmaz. Ahıska'ya göre Türkiye'de milli kimlik, Türk seçkinlerinin "ego idealinin sanal bakış açısı"yla oluşmuştur. Türk seçkinlerinin "sanal bakış açısı", Batı'nın "bizi" nasıl gördüğünü düşündükleriyle ilgilidir, "ego ideali" ise sanal bakıştan çıkan milli kimliğin kurgusudur. Türklük bu anlamda Batı'nın "bizi" nasıl gördüğünü düşündüğümüzdür. Milli kimlik, Batı'nın sanal bakış açısını yansıtan ve ego ideline uymayan noktaların atılmasıyla oluşmuştur. Milli kimliğin inşası, Batı'nın bazı özelliklerinin – teknoloji, sanayi, bilim vs.- alınmasıyla ve istenmeyen özelliklerinin – aşırı modernlik, liberallik ya da ahlaksızlık gibi- atılmasıyla, Garbiyatçı fantezinin bakışından "ego idealine" uymayan noktaları dışlayarak hem Batı'yı hem de Doğu'yu tanımlamasıyla oluşmuştur. Türkiye'de Garbiyatçı fantezi için bütünleşmiş milli kimliğin artık unsuru ise İslam olmuştur. Sonuç olarak Garbiyatçılık, "özne/Batı- öteki/Doğu" ayrımında "öteki"nin negatif özelliklerinin yok sayılmasının dinamiklerini yansıtır. Doğu yalnızca Batılı özne tarafından temsil edilmez. Ötekinin öteki konumunu doldurup oradan konuşmaya başlaması bir yandan özne-öteki temsilini bozan ama bir yandan da onu yansıtan bir alan açacaktır. Ahıska, "özne olma" "ötekini tanımlama ve sabitleme" sürecini radyo ekseninde ele alır. Türkiye'nin geçirdiği millileşme sürecini modernleşme bağlamında ele alan yaklaşımlardan farklı olarak radyonun inşa edici, kurgulayıcı özelliklerini vurgulamasıyla bu süreci başka bir perspektiften anlatır.

Hasan Bülent Kahraman (2002, 153-178)'ın *İçselleştirilmiş Açık ve Gizli Oryantalizm ve Kemalizm* makalesi Doğu Batı Düşünce Dergisi'nin *Oryantalizm* başlığıyla 20. sayısında karşımıza çıkar. Kahraman, öncelikle Said'in yaptığı açık ve

gizli oryantalizm tanımıyla başlar. Açık oryantalizm, “Doğulu toplumlar, diller, edebiyatlar, tarih, sosyoloji vb. hakkında belirtilmiş görüşlerdir” (Kahraman, 2002, 159); gizli oryantalizm ise açık oryantalizmin savları olan “Doğu’nun geriliği”, “Doğu’nun yozlaşmışlığı, eşitsizliği” gibi önermelerin bilimsel bilgilerle desteklenmesiyle bilinçsiz, dokunulmaz ve sürekli bir yapı oluşturur. Kahraman, içselleştirilmiş oryantalizmi Kemalizm örneğiyle anlatır. Kemalist ideolojide “medeniyet” kavramı ile Batı arasında bir özdeşlik kurulmuştur ve Doğu’nun apriori geri kalmışlığının kabulü söz konusudur. Kahraman, Kemalizmin içselleştirilmiş oryantalizm boyutunun oryantalizmin edilgen bir içselleştirilmesi olmadığını altını çizer. Kemalist içselleştirilmiş oryantalizmin hegemonik söylemi, tarihsel boyutu olduğu kendi kendisini kurgulamaya dönük niteliği sadece “muhayyel bir Doğu ve İslam yaratmakla kalmaması aynı şekilde muhayyel bir Batı da yaratmasında” (Kahraman, 2002, 166) görünmektedir. Kahraman’a göre Kemalizm aynı zamanda Batı’yı reddeden bir ideolojidir, hatta Kemalizmin bu duruşu ona meşruiyet ve mevcudiyet kazandırmıştır. Diğer yandan Kemalizm, Batı’yı önüne bir hedef olarak koymuş fakat bu yolda oryantalist ve oksidentalit süreçler, birbirinin kurucu dışarı olarak işlev görmüştür.

Emmanuel Szurek (2015)’in *“Go West”: Variations on Kemalist Orientalism* adlı makalesi Kemalist ideolojiyi 3 başlık altında – Batı karşıtlığı olarak Kemalizm, mimetik oryantalizm olarak Kemalizm ve yerli oryantalizm olarak Kemalizm- ele almaktadır. Szurek (2015, 103-120), Kemalist oryantalizm, kendisini yalnızca postkolonyal milliyetçiliğin bir yan ürünü olarak kurduğu muhtemel dışsal bir oryantalizmi içselleştirmesinden mi doğdu, yoksa “Batı” ile “Doğu”, “sömürgeci” ile “sömürgeleştirilen” arasındaki ayrımı aşan, kendine özgü bir oryantalizm biçimi olarak mı görülmeli, sorusunun cevabını aramaktadır. Szurek, Kemalist oryantalizmin sadece “Batı”ya karşı bir tepki ya da Batılı bakışın içselleştirilmesi olmadığını ileri sürer. Batı karşıtlığı olarak Kemalizm başlığında Kemalist aydınların Batı’nın Türklere karşı oryantalist önyargılarını, Türkiye’nin uluslararası arenada tanınmasına engel olarak görmeye başladığını, bu ön yargıyı yıkmak için Kemalist milliyetçiliğin Avrupa söylemine karşı geliştiğini söyler. Örneğin Batılı gazeteci ve fotoğrafçıların Türkiye’nin nasıl değiştiğini görmek konusunda isteksiz olduklarını söyleyen aydınardan bahseder. Mimetik oryantalizm olarak Kemalizm başlığında ise Kemalist projenin, Batılı oryantalist epistemolojiyi yapıbozuma uğratmak yerine

Osmanlı'nın hasta adam olduğu ve "Doğu"nın geriliği söylemlerini inkâr etmediğini saptamıştır. Kemalist proje için Cumhuriyetle birlikte yeni siyasi ve sosyal düzenin kabul edilmesi ve bir an önce hayata geçirilmesi elzem olmuştur. Mustafa Kemal'in liderliğinde yeni ulus projesi, devrimlerle/reformlarla hızlanmıştır. Szurek, Kemalist oryantalizmin Osmanlı oryantalizminin Cumhuriyetçi bir devamı olmadığını; Osmanlı oryantalizminin bir imparatorluk söylemi olduğunu ve "Osmanlılığı" "medeniyete" eşdeğer kıldığını; Kemalist oryantalizmin ise milliyetçi ve tarihselci bir söylem olduğunu; Kemalistler için, Doğu ile Batı arasındaki sınır çizgisinin, her şeyden önce, "eski" ve "yeni" Türkiye, yani geri kalmış Osmanlı İmparatorluğu ile medeni Kemalist Cumhuriyet arasındaki ayrım anlamına geldiğini bildirmektedir. Szurek'e göre Osmanlı ve Kemalist oryantalizmi arasındaki ikinci büyük fark ise, İslam'a ayrılan yerden kaynaklanmaktadır. Gökalp'in Türklük söyleminde İslam, milli bir unsurdu fakat Kemalist proje bu noktada sadece Osmanlıdan değil, Gökalp'in anlayışından da kopmuştur. Kemalist projeye göre dini kurumlar, din adamları ve İslam'ın kendisi, Doğu'nun geri kalmışlığını temsil ediyordu. Üçüncü bölümde, Kemalist oryantalizmin sadece Batı karşılığı ya da taklitçiliği olmadığını ülkenin iç ihtiyaçlarına uyacak şekilde araçsallaştırılan bir proje olduğunu söylemektedir. Szurek'e göre Kemalist oryantalizmin söylemsel kuruluşu, Doğulu aklın yok edilmesi ışığında çizilen ideal Türk vatandaşına uymayan tüm özelliklerin diskalifiye edilmesiyle sonuçlanmıştır. Kemalist proje ideal milletini kurgulamak için İslamiyet'ten önceki Türk bilincini esas almış dolayısıyla İslamiyet ve Osmanlı bünyesindeki diğer etnik unsurlar idealin dışına atılmıştır. Batı'nın bilim ve teknolojisinin kesinlik ve doğrulukla ifade edilebileceği bir dil benimsenmeliydi bu doğrultuda Arap harflerinin değiştirilmesi, Türkçenin Arapça ve Farsçadan arındırılması gerekli görülmüştür. Szurek'e göre Kemalist proje, milli bütünlüğe zarar vereceği düşünülen iç ve dış tüm etkenlere karşı dışlayıcı olmuş fakat bu unsurlara asimilasyon politikası uygulamamıştır. Dış etkilere örnek Levantenler, Müslüman olmayan, kozmopolit ve ticari bir karakter olarak Batılılarla olan şüpheli bağlantıları nedeniyle rahatsız edici bulunmuş; iç etkilere gelince İslamiyet ve Kürt imajları dışlanmıştır. Szurek'e göre Kemalist ideoloji – ister oryantalizm ister oksidentalizm olarak adlandırılсын- emperyalist Batı'ya yönelik bir antipati, Avrupa oryantalizminin ve Osmanlı eski rejiminin şeytanlaştırılması, dinselliğin ve Kürt "gericiliğinin" sansürü ve son olarak gayrimüslim vatandaşları damgalayan yabancı

düşmanı bir milliyetçilik gibi çok sayıda bileşeni içinde barındıran karmaşık bir düşünce açığa çıkarır. Szurek, Kemalizmi Batılı ama aşırı derecede milliyetçi, militan bir laik ama tamamen Müslüman, onaylanmış bir cumhuriyetçi ama halka şüpheyile bakan, kendi Şarklarını tasarlayan ve toplumsal çıkarlara hizmet edecek şekilde bu tasarımı kullanan bir ideoloji olarak tanımlamıştır. Sonuç olarak makale, Kemalizmin içselleştirilmiş oryantalizmden ibaret olmadığını oryantalist, oksidental, taklitçi ya da Avrupa karşıtı unsurları bir arada barındıran yerli bir oryantalizm yarattığını söylemektedir.

Yusuf Çifci'nin 2012 yılında yaptığı *Türkiye'de Self Oryantalizmin Nesnesi Olarak Kürtler* başlıklı yüksek lisans tezini temel alan *Self Oryantalizm ve Türkiye'de Kürtler* kitabı 2013 yılında basılmıştır. Çifci (2013, 189-192), oryantalizmin Batı-dışı modernleşme hattına girmesiyle hegemonyasını pekiştirdiğini söylemektedir. Batı-dışında benimsenen modernleşmenin genelde taşıyıcı elitler tarafından sürdürüldüğünü ve bu bağlamda ortaya çıkan hegemonyanın oryantalizmin değil self-oryantalizmin hegemonyası olduğunu söylemektedir. Çifci'ye göre Türkiye'de erken Cumhuriyet dönemi modernleşme politikalarını üstlenen taşıyıcı elitlerin self-oryantalizmi, resmi özneler ve resmi nesneler meydana getirmesinde açıkça görülmektedir. 1923 sonrasında yapılan yasal düzenlemelerle oluşturulan aidiyet kaynağı içerisine alınmayan Kürt toplumsallığı resmi nesne olarak kurulmuş ve böylece self-oryantalizmin “dâhili ötekisi” olmuştur. Çifci, erken Cumhuriyet dönemi modernleşmesini yürütenlere “birincil taşıyıcı elit” demiştir. Diğer yandan Çifci'ye göre özellikle 1961 Anayasasından sonra Türkiye'de oluşmuş kısmi özgür ortamda sosyalist görüşlerin de etkisiyle Kürt entelektüelliği canlanması yaşanmıştır. Kürt merkezli sivil toplum kuruluşları, siyasi partiler ve en sonunda PKK'nın bu entelektüel canlanma ile ortaya çıktığı düşünülmektedir. Çifci (2013,191), PKK'nın 1978'den, Kürt merkezli partilerin ise 1990'dan beri Kürt otantik değerlerini yansıtmadığını söylemiştir. Kürt merkezli siyasi ve toplumsal oluşumların içindeki taşıyıcı elitlerce (ikincil) – birincil taşıyıcı elitlerin Türk modernleşmesindeki rollerine benzer şekilde- modernitenin getirdiği ideoloji, aydınlanma, rasyonalite, laiklik gibi kavramların Kürt toplumsallığını dönüştürmesi beklenmiştir. Birincil taşıyıcı elitler, Batı'nın sağ kolu, ikincil taşıyıcı elitler ise Batı'nın sol kolu olarak kendi toplumsallıklarını dönüştürmeye çalışmışlardır. Kürt kimliği ise bu süreçte her iki self-oryantalist kurgunun nesnesi olmuştur. Birincil taşıyıcı elitler, Kürtlere “Siz

Kürt değilsiniz” derken; ikincil taşıyıcı elitler, “Siz Müslüman değilsiniz” (Çifci, 2013, 192) demiş ve böylece Kürtlerin birincide etnik kimliğini ikinci de ise dini kimliğini terk etmesi beklenmiştir. Self-oryantalizm doğası gereği sürekli bir “öteki” yaratmak zorundadır. Çifci, çalışmasında Kürt kimliğinin iki farklı self-oryantalizm biçiminde de “öteki” olarak nesneleştirildiğini göstermektedir.

Onur Güneş Ayas (2021), *Türk Oryantalizmi: Arabesk Müzik Tartışmaları* yazısında *Kemalist Oryantalizm ve Osmanlı-Türk Müziği* (Ayas, 2014) makalesinde erken Cumhuriyet dönemi müzik tartışmalarıyla Arabesk müzik tartışmalarındaki sürekliliği ele alır. Ayas, erken Cumhuriyet döneminde Türk müziğinin Doğu Batı-Türklük üçgeninde yeniden tarif edildiğini ve Osmanlı müziğinin bir Şarklı öteki olarak temsil edildiğini söyler. Ayas’a göre bu müziğe yönelik tutumlar zamanla değişse de, 1970’lerin sonundan itibaren bu sefer arabesk müzik, benzer bir söylemle karşı karşıya kalmış ve arabesk, ideal Türk kimliğinin antitezi olarak, olumsuz bir Şark-Arap imajıyla özdeşleşmiştir. Ayas, erken Cumhuriyet dönemi müzik tartışmalarıyla arabesk tartışmalarını birbiriyle ilişkilendirerek, Türk oryantalizminin ürettiği ikili karşıtlıkların arabesk tartışmalarında farklı şekillerde nasıl yeniden üretildiğini ve oryantalist klişelerin Türk müziğinin asıl macerasını anlamamızı nasıl güçleştirdiğini göstermiştir. Ayas’a göre arabeskin, aynı 90’ların pop müziği gibi entelektüel açıdan düşük beğeni kamularına hitap eden bir müzik türü olduğu için yüksek eğitimli beğeni kamuları tarafından sahiplenilmemesi doğal karşılanmalıdır. Fakat bu durum, arabesk müziğin yoz veya Türk kültürünün dışında bir müzik olduğu anlamına gelmediği gibi “yerli”, “milli” veya “Doğulu” unsurların “öz” ifadesi ya da Türkiye’nin tek yerli popüler müziği olduğu anlamına da gelmemektedir. Ayas, Arabeski yargılamak için 1930’ların Kemalist oryantalizminin yeniden gündeme gelmesi gibi yüceltmek için de onun tersine çevrilmiş bir versiyonu olan “kendini Şarklılaştırma” söyleminin devreye girdiğini tespit eder. Ayas, ikinci söyleme çanak tutanın birinci tavır olduğunu ve ne kadar zıt görünürse görünsün, iki söylemin de birbirini beslediğini ileri sürmektedir.

Bu bölümde incelediğimiz yazılarda Türkiye’nin Batılılaşma ve modernleşme deneyiminin ve özellikle Cumhuriyetin kuruluş döneminde etkili olan Kemalist ideolojinin, içselleştirilmiş ve self-oryantalizm bağlamında ele alındığı tespit edilmiştir.

3.3.3. Kimlikleşme ve Uluslaşma Tartışmaları

Postkolonyal eleştiri, Avrupalılığın, Batılılığın, erilliğin ya da Beyazlığın bir “öteki” (Doğu, Arap, Siyah ya da kadın) yaratarak veya kurgulayarak oluştuğunu göstermiştir. Batı-Doğu, erkek-kadın, Beyaz-Siyah gibi karşıtlıklar arasındaki güç ilişkilerinin ortaya çıkarılması ulus/millet/kimlik gibi özne inşa süreçlerinin sorgulanmasıyla sonuçlanmıştır. İkili karşıtlıkların nesnesi olan “öteki”nin kurgusalılığı gibi Avrupalılık, Batılılık, erillik ya da Beyazlık da bu kurgusal yapının imtiyazlı tarafını oluşturmuştur. Kimlikleşme sadece Beyazlık-Siyahlık, Batılı-Doğulu, erkek-kadın gibi kategorilerin karşıtlığıyla sınırlı değildir. Uluslaşma/millileşme/kimlikleşme sürecini benimseyen Batı-dışı toplumlarda da iç unsurları birleştiren, bölen ve tanımlayan bir yapı oluşturabilmektedir. Postkolonyal düşüncenin ve madun çalışmalarının açtığı eleştirel kapı, ulus devlet inşalarının travmatik süreçler olarak incelenmesini sağlamıştır. Bora (2017,190)’nın aktardığına göre Türkiye’de 1990 sonuyla birlikte ulus inşa sürecinin geçmişiyle hesaplaşma, travmalarıyla yüzleşme dönemi başlamıştır. Ulus inşa sürecinin ilk uygulayıcısı olan Kemalist ideolojinin politikaları, özellikle Ermeni ve Kürt sorunu bağlamında gündeme gelmiş ve sorgulanmıştır. Bora, Kürt sorununa bakışta aslında bütün bir Anadolu’ya bakışta yerleşmiş bir oryantalizm olduğunu söyler. Şiddetle bastırılan Dersim olayları onun deyimiyle “oryantalizmin hayal perdesidir” (225). Bora (2017, 225-226)’nın bildirdiğine göre Dersim’in adı Tunceli olarak değiştirilmiş, 1945’e kadar süren olağanüstü hal yönetimi Ulus gazetesinde Tunceli Kanunu “Dersim medeniyete” açılıyor” ibaresiyle sunmuştur. Gazete manşetinde görüldüğü üzere Dersim, bir asimilasyon politikasına uğrarken “göçebe”, “dağlı”, “barbar” imgeleriyle aynı zamanda Kemalist milliyetçiliğin kendini Garplı olarak görmesini sağlayan disimilasyona da maruz kalmıştır. Ünlü (2011b, 30-31)’nın aktardığına göre İsmail Beşikçi, 1937-1938 Dersim olaylarını soykırım olarak nitelendirmiş ve “Kürdistan”ın sömürgeleştirme sürecinin bir parçası olarak görmüş, olaylar neticesinde 1950’lerin sonuna kadar Kemalizmi ve Kürtlerin durumuna sessiz kalan Türk solunu eleştirmiştir.

Türkiye’nin ulus inşa sürecini sorgularken postkolonyal teoriden yararlanan çalışmalara örnek teşkil etmesi için bu bölümde kimlikleşme ve uluslaşmayı Türkiye’de Kemalist ideoloji üzerinden anlatan Welat Zeydanlıoğlu’nun makalesine ve Türklüğün oluşumunu tartışan Barış Ünlü’nün *Türklük Sözleşmesi* adlı kitabına

yer verilecektir. Bir önceki bölümde tartışılan Yusuf Çifci'nin çalışması da self-oryantalizmi Kürt sorunu etrafında tartıştığı için bu çerçevede ele alınabilir, ancak tekrara gitmemek adına, bu bölümde bu çalışmaya yer verilmemiştir.

Welat Zeydanlioglu (2008, 155-174), *“The White Turkish Man's Burden”: Orientalism, Kemalism and the Kurds in Turkey* makalesinde Türk ulus inşası projesinde Oryantalizm ile Kemalizm arasındaki bağlantıyı ve Türk elitinin ulus-devleti “Batılılık” kriteri olarak koymasını etnik ve dini ötekileştirme çerçevesinde incelemektedir. Zeydanlioglu, Türkiye'nin modern tarihini, Kürt etnik kimliğinin inkâr edilmesi ve devlet baskısı yoluyla Türkleştirilmesi olarak okur. Kürt etnik kimliği iddiasının ısrarı Kemalist seçkinlere, Türkiye'nin homojen bir ulus birliğine ulaşamadığını hatırlatmış, bu durum seçkinlerin ulus inşası sürecinde tedbirler almasına yol açmıştır. Zeydanlioglu'ya göre Müslüman dünyada ve başka yerlerde postkolonyal milliyetçi seçkinler, ilerleme ve modernite teleolojisinden türetilen meşrulaştırma yoluyla çoğu zaman etnik temizliği içeren milliyetçi ve otoriter iç medenileştirme misyonlarının gerçekleştirilmesinde büyük ölçüde oryantalist varsayımlara göre hareket etmişlerdir. Ulusal bir tarihin kavramsallaştırılması ve milliyetçi mitsel kökenin yaratılmasında Avrupa'nın medenileştirme misyonunu destekleyen Avrupa-merkezci kavramlar yeniden üretilmiştir. Kemalist seçkinler ulus inşa sürecinin bir parçası olarak yerli ulusu ve yerli ulusun içinde hedef haline gelen “öteki”yi modernite ve ilerlemenin “düzeltici” bilimsel projelerini üstlenmesi yoluyla yönlendirmiş ve kurgulamış olur. Zeydanlioglu'ya göre Kemalist söylem, “Türk milleti” idealini yüceltirken Osmanlı'dan miras kalan toplumu “farklı”, “eksik” ve dönüşme muhtaç olarak resmetmiş ve Batı modernitesinin dışında olan İslami, etnik, kabilesel ve kırsal “öteki”leri eğitmeleri gerektiğine dair paternalist oryantalist görüşü benimsemişlerdir. Osmanlıdan kalan dinin birleştirici rolü ortadan kalkınca özellikle Kürt kimliği ile Türk kimliğinin ortaklığı kalmamış bazı söylemlerle Kürtlerin aslında Türk olduğu ve bunu unuttukları söylenmiştir. Kürt isyanları, Osmanlı düzenini yeniden yerleştirme, medeni reformlara ve Türk devletinin gücüne yönelik gerici bir tehdit olarak görülmüş ve ulus inşa sürecini hızlandırmıştır. Örneğin Kürtlerin çoğunlukta yaşadığı bölgelere Türk ailelerinin yerleştirilmesi, eğitimle ulusal bilincin aşılması ve ulusal dilin öğretilmesi bu çerçevede görülebilir. 1960 ve 80 darbeleri arasında ve sonrasında devletin askeri müdahaleleri sonucunda toplumun her kesimi baskıcı bir yönetime maruz kalmakla

beraber Makale Kürtlere uygulanan bazı politikalardan bahsetmektedir ve bu uygulamalar sonucunda Kürt sorununun oluştuğunu ve Türkiye'nin hala gündeminde yer alan bir sorun olarak tartışıldığının altını çizmektedir.

Barış Ünlü (2019), *Türklük Sözleşmesi Oluşumu İşleyişi ve Krizi* kitabında Osmanlıdan yola çıkarak Cumhuriyet dönemiyle birlikte Müslümanlık sözleşmesi, Türklük sözleşmesi ve Türklük krizi başlıklarıyla Türkiye'nin uluslaşma sürecini ele almaktadır. Kitap 2018 yılında Dipnot yayınlarından basılmış, aynı yıl içinde 5 baskı yapmıştır. Ünlü, Türklüğün kuruluşu olarak adlandırdığı inşa sürecini Beyazlık ve Siyahlık çalışmalarıyla ilişkili olarak anlatmıştır. Fanon, Siyahların aşağılık, Beyazlarınsa üstünlük komplekslerinin karşılıklı bir şekilde iki kimliği nasıl ürettiğini ve yeniden ürettiğini anlatmıştır. Fanon'un yanı sıra Carmichael ve Biko gibi radikal düşünürlerin Siyahlık, zencilik ve Beyazlık üzerine eleştirilerinden hareket eden Ünlü (2019, 53-54) ise kitlesel hareketlerin farklı yerlerde Beyazlık ve Siyahlıklarının nasıl oluştuğunu inceler. Ünlü (2019, 23), Beyazlık ve Siyahlık gibi Türklüğün ve Kürtlüğün de modern dünyada ortaya çıkmış bilişsel ve zihinsel yapılar olduğunu düşünmektedir. Bu yapılar, belli bir nüfusu birleştiren, bölen ve tasnif eden ve kimlerin içeride ve dışarıda olduğunu belirleyen kurallardan oluşur. Yapının içindekilere bazı imtiyazlar, yapının dışındakilere de bazı cezalar uygulanmaktadır. Ünlü, Türkiye özelinde Türklüğün içsel ve imtiyazlı bir kimlik, Kürtlüğün ise bu yapısal kurguda ceza mekanizmasının nesnesi ve dışsal bir kimlik olduğunu söylemektedir.

3.3.4. Türk Edebiyatı İncelemelerinde Postkolonyal Teori ve Oryantalizm

Postkolonyal teori, İkinci Dünya Savaşı sonrası sömürge karşıtı hareketlerin, bağımsızlık savaşlarının ve sömürgeleşme döneminin bir sonucu olarak ortaya çıksa da öncülerinden Frantz Fanon ve Edward Said'in edebiyat ve metin eleştirileri teorinin gelişmesine ve kurumsallaşmasına katkı sağlamıştır. Postkolonyal teorinin dünya genelinde özellikle İngiliz dili ve edebiyatı bölümlerinin öncülüğüyle eleştirel bir disiplin haline gelmesinde edebiyat eleştirilerinin büyük bir rolü vardır. Edebiyat eleştirileri sadece postkolonyal çalışmalarla sınırlı bir alan değildir. Örneğin Marksizm, postyapısalcılık, postmodernizm, psikanaliz ve feminizm gibi yaklaşımlarla söylem analizi, içerik analizi, göstergebilim incelemeleri, yapısöküm gibi yöntemlerle de edebiyat eleştirisi yapılmaktadır. Sayılan yaklaşımlar ve

yöntemler, postkolonyal edebiyat eleştirisi için de öncülük etmiş ve yöntem sağlamıştır. Güngör (2018, 32-33)'ün tanımına göre Postkolonyal edebiyat eleştirileri, hem kolonize edilmiş hem de kolonize etmiş ülkelerin edebiyatlarında sömürgeciliğin getirdiği ya da yaşattığı olguları inceleyen; temas bölgelerinde kimlik, öteki, kültür gibi ontolojik ve epistemolojik oluşumlarla kolonyalizmin ilişkisini araştıran; metinlerde görünenin ötesindeki güç ilişkilerini, ikili karşıtlıkları, kolonyal önyargıları, edebi temsillerin yanı sıra ekonomik, sosyal, kültürel ve tarihsel temsilleri açığa çıkartan bir yaklaşım olarak özetlenebilir.

Bu bölümde ilk olarak Nurdan Gürbilek'in romanlarda kurgusallığın içinde Batılılaşmanın etkisini ve “Doğu” ve “Batı”ya verilen cinsiyetle ilişkili anlamların değişimini saptadığı kitabına ve Bilgin Güngör'ün Türk edebiyatında sömürgeciliğe verilen tepkileri incelediği çalışmasına yer verilecektir.

Nurdan Gürbilek (2007)'in Türk edebiyatıyla ilgili birçok incelemesi bulunmaktadır. Bu çalışmada *Kör Ayna Kayıp Şark Edebiyat ve Endişe* kitabı ele alınacaktır. Öncelikle *Erkek Yazar Kadın Okur Etkilenen Okur, Etkilenmeyen Yazar* bölümünde Gürbilek, romanlarda yabancıdan etkilenme sorunu “roman okuyan kadın” üzerinden temsil edildiğini tespit etmiştir. Âşık olan, ihanet eden, intikam ya da intihar duyguları olan kadın karakterler, çoğunlukla ellerindeki romanlarla tasvir edilmiş, erkek karakterlere nazaran kadın karakterlerin başkası olma arzusuna daha yatkın olduğu yansıtılmıştır. Osmanlı-Türk romancıların “yabancıyla” girdikleri hayranlık ve korku ilişkisi, edebi ve en önemlisi kültürel etkilenme ve ulusal benliği kaybetme endişesiyle şekillenmiştir. Aynı zamanda romanlarda kimin etkilenen kimin etkilenmeyen, kimin yerli kimin yabancı ve kimin efendi kimin züppe olduğu da belirlenmiştir. Tanzimat romanlarında babanın yokluğunda “yabancı”dan etkilenen erkek karakterler de tasvir edilmiştir; Jale Parla'nın saptaması bu konuda örnek teşkil etmektedir. Gürbilek, “Kadınsallaşma Endişesi” bölümünde romanlarda aşırı Batılılaşmayla birlikte bozulma endişesi ve kültürel melezleşmenin doğurduğu kendini kaybetme korkusu gibi ulusal alegoriler ile yabancı arzuların peşinden koşan züppenin hikâyesinin birlikte işlendiğini saptamıştır. Ayrıca Gürbilek, ulusal endişenin cinsel endişeyle iç içe geçtiğini tespit etmiştir. Ona göre züppenin hikâyesi, “erilliğini kaybetmiş ya da hiç erişememiş oğulun veya hadım edilmiş ya da kadınsılaşmış genç erkeğin yani bir kadın-adamın hikâyesidir” (Gürbilek, 2007, 55). Gürbilek, ilk romanlarda züppe karakterlerin bolluğunun aşırı Batılılaşma korkusuyla

birlikte kadınsılaşma endişesini de yansıttığını söylemektedir. Cemil Meriç'in Batılılaşmayla birlikte yaşanan kişilik kaybını, "kültürel efemineleşme"ye benzetmesi ya da Tanzimat'ın getirdiği yeniliklerden virilite (erkeklik) kaybı olarak bahsetmesi bu endişelere örnek gösterilebilir. Tanzimat yazarlarından Şinasi ve Namık Kemal'in Batı ile yapılan evlilikte Avrupa'yı kadınla Osmanlı'yı erkek olarak resmetmeleriyle Avrupa'ya fethedilmesi gereken bakire rolü düşmüştür. Gürbilek'e göre aynı yüzyılda Avrupa'lı yazarlarca "Doğu" kadın olarak temsil edilirken Tanzimat'ta yapılan yeniliklere rağmen Tanzimat romanlarında yitirilmemiş bir eril ses vardır. Cemil Meriç'in benzetmesiyle ilk Tanzimat romanlarında olgun erkek (Osmanlı) ve genç kadının (Batı) evliliği Batılılaşmayı temsil etmiş; yaşlılık ve olgunluk, tecrübe; gençlik ise toyluk olarak sayılmıştır. Gürbilek, daha sonra Meriç'in benzetmelerinin değiştiğini göstermektedir. Meriç, yaşlı erkeğin kudretini yitirdiğini ve genç kadının toyluktan çıkıp baştan çıkaran metrese dönüştüğünü "Genç Batı'nın her zaman her cilvesine katlanan ihtiyar birer âşık olduk" (Meriç, 1996, 9'dan aktaran Gürbilek, 2007, 80) sözüyle anlatmıştır. Batı, fethedilmesi gereken bir bakire değil, baştan çıkaran bir metrestir artık ve yaşlı erkek kendini bu kadından korumak zorundadır. Avrupa'nın toy bir genç, fethedilmesi gereken bakire, baştan çıkaran kadın veya ihtiyar bir kahpe; Doğu'nun ise yaşlı, akıllı, fetih rüyası olan ya da bozma kudreti olan erkek, bazen de ruh olarak temsil edilmesinde, Batı her zaman dişi, Doğu ise erkek olarak kalmıştır. Gürbilek daha sonra bu durumun değiştiğini Doğu'nun kadınsılaştığını göstermiştir. Örneğin Peyami Safa'nın Asya'yı dinlerin anayurdu, insanlığın teolojik anası, köken ya da başlangıç olarak tayin etmesinde görülebileceği gibi Doğu, kadın olmuştur. Gürbilek'in saptamasına göre Doğu'nun kadınsılaşabilmesi için ruhanileştirilmesi, arzularının yok edilmesi gerekir ve fethedilmesi gereken baştan çıkarıcı bir kadın olarak değil, anne olarak betimlenir. Batı, fikir ve akıl ile Doğu ise çoğu zaman ruhla ilişkilenemeye başlamıştır. Tanpınar da ise Doğu, vaktiyle yaşanmış tam hatırlanmayan ve şimdi artık var olmayan yitlik ve kaybolmuş bir zaman olmuştur. Gürbilek, çalışmasında romanlarda Batılılaşma karşısında etken-edilgen rolün değişmesini Doğu ve Batı'ya verilen cinsiyetin mübadelesiyle birlikte okumuştur. Böylece cinsiyete atfedilen etken-edilgen rolünün edebiyattaki yansımasının da izini sürmüştür.

Bilgin Güngör, 2017'de yaptığı doktora tezini temel alan *Postkolonyalizm ve Edebiyat* kitabında Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk edebiyatında kolonyalizme

bakışı araştırmıştır. İncelemesinde Abdülhak Hamid'in 1876'da yayınladığı *Duhter-i Hindu* piyesini başlangıç olarak almıştır. Güngör (2018, 334-344), 1876'dan Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar ki dönemde aydınların Batı karşında tam bir anlayışa sahip olmadıklarını yer yer kolonyalizmi olumlayan, yer yer de olumsuzlayan bir tavır içinde olduklarını tespit etmiştir. Onun tabiriyle bu dönemdeki edebiyat "estetik kolonyalizm söylemi ile estetik anti-kolonyalizm söylemi" (Güngör, 2018, 334) arasındadır. Bu dönemde daha çok Hindistan, Amerika ve Kuzey Afrika'daki İngiliz sömürgeciliğinin yer yer tüm İslam dünyasında kolonyal süreçlerin tahribatından söz edilmiştir. Güngör, Abdülhak Hamid'i Türkiye'deki eleştirel kolonyal edebiyatın öncüsü olarak belirlemiştir. Süleyman Nazif'i Türk edebiyatında ilk anti-kolonyalist şiirin sahibi, bu konuda en yetkili ismi ise Mehmet Akif olarak bildirmiştir. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar kolonyalizm ve emperyalizme verilen tepkiler, düalite çerçevesinde değerlendirilmiş, Güngör'e göre Ahmet Mithat, bu noktada yer alan en etkin isimdir. Ahmet Mithat'ın *Hac Yolunda* ve *Afak-ı Irak* adlı gezi yazılarını temel alarak Kuzey Afrika'da İngiliz sömürgeciliğini olumlayan şarkiyatçı bir tutum sergilediğini söyleyen Güngör, İslam ve Osmanlı konusunda emperyal süreçleri toplumsal eşitsizlik bağlamında reddettiğini saptamıştır. Düalite tavrını sürdüren isimlere Ahmet Mithat'la aynı çizgide giden Şinasi ve Münif Paşa'yı da ekleyen Güngör, Cumhuriyetle birlikte 1923-1980 arası dönemi "estetik anti-kolonyalizm söylemi" olarak adlandırmış, bu dönemde Marksist ve İslamcı duyarlığın izlerini tespit etmeye çalışmıştır. Özellikle Nazım Hikmet'in şiirlerinde Marksist doktrinin enternasyonalist yönüyle birlikte anti-kolonyalizm olgusuna dikkat çekmiştir. Fazıl Hüsnü Dağlarca'yı, yine bu çizgide değerlendirmiş ve şiirlerinde ekseriyetle Fransız sömürgeciliğine karşı Kemalist bir duyarlılıkla anti-kolonyalist nüveler bulmuştur. Bu dönemde Refik Halit Karay'ın da hikâye ve romanlarıyla kolonyal süreçleri kurgusal düzeyde yoğun bir şekilde işlediğinden bahseden Güngör, Falih Rıfkı Atay'ın *Zeytindağı* adlı romanının Türk edebiyatında Yahudi kolonyalizminin ve Filistin sorununun konu edildiği ilk edebi eser olduğuna dikkat çeker. Güngör'ün çalışmasında 1950'lerin sonlarından itibaren İkinci Yeni şairlerinden Sezai Karakoç, şiirleriyle anti-kolonyalizm öncüsü (Nazım Hikmet ve Fazıl Hüsnü Dağlarca ile birlikte) olarak nitelendirilmiştir. Sayılan isimlerden sonra Cemal Süreya'nın *Afrika* ve *Üvercinka*, İlhan Berk'in *Güneyde Bir Orman*, Hilmi Yavuz'un *Sömürge*, Süreyya Berfe'nin

Siera Maestra'da, şiirleri kolonyal süreçleri konu edinen eserler olarak incelenmiştir. Bu isimlere ek olarak İsmet Özel, Necip Fazıl, Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Akif İnan ve Nuri Pakdil gibi şairlerin kolonyal süreçleri işlediği şiirleri tespit edilmiştir. 1980 Darbesi'nden sonraki dönemde postmodern dalganın tesiriyle bireyselleşmenin arttığı ve Üçüncü Dünya ülkelerinin büyük oranda bağımsızlığını kazandığı düşünüldüğünde Güngör, 1980'den bu yana Türk edebiyatında kolonyal süreçlerle ilgili olguların, oldukça nadir işlendiğini saptamıştır. Bu dönemde daha çok milliyetçi-muhafazakâr yazarların eserlerinde İsrail'in Filistin üzerindeki kolonyalizmi konu edilmiştir. Güngör çalışmasında Türk edebiyatındaki isimlerin sömürgecilğe sesiz kalmadıklarını tekel örnekler de vererek ortaya koymuştur.

3.3.5. Türkiye'de Oryantalizmin Alımlanışına Eleştiriler

Bu bölümde Türkiye'de oryantalizmin ve özel olarak Edward Said'in alımlanışına eleştiriler yapan Fırat Mollaer'in Türkiye'de oluşmuş Edward Said imajını ve oryantalizmin popülerliğini tartıştığı yazısına ve Mete Akbaba'nın İslami dergilerde ve popüler kültürde Edward Said ve *Oryantalizm* kitabının bağlamından kopararak araçsallaştırıldığını ve özcü bir şekle büründürüldüğünü ileri sürdüğü makalesine yer verilmiştir.

Fırat Mollaer (2021b)'in *Edward Said'le Yeniden Başlamak, Egemen İmajların Eleştirisi* yazısı aynı zamanda editörlüğünü yaptığı kitabın çıkış amacını ve Edward Said'in eleştirel teorisinde özellikle *Başlangıçlar- Niyet ve Yöntem* kitabının önemini vurgulamaktadır. Mollaer'e göre Türkiye'de Edward Said'in *Oryantalizm* kitabının popülerliğinin *Başlangıçlar* kitabının ise geri planda kalmasının arkasında politik bir strateji ve özcü bir oryantalizm eleştirisi sorunu vardır. Edward Said'in dünya genelinde tanınmasında *Oryantalizm* kitabının etkisi büyüktür. Mollaer, Said'in entelektüel düşüncesinin mi yoksa politik stratejiyle oluşturulan Said imajının mı popüler olduğunu sormaktadır. Mollaer'e göre Türkiye'de Said'in gerçek kavramsal çerçevesi geri planda kalırken Said'siz oryantalizm eleştirisi ve oluşturulmuş Said imajı, muhafazakârların kültürel savaşının malzemesi olmuştur. Yani geleneksel otoritelerce oryantalizm eleştirisi ve Said'in ismi, politik ve özcü bir savunma için kullanılmıştır. Mollaer, Türkiye'de *Oryantalizm* 20 baskı yaparken *Başlangıçlar* kitabının 2 baskı yaptığına dikkat çeker. *Başlangıçlar* kitabının daha az ilgi çekici olmasını kimlikçi Said imajına uymamasına bağlayan Mollaer, Said'in niyet ve

yöntemini politik stratejiyle Arap-Şarklı-Filistinli kimliğine dayandıran kavrayışın özcülüğe götürdüğünü söyler. Said'in eleştirel teorisinin niyet ve yönteminin kökenden değil bir başlangıçtan geldiğini vurgular. "Başlangıçlar bizi bu dünyada konumlandırır; kökenlerse teolojiktir. Keza başlangıçlar, teolojik kökenlerden aslen sekülerliğiyle ayrılır" (Mollaer, 2021b, 17). Said'in eleştirel ve politik duruşu bir kökenden değil bir başlangıç noktasından gelmektedir. Mollaer, politik dünyayı kuşatan kökene bağlı teolojik kimlik taleplerini sorunlu bulur, çünkü ona göre, keşfedilecek otantik bir kimlik yoktur; politik özne kökene değil başlangıç eylemine dayanırsa tarihsel izlerini takip edebilir ve eyleme geçebilir.

Mete Akbaba (2021), *Oryantalizm Eleştirisinin Türkiye Macerası, Said'i Kaçırmak* yazısında Türkiye'de oryantalizm eleştirilerinin bir haritasını çıkarmak amacıyla akademide, İslami dergilerde ve popüler kültürde alımlanışını seçilmiş bazı metinler ve örnekler üzerinden ele almıştır. Sonuç olarak Türkiye'de Said'i referans alan Avrupa-merkezcilik eleştirilerinin çoğu zaman eleştirdiği noktaya geri döndüğünü saptamıştır. Aynı zamanda Said, entelektüel ve popüler kültür alanında bir çeşit etnosentrizm olan özcülüğü sahiplenelerce araçsallaştırılmıştır. Akbaba'ya göre Said, Türkiye'de aktivist ve yer yer İslam savunucusu olarak kavranmış; merkez-çevre ve geleneksel-modern kategorileriyle anlatılan süreçlerde ve Batılılaşma, Doğululuk, Müslümanlık, Türklük gibi kimlik tartışmalarında bağlamsızlaştırılarak kullanılmış ve Said'in etnosentrizm eleştirisi arka planda kalmıştır. Akbaba'nın bulgularına göre lisansüstü tezlerde Edward Said ve oryantalizm eleştirilerinin ideolojik araçsallaştırılmasına doğrudan bir örnek bulunamamıştır. İslamcı dergilerde ise Edward Said'in, herhangi bir kaynaktan daha çok kullanıldığı ve ideolojik amaçlarla araçsallaştırıldığı tespit edilmiştir. İslamcı dergilerde yayınlanan metinlerde ilk göze çarpan nokta, oryantalizmin tamamen olumsuz, kötücül ve alt edilmesi gereken bir düşman olarak görülmesi ve bunun sonucunda Batı'nın ve Batılı kaynakların tümünden reddedilmesidir. Doğu-Batı ayrımının doğal olduğu kabul edilmiş; Batı'ya karşı önlemler almanın gerekliliği ve oryantalist çarpıtmaların önüne geçebilmek için oryantalistlerden daha çok bilmenin önemi vurgulanmıştır. Bir İslamcı derginin manşetinde *İslami Bilim Mümkün mü?* sorusuyla bilginin İslamileşmesinin – yani özcüleşmesinin- imkânı tartışılmıştır. Akbaba'ya göre İslamcılar, oryantalizmi akademik merakın hedeflerinden biri olarak değil de ideolojik bir düşman olarak görmüş ve oryantalizmin tahtına geçmeyi

hedeflemişlerdir (oksidentalist bilginin hegemonyasını kurmak); 2000’li yıllarla birlikte politik iktidarı ele geçiren İslamcılar, kültürel iktidarı ele geçiremeyince bu durumu Türkiye’nin Batılılaşmasına bağlamışlardır. Akbaba, çalışmasının sonunda 2020 yılında yapılan *Filistin ve Edward Said* başlıklı TRT programını incelemiş ve 2020 Türkiye’sinde bile Said gibi bütün entelektüel enerjisini özcülüğün eleştirisine adanmış bir düşünürün özcü bir yaklaşımla araçsallaştırılabildiğini tespit etmiştir.

Türkiye’de postkolonyal teorinin alımlanması bölümünde “modernleşme ve “Batılılaşma”, Garbiyatçılık ve self-oryantalizm, kimlikleşme ve uluslaşma, edebiyat eleştirileri ve oryantalizmin alımlanışına eleştiriler” şeklinde oluşturduğumuz 5 başlık Türkiye’deki tartışmaların genel çerçevesi yansıtmaktadır. Bu bölümde eksik olan örneğin feminist yaklaşımlarda ve maduniyet çalışmalarında da postkolonyal teoriden yararlanılmaktadır ki metinde Melda Yeğenoğlu ve Tanıl Bora’ya atıfla bu etkilerden de bahsedilmiş, ancak ayrı bir başlık açılmamıştır.

Sonraki bölümde postkolonyal teorinin Türkiye’de yapılmış lisansüstü tezlerde alımlanması incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde yer alan 5 başlık ve temanın tezlerdeki alımlanması araştırılmıştır.

4. TÜRKİYE’DE YAPILMIŞ LİSANSÜSTÜ TEZLERDE POSTKOLONYAL TEORİNİN ALIMLANMASI: BULGULAR VE ANALİZ

Önceki bölümlerde postkolonyal teorinin kavramları ve uluslararası kabul görmüş isimleri ve Türkçeye çevrilen kitapları tanıtılmış ve postkolonyal kuramın önde gelen isim ve temalarının Türkiye’nin entelektüel hayatına girişi ve alımlanması üzerine genel bir tarihsel çerçeve çizilmiştir. Bu bölümde çalışmanın asıl bölümünü oluşturan lisansüstü tezlerde postkolonyal kuramın alımlanmasına geçilecektir. Araştırmanın sonuç bölümünde ise lisansüstü tezlerde postkolonyal teorinin alımlanmasıyla üçüncü bölümde yer alan postkolonyal teorinin tarihçesi, önde gelen isimleri ve Türkiye’de oluşmuş literatürünün alımlanması arasındaki ilişki değerlendirilecektir. Böylelikle postkolonyal teorinin alımlanmasını hem Türkiye’de oluşmuş literatürün örneklerinde hem de tamamlanmış lisansüstü tezlerde görmüş olacağız.

4.1. Lisansüstü Tezleri İncelemek İçin İzlenen Yöntem

Çalışmada, nitel veri toplama yöntemi olarak doküman analizi tercih edilmiştir. Verileri analiz etmek için hem betimsel hem de sayısal analiz kullanılmıştır. Tezlerin seçilmesinde literatür taramasında belirlenen anahtar kelimelerden yararlanılmıştır. Ayrıca belirlenen anahtar kelimeler, tezlerin analiz edilmesinde de kullanılmıştır. Sayısal analiz için tezlerin türü (Yüksek Lisans-Doktora), yazarının cinsiyeti, danışman unvanı, yazım dili, yayınlandığı yıl, üniversite, enstitü ve ana bilim dalı-bölüm gibi değişkenlerden elde edilen veriler not edilmiştir. Daha sonra sayısal analize tabi tutulan tezlerin frekans ve yüzde dağılımlarına bakılmıştır. Örneğin tezlerin yayınlandıkları yıllara göre frekans ve yüzde dağılımı araştırılmıştır. İlk önce incelenen bütün tezlerin her değişkene göre frekans ve yüzde dağılımı analiz edilmiş daha sonra literatür taramasında belirlenen ve gruplandırılan anahtar kelimelere göre frekans ve yüzde dağılımına bakılmıştır. Daha sonra gruplandırılan anahtar kelimelere göre ayrılan tezlerin incelenen kısımları betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Tamamlanmış lisansüstü tezlerin belirlenmesi ve temalaştırılması için literatür taramasında belirlenen isimler ve kavramlar (anahtar kelimeler) tablolar halinde aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 26: Belirlenen İsimler

Edward W. Said	Frantz Fanon	Aimé Césaire	Albert Memmi	Gayatri C. Spivak	Homi Bhabha
Achille Mbembe	Partha Chatterjee	Dipesh Chakrabarty	Ranjit Guha	Daryush Shayegan	Robert J. Young
Ania Loomba	Amilcar Cabral	Kwame Nkrumah	Ashis Nandy	Arif Dirlik	

Tablo 27: Belirlenen Kavram ve Temalar

• Postkolonyal • Postcolonial • Post-kolonyal • Postkolonyalist • Post-kolonyalist • Postkolonyalizm • Postcolonialism • Post-kolonyalizm • Kolonyal • Kolonyalist • Kolonyalizm • Anti-kolonyal • Dekolonizasyon • Sömürge karşıtı • Sömürge sonrası • Sömürge ve sonrası • Sömürgecilik sonrası • Yeni-sömürgecilik • Neocolonialism	• Oryantalizm • Orientalism • Oryantalist • Şarkiyatçılık • Şarkiyatçı • Oryantalizm eleştirisi • Kolonyal Söylem • Oryantalist söylem • Şarkiyatçı söylem • İçselleştirilmiş oryantalizm • İçselleştirilmiş şarkiyatçılık • Selforyantalizm • Self-oryantalizm • Selfşarkiyatçılık • Self-şarkiyatçılık • Özoryantalizm • Öz-oryantalizm • Gizli Oryantalizm • Gizli şarkiyatçılık • Örtükoryantalizm • Örtük oryantalizm • Örtük-oryantalizm • Açık oryantalizm • Açık şarkiyatçılık • Oksidentalizm • Garbiyatçılık	• Avrupamerkezci • Avrupa-merkezci • Avrupamerkezcilik • Avrupa-merkezcilik • Eurocentrism • Medenileştirme misyonu
		• Melezlik • Hybridity
		• Madun • Subaltern • Maduniyet • Subalternity • Maduniyet Çalışmaları
		• Négritude • Zencilik • Siyahi hareket

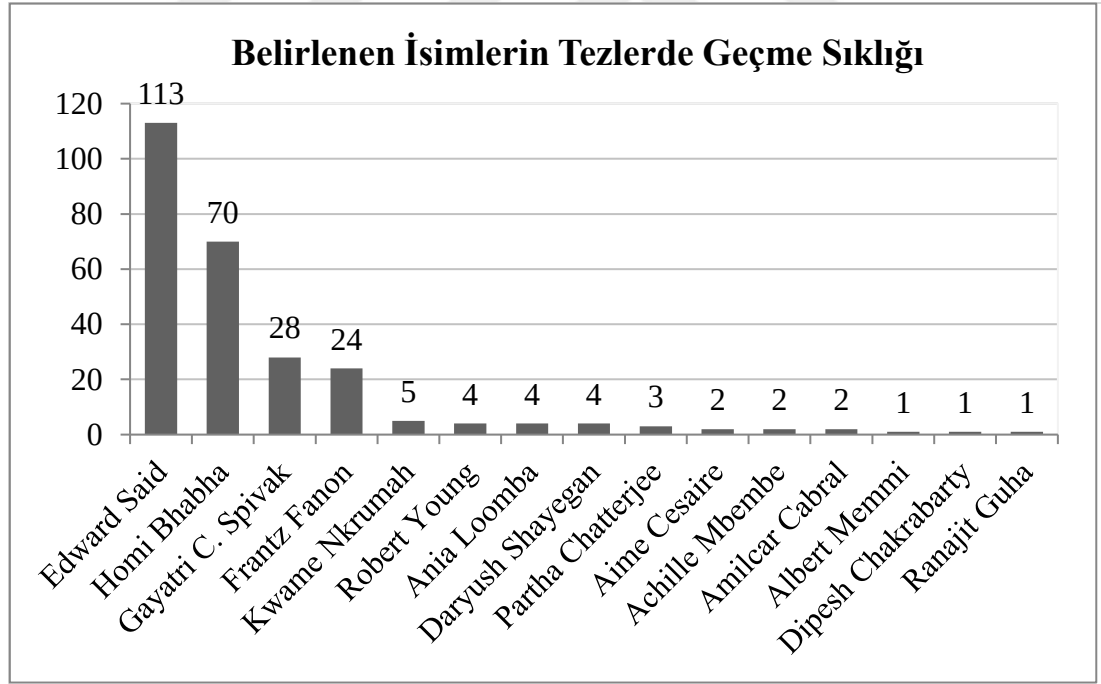
Öncelikle saptanan anahtar kelimeler YÖK Ulusal Tez Merkezinden “gelişmiş tarama”da, “tümü” (tez adı, konu, dizin, anahtar kavramlar ve özet seçeneklerinin

tümü) seçeneğiyle taratılarak, toplam 764 tezden bir örneklem oluşturulmuştur. Tez Merkezine en son 28.10.2022 – 02.11.2022 tarihleri arasında girilmiştir. Daha sonra tezlerin türü (Yüksek Lisans-Doktora), yazarının cinsiyeti, danışman unvanı, yazım dili, yayınlandığı yıl, üniversite, enstitü ve ana bilim dalı-bölüm, MS Office Excel programında oluşturulan tez inceleme formuna not edilmiştir. Anahtar kelimeler, tezlerin taratılan bölümlerinde (başlık, konu, dizin, anahtar kavramlar ve özet) geçiyorsa çalışmaya dâhil edilmiştir. Eğer taratılan kelimeler bir tezin saydığımız kısımlarında değil de bunların dışındaki metin kısmında geçiyorsa çalışmaya dâhil edilememiştir. Tezleri edinmek için Tez Merkezinin sunduğu hizmet, tezlerin bütün bölümlerini taratmayı içermediğinden böyle bir tarama yapılamamıştır. Dolayısıyla incelemeye alınmayan tezler arasında da konuyla ilgili bölümler olabilir. Ancak oldukça geniş tutulmaya çalışılan anahtar kelimelere bir tezin anahtar kelimeleri, özeti, konusu, başlığı ve dizininde hiç rastlanmaması, postkolonyal kurama ait öncü isim ve kavramların, en azından bu tezin temel kavramsal çerçevesini oluşturmadığı anlamına gelmektedir. Yine de bu eksiklik araştırmanın sınırlılıklarından birini oluşturmaktadır. Ayrıca, oryantalizm kavramını sanattaki bir akım olarak kullanan veya tezin özet bölümünde oryantalizmden sadece Doğubilimi olarak nötr terim anlamıyla bahseden ve postkolonyal teoriyle ilişki kurmayan tezler de incelemeye alınmamıştır. Araştırmanın sınırlılıklarından biri de, postkolonyal eleştirinin belli başlı temalarını (Avrupa-merkezcilik ve Batılılaşma eleştirisi vb.) postkolonyal kurama gönderme yapmadan tartışan veya uluslararası literatürde kabul edildiği şekliyle postkolonyal kuramın doğuşundan önceki döneme ait isimler ve kavramları temel alan tezlerin dışarıda tutulmasıdır. Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi, bu tercih, ilgili çalışmaların postkolonyal kuramın erken bir versiyonu, habercisi veya öncüsü olabileceği yönündeki görüşleri reddetme amacını gütmemektedir. Araştırma, esasen yabancı bir kuramın Türkiye’de alımlanma şeklini konu aldığı için, bu tartışma tezin kapsamı dışında tutulmuştur.

Tezlerin taratılan bölümlerinde belirlenen isimlerden Ashis Nandy ve Arif Dirlik’in isminin ve “Siyahi hareket” teriminin geçtiği herhangi bir tez bulunamamıştır. Diğer isimlerin tezlerde kullanılma sıklığı aşağıda tablo 28’de ve şekil 1’de gösterilmiştir.

Tablo 28: Belirlenen İsimlerin Tezlerde Geçme Sıklığı

İsim	Frekans	Yüzde
Edward Said	113	42,8%
Homi Bhabha	70	26,5%
Gayatri C. Spivak	28	10,6%
Frantz Fanon	24	9,1%
Kwame Nkrumah	5	1,9%
Robert Young	4	1,5%
Ania Loomba	4	1,5%
Daryush Shayegan	4	1,5%
Partha Chatterjee	3	1,1%
Aime Cesaire	2	0,8%
Achille Mbembe	2	0,8%
Amilcar Cabral	2	0,8%
Albert Memmi	1	0,4%
Dipesh Chakrabarty	1	0,4%
Ranajit Guha	1	0,4%
Toplam	264	100%

Şekil 1: Belirlenen İsimlerin Tezlerde Geçme Frekansları

Postkolonyal eleştirinin önde gelen isimlerinin tezlerde kullanılma sıklığı tespit edildikten sonra analizi kolaylaştırmak için anahtar kelimeler ve isimler birbirleriyle yakından ilişkili olmaları ve kullanılma sıklığı kriterlerine göre gruplandırılmıştır.

Tezler, bu gruplandırma uyarınca, başlık, konu ve özetlerinde geçen konu, isim ve kavramlara göre ayrılmıştır. Eğer bir tezin başlığı ve özeti sınıflandırma yapmak için yeterli bilgiyi içermiyorsa tezin bölümlerine ve sonuç kısmına bakılmıştır. Gruplandırma tablo 29’da gösterilmiştir.

Tablo 29: Tezlerin İncelenmesi İçin Anahtar Kelimelerin Sınıflandırması

1. GRUP • Albert Memmi • Achille Mbembe • Partha Chatterjee • Dipesh Chakrabarty • Ranajit Guha • Daryush Shayegan-Yaralı bilinç • Robert J. Young • Ania Loomba • Amilcar Cabral • Kwame Nkrumah • Postkolonyal • Postcolonial • Post-kolonyal • Postkolonyalist • Post-kolonyalist • Postkolonyalizm • Postcolonialism • Post-kolonyalizm • Kolonyal • Kolonyalist • Kolonyalizm • Anti-kolonyal • Dekolonizasyon • Sömürge karşıtı • Sömürge sonrası • Sömürge ve sonrası • Sömürgecilik sonrası • Yeni-sömürgecilik • Neocolonialism	2. GRUP • Edward Said • Oryantalizm • Orientalism • Oryantalist • Şarkiyatçılık • Şarkiyatçı • Oryantalizm eleştirisi • Kolonyal Söylem • Oryantalist söylem • Şarkiyatçı söylem • İçselleştirilmiş oryantalizm • İçselleştirilmiş şarkiyatçılık • Selforyantalizm • Self-oryantalizm • Selfşarkiyatçılık • Self-şarkiyatçılık • Özoryantalizm • Öz-oryantalizm • Gizli Oryantalizm • Gizli şarkiyatçılık • Örtükoryantalizm • Örtük oryantalizm • Örtük-oryantalizm • Açık oryantalizm • Açık şarkiyatçılık • Oksidentalizm • Garbiyatçılık	3. GRUP • Avrupamerkezci • Avrupa-merkezci • Avrupamerkezcilik • Avrupa-merkezcilik • Eurocentrism • Medenileştirme misyonu 4. GRUP • Homi Bhabha • Melezlik • Hybridity 5. GRUP • Gayatri C. Spivak • Madun • Subaltern • Maduniyet • Subalternity • Maduniyet Çalışmaları 6. GRUP • Frantz Fanon • Aimé Césaire • Négritude • Zencilik
--	--	---

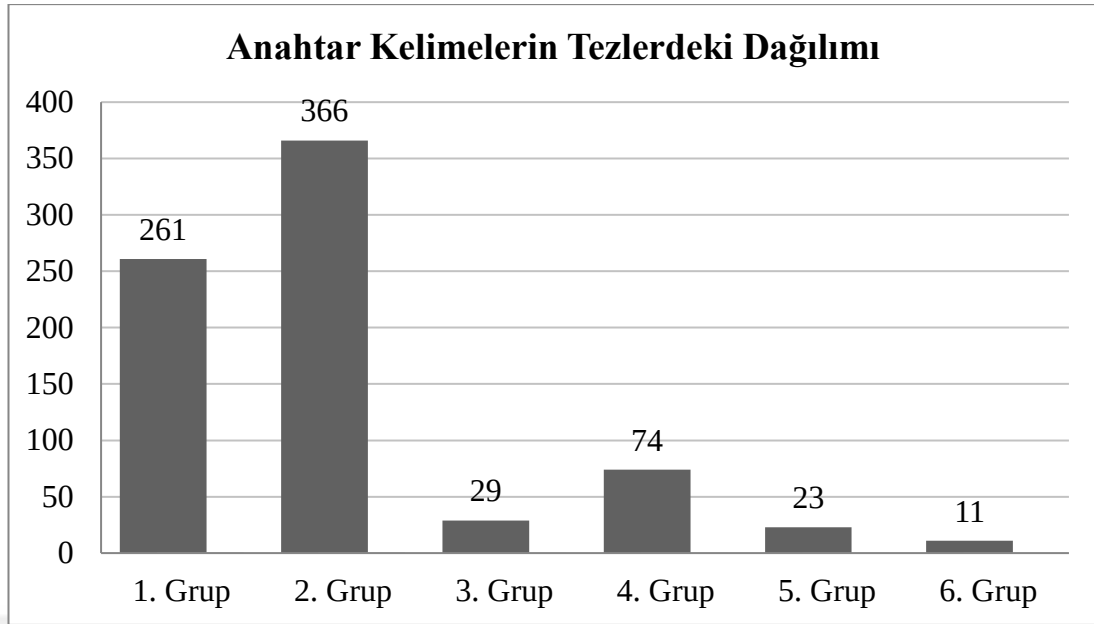
Tezlerin incelenen kısmında en sık görünen isimler – Edward Said, Homi Bhabha, Gayatri C. Spivak ve Frantz Fanon, müstakil gruplarda ele alınmış ve bu isimlerle ilişkili görünen kavramlarla birlikte sınıflandırılmıştır. Frantz Fanon’u alımlayan 9

tezle birlikte Aimé Césaire’i alımlayan 2 tez ve “Négritude” (1 tez) ve “Zencilik” (1 tez) kavramlarının bulunduğu tezler aynı gruba alınmıştır. “Négritude” kavramı Aimé Césaire’i alımlayan tezde geçmektedir. Tezlerin taratılan kısmında sık geçmeyen diğer isimler ise 1. gruba, yani postkolonyal teoriyi genel referanslarla ele alan tezlerin olduğu bölüme konmuştur. 1. gruptaki kavram, tema ve isimler, postkolonyal teoriyi genel referanslarla kullanan tezlerin sınıflandırılması için oluşturulmuştur. Ayrıca tezler, anahtar kelimeleri ortak konu edinmişse yine bu gruba dâhil edilmiştir. Örneğin Homi Bhabha’yı ve Gayatri C. Spivak’ı ya da oryantalizmi ve Avrupa-merkezciliği müşterek kullanmışsa 1. gruba alınmıştır. Diğer 5 grup tezlerin eğilim gösterdiği konulara göre sınıflandırılmıştır. Örneğin self-oryantalizmi işleyen bir tez, 2. grupta ya da melezliği araştıran bir tez, 4. grupta yer almıştır. Vurgulanması gereken bir diğer nokta, tezin incelenen kısmında farklı grupta olan anahtar kelimeler, aynı yerde geçiyor ve belirlenen anahtar kelimelerden biri tezin konusunda öne çıkıyorsa tez, dikkat çeken anahtar kelimenin ilgili olduğu bölümde incelenmiştir. Örneğin maduniyet kavramından ve Spivak’ın Madun Konuşabilir Mi? çalışmasından hareket eden bir araştırmada Edward Said’in eleştirel yönteminden de bahsedilmişse tez, 5. grupta yani Gayatri C. Spivak’ın ve maduniyet kavramının olduğu bölümde değerlendirilmiştir. Sınıflandırılan anahtar kelimelerin tezlerin incelenen bölümünde geçme sıklığı aşağıda tablo 30’da ve şekil 2’de belirtilmiştir.

Tablo 30: Sınıflandırılan Anahtar Kelimelerin Tezlerdeki Frekans ve Yüzde Dağılımı

Sınıflandırma	Frekans	Yüzde
1. Grup	261	34,2%
2. Grup	366	47,9%
3. Grup	29	3,8%
4. Grup	74	9,7%
5. Grup	23	3,0%
6. Grup	11	1,4%
Toplam	764	100%

Grup1: Postkolonyal teoriyi genel değerlendirme, Grup 2: Said ve oryantalizm, Grup 3: Avrupa-merkezcilik, Grup 4: Bhabha ve melezlik, Grup 5: Spivak ve maduniyet, Grup 6: Frantz Fanon

Şekil 2: Sınıflandırılan Anahtar Kelimelerin Tezlerdeki Frekans ve Yüzde Dağılımı

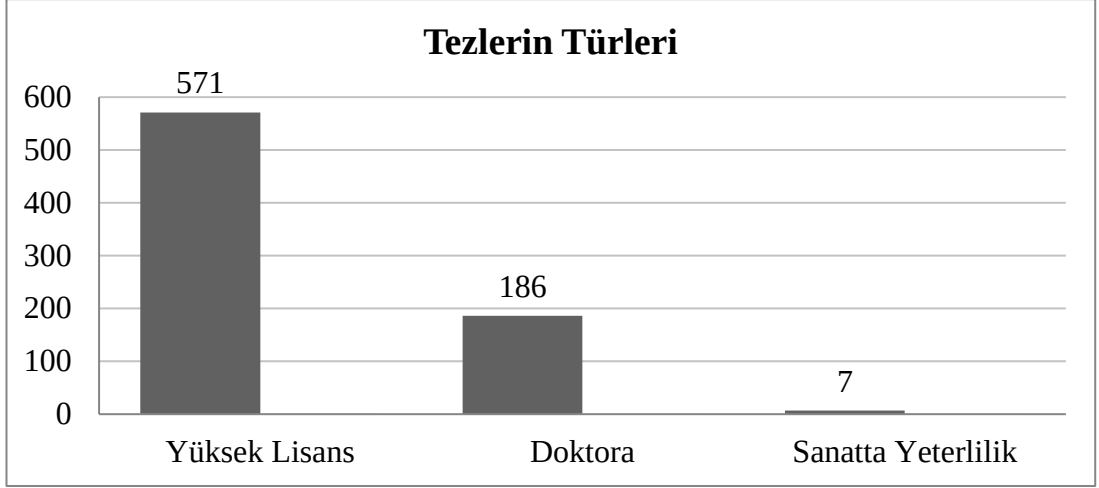
Tablo 30’da ve şekil 2’de Edward Said ve oryantalizmle ilişkili olan tezlerin postkolonyal teorinin alımlanmasını genel olarak içeren grup 1’deki tezlerden daha çok olduğu görülmektedir. Edward Said’in ismi 113 tezde geçerken Said’in isminin geçmediği oryantalizmle ilgili tezlerin daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. Verilerden hareketle Türkiye akademisinde tamamlanmış lisansüstü tezlerde postkolonyal teorinin alımlanmasında Edward Said’in ve oryantalizm konusunun daha yoğun işlendiği çıkarımı yapılabilir.

4.2. İncelenen Bütün Tezlerin Sayısal Analizi

Tezlerin türüne (Yüksek Lisans-Doktora), yazarının cinsiyetine, danışman unvanına, yazım diline, yayınlandığı yıl, üniversite, enstitü ve ana bilim dalı-bölüme göre dağılımları aşağıda tablo ve şekillerle gösterilmiştir.

Tablo 31: Tezlerin Türüne Göre Dağılımı

Tezlerin Türü	Frekans	Yüzde
Yüksek Lisans	571	74,7%
Doktora	186	24,3%
Sanatta Yeterlilik	7	0,9%
Toplam	764	100%

Şekil 3: Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı

Tezlerin türüne göre dağılımda yüksek lisans tezlerinin yoğun olması öngörülebilir bir veridir. Eklemek gerekirse grupların ayrı ayrı sayısal analizinde göze çarpan 3. grubun yani Avrupa-merkezciliği konu edinen tezlerin doktora programlarında çalışılmasının oranı diğer gruplardaki doktora tezlerine göre fazladır. Sıralamak gerekirse 1. grup (postkolonyal teori genel değerlendirme) % 26,8 (n = 70), 2. grup (Edward Said ve oryantalizm) %21,9 (n =80), 3. grup (Avrupa-merkezcilik) %34,5 (n = 10), 4. grup (Homi Bhabha ve melezlik) %27 (n = 20), 5. grup (Spivak ve maduniyet) %17,4 (n = 4), 6. Grup (Frantz Fanon) %18,2 (n = 2) oranında doktora programlarında çalışılmıştır.

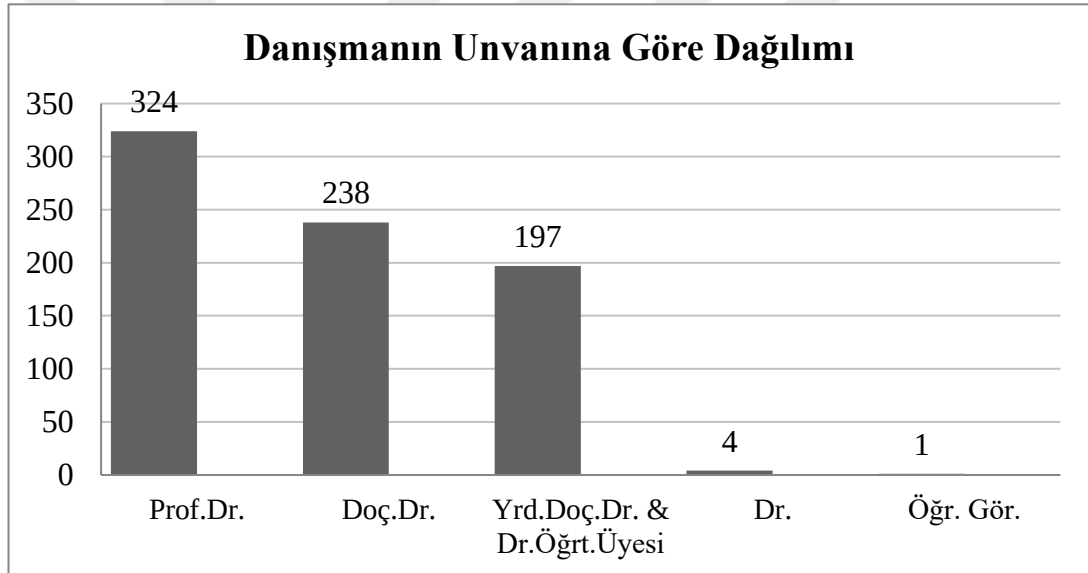
Şekil 4: İncelenen Tezlerin Yazarlarının Cinsiyet Dağılımı

Şekil 4’de verilen tezlerin yazarının cinsiyet dağılımı bakıldığında kadın oranının fazla olduğu bulunmuştur. Gruplandırılan tezlerin yazarlarının kadın-erkek oranları sırasıyla aşağıdaki tablo 32’de gösterilmiştir.

Tablo 32: Sınıflandırılan Tezlerin Yazarlarının Cinsiyetlerinin Yüzde Dağılımı

Grup	Erkek	Kadın	Grup	Erkek	Kadın
1	%46,4	%53,6	4	%25,7	%74,3
2	%48,4	%51,6	5	%39,1	%60,9
3	%51,7	%48,3	6	%63,6	%36,4

Grup1: Postkolonyal teoriyi genel değerlendirme, Grup 2: Said ve oryantalizm, Grup 3: Avrupa-merkezcilik, Grup 4: Bhabha ve melezlik, Grup 5: Spivak ve maduniyet, Grup 6: Frantz Fanon

Şekil 5: İncelenen Tezlerin Danışmanlarının Unvanlarına Göre Dağılımı

Şekil 5’e göre incelenen 764 tezin danışman unvanına bakıldığında; %42,4’ü profesör, %31,2’si doçent, %25,8’i yardımcı doçent veya doktora öğretim üyesi, %0,5’i doktor, % 0,1 ise öğretim görevlisidir.

Tablo 33: İncelenen Tezlerin Yazım Diline Göre Dağılımı

Tezlerin Yazım Dili	Frekans	Yüzde
Türkçe	408	53,4%
İngilizce	339	44,4%
Fransızca	7	0,9%
Almanca	4	0,5%
Arapça	2	0,3%
Kürtçe	2	0,3%
Rusça	1	0,1%
Japonca	1	0,1%
Toplam	764	100%

Tezlerin yarısından fazlası Türkçe yazılmıştır. Ardından İngilizce yazılan tezlerin fazla olduğu görülmektedir. Sınıflandırılan gruplardaki tezlerin yazım dili İngilizce olanların oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 34: Sınıflandırılan Tezlerde Yazım Dili İngilizce Olanların Oranı

Grup 1	%65,1 (n = 170)	Grup 4	%82,4 (n = 61)
Grup 2	%21,9 (n = 80)	Grup 5	%34,8 (n = 8)
Grup 3	%41,2 (n = 12)	Grup 6	%45,5 (n = 5)

Grup 1: Postkolonyal teoriyi genel değerlendirme, Grup 2: Said ve oryantalizm, Grup 3: Avrupa-merkezcilik, Grup 4: Bhabha ve melezlik, Grup 5: Spivak ve maduniyet, Grup 6: Frantz Fanon

Grup1, 4 ve 6'daki tezlerde yazım dili İngilizce olanlar daha fazladır. İngilizce yazılan tezlerin oranının (%44,4) Türkçe tezlere (%53,4) yakın olmasıyla, aşağıdaki tablo 35'de izlendiği üzere tezlerin yoğun olarak (%25,7) İngiliz dili ve edebiyatı bölümlerinde yapılması doğru orantılıdır. İncelenen tezlerin anabilim dalı veya bölümlerde geçme sıklığı aşağıda verilmiştir. Tezlerin sırasıyla İngiliz dili ve edebiyatı, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler& kamu yönetimi & uluslararası ilişkiler, temel İslam bilimleri & İslam ve temel sanatlar& felsefe ve din bilimleri, sosyoloji, radyo televizyon ve sinema, Batı dilleri ve edebiyatı, tarih, Türk dili ve edebiyatı, güzel sanatlar & resim & sanat tarihi bölümlerinde yoğunlaştığı gözlenmektedir.

Tablo 35: Tezlerin Anabilim Dalı veya Bölümlere Göre Dağılımı

Anabilim Dalı veya Bölüm	Frekans	Yüzde
İngiliz Dili ve Edebiyatı	196	25,7%
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler & Kamu Yönetimi & Uluslararası İlişkiler	104	13,6%
Temel İslam Bilimleri & İslam ve Temel Sanatlar & Felsefe ve Din Bilimleri	81	10,6%
Sosyoloji	74	9,7%
Radio Televizyon ve Sinema	43	5,6%
Batı Dilleri ve Edebiyatı	39	5,1%
Tarih	39	5,1%
Türk Dili ve Edebiyatı	25	3,3%
Güzel Sanatlar & Resim & Sanat Tarihi	21	2,7%
Mütercim Tercümanlık	16	2,1%
Amerikan Kültürü ve Edebiyatı	14	1,8%
Mimarlık	13	1,7%
Gazetecilik & Basın Yayın	12	1,6%
İletişim & Medya ve İletişim	12	1,6%
Karşılaştırmalı Edebiyat	11	1,4%
Kültürel Çalışmalar	11	1,4%
Sahne ve Görüntü Sanatları	10	1,3%
Felsefe	9	1,2%
Alman Dili ve Edebiyatı	6	0,8%
Fransız Dili ve Edebiyatı	5	0,7%
Halka İlişkiler ve Reklamcılık & Halkla İlişkiler	5	0,7%
Müzik	5	0,7%
Doğu Dilleri ve Edebiyatı	2	0,3%
İktisat	2	0,3%
İngilizce Öğretmenliği	2	0,3%
Kürt Dili ve Edebiyatı	2	0,3%
Hukuk	1	0,1%
Rus Dili ve Edebiyatı	1	0,1%
Şehir ve Bölge Planlama	1	0,1%
Tekstil ve Moda Tasarımı	1	0,1%
Türk Dünyası Araştırmaları	1	0,1%
Toplam	764	100%

Postkolonyal kuramın alımlanmasıyla ilgili veri sunması amacıyla gruplandığımız anahtar kelimelerin hangi anabilim dalında veya bölümde yoğunlaştığı aşağıda tablo gösterilmiştir. Grup 1,4 ve 6’da İngiliz dili ve edebiyatı bölümünde yapılan tezlerin daha fazla olduğu bulunmuştur. Postkolonyalizmi genel olarak ele alan tezlerin olduğu 1. grupta sırasıyla İngiliz dili ve edebiyatı, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler& kamu yönetimi & uluslararası ilişkiler, Batı dilleri ve edebiyatı, sosyoloji,

mütercim tercümanlık, radyo televizyon ve sinema anabilim dallarında veya bölümlerinde yoğun olarak geçtiği saptanmıştır. Edward Said'i ve oryantalizmi (Grup 2) konu edinen tezlerin en çok temel İslam bilimleri & İslam ve temel sanatlar & felsefe ve din bilimleri bölümlerinde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Avrupa-merkezciliği (Grup 3) işleyen tezler sırasıyla sosyoloji, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler & kamu yönetimi & uluslararası ilişkiler, tarih bölümlerinde; Bhabha'yı ve melezliği (Grup 4) çalışan tezlerin sırasıyla İngiliz dili ve edebiyatı, Batı dilleri ve edebiyatı, sosyoloji bölümlerinde; Spivak'ı ve maduniyet kavramını (Grup 5) alımlayan tezlerin sırasıyla İngiliz dili ve edebiyatı, sosyoloji, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler & kamu yönetimi & uluslararası ilişkiler, radyo televizyon ve sinema bölümlerinde; Frantz Fanon'un (Grup 6) geçtiği tezlerin sırasıyla İngiliz dili ve edebiyatı, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler & kamu yönetimi & uluslararası ilişkiler bölümlerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Tablo 36: Gruplandırılan Tezlerin Yoğunlaştığı Anabilim Dalı veya Bölümler

	Anabilim Dalı veya Bölüm	Frekans	Yüzde
Grup 1 Postkolonyal Teori Genel Değerlendirme Toplam Tez = 261	İngiliz Dili ve Edebiyatı	112	42,9%
	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler& Kamu Yönetimi & Uluslararası İlişkiler	48	18,4%
	Batı Dilleri ve Edebiyatı	22	8,4%
	Sosyoloji	12	4,6%
	Radyo Televizyon ve Sinema	12	4,6%
	Mütercim Tercümanlık	11	4,2%
Grup 2 Said ve Oryantalizm Toplam Tez = 366	Temel İslam Bilimleri & İslam ve Temel Sanatlar & Felsefe ve Din Bilimleri	80	21,9%
	Sosyoloji	44	12,0%
	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler & Kamu Yönetimi & Uluslararası İlişkiler	41	11,2%
	İngiliz Dili ve Edebiyatı	35	9,6%
	Tarih	30	8,2%
	Radyo Televizyon ve Sinema	26	7,1%
	Güzel Sanatlar & Resim & Sanat Tarihi	19	5,2%
	Türk Dili ve Edebiyatı	18	4,9%
	Gazetecilik & Basın Yayın	11	3,0%
Grup 3 Avrupamerkezcilik Toplam Tez = 29	Sosyoloji	8	27,6%
	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler & Kamu Yönetimi & Uluslararası İlişkiler	7	24,1%
	Tarih	4	13,8%

Tablo 36: - devamı

Grup 4 Bhabha ve Melezlik Toplam Tez = 74	İngiliz Dili ve Edebiyatı	37	50,0%
	Batı Dilleri ve Edebiyatı	12	16,2%
	Sosyoloji	6	8,1%
Grup 5 Spivak ve Maduniyet Toplam Tez = 23	İngiliz Dili ve Edebiyatı	5	21,7%
	Sosyoloji	4	17,4%
	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler & Kamu Yönetimi & Uluslararası İlişkiler	3	13,0%
	Radyo Televizyon ve Sinema	3	13,0%
Grup 6 Frantz Fanon Toplam Tez = 11	İngiliz Dili ve Edebiyatı	5	45,5%
	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler & Kamu Yönetimi & Uluslararası İlişkiler	2	18,2%

İncelenen tezlerin yapıldıkları üniversiteye göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir. 20’den fazla tezin yapıldığı üniversiteler sırasıyla İstanbul Üniversitesi (n=56), Ankara Üniversitesi (n=51), Marmara Üniversitesi (n=38), Orta Doğu Teknik Üniversitesi (n=33), Fatih Üniversitesi (n=29), Hacettepe Üniversitesi (n=29), Ege Üniversitesi (n=27), Erciyes Üniversitesi (n=26), Boğaziçi Üniversitesidir (n=23).

Tablo 37: Tezlerin Yapıldığı Üniversiteye Göre Dağılımı

Tezlerin Yapıldığı Üniversite	Frekans	Yüzde
İstanbul Ü	56	7,3%
Ankara Ü	51	6,7%
Marmara Ü	38	5,0%
Orta Doğu Teknik Ü	33	4,3%
Fatih Ü	29	3,8%
Hacettepe Ü	29	3,8%
Ege Ü	27	3,5%
Erciyes Ü	26	3,4%
Boğaziçi Ü	23	3,0%
Atatürk Ü	19	2,5%
İstanbul Aydın Ü	16	2,1%
Gazi Ü	15	2,0%
Karabük Ü	15	2,0%
Atılım Ü	14	1,8%
Pamukkale Ü	14	1,8%
Selçuk Ü	14	1,8%
Yeditepe Ü	14	1,8%
Dokuz Eylül Ü	13	1,7%
Van Yüzüncü Yıl Ü	13	1,7%
İhsan Doğramacı Bilkent Ü	12	1,6%
Süleyman Demirel Ü	12	1,6%
Yıldız Teknik Ü	12	1,6%
İstanbul Yeni Yüzyıl Ü	11	1,4%
Sabancı Ü	11	1,4%
Sakarya Ü	11	1,4%
Bursa Uludağ Ü	10	1,3%
Kocaeli Ü	10	1,3%
Fırat Ü	9	1,2%
Necmettin Erbakan Ü	9	1,2%
Muğla Sıtkı Koçman Ü	8	1,0%
Akdeniz Ü	7	0,9%
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Ü.	7	0,9%

Beykent Ü	6	0,8%
Bingöl Ü	6	0,8%
İstanbul Teknik Ü	6	0,8%
Tekirdağ Namık Kemal Ü	6	0,8%
Yaşar Ü	6	0,8%
Ankara Yıldırım Beyazıt Ü	5	0,7%
Bahçeşehir Ü	5	0,7%
Çukurova Ü	5	0,7%
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Ü	5	0,7%
İstanbul Bilgi Ü	5	0,7%
Kütahya Dumlupınar Ü	5	0,7%
Maltepe Ü	5	0,7%
Yurtdışı Ü	5	0,7%
Ankara Hacı Bayram Veli	4	0,5%
Bolu Abant İzzet Baysal Ü	4	0,5%
Çankaya Ü	4	0,5%
Dicle Ü	4	0,5%
Eskişehir Osman Gazi Ü	4	0,5%
Hitit Ü	4	0,5%
İstanbul Medeniyet Ü	4	0,5%
Mardin Artuklu Ü	4	0,5%
Sivas Cumhuriyet Ü	4	0,5%
Başkent Ü	3	0,4%
Çanakkale Onsekiz Mart Ü	3	0,4%
Galatasaray Ü	3	0,4%
İbn Haldun Ü	3	0,4%
Karadeniz Teknik Ü	3	0,4%
Kırıkkale Ü	3	0,4%
Yalova Ü	3	0,4%
Aydın Adnan Menderes Ü	2	0,3%
Harran Ü	2	0,3%
Işık Ü	2	0,3%
İstanbul Arel Ü	2	0,3%
İstanbul Sabahattin Zaim Ü	2	0,3%
Kadir Has Ü	2	0,3%
Koç Ü	2	0,3%
Manisa Celal Bayar Ü	2	0,3%

Mersin Ü	2	0,3%
Recep Tayyip Erdoğan Ü	2	0,3%
Zirve Ü	2	0,3%
Aksaray Ü	1	0,1%
Altınbaş Ü	1	0,1%
Anadolu Ü	1	0,1%
Balıkesir Ü	1	0,1%
Çankırı Karatekin Ü	1	0,1%
Gaziantep Ü	1	0,1%
Giresun Ü	1	0,1%
Gümüşhane Ü	1	0,1%
Hakkâri Ü	1	0,1%
Haliç Ü	1	0,1%
İnönü Ü	1	0,1%
İstanbul 29 Mayıs Ü	1	0,1%
İstanbul Gelişim Ü	1	0,1%
İstanbul Kültür Ü	1	0,1%
İstanbul Ticaret Ü	1	0,1%
İzmir Ekonomi Ü	1	0,1%
Kahramanmaraş Sütçü İmam Ü	1	0,1%
Karamanoğlu Mehmetbey Ü	1	0,1%
Kastamonu Ü	1	0,1%
Ondokuz Mayıs Ü	1	0,1%
Ordu Ü	1	0,1%
Polis Akademisi	1	0,1%
Trakya Ü	1	0,1%
Türk Alman Ü	1	0,1%
Uşak Ü	1	0,1%
Üsküdar Ü	1	0,1%
Zonguldak Bülent Ecevit Ü	1	0,1%
Toplam	764	100%

Postkolonyal teorinin isim, kavram ve temalarına göre sınıflandırdığımız tezlerin hangi üniversitelerde daha fazla çalışıldığı aşağıdaki tabloda verilmiştir. Genel tabloda göze çarpan üniversitelerden İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi grup 1 ve 2’de de bulunmaktadır. Grup 3’de (Avrupa-merkezcilik) ve Grup 4’de (Bhabha ve melezlik) bulunan tezlerin Orta Doğu Teknik Üniversitesinde yoğun olarak yapıldığı ve ayrıca Grup 4’deki tezlerin Ege Üniversitesinde de çalışıldığı tespit edilmiştir. Grup 6’da yani Fanon’u konu edinen 2 tezin Fatih Üniversitesinden çıktığı görülmektedir. İncelenen 764 tezdən 668’i (% 87,4) Sosyal Bilimler Enstitüsünde yapılmıştır.

Tablo 38: Sınıflandırılan Tezlerin Yoğun olarak Çalışıldığı Üniversiteler

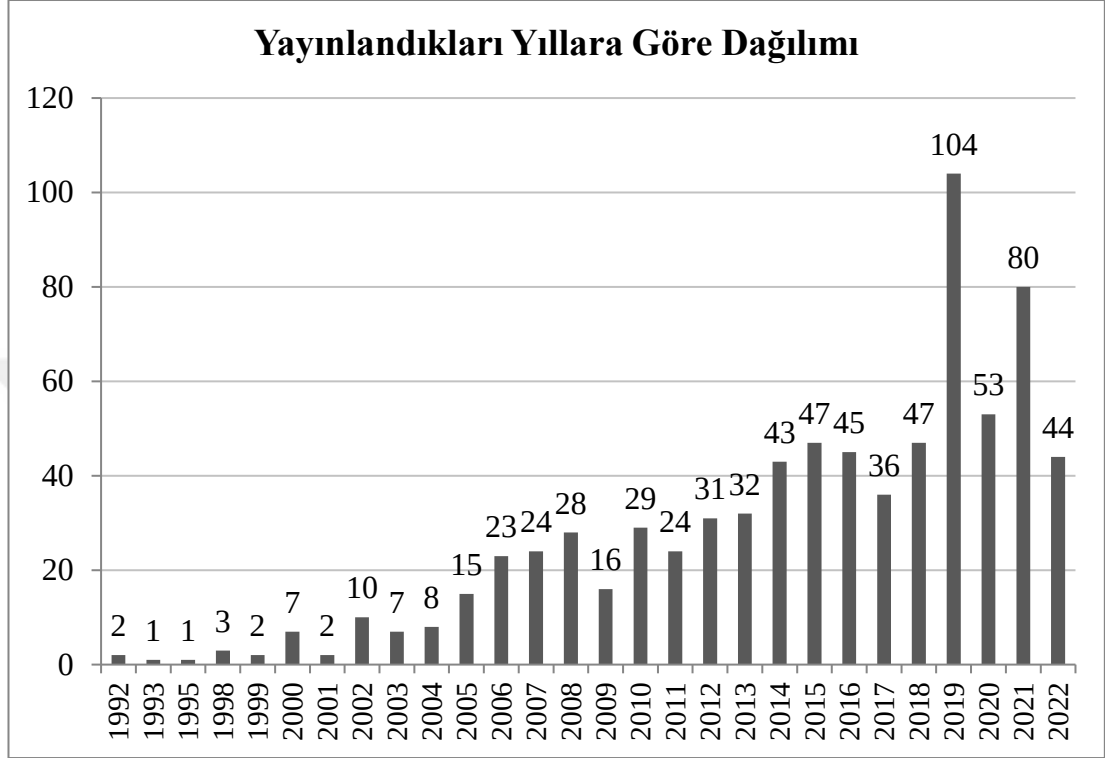
	Üniversite	Frekans	Yüzde
Grup 1 Postkolonyal Teori Genel Değerlendirme Toplam Tez = 261	İstanbul Ü	17	6,5%
	Fatih Ü	17	6,5%
	Hacettepe Ü	16	6,1%
	Ankara Ü	13	5,0%
	Marmara Ü	11	4,2%
	Boğaziçi Ü	11	4,2%
	Van Yüzüncü Yıl Ü	11	4,2%
	Atılım Ü	11	4,2%
	Karabük Ü	10	3,8%
	İstanbul Aydın Ü	10	3,8%
Grup 2 Said ve Oryantalizm Toplam Tez = 366	Ankara Ü	32	8,7%
	İstanbul Ü	32	8,7%
	Marmara Ü	23	6,3%
	Erciyes Ü	18	4,9%
	Ege Ü	12	3,3%
	Gazi Ü	11	3,0%
	Orta Doğu Teknik Ü	11	3,0%
Grup 3 Avrupamerkezcilik Toplam Tez = 29	Orta Doğu Teknik Ü	5	17,2%
	İstanbul Ü	3	10,3%
	Hacettepe Ü	3	10,3%
Grup 4 Bhabha ve Melezlik Toplam Tez = 74	Ege Ü	8	10,8%
	Orta Doğu Teknik Ü	7	9,5%
	Pamukkale Ü	5	6,8%
Grup 6 Frantz Fanon Toplam Tez = 11	Fatih Ü	2	22,2%

Tablo 39: Tezlerin Yayınlandıkları Yıllara Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Yayınlandıkları Yıllar	Frekans	Yüzde
1992	2	0,3%
1993	1	0,1%
1995	1	0,1%
1998	3	0,4%
1999	2	0,3%
2000	7	0,9%
2001	2	0,3%
2002	10	1,3%
2003	7	0,9%
2004	8	1,0%
2005	15	2,0%
2006	23	3,0%
2007	24	3,1%
2008	28	3,7%
2009	16	2,1%
2010	29	3,8%
2011	24	3,1%
2012	31	4,1%
2013	32	4,2%
2014	43	5,6%
2015	47	6,2%
2016	45	5,9%
2017	36	4,7%
2018	47	6,2%
2019	104	13,6%
2020	53	6,9%
2021	80	10,5%
2022	44	5,8%
Toplam	764	100%

Tezlerin yayınlandıkları yıllara göre frekans ve yüzde dağılımına bakıldığında 2000 yılından sonra istikrarlı bir artışa geçtiği, 2010 yılından sonra daha çok yoğunlaştığı görülmektedir. 1992, 93 ve 95 yılında yapılan tezlerin Edward Said'i veya oryantalizmi çalıştığı tespit edilmiştir. 1998 yılındaki 3 tez, grup 1, 2 ve 4'de bulunmaktadır. Grup 1'de (postkolonyalizm genel değerlendirme) sınıflandırılan tezler 2008'den sonra artmış, 2014-2022 yılları arasında yoğunlaşmıştır. Grup 2'deki (Edward Said ve oryantalizm) tezler, 2006'dan sonra artmış 2010-2022 yılları arasında yoğunlaşmıştır. Grup 3'de (Avrupa-merkezcilik) bulunan tezler, 2000-2008 yılları arasında nadir, 2015-2021 yılları arasında ise daha fazla yapılmıştır. Grup 4'de (Bhabha ve melezlik), 2004-2016 yılları arasında ortalama 3 çalışma bulunurken;

2017-2022 yılları arasında ortalama 6 tez bulunmaktadır. Grup 5’de (Spivak, maduniyet) kümelenen tezler, 2005-2016 yılları arasında nadiren, 2016-2022 yılları arasında ise daha fazla çalışıldığı saptanmıştır. Grup 6’daki yani Fanon’nu konu alan, 2005-2016, 2021,2022 yıllarında 1’er tane, 2019 yılında ise 2 tez bulunmaktadır.

Şekil 6: Tezlerin Yayınlandıkları Yıllara Göre Dağılımı

Grup 1’deki (postkolonyalizm genel değerlendirme) tezlerin ilk önce İngiliz dili ve edebiyatı bölümlerinde; daha sonra sırasıyla Batı dilleri ve edebiyatı, mütercim tercümanlık, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler & kamu yönetimi & uluslararası ilişkiler, sosyoloji ve radyo televizyon ve sinema bölümlerinde çalışıldığı tespit edilmiştir. Grup 2’deki (Edward Said ve oryantalizm) tezler, 2015’den önce daha çok sosyoloji ve temel İslam bilimleri & İslam ve temel sanatlar & felsefe ve din bilimleri bölümlerinde; bu yıldan sonra siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler & kamu yönetimi & uluslararası ilişkiler, tarih, radyo televizyon ve sinema, güzel sanatlar & resim & sanat tarihi, Türk dili ve edebiyatı, gazetecilik & basın yayın İngiliz dili ve edebiyatı bölümlerinde de yoğun olarak yapılmıştır.

Şekil 6’da 2019 yılında tez yoğunluğunun diğer yıllara göre oldukça fazla olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumun, Türkiye genelinde 1992-2022 zaman aralığında tez merkezine yüklenen tüm tezler hesaba katıldığında, en çok sayıda tezin 2019 yılında

yüklenmesinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Şekil 7’de 1992-2022 yılları arasında Türkiye genelinde tez merkezine yüklenen tüm tezlerin dağılımı verilmiştir.

Şekil 7: Tez Merkezine Yüklenen Tüm Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Bundan sonraki bölümde sınıflandırılan ve 6 grupta incelenen 764 tezde, postkolonyal teorinin yoğun olarak hangi konu, kavram, disiplin, yaklaşım ve eleştirel yöntemlerle beraber çalışıldığı ve Batılılaşma, modernleşme, oryantalizm, Garbiyatçılık, oksidentalizm, self-oryantalizm, kimlik, uluslaşma ve feminizm gibi akraba konu ve kavramlarla nasıl ilişkilendirildiği araştırılmıştır.

4.3. Sınıflandırılan Tezlerin Betimsel Analizi

Türkiye akademisinde postkolonyal teorinin alımlanmasını tamamlanmış lisansüstü tezler üzerinden inceleyen araştırmada tüm tezlerin sayısal analizi yapılmıştır. Betimsel analiz kısmında ise kapsam çok geniş olduğundan (764 tez) tezlerin incelenen kısmından elde edilen veriler, eğilim gösterdikleri ve yoğunlaştıkları konu ve temalara göre ayrı gruplar altında incelenmiş ve bazı örnek çalışmalara yer verilmiştir.

4.3.1. Grup 1: Postkolonyal Teoriyi Genel Olarak Alımlayan Tezler

Postkolonyal teoriyi genel referanslarla alımlayan tezlerin yoğun olarak çalışıldığı 4 konu ve alan göze çarpmaktadır. Bunlar a) edebiyat eleştirileri, b) çeviribilim, c) uluslararası ilişkiler, hukuk ve siyaset ve d) popüler kültür şeklinde belirlenmiştir. Bu gruptaki konu ve isimlerin İngiliz dili ve edebiyatı bölümlerinde daha fazla çalışıldığı ve edebiyat eleştirisiyle ilgili tezlerin yoğun olarak a) büyülü gerçekçilik, b) postmodernizm ve postyapısalcılık, c) kimlik, temsil, öteki ve çok-kültürlülük, d) yabancılaşma ve varoluşçuluk gibi tema ve yaklaşımlarla ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Edebiyat eleştirisiyle ilgili toplam 119 tez tespit edilmiştir. Tezler, inceledikleri metinlerde genel olarak; diaspora, köken eksikliği, sömürge sonrası psikolojik, kültürel ve tarihsel travma, ırkçılık, yabancılık, ezilen yabancılaşmış birey, yurtsuzluk, yalnızlık, sürgün, aşağılık kompleksi, sınıfsal ayrımcılık, cinsel yönelim ve kimlik ayrımcılığı, sömürge sonrası dönemdeki göçler ve yeni sömürgecilik, sömürgeleştirilmiş Afrikalı kadınların hayatları, kolonyal söylemin yeniden keşfi, farklı iki kültürün karşılaşması sonucu siyasi, milli ve kültürel kimliklerin duyguların karmaşası, kölelik ve tarihi, Siyah ve Beyaz karşılaşması, sömürgeci-sömürge gibi zıtlıklara dayanarak oluşan güç eşitsizlikleri gibi temaları açığa çıkarmış ve işlemişlerdir.

Grup 1'deki edebiyat eleştirileri bölümünde öne çıkan romancılar ve kitaplar bazı örnek tezlerle beraber aşağıda tablo 40'de verilmiştir.

Tablo 40: Edebiyat Eleştirilerinde İncelenen Yazarlar ve Eserleri

İsimler	Eserleri
V. S Naipaul	Miguel Street (<i>Miguel Sokağı</i>), The Mimic Men (<i>Taklitçiler</i>) ve A Bend in the River (<i>Nehrin Dönemeci</i>). Bkz: (Moghimi, 1998; Çulhaoğlu, 2000; Cakova, 2007; Turan, 2015; Özdemir, 2019; Kahramanoğlu Çınar, 2021).
Chinua Achebe	Things Fall Apart (<i>Parçalanma</i>), Arrow of God (<i>Tanrının Okulu</i>), No Longer at Ease (<i>Artık Huzur Yok</i>) ve Anthills of the Savannah (<i>Savannah'ın Karınca Yuvaları</i>). Bkz: (Duran Karadağ, 2003; Mousa, 2012; Erbakan, 2017; Kesmez, 2019; İşleyen, 2019).
Hanif Kureishi	The Buddha of Suburbia (<i>Varoşların Budası</i>) ve The Black Album (<i>Siyah Albüm</i>). Bkz. (Takva, 2020; İncetaş, 2003).
Orhan Pamuk	Benim Adım Kırmızı ve Kara Kitap. Bkz: (Kangal, 2004; Aktar, 2008).

Tablo 40: - devamı

Salman Rushdie	Midnight's Children (<i>Geceyarısı Çocukları</i>), Shame (<i>Utanç</i>) ve Fury (<i>Öfke</i>). Bkz: (Kangal, 2004; Kalay, 2005; Çar, 2020).
J.M. Coetzee	Waiting for the Barbarians (<i>Barbarları Beklerken</i>) ve Disgrace (<i>Utanç</i>). Bkz: (Arpa, 2021; Kahramanoğlu Çınar, 2021).
Jean Rhys	Voyage in the Dark (<i>Karanlıkta yolculuk</i>) ve Wide Sargasso Sea (<i>Geniş Sargasso Denizi</i>). Bkz: (Turan, 2007; Demirbaş, 2017).
Ngugi Wa Thiong'o	Weep Not Child ve A Grain of Wheat (<i>Bir Buğday Tanesi</i>). Bkz: (Gündüz, 2014; Kwisongole, 2019; Llukacaj, 2014).
Chimamanda Ngozi Adichie	Purple Hibiscus ve Half of a Yellow Sun (<i>Yükselen Güneşin Ülkesinde</i>). Bkz: (Bolat, 2021; Shareef, 2019).
Zadie Smith	Swing Time ve White Teeth (<i>İnci Gibi Dişler</i>). Bkz: (Hussein, 2022; Demirel Aydemir, 2015; Soydan, 2015; Doğan, 2021).
George Orwell	Burmese Days (<i>Burma Günleri</i>) ve Animal Farm (<i>Hayvan Çiftliği</i>). Bkz: (Ersan, 2019; Yaseen, 2021).
Caryl Phillips	The Lost Child (<i>Kayıp Çocuk</i>). Bkz: (Güneş, 2020; Pancaroğlu, 2020).
E.M.Forster	A Passage to India (<i>Hindistan'a Bir Geçit</i>). Bkz: (Elitaş, 2006; Ahmed, 2015; Ersan, 2019; Alsaifi, 2022).
Samuel Selvon	The Lonely Londoners (<i>Yalnız Londralılar</i>). Bkz: (Çal, 2012; Ali, 2019; Takva, 2020).
Abdulrazak Gurnah	By The Sea. Bkz: (Arslan, 2014; Şimşek, 2021).
Andrea Levy	Fruit of the Lemon (<i>Limonun Meyvesi</i>). Bkz: (Önder Arabacı, 2019; Al-Salihi, 2022; Kuzgun, 2017).
Tayyib Sâlih	Season of Migration to the North (<i>Kuzeye Göç Mevsimi</i>). Bkz: (Kılıç, 2020; Takva, 2020; Alhalb, 2021).
Toni Morrison	Beloved (<i>Sevilen</i>). Bkz: (Al-Obaidi, 2022; Hussein, 2022; Ece, 2003).
Jhumpa Lahiri	The Namesake. Bkz: (Karagöz, 2019).
Derek Walcott	Pantomime (<i>Pantomim</i>). Bkz: (Ağdaş, 2010; Yelmiş, 2007).
Monica Ali	Brick Lane. Bkz: (Sarıarslan, 2009; Başçı, 2019; Şimşek, 2021).
Arundhati Roy	The God of Small Things (<i>Küçük Şeylerin Tanrısı</i>). Bkz: (Cambaz, 2008; Koparanoğlu, 2011).

Edebiyat eleştirileri bölümündeki tezlerde göze çarpan bir diğer nokta, incelenen romancılar ve kitapları, postmodernist bir yaklaşımla metinlerdeki gerçekliği yapıbozuma uğratan büyülü gerçeklik kavramı etrafında ele alınmıştır. “Büyülü gerçeklik”, Üçüncü Dünya ülkeleri olarak bilinen toplumların hayatlarına ve sömürgeciliğin etkilerine dikkat çekmek için oluşan edebiyat metinlerinde bir yaklaşım olarak kullanılmış ve yazarların sömürgecilikle ilgili gizli ve bastırılmış düşüncelerini ifade edebilecekleri bir anlatı olarak kabul edilmiştir. Kolonyal söylemin etkilerinin yapıbozuma uğratarak azınlıkların kültürel, politik ya da tarihsel kimlikleri yerinden söküp yeniden oluşturmayı içerir. Doğu-Batı arasında çizilmiş

sınırları silikleştirerek farklı görüşlere ve kimliklere imkân verir. Bu anlamda “melez” ve “çok-kültürlü” döneme atıfta bulunarak yazılan tezlerdeki roman incelemeleri büyülü gerçeklik kavramıyla birlikte işlenmiştir. Büyülü gerçeklik kuramı içerisinde incelenen ve öne çıkan isim ve kitaplara; Orhan Pamuk’un *Benim Adım Kırmızı*; Salman Rushdie’nün *Midnight’s Children (Geceyarısı Çocukları)*, *Shame (Utanç)*, *The Moor’s Last Sigh (Mağribinin Son İç Çekişi)*, *Shalimar The Clown* ve *The Enchantress of Florence (Floransa Büyücüsü)*; Caryl Phillips’in *The Lost Child (Kayıp Çocuk)* gibi örnekler verilebilir. Edebiyat eleştirileriyle ilgili tezlerde postmodernist ve postyapısalcı yaklaşımları kullanan 13, büyülü gerçeklik kavramını işleyen 8 tez saptanmıştır. Büyülü gerçeklik ile ilgili örnek çalışmalar için bkz: (Kangal, 2004; Ersin Tutan, 2006; Tekin, 2010; Diller, 2014; Sarıkahya, 2021). Postmodernizm ve postyapısalcılıkla ilgili örnek çalışmalar için bkz: (Evren Sezer, 2005; İskenderoğlu, 2008; Göze, 2007; Sarıarslan, 2009; Ağdaş, 2010; İşleyen, 2019).

Edebiyat eleştirilerinde sık işlenen bir diğer konu öbeği melezlik, taklit, kimlik, öteki, temsil ve çok-kültürlülük şeklinde sıralanabilir. Bu alanda gruplandırılan tezlerde; diasporik kimlik ve aidiyet özlemi; sömürge sonrası dönemde kimlik sorunu, kaybı ve krizi; biz ve “öteki” ayrımında oryantalist bakışın bilinçaltına işlemesi; ötekileştirmenin beden ve kültürel temsil üzerindeki etkisi; göçmen karakterlerin sınır geçme mücadelesi; kültürel kimliklerin küreselleşmeden etkilenmesi ve küreselleşme sonucunda oluşan heterojen ve melez kimlikler; kültürel sınırların muğlaklaşması; kararsızlık, aidiyetsizlik, karmaşa, kaybolmuşluk ve taklit; anlatımsal melezlik ve nesiller arası farklar; yeni kimliklerin kendine bir yer bulmasının zorlukları ve iki kültür arasında sıkışıp kalan kimlikler; sınıfsal ve kültürel çatışmanın kimliği ve kişiliği inşa eden etkileri; ötekinin sesi ve sessizliğinin temsili; romanlarda farklı seslerin ve odakların kullanılması ve kültürel hafızayla ilgili politik ve ideolojik kaygıların anlatılması; konuşulan dilin değişmesinin kimliğin değişmesindeki etkisi; kimliğin değişmezliği ve farklı kimliklerin doğallığı tartışması gibi konu ve temalar öne çıkmaktadır. Roman ve metin incelemeleri yapan bazı tezlerde çok-kültürlülük olgusu, göçmenlerin yaşadığı asimilasyon, ayrımcılık, ötekileştirme, kimlik kaybı, ırk ve din ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı gibi temalar değerlendirilmiştir. Aynı zamanda çok-kültürlü bir ortamda yaşayan kimliklerin kabulü ve reddi aşamasında kimliğin yaşadığı arada kalmışlık, hiçbir yere ait

olmama, içsel ve toplumsal çatışma, yerinden edilme, sürgün gibi kavram ve olgular tezlere konu olmuştur. Sayılan temaları işleyen toplam 46 tez tespit edilmiştir. Bazı örnek tezler için bkz: (Öztürk, 2002; İncetaş, 2003; Ece, 2003; Gümüş, 2006; Dönmez, 2006; Turan, 2007; Afacan, 2013; Hacaloğlu, 2001; Arslan, 2014; Dizayi, 2017; Karagöz, 2019; Shareef, 2019; Yaseen, 2021; Alhalb, 2021; Kahramanoğlu Çınar, 2021; Başkale, 2021; Alsaifi, 2022).

Romanlardaki kimlikleri çok-kültürlülük bağlamında işleyen bir tezde, Avrupa-merkezci oryantalist yaklaşımın çok-kültürlülük adı altında tek-kültürlülük olgusunu gizlediği saptanmış ve küreselleşme ve çok-kültürlülük ideolojik açıdan değerlendirilmiştir (Soyuçok, 2011). Postkolonyal teoriyle birlikte çok-kültürlülüğü araştıran bazı örnek tezler, bkz: (Mutlu, 2007; Arıkan, 2008; Kazaz, 2013; Koparanoğlu, 2011).

Sömürge sonrası edebiyatı yabancılaşma kavramını ve varoluşçuların yabancılaşma teorilerini inceleyen tezler, Şark/Garp, sömürge/sömürgeci gibi ikilikler, ben ve ötekinin varoluşsal mücadelesi, Hegel diyalektiğinin romanlardaki izleri ve yabancılaşmayla birlikte gelen normsuzluk, anlamsızlık ve güçsüzlük gibi konuları ele almışlardır. Örnek tezler için bkz: (Soysal, 2012; Sönmez, 2014; Güven, 2013).

Karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarında Fatih Üniversitesinde yapılan bir doktora tezinde Ngugi wa Thiong'o'nun ve İsmail Kadare'nin eserlerinde ötekileştirmeye karşı çaba konusu işlenmiştir (Llukacaj, 2014). Elif Şafak'ın *Araf (The Saint of Incipient Insanities)* ve Monica Ali'nin *Brick Lane* romanları ve yine Elif Şafak'ın *Araf* ve Hanif Kureishi'nin *The Buddha of Suburbia (Varoşların Budası)* kitapları karşılaştırılan eserler arasındadır.

Sömürge sonrası edebiyatı çeviribilim açısından değerlendiren tezlerde çok dilli veya iki dilli yazarların eserlerinin çevirisi; bir metni kendi dilinden başka bir dile çevirirken karşılaşılan sorunlar ve kültürel kimlik ve kavramların öz metinde kullanıldığı gibi aktarılması sorunu; yeni sözcülerin ortaya çıkması ve karmaşık bir çeviri dili oluşması; kültürel çevirinin önemi; öz metinlerdeki ötekilik olgusunun doğru yansıtılması, gibi ana başlıklar öne çıkmaktadır. Çeviribilimde postkolonyal teoriyi alımlayan 9 tez saptanmıştır. Örnek tezler için bkz: (Ergin Zengin, 2010; Serteser, 2013; Cambaz, 2008; Altıntaş, 2015; Er, 2017; Yağız, 2020).

Postkolonyal teoriyi uluslararası ilişkiler ve hukuk çerçevesinde ele alan tezlerde Avrupa-merkezcilik çerçevesinde uluslararası hukuk, AB ve insan hakları (Yıldız, 2021; Madi Madi, 2022); uluslararası hukukta Üçüncü Dünya yaklaşımı (Uğurlu, 2012; Kelleci, 2015); sömürge sonrası dönemde insani müdahale (Bilgin Aytaç, 2013; Takmaz, 2014); çok-kültürlü ülkelerde göçmen ve dini kimlik sorunları (Sönmez, P., 2014); Üçüncü Dünyada yerleşmiş ırkçılık, Batılılaşma, ulusal kimlik, etnik kimliğin siyasallaşması; kolonyal söylemin iç siyasetteki etkileri; İngiliz sömürgelerinin sömürge sonrası siyasetleri; kolonyalizmin sömürge sonrası döneme yansması; sömürge sonrası dönemde milliyetçilik ve milli kimlik gibi ana temalar tespit edilmiştir. Örneğin Soğuk Savaş dönemi sonrasında Kazakistan, Özbekistan ve Tacikistan uluslararası ilişkiler bölümünde postkolonyal yaklaşımla incelenmiştir. Yine geçmişte İngiliz sömürgesi olan ülkelere Mısır, Sudan, Kenya, Uganda, Nijerya ve Güney Afrika Cumhuriyeti tezlerde işlenmiştir. Ekleme gerekirse postkolonyal teori bağlamında uluslararası ilişkiler literatüründe incelenen ülkelere İsrail, Filistin, Libya, İran, Irak, Fas, Kamerun ve Ruanda tezlere konu olmuştur. Bazı tezlerde ABD, Britanya, Çin ve Fransa'nın Afrika ülkeleri özellikle Sahra-altı Afrika ülkeleri üzerindeki politika ya da müdahaleleri neokolonyalizmle ilişkilendirilmiştir (Aydın, 2018; Randrianarison, 2019; Arın, 2020; Avcı, 2021). Yukarıda sayılan temaları inceleyen 36 tez tespit edilmiştir. Örnek bazı çalışmalar için bkz: (Öztürk, 2009; Garba, 2014; Woukouo Nsangou, 2016; Güdek, 2017; Özsezer, 2018; Daban, 2019; Çeltik, 2020; Sertel, 2022). Özel olarak örnek vermek gerekirse bir çalışmada ABD'nin Irak müdahalesi neokolonyalizm bağlamında ele alınmıştır (Bayrakçı Gün, 2019).

Postkolonyal teoriyi popüler kültür çerçevesinde ele alan tezlerde Göçmen sineması, Afrika'da "üçüncü sinema", Cezayir Sineması, Afrika kökenli müzikler, film festivallerinde sömürgecilik, sinemada göçmen kadın kimliğinin sunumu ve kolonyal geçmişin temsili, Hollywood sinemasında postkolonyal kimlikler, ABD yapımı filmlerin Afro-Amerikalılara bakışı gibi temalar işlenmiştir. Sayılan temaları işleyen 14 tez tespit edilmiştir. Örnek bazı tezler için bkz: (Yaren, 2007; Batık, 2008; Gökçek, 2011; Yahaya, 2014; Namaz, 2018; Sarıkaya, 2019; Özçöllü, 2020; Canbakış, 2021).

4.3.2. Grup 2: Oryantalizmi ve Edward Said'i Alımlayan Tezler

Oryantalizmi ve Edward Said'i alımlayan tezlerin yoğunlaştığı 4 tema ve alan belirlenmiştir. Bunlar, a) din bilimlerinde oryantalizm, b) edebiyat eleştirileri, c) popüler kültür ve sanat d) mimarlık ve kent şeklindedir.

Oryantalizmin yoğun olarak temel İslam bilimleri, İslam ve temel sanatlar ve felsefe ve din bilimleri bölümlerinde çalışıldığı tespit edilmiş özellikle oryantalistlerin İslam dini üzerinde yaptığı çalışmalar incelenmiş ve eleştirilmiştir. Saydığımız bölümlerde “Alman, Rus, İngiliz, Fransız oryantalist ve oryantalistler” başlıklı birçok tez bulunmaktadır. Oryantalistlerin/Şarkiyatçıların Kur'an, tefsir, sünnet, hadis, kıssa, İslam hukuku, İslam felsefesi, siyer, tasavvuf çalışmaları ya da bu alanlardaki görüşleri; İslam tarihine, hukukuna ve felsefesine, Kur'an'a, tarihine ve kökenine, Hz. Muhammed'e, vahye, halifelğe oryantalist bakış adlı birçok çalışma bulunmaktadır. Sayılan temaların yoğunlaştığı 67 tez tespit edilmiştir. Örnek bazı tezler için bkz: (Küçükaşçı, 2002; Altun, 2006; Ezer, 2007; Soltayev, 2009; Özsoy, 2010; Polat, 2011; Gözütok, 2012; Metin, 2015; Er, 2016; Özbek, 2018; Akpınar, 2019; Çam, 2019; Tuncay, 2019; Çolak, 2021; Kızılaslan, 2021; Ketenci, 2021; Uzunöz, 2022).

Edebiyat eleştirileri başlığı altında gruplandırılan toplam 40 tez tespit edilmiş ve özellikle Edward Said'in *Oryantalizm* kitabına atıfla yapılmış çalışmaların yoğun olduğu saptanmıştır (Arargüç, 2002; Gedik, 2005; Köseoğlu, 2014; Ayan, 2018; Yılmaz, 2020). Edward Said'in oryantalizm eleştirisini kullanarak Doğu'nun ve Batı'nın metinlerdeki kurgusallığını açığa çıkarmaya çalışan (Atalay, 2007; Baktır, 2007; Korkmaz, 2008); yine metinlerdeki Doğu-Batı ilişkisini dişi ve eril temsiller üzerinden okuyan tezlerin varlığı dikkat çekmektedir (Gedik, 2005; Karacaoğlu, 2014; Coşkun Altınal, 2021). Dikkat çeken başlıklar arasında Şarkiyatçı/oryantalist söylemde erkeklik- kadınlık inşası, Türk edebiyatında oryantalizm, İngiliz romanlarında Şarkiyatçılık, romanlarda oryantalizmin içselleştirilmesi ve oksidentalizm, self-oryantalizm ve ötekinin temsili, 11 Eylül sonrası romanlarda Doğu veya Müslümanlık algısı gibi temalar göze çarpmaktadır (Delice, 2005; Achkar, 2012; Belenli, 2018; Durmuş, 2018; Akkaya, 2020; Ekici, 2022). Vurgulanması gereken bir diğer nokta, incelenen bazı tezlerde Edward Said'in “mutlak metin” ve “seküler eleştiri” kavramları, sürgün üzerine düşünceleri ve *Yersiz*

Yurtsuz kitabı, kavramsal çerçevenin temel bileşeni olarak kullanılmıştır (Tunç, 2011; Soylukan, 2019; Katlan, 2019; Ekzen, 2021).

Edebiyat eleştirilerinde Orhan Pamuk'un romanlarının incelendiği birden fazla tez bulunmaktadır. Başlıklarda Orhan Pamuk'un Doğu-Batı, İslam, Müslümanlık temsili ya da kurgusu gibi konular işlenmiştir (Şanlı, 2013; Akyol, 2010; Şahin, 2015; Ayan, 2018). Oryantalizm bağlamında incelenen metinler arasında Cenap Şahabettin'in *Hac Yolunda*, *Afak-ı Irak* ve *Avrupa Mektupları*; Ahmet Mithat'ın *Paris'te Bir Türk*, Namık Kemal'in *Cezmi*, Nedim Gülsel'in hikaye ve romanları, Elif Şafak'ın romanları, Amin Maalouf'un *A Memoir (Yolların Başlangıcı)* ve *Les Identites Meurtrieres (Ölümcül Kimlikler)*, Graham Greene'in *The Quiet American (Sessiz Amerikalı)* öne çıkmaktadır. Örnek bazı çalışmalar bkz: (Kara, 2009; Aydemir, 2010; Baki, 2016; Mert, 2019; Akdeniz, 2019; Katlan, 2019).

Edebiyat eleştirileri başlığı altında Türk aydınlarının metinlerini ve düşüncelerini oryantalizmden hareketle inceleyen 7 tekil çalışma bulunmaktadır. Örneğin *Doğu'nun Batı'cı Üretimi: Ziya Gökalp'te Şarkiyatçılık* başlıklı bir çalışmada Ziya Gökalp'in Osmanlı Batılılaşması için geliştirdiği hars-medeniyet ayrımında maddi alanın Batı olarak belirlenmesi ve değişmesi, manevi alanda ise geleneğin muhafaza edilmesi düşüncesi ve Gökalp'in Doğu-Batı ve İslam algısı Şarkiyatçılıkla ilişkili olarak incelenmiştir (Karadaş, 2006). *Sömürgeciliğe Karşı: Abdülhak Hamid Tiyatrosu* başlıklı tezde Abdülhak Hamid'in tiyatrosunda sömürgecilik ve oryantalizm eleştirisi bulguları saptanmıştır (Kebeli, 2007). Refik Bürüngüz (2013) tarafından yazılan bir doktora tezinde son dönem Osmanlı aydınlarının sömürgecilikle ve emperyalizmle ilgili düşünceleri araştırılmıştır. Osmanlı modernleşmesini Ahmet Mithat'ın romanları üzerinden inceleyen bir tezde oksidentalit görüşlerin izi sürülmüştür (Akkuç, 2014). Emine Yiğit (2014) tarafından yapılan bir çalışmada Namık Kemal'in dinle ve siyasetle ilgili görüşleri modernite eleştirisi bağlamında ele alınmıştır. Türk edebiyatında oryantalizmin etkisini araştıran bir çalışmada Yakup Kadri ve Nurullah Ataç'ın eserleri incelenmiştir (Güneş, 2016). Özlem Kibar (2020)'ın yazdığı yüksek lisans tezinde Nurullah Ataç'ın Batı medeniyetiyle ve emperyalizmle ilgili görüşleri değerlendirilmiştir.

Edebiyat eleştirileri bölümünde yoğun olarak seyahat yazılarının incelendiği ve bu tezlerde Edward Said'in *Oryantalizm* çalışmasına birden fazla atıf olduğu tespit

edilmiştir. Öne çıkan başlıklar, İngiliz kadın seyyahların Osmanlı'ya, hareme ve Osmanlı kadınına bakışları ve Türk imajları; Yabancı seyyahların (İngiliz, Fransız, Alman, İspanyol, Amerikan) Osmanlı'ya ve mimarisine, Anadolu'ya, İstanbul'a, Türklere, Türkiye'ye ve "öteki" olarak Doğu'ya bakışları; seyahat yazılarında Osmanlı'nın Şarkiyatçı temsili; gezgin ressamların Osmanlı tasavvuru; Üçüncü Dünya aydınlarının ve Osmanlı'nın Doğu'ya bakışı, olarak sıralanabilir. Tezlerde incelenen Gustave Flaubert'in *Doğu'ya Yolculuk* kitabı, Lady Hornby'nin *İstanbul Mektupları*; Rifâ'a Râfi' el-Tahtâvi'nin *Paris Gözlemleri* ve Hayrullah Efendi'nin *Avrupa Seyahatnamesi* öne çıkan metinler arasındadır. Örnek bazı çalışmalar için bkz: (Yükselova, 2004; Havur, 1999; Kutluk, 2006; Gündüz, 2007; Eryılmaz, 2008; Palabıyık, 2010; Çakmak, 2015; Bulut, 2016; İşçi, 2020). Seyahat yazılarında oryantalizm kavramını işleyen 23 tez saptanmıştır.

Popüler kültürde oryantalizmin alımlanması bölümünde özellikle film ve dizi incelemeleri ve alt başlık olarak 11 Eylül sonrası filmlerde ve medyada Doğu ya da İslam algısı yoğun olarak işlenmiştir. Sanat, müzik ve medya ve iletişim alanları ve eklemek gerekirse dijital oyunlar, oryantalizmle bağlantılı olarak değerlendirilmiştir. Sayılan temaları işleyen toplam 89 tez tespit edilmiştir. Bu gruptaki 10 tezde göstergebilim yöntemi kullanılmıştır.

Film ve dizi incelemelerinde öne çıkan başlıklar, Hollywood veya Amerikan sinemasında kültürel temsil, oryantalizm ve oryantalizmin yeniden üretimi, Üçüncü Dünya ülkelerinin sunumu, Doğu erkekleri imajı, Doğu'ya ve Ortadoğu'ya bakış; Türkiye'de çekilmiş Batı filmlerinde oryantalist söylem, Avrupa'daki ya da Batı'daki Türkiye kökenli yönetmenlerin sinemalarında oryantalizm ve self oryantalizm; Türk sinemasında oryantalizm, oksidentalizm, self-oryantalizm, Türk, Kürt, Doğulu, Batılı, Amerikalı kimliklerin temsili, namus ve beden denetimi şeklinde sıralanabilir. Örnek bazı tezler için bkz: (Yapıcı, 2004; Erkan, 2008; Şen, 2009; Güngör, 2011; Bozyer, 2012; Çakmak, 2013; Dinç, 2016; Boyraz, 2018; Kulieva, 2018; Peker Dağlı, 2019; Karlıoğlu, 2020; Turan, 2020; Ahad, 2021; Akdemir Dilek, 2022). Ferzan Özpetek ve Fatih Akın'ın sinemasında oryantalist veya oksidentalist bakışı işleyen bazı tez örnekleri için bkz: (Engin, 2004; Sürmeli, 2017; Şirin, 2020). Eklemek gerekirse Türkiye'deki dizilerde oryantalizm etkisini *Muhteşem Yüzyıl* dizisi üzerinden çalışan iki tez bulunmaktadır (Yazıcı, 2014; Yıldırım, 2016). Yukarıda sayılan temaları işleyen toplam 30 tez saptanmıştır. 11 Eylül sonrası

sinemada Ortadoğulu kimlerinin, ötekinin, İslam'ın, Müslümanlığın, Irak Savaşının, terörizmin temsili 11 teze konu olmuştur. Örnek bazı çalışmalar için bkz: (Baş, 2012; Yavuz, 2016; Beyazyüz, 2017; Yalçın, 2019; Çalışkan, 2020).

Oryantalizmi medya, basın ve reklam üzerinden çalışan 14 tezde Batı medyasında oryantalizm, Doğulu toplumların ve Kürt kadınların temsili, Doğu-Batı, Türk ve Türkiye imgesi; Reklamlarda oryantalizm, Türk medyasında ve sosyal medyada self-oryantalizm; medyada ve sosyal medyada, haberlerde, dijital oyunlarda İslamofobi; gibi başlıklar öne çıkmaktadır. Örnek bazı çalışmalar için bkz: (Aral, 2006; Göktuğ, 2009; Eldoğan, 2014; Benakay, 2016; Şişli, 2017; Tarih, 2016). Yine bu alanda yapılan tekil çalışmalar ve başlıkları uluslararası medyada İsrail'in Gazze saldırısının temsili (Küngerü, 2015); Batı'daki İslam algısı çerçevesinde Paris saldırılarının Türk mediasındaki görünümü (Demir, 2020); 1957 Türkiye-Suriye krizi ve Türk basınında Şarkiyatçı söylem (Cuzdan, 2021) şeklindedir. Eklemek gerekirse Bünyamin Uzuncan (2016), BBC'nin PKK ilgili yaptığı haberleri Foucault'nun bilgi-güç ve Edward Said'in eleştirel söylem analizi çerçevesinde incelemiş ve medyada bilgi, söylem ve güç ilişkisini araştırmıştır. Medya, sinema ve televizyon gibi çalışma alanları hariç başka konularda 11 Eylül ve İslamofobi'yi işleyen 15 tez tespit edilmiştir.

Sanat ve müzikle ilgili çalışmalarda öne çıkan başlıklar, yabancı ressamların Türk resim sanatına etkisi; oryantalist fotoğraflarda, resimlerde, sanat eserlerinde kadın ve Doğulu kadın imgesi, Osmanlı toplumu, Doğulu toplumlar; Osmanlı mimarisinde oryantalist etkiler; operada ve tiyatrodaki oryantalist etkiler ve Doğu temsili olacak şekilde sıralanabilir. Görsel sanatlarda oryantalizmi konu edinen 19 tez saptanmıştır. Örnek bazı çalışmalar için bkz: (Vural, 1999; Vargı, 2010; Hepdinçler, 2006; Khedher, 2014; Parten Altuncu, 2017; Güven Ak, 2020; Güler, 2021; Arda Onar, 2021). Müzik ile ilgili ise 8 tez tespit edilmiştir. Örnek bazı çalışmalar bkz: (Aydın, 2000; Selimoğlu, 2020).

Mimarlık bölümlerinde saptanan 6 tezde öne çıkan başlıklarda Türk ve İslam mimarisinde oryantalist düşüncenin etkileri (Karaçay Sinemillioğlu, 2006; Özdoğan, 2018), erken dönem Cumhuriyet modernleşmesinde kent plancılığının oryantalizmle ilişkisi (Yabancı, 2012; Arslan, 2012) ve yine erken dönem Cumhuriyet aydınlarının Batılı kent tasvirleri (Maro Kırış, 2007) dikkat çekmektedir.

4.3.3. Grup 3: Avrupa-merkezcilik Eleştirileri

Postkolonyal teori ve Avrupa-merkezcilik eleştirisiyle ilgili 29 tez tespit edilmiştir. Bu grupta öne çıktığı temalar, Avrupa-merkezci bilim, tarih, felsefe, antropoloji ve sanat anlayışı (Ceylan, 2008; Acar, 2018; Uluskan, 2020; Özcan, 2020); Kemalist rejimin, Osmanlı'nın ve Sovyet Rusya'nın Avrupa-merkezci medenileştirme misyonu (Soysal, 2001; Tütüncü, 2007; Eren, 2019; Karakal, 2021); Avrupa birliğinin, küreselleşmenin ve çok-kültürlülük ideolojisinin Avrupa-merkezciliği (Durutürk, 2011; Bürüngüz, 2013; Cerrah, 2015; Yılmaz, 2016); seyahat yazılarında ve Batı-dışı sinemada Avrupa-merkezcilik (Diker, 2015; İnce, 2016; Kulieva, 2018; Yavuz, 2021); Batı-merkezci olmayan bilim, sosyoloji ve uluslararası ilişkiler yaklaşımının olanakları şeklinde özetlenmiştir (Taburoğlu, 2000; Yılgin, 2019).

Avrupa-merkezciliği konu edinen tekil örneklerle baktığımızda; sömürgecilik siyasetini Smith, Marx ve Lenin çerçevesinde değerlendiren bir çalışmada bu üç ismin Avrupa-merkezci bir yaklaşımla ortaklık kurdukları saptanmıştır (Korkmaz, 2004). Sosyoloji bölümünde yapılan bir doktora tezinde Avrupa-merkezci ideolojiye alternatif olarak Said Nursi'nin düşünceleri incelenmiştir (Tezyetiş, 2022). Nuran Aytemur (2000), Üçüncü Dünyanın anti-emperyalist milliyetçiliğini Batı milliyetçiliğiyle ve Avrupa-merkezcilikle ilişkilendirmiştir. Türk edebiyatı bölümünde yapılan bir çalışmada *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şiir eleştirisinde Avrupa merkezlilik* başlığı dikkat çekmektedir (Pelvanoğlu, 2006).

4.3.4. Grup 4: Melezlik Kavramını ve Homi Bhabha'yı Alımlayan Tezler

İncelenen tezlerde melezlik kavramı ve Homi Bhabha, yoğun olarak İngiliz dili ve edebiyatı bölümlerinde roman ve metin incelemeleriyle alımlanmıştır. Edebiyat incelemeleri, çeviribilim ve karşılaştırmalı edebiyat alanında toplam 60 tez tespit edilmiştir. Sayılan alanlardaki tezlerde Homi Bhabha'nın *The Location of Culture* kitabına birden fazla atıf bulunmaktadır. Aynı zamanda Bhabha'nın kültürel melezlik, taklit, üçüncü alan, ikilem, iki bilinçlilik, muğlaklık, eylemlilik, öykünme (mimikri), eşik (liminalite), kültürel kolonileşme gibi kavram ve yaklaşımları roman ve metin incelemelerinde yöntem olarak kullanılmıştır. Tezlerdeki başlıklarda melezleşme, kimlik ve etnik kimlik bunalımı, kişilik bölünmesi, yer değiştirme travması, aradalık, sınır geçişi, yabancılaşıma, yurtsuzluk gibi temalar işlenmiştir. Tezlerdeki ana konular, Çok-kültürlülük ve göçmen sorunu, göçmen Müslüman

kimliği; Alman ve İngiliz göçmen edebiyatı; sömürge sonrası dönem ve büyülu gerçeklik; İngiliz ve Siyahi kimliği sorgulamak, yapı-bozuma uğratmak şeklinde özetlenebilir. İncelemelerde grup 1’de postkolonyalizm ve edebiyat eleştirileri bölümündeki isimler ve eserler göze çarpmaktadır. Birden fazla teze konu olan isimler, V. S. Naipaul, Salman Rushdie, Hanif Kureishi, Chinua Achebe, Caryl Phillips, Samuel Selvon, Monica Ali, Zadie Smith ve Andrea Levy’dir. Sayılan temaları işleyen bazı örnek tezler için bkz: (Alp, 2005; Adilova, 2008; Baygın Oğuz, 2009; Güler, 2010; Kocabıyık, 2012; Hodja, 2013; Özseraç, 2014; Yıldız, 2015; Yapar Demirciler, 2016; Akçadağ, 2017; Baydar, 2019; Öztürk, 2019; Yağlıdere, 2020; Erdoğan, 2020; Çelikdoğan, 2021; Astar, 2022).

Farklı bölümlerde melezlik kavramını işleyen tekil çalışmalara bakıldığında örneğin müzik bölümünde yapılan bir tezde Türk Halk müziği, Türk Sanat Müziği ve arabesk gibi türlerle caz, pop, rock, latin ve punk türlerinin karışması sonucu oluşan eserler melez kültür oluşumları olarak değerlendirilmiştir (Öztürk, 2020). Mimarlık bölümünde yapılan bir çalışmada Bhabha’nın üçüncü alan ve melezlik kavramından hareketle Fethiye’de kalıcı turist yerleşimlerle yerli halk arasında oluşan mekânlar incelenmiştir (Buldan, 2019). Yine mimarlık bölümünde yapılan bir tezde küreselleşmenin kentsel planlamaya etkisiyle oluşan melez mekânlar ve kamusallığın kültürel aktarımları Bhabha’nın üçüncü alan ve melezlik kavramıyla ilişkili olarak çalışılmıştır (Akovalı, 2021). Sosyoloji bölümünde yapılan *Türkiye’de Etnik Kimlikler Arası Evlilik Yoluyla Türklerin ve Kürtlerin Melez Kimlik Oluşumları* adlı tezde melez kimlikli bireylerin benlik algısı incelenmiştir (Altaş, 2018). Sosyoloji bölümünde yapılan bir başka çalışmada Müslüman kimliğin liberal ve köktenci tanımlarından farklı olarak sivil toplum kuruluşları, siyasi partiler ve yeni Müslüman girişimciler gibi alanlarda oluşan bir melez Müslüman kimliği tanımı önerilmiştir (Çevik, 2010). *Adana’da Yaşayan Cezayir Asıllılar* başlıklı sosyoloji tezinde Bhabha’nın üçüncü mekân kavramına atıfla melez kimliklerin diasporik alanlarda ortaya çıktığı saptanmıştır (Chatta, 2021).

4.3.5. Grup 5: Maduniyet Kavramı ve Gayatri C. Spivak’ı Alımlayan Tezler

Bu gruptaki tezlerde özellikle Gayatri C. Spivak’ın maduniyet kavramına getirdiği yoruma ve *Madun Konuşabilir Mi?* adlı çalışmasına birden fazla atıf bulunmaktadır. Maduniyet ve Spivak’ın madun kavramı edebiyat eleştirilerinin yanı sıra sosyoloji

bölümünde nitel yöntemle yapılmış saha çalışmalarında da kullanılmıştır. Aynı zamanda Spivak, Marksist, yapısökümcü ve feminist yaklaşımlarla birlikte teorik çalışmalara da konu olmuştur (İplikçi, 2020). İncelenen tezlerde yoğun olarak işlenen temalar, İngiliz ve Alman göçmen edebiyatında kadın kimlikler (Kutlubay, 2005; Baran, 2014); sati geleneği (Özkaçar, 2015); sinemada madun karakterler ya da madun kadınların sunumu, Kürt ve Üçüncü Dünya sinemasında madunluk, madun film yapabilir mi? (Gökçe, 2017; Ghanim, 2019; Şimşek, Z., 2021; Gatar, 2021); madun kadın kimliği olarak Müslümanlık, Suriyeli kadınlar, Nijeryalı kadınlar, Amerikalı Siyahi kadınlar, Üçüncü Dünyadaki Afrikalı kadınlar (Işık, 2014; Onur, 2016; Akbay, 2017; Bal, 2020; Öncül, 2021); madun kimliği olarak roman ve çingeneler (Uzun, 2008); katılımcı siyasette madunluk kavramı şeklinde sıralanabilir (Yıldırım, 2019). Sayılan temaları işleyen toplam 23 tez tespit edilmiştir.

Konuyla ilgili dikkat çeken tekil çalışmalarda, örneğin Amerikan kültürü ve edebiyatı bölümünde yapılan bir çalışmada, 19. yüzyılda Amerikan erkek ve kadın yazarların Türk kadını temsillerinin farklılığı incelenmiş ve Amerikan erkek yazarların Türk kadını özgürlükten yoksun, öteki ve madun olarak temsil ettiği saptanmıştır (Sevdeğer Elibol, 2012).

Edebiyat incelemelerinde madunluk kavramıyla birlikte incelenen romancı ve eserleri arasında Sabahattin Ali'nin hikâyeleri (Çetinkaya Karadağ, 2016), Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanı (Güllük, 2017), Sait Faik Abasıyanık'ın öyküleri (Doğan, 2019), Latife Tekin'in romanları (Kaya, 2021), Suzan Sabancı'nın eserleri (Baran, 2014), George Orwell'in *Burma Günleri* romanı vardır (Yavuz, 2010).

4.3.6. Frantz Fanon ve Aimé Césaire'i Alımlayan Tezler

Frantz Fanon'u alımlayan 9 tez saptanmış, çalışmalar çoğunlukla İngiliz dili ve edebiyatı ve siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler bölümlerinde yoğunlaşmıştır. Edebiyat eleştirileri bölümünde özellikle Fanon'un *Siyah Deri Beyaz Maskeler* kitabına atıfla ırkçılık, öteki, Siyah kimlik, ezilen cinsiyet ve cinsel yönelimler ve Siyah-Beyaz kimlik karşıtlığı gibi konular ve Fanon'un psikanaliz yorumları işlenmiştir. Örnek çalışmalar için bkz: (Elmas, 2013; Kızıltaş, 2015; Kakakhan, 2016). Siyaset bilimi alanındaki araştırmalarda ise *Yeryüzünün Lanetlileri* kitabı referans alınarak Fanon'un şiddet üzerine düşünceleri tezlere konu olmuştur. Örnek bazı tezler için bkz: (Uğurlu, 2019; Camara, 2016). Ekleme gerekirse yine siyaset

biliminde Fanon'un kolonyal söylem hakkındaki çalışmaları Cezayir, Güney Afrika ve Pan-Afrikanizm hareketleri ve siyasetleri üzerinden incelenmiştir. Örneğin bir tezde Fanon'la beraber Marcus Garvey ve George Padmore'un düşüncelerinden hareketle Siyah milliyetçiliğin ve Afrika sosyalizminin geçirdiği değişim incelenmiştir (Chevalier, 2008). Başka bir çalışmada Nelson Mandela'nın ve Leyla Halid'in başvurduğu siyasi eylemler, Fanon'un şiddetin meşruluğu kavramı üzerinden değerlendirilmiştir (Önen, 2021). Fanon'un eserlerinin ve fikriyatının incelendiği birden fazla teorik çalışma bulunmaktadır.

Aimé Césaire ile ilgili iki çalışmadan ilkinde *Sömürgecilik Üzerine Söylev* adlı eseri ve Türkçe çevirisi postkolonyal söylem üzerinden tetkik edilmiştir aynı zamanda bu tezde "Négritude" terimi geçmektedir. Négritude kavramının geçtiği başka herhangi bir tez bulunamamıştır (Demirci, 2021). Diğer çalışmada ise Aimé Césaire'in tiyatrosu çalışılmıştır (Yassitepe, 2014).

4.3.7. Postkolonyal Teorideki Birden Fazla İsmi ve Kavramı Alımlayan Tezler

Tezlerinin incelenen kısmında birden fazla ismin geçtiği 32 çalışma bulunmaktadır. Tezler genellikle İngiliz dili ve edebiyatı ve Batı dilleri ve edebiyatı bölümlerinde geçmektedir. Edebiyat eleştirileri başlığı altında tezlerin incelenen bölümlerinde Edward Said, Homi Bhabha, Gayatri C. Spivak'ın ismi birlikte ve sıkça geçmektedir. Bazı tezlerde yine bu isimlere ek olarak Frantz Fanon da bulunmaktadır. Edward Said'in *Oryantalizm* eseri ve eleştirel söylem analizi tekniği, Bhabha'nın *Kültürel Konumlanış* kitabı ve kültürel melezlik, taklit, aradalık, üçüncü alan kavramları, Spivak'ın maduniyet tanımı ve Fanon'un ezilen ve alt sınıf psikolojine yaptığı yorum sık ve birlikte işlenen temalar arasındadır. Bazı örnek çalışmalar için bkz: (Ece, 2003; Dönmez, 2006; Baygın Oğuz, 2009; Kayıcan, 2009; Vardar, 2012; Ateş, 2013; Er, 2017; Erdem Ayyıldız, 2018; Çetin, 2019; Aydın, 2019; Çetinel, 2019; Ayar, 2021).

Farklı gruplardaki kavramların birlikte kullanıldığı 8 tezde 1- sömürgecilik, emperyalizm, oryantalizm, Avrupa-merkezcilik; 2- oksidentalizm, melezleşme, temsil, söylem, kültürel farklılık; 3- postkolonyalizm, milliyetçilik, feminizm, oryantalizm, öteki; 4- oryantalizm, oksidentalizm, modernlik, aydınlanma, İslam modernleşmesi, Doğu-Batı karşıtlığı; 5- postkolonyalizm, Avrupa-merkezcilik, aydınlanma, ırkçılık; 6- Şarkiyatçılık, Garbiyatçılık, Avrupa-merkezcilik; 7-

melezlik, madunluk, yabancılaşma; 8- Taklit, melezlik, maduniyet, kolonyalizm gibi kavram öbekleri dikkat çekmektedir.

Çeşitli disiplin ve yaklaşımlarla postkolonyal teorideki isim ve kavramların birlikte kullanımına Fırat Mollaer (2012)'in *Edward Said ve Kimliğin Diyalektiği* adlı doktora tezi örnek verilebilir. Tezde, kimliğin tanınma mücadelesi fenomenolojik bir yaklaşımla Hegel, Fraser ve Derrida'dan başlayarak Fanon'un kolonyal durumla bağlantılı kimlik tanımları Edward Said'in düşünceleriyle birlikte analiz edilmiştir. Başka bir çalışmada, Edward Said'in ve Frantz Fanon'un sömürgecilik ve Şarkiyatçılıla ilgili düşüncelerinden hareketle postkolonyal edebiyat eleştirisi Türk edebiyatına uygulanmış, 1876- 2014 arası birçok edebiyatçı ve düşünürün sömürgecilğe bakışları değerlendirilmiştir (Güngör, 2017). 11 Eylül sonrası romanlarını konu alan başka bir tezde Edward Said, Gayatri C. Spivak, Frantz Fanon ve Homi Bhabha'nın görüşleriyle “öteki” ve “melezlik” kavramları işlenmiştir (Yüksel, 2020). Romanlarda kimlik ve ötekilik temsili araştırılan bir tezde Edward Said'in *Oryantalizm* kitabından ve Homi Bhabha, Bill Ashcroft, Ania Loomba'nın düşüncelerinden yararlanılmıştır (Dönmez, 2006). Edebi metinlerde kimliğin temsili çalışılan başka bir tezde Frantz Fanon, Homi Bhabha ve Gayatri Chakravorty Spivak'ın çalışmaları ele alınmıştır (Hacaloğlu, 2001). Postkolonyal edebiyatta kimlik krizini konu edinen bir tez, Frantz Fanon, Edward Said, Homi Bhabha, Bill Ashcroft, Édouard Glissant ve Stuart Hall gibi birçok ismin kimlik tanımdan faydalanmıştır (Dizayi, 2017). Chinua Achebe'nin romanlarında kimlik ve kültür oluşumunu inceleyen bir tez, Frantz Fanon, Edward Said, Gayatri Spivak, Homi Bhabha ve Stuart Hall gibi isimlerin tanımlarından yararlanmıştır (Başkale, 2021). Romanlarda “melez” karakterleri çalışılan bir tez, Homi Bhabha ve Robert Young'un eserlerinden faydalanmıştır (Onmus, 2012). Edebiyat incelemelerinde Kwame Nkrumah, Frantz Fanon, Ania Loomba ve Elleke Boehmer düşüncelerinden faydalanan tez, kolonyalizm, postkolonyalizm ve yeni sömürgecilik kavramlarına odaklanmıştır (Gümüş, 2019). Romanlarda göçmen Müslümanların entegrasyon sürecini çalışılan bir çalışma, Ania Loomba, John McLeod, Stuart Hall ve Bill Ashcroft gibi teorisyenlerden yararlanmıştır (Ekineker Güder, 2019). Yine edebiyat incelemesi yapan bir tez, emperyalizm, erkek egemen bakış açısı, kolonyal söylem, üçüncü alan, dil emperyalizmi ve taklitçilik gibi kavram kümelerini Bill Ashcroft, Michael Foucault, Gayatri Spivak, Edward Said, Homi Bhabha, Frantz Fanon,

Hamid Dabashi, Robert Young, Ania Loomba, Amin Malak gibi düşünürlerin eleştirilerinden yola çıkarak tanımlamıştır (Lengerli Aydemir, 2019).

4.3.8. Postkolonyal Teorideki Diğer İsimleri Alımlayan Tezler

Tezleri taramak için oluşturulan postkolonyal teorideki bazı isimler, incelenen çalışmalarda yoğun olarak geçmediği için özel bir gruba dâhil edilmemiştir. Bu isimlerin tezlerdeki alımlanmasının örnekleri: uluslararası ilişkiler bölümünde yapılan iki çalışmada Kwame Nkrumah'ın dönemindeki Gana'nın siyaseti, Nkrumah'ın Marksizm hakkındaki düşünceleri ve Pan-Afrikanizm anlayışı incelenmiştir (Kulley, 2018; Iddisah, 2019). Yine aynı bölümdeki başka bir çalışmada Pan-Afrikanizm, Afrika Birliği Örgütü ve Bağımsızlık Hareketi Nkrumah ve Nyerere üzerinden değerlendirilmiştir (Esendağ, 2022). Felsefe bölümünde yapılan bir tezde Daryush Shayegan'ın “kültürel şizofreni” kavramında *Batı Karşısında Asya*, *Yaralı Bilinç* ve *Melez Bilinç* kitapları incelenerek Michel Foucault'un “episteme” kavramının izi aranmıştır (Kıran, 2017). Çoğul modernite yaklaşımını İran modernitesi üzerinden inceleyen bir tezde Shayegan'ın düşünceleri reformist yani geleneksel ve modernî uzlaştırmacı kanat olarak tanımlanmıştır (Özonur, 2022). Başka bir tezde 1980 sonrası İslamcı düşünce, “yaralı bilinç”le ilişkili çalışılmış ve Özal, Erbakan ve 28 Şubat dönemlerini yaşayan İslamcılığın Ak Parti iktidarında seküler ve melez bir forma evrildiği saptanmıştır (Kaplan, 2016). Achille Mbembe'nin “nekropolitika” yaklaşımı kullanılarak Türkiye'nin güneydoğusunda 1987-2002 yılları arasında Olağanüstü Hal döneminde şiddet tartışılmıştır (Has, 2017). Eklemek gerekirse edebiyat eleştirisi yapan bir tezde yine Mbembe'nin “nekropolitika” kavramından ve Giorgio Agamben'in “homo sacer” teorisinden yararlanılmıştır (Doğru, 2022). Uluslararası ilişkiler bölümünde yapılan bir tezde Doğu Avrupa milliyetçiliği Chatterjee'nin “ideolojik süzgeç” (sieve) kavramı ve Smith'in etno-milliyetçilik teorileriyle değerlendirilmiştir (Sabanovic, 2002). Yine siyaset biliminde yapılan bir tezde Cape Verde'in (Yeşil Burun Adaları) bağımsızlığında Amilcar Cabral'ın politik görüşlerinin etkisi araştırılmıştır (Soares, 2016). *Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinde Madun Sesler* adlı tezde Gayatri Spivak'ın maduniyet tanımı esas alınarak Dipesh Chakrabarty ve Ranajit Guha'nın maduniyet çalışmalarına da yer verilmiştir (Çetinkaya Karadağ, 2016).

4.4. Postkolonyal Eleştiriyle İlişkili Tezlerde Temalar, Yaklaşımlar ve Kuramlar Arası Etkileşimler

Bu bölümde araştırmanın sorularını cevaplamak amacıyla incelenen tezlerin feminizm, Marksizm, postyapısalcılık, postmodernizm, küreselleşme ve kültürel incelemeler gibi çalışma alanları ve yaklaşımlarla ve içselleştirilmiş oryantalizm, Garbiyatçılık, oksidentalizm, kimlik ve uluslaşma, Batılılaşma ve modernleşme gibi tezin üçüncü kısmında ele alınan akraba konu ve temalarla nasıl ilişkilendiği değerlendirilecektir.

Tezlerde postkolonyal teorinin diğer disiplin ve yaklaşımlarla ilişkisi araştırıldığında yoğun olarak feminizmle birlikte alımlandığı tespit edilmiştir. Edebiyat eleştirileri, sosyoloji ve uluslararası ilişkiler bölümlerinde ve popüler kültür incelemelerinde postkolonyal feminist kuram, yöntem olarak kullanılmıştır. Gruplandırılan diğer anahtar kelimelerden maduniyet ve melezlik kavramlarının birlikte işlendiği tezler, daha çok edebiyat eleştirileri alanında bulunmaktadır (Uzluer, 2005; Biderci Dinç, 2011; Elmas, 2013; Akbay, 2017). Çalışmalarda postkolonyal feminist kuramın Batılı feminist yaklaşımlara ve “küresel kız kardeşlik” olgusuna getirdiği eleştiriler değerlendirilmiş (Şerbetçi, 2013; Coşkun, 2019; Altun Günay, 2021); kolonyal söylemin cinsiyetçi dili yapısökümcü yöntemlerle irdelenmiş; “çifte sömürü” kavramından hareketle hem sömürge deneyiminin hem de ataerkil yapının nesnesi olan kadının maduniyetine ve sati olgusuna dikkat çekilmiş (Kara, 2014; Silindir, 2014; Özkaçar, 2015; Tütmez, 2021; Kubat, 2021; Arıcan, 2021); oryantalist söylemin Doğu’yu kadın olarak temsil etmesi üzerinde durulmuştur (Şahin, N., 2007; Onart, 2012; Ula, 2012; Yücedağ, 2016). Gayatri C. Spivak’a ek olarak Julia Kristeva’nın düşünceleri ve Edward Said’in oryantalist/kolonyal söylemin eril diline yaptığı vurgu sömürge sonrası feminist kuramla birlikte anılmıştır (Kangüleç Coşkun, 2017; Doğan, Mu., 2021). Popüler kültür incelemelerinde sinemada, fotoğraflarda ve görsel sanatlarda kadının, Doğulu kadının ya da Müslüman kadının temsili araştırılmış ve eril oryantalist bakışla ilişkilendirilmiştir (Vargı, 2010; Esayan, 2008; Khedher, 2014; Yahaya, 2014; Gök, 2014; Benakay, 2016; Çözeli, 2019). Son olarak tezlerde Meyda Yeğenoğlu’nun “sömürgeci fantezi” kavramına birden fazla atıf olduğu saptanmıştır. Çalışmalar, eril oryantalist/ sömürgeci bakışın peçeye, Doğulu ya da Müslüman kadına bakışını fantezi, gizem, öteki gibi kavram kümeleriyle birlikte tetkik etmiş ve sömürgeci fantezinin hegemonik yapısını

sürdürdüğünü edebiyatta ve seyahat yazılarında açığa çıkarmaya çalışmıştır (Biol, 2015; Bartamay, 2017; Ekici, 2022). Sayılan tema ve alanlarda toplam 43 tez, feminist yaklaşımdan yararlanmıştır. Saptanan temaları işleyen bazı tezler, yukarıda örnek olarak gösterilmiştir.

Sosyoloji bölümünde yapılan bir çalışmada Türkiye'nin modernleşmesinde özellikle Kemalist modernleşme projesinin Doğulu kadın kimlikleri üzerindeki politikaları medenileştirme misyonu ve oryantalizmle ilişkilendirilmiştir (Atak Çelebi, 2008). Yine sosyoloji bölümünde yapılan bir çalışmada kürtaç tartışmalarında dindar olarak bilinen entelektüel kadınların görüşleri Michel Foucault, Saba Mahmood, Asef Bayat, Chandra Mohanty, ve Homi Bhabha'nın sorunsallaştırmaları takip edilerek üç farklı eylemsellik tanımıyla açıklanmaya çalışılmıştır (Özcan, 2015). Temel İslam bilimleri bölümünde yapılmış bir tezde Fatma Aliye, Halide Edip Adivar ve Nermin Abadan Unat'ın eserlerinde İslam ve kadına bakışları oryantalizm kavramıyla birlikte tartışılmıştır (Özdem, 2012).

Postkolonyal teoriyle birlikte 12 çalışmada postyapısalcı yaklaşımın yöntem olarak kullanıldığı saptanmıştır. Michel Foucault, Jacques Derrida, psikanalist Jacques Lacan, Gilles Deleuze, Félix Guattari gibi isimlerin ve postyapısalcı yaklaşımlarla ilişkili olarak Sigmund Freud ve Friedrich Nietzsche'nin isimlerinin de geçtiği tezler vardır. Eklemek gerekirse birden fazla tezde Marksist literatüre katkılarıyla Antonio Gramsci'nin madun tanımı, hegemonya kavramı ve rıza-zor anlatısının postkolonyal teorideki önemleri vurgulanmış ve düşünceleri yöntem olarak kullanılmıştır. Örneğin Fırat Genç (2014)'in yaptığı doktora tezinde 1999-2014 yılları arasında AKP hükümetinin Diyarbakır'daki mekân üretimi süreci beton siyaseti olarak tanımlanmış ve 1999-2014 yılları arası AKP hükümeti siyaseti “savaş sonrası” “tarihsel blok” ve Kürt siyasi hareketi ise “sömürge sonrası” “karşıt-hegemonya” kavramlarıyla değerlendirilmiştir. Çalışmalarda Gramsci'nin hegemonya, Foucault'un söylem kavramları Edward Said'in eleştirel söylem analiziyle birlikte anılmıştır (Eren, 2013; Karadağ, 2022). Tezlerde, Marksist kuramdan hegemonya, rıza, ideoloji, emperyalizm ile ilgili düşünceler; postyapısalcılıkta Derrida'nın “metinsellik”, “hauntology” (musallat-bilimi), Deleuze ve Guattari'nin “rizomatik” (köksap), Foucault'un “söylem, bilgi ve güç”, postyapısalcı edebiyat eleştirmeni Mikhail Bakhtin'in “heteroglossia” ve “diyoloji” kavramları; postmodern düşünür Baudrillard'ın “simülakr yaklaşımı” ve yine postyapısalcı ve postmodern teorilerle

birlikte Giorgio Agamben'in "homo sacer" (kutsal insan) terimine değinilmiştir. Sayılan temaları işleyen bazı tezler için bkz: (Sağır Mason, 2014; Çankaya, 2015; Onur, 2016; Yeşilçavdar, 2018; Özçöllü, 2020; Karadağ, 2022; Özker, 2022). İngiliz dili ve edebiyatı bölümünde yapılan bir tezde Foucault'un delilik, kişilik ve beden algısına "bilgi-güç" perspektifinden getirdiği yorumla Deleuze'un Nietzsche'den aldığı "aktif ve reaktif"⁹ kavramlarından hareketle "göçebe düşünce" bağlamında söyledikleri, Bhabha'nın üçüncü alan yaklaşımıyla birlikte edebiyat eleştirisine uygulanmıştır (Çalışkan, 2017).

Postkolonyal teoriyle birlikte küreselleşme olgusunu değerlendiren 4 tezde oryantalizmin hegemonya, bilgi-güç, ötekileştirme, Doğu-Batı ayrımı gibi kavramlarıyla küreselleşmenin benzerliği (Avluklu, 2005); neoliberal politikaların ortaklığıyla küresel düzenin oluşturduğu medeniyet algısı (Akkuş, 2015; Güner, 2018); küreselleşmenin Avrupa-merkezciliğiyle birlikte göçmenlere atfedilen kimliğin özcülüğü tartışılan başlıklardır (Durutürk, 2011). Postkolonyal teoriyi kültürel araştırmalarla birlikte işleyen çalışmalara örnek vermek gerekirse: Mohsin Hamid'in eserlerinde göçmen kimlikleri işleyen bir tez, Frantz Fanon'un kimlik ile ilgili görüşlerinden ve Edward Said'in oryantalizm, Homi Bhabha'nın "üçüncü alan" ve "melezlik" ve Stuart Hall'a "diaspora" kavramlarından yararlanarak ABD'deki Bengalli göçmelerin diasporik durumlarını incelemiştir (Akyüz, 2022). İngilizce yazılmış İrlanda anlatılarında İrlanda kültürü ve kimliğini anlamaya çalışan bir tez, Stuart Hall, Homi Bhabha, Avtar Brah, Paul Gilroy, Steven Vertovec, Vijay Agnew gibi kültürel kimlik kuramcılarından yararlanmıştır (Işık, 2022).

Tezin 3. bölümünde Türkiye'de postkolonyal teoriyi alımlayan çalışmalardan oryantalizm, oksidentalizm, Garbiyatçılık, içselleştirilmiş oryantalizm, Batılılaşma, modernleşme, uluslaşma ve kimlik başlıklarıyla bir örneklem oluşturulmuştur. Bu bölümde araştırmanın soruları çerçevesinde örnek çalışmalardaki akraba konu ve kavramların tezlerdeki alımlanması değerlendirilecek olursa; belirtilen konu ve kavramların, tezlerde birlikte ve ilişkili bir şekilde araştırıldığı tespit edilmiştir. Yine de farklı nüansları yakalamak için tezler konulara ayrılarak tartışılabilir ve aynı

⁹ Nietzsche, aktif gücün karşıt söylemi olarak reaktif gücü tanımlamış ve aktif gücün aşılması için reaktif söylemin pasif olmaması gerektiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda Deleuz'un göçebe düşüncesi ve Bhabha'nın üçüncü alanı reaktif söylemin pasif olmayan güç alanına işaretle kullanılmıştır.

zamanda benzerlikleri de vurgulanabilir. Temalaştırılan konular, örnek bazı tezlere referans verilerek anlatılmıştır.

Öncelikle oksidentalizm konusunu alımlayan tezlerde oksidentalizm kavramının (Batılı bilgi, Batı karşıtı söylem, Batı'ya verilen Batı-dışı tepki, oryantalizmin karşıtı vs.) muğlak kullanımına dikkat çekilmiştir (Metin, 2011; Koparan, 2013). Örneğin Tanzimat döneminde Batılılaşmaya karşı tepkiler ve Batı karşıtı söylemler oksidentalizmle ilişkilendirilmiştir. Oksidentalizmi Batı karşıtı tepki olarak tanımlayan tezlerdeki bazı temalar, Batı'nın oryantalizmine karşı Doğu'nun oksidentalist tepkisi (Düğer, 2015; Özçelik, 2015; Özer Ütük, 2016); Osmanlı aydınlarının ya da İslamcı aydınların veya Osmanlı modernleşmesinin Batı algısı ya da eleştirisi (Çınar, 2021; Terzi, 2021); Türk romanlarında (Eryılmaz Yıldız, 2018), Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarında (Akkuç, 2014; Baki, 2016; Savaş, 2018), Hayrullah Efendi'nin *Avrupa Seyahatnamesinde* (Cihangir, 2015), oksidentalizm; Türk ve Kürt sinemasında, medyasında ya da basınında oksidentalizm şeklinde sıralanabilir (Bilis, 2012; Erbuyurucu, 2015; Beyazyüz, 2017; Sürmeli, 2017; İnce, 2014). Sayılan temalarla birlikte oksidentalizm kavramını kullanan 22 tez tespit edilmiştir.

Felsefe bölümünde yapılan bir çalışmada Said Halim Paşa, Mehmet Akif Ersoy, Ziya Gökalp, Halide Edip Adıvar, Nurettin Topçu ve Cemil Meriç'te Garbiyatçı söylem, Batı medeniyetini oluşturan kavram ve değerleri eleştirel bir anlama çabası olarak tanımlanmıştır (Saygın, 2015). Nurettin Topçu'nun Hareket Dergisi'ndeki ve Sezai Karakoç'un Diriliş Dergisi'ndeki yazılarını inceleyen bir tez, iki ismin erken Cumhuriyet dönemi sonrası Türk modernleşmesine yönelik eleştirilerinde Batılılaşmaya ve Avrupa-merkezcilikle birlikte İslamcı söyleme karşı da bir tenkit olduğunu saptamıştır (Şahin, 2021).

Oryantalist söylemin ve Doğu-Batı ayrımıyla oluşturulan hegemonik ilişkinin içselleştirilmesini işleyen tezlerde, Türkiye'de medyada, sosyal medyada, belgesellerde ve sanatta self-oryantalizm (Yerlikaya, 2014; Şen, 2017; Güven Ak, 2020; Karabela, 2022); Eurimages destekli ve uluslararası Batı film festivallerinde self-oryantalizm (Diker, 2015; Turan, 2020; Dilek, 2022); Türk filmlerinde içselleştirilmiş oryantalizm (Kaya, G., 2021); Türk romanında self-oryantalizm ve kadın temsilleri ve self-oryantalizm (Akkaya, 2020; Ekici, 2022; Onart, 2012); Kürt filmlerinde Batı temsili ve self-oryantalizm (Özek Bavli, 2021) temaları öne

çıkılmaktadır. Belirtilen temalarla birlikte içselleştirilmiş oryantalizm ya da self-oryantalizm terimini kullanan 15 tez saptanmıştır.

Garbiyatçılığı Meltem Ahıska (2005,17)'ya referansla tarihsel Batı-Doğu ayrımı içinde nesnelleştirilen ve öteki olarak konumlanan Doğu'nun Batı'ya verdiği karmaşık tepkilerle oluşturduğu öznellik alanı olarak tanımlayan tezlerde Türk milli kimliğinin yaratıldığı alanlar konu edinilmiştir. Ahıska'nın tanımıyla ego idealinin sanal bakış açısını yansıtan milli kimlik, istenmeyen ve ego idealine uymayan unsurların atılması ya da ötekileştirilmesiyle kurulmaya çalışılır. Bu tanımdan hareket eden 6 tezde Türkiye'de milli kimliğin yaratılması çerçevesinde Türkiye tiyatrosu (Bahçeci, 2010; Erdem, 2014); milli sanat, görsel sanatlarda milli kimliğin kuruluşu (Pekünlü, 2010); gerçek sinema yapmanın ilkeleri halk ve sanat sineması ayrımı (halk sineması milli, sanat sineması protest olarak tanımlanmış) (Köktürk, 2010); müzik ve milli kimlik gibi temalar göze çarpılmaktadır (Ayas, 2013; Çakıroğlu, 2021). Bu örneklerde milli kimliğin oluşumu esnasında ego idealine uymayan atılan/ötekileştirilen unsurlar, Şarklı/Doğulu ya da Arap kimliği olarak vurgulanmıştır.

Türk modernleşmesini ve Kemalist projeyi milli kimlik ve ulus yaratma süreci olarak işleyen tezlerdeki temalar Osmanlı-Türk roman ve metinlerinde oryantalist uluslaşma (Kayaalp, 1998; Soysal, 2001; Erdem, 2012; Arslan, 2022); Cumhuriyet vatandaşına dönüşürken benden ve his terbiyesi (Tütüncü, 2007; Çetin, 2012); Neo-Kemalist söylem (Türkoğlu, 2008); Kemalist kadınların söylemlerinde Kürt kadınlar (Gündoğdu, 2017); Cumhuriyet dönemi homojen ulus inşasında "hayvan insan" olarak Kürtler (Karaosman, 2015); Kürtlüğün edebi temsille kuruluşu, romanlarda Kürtlük /Doğu, Türklük/Batı temsilleri (Arseven, 2008), şeklinde sıralanabilir. Türk modernleşmesini taklit tartışmalarıyla işleyen bir tez de bulunmaktadır (Gündoğdu, 2021). Erken Cumhuriyet döneminde milli müzik kimliğinin oluşumunu işleyen bir tez, müzikte Türk kimliğini korumaya çalışarak Batılılaşma çizgisinin takip edildiği bu dönemde Osmanlı'dan devralınan müzik geleneğinin yaşadığı kimlik ve meşruiyet bunalımını tartışmıştır (Ayas, 2013). Türkiye'de self-oryantalizm konusunu inceleyen bir tez, Cumhuriyet seçkinlerince üstlenilen ulus inşa sürecini ve aynı zamanda PKK ve Kürt merkezli siyasal ve sosyal yapıları self-oryantalizmle ilişkilendirmiş ve her iki sosyal ve siyasi yapıda da Kürt kimliğinin self-oryantalizmin nesnesi olduğunu ileri sürmüştür (Çifci, 2012). Postkolonyal teoriyi

modernleşme, uluslaşma ve Kemalizmle bağlantılı olarak yukarıda sayılan örneklerle birlikte Türkiye’de modernleşme ve “Batılılaşmayı” işleyen 14 tez saptanmıştır.

Uluslaşma ve kimlik konulu tezlerde öne çıkan temalar, göçmen kimliklerin Türk olma sürecinde Kürt kimliğini ötekileştirmesi (Şentürk, 2010); Türk sinemasında Kürtlüğün kuruluşu (Şen, 2016); evlilik yoluyla Türklerin ve Kürtlerin melez kimlik oluşumu (Altaş, 2018); eğitim yoluyla Kürt kimliklerinin Türkleştirilmesi (medenileştirilmesi) şeklinde özetlenebilir (Güleç, 2013; Dölek, 2016). Uluslaşma ve kimikleşme konusunu Türk ve Kürt kimliği üzerinden Dersim olayları temelinde inceleyen birden fazla tez olduğu saptanmıştır (Baran, 2013, Özlük, 2018; Üstündağ, 2015). Dersim olaylarını işleyen tezlerde Türk modernleşmesinin ve Kemalist ideolojinin oryantalizm boyutuna vurgu yapıldığı ve doğrudan içselleştirilmiş oryantalizmle ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. Basında Dersim olaylarını inceleyen bir tezde Dersim’le ilgili “geri”, “cahil”, “medeniyetsiz” vb. temsiller, açık oryantalizm olarak tanımlanmış ve bu temsiller Dersim’de yaşananların meşrulaştırılmasına yönelik hegemonya inşası olarak yorumlanmıştır (Baran, 2013). Dersim olaylarını romanlar üzerinden değerlendiren bir tezde Dersim olaylarına “isyan” ya da “katliam” yorumu yapan iki karşıt görüşün de self-oryantalizm yansıttığı tespit edilmiştir (Üstündağ, 2015). Postkolonyal teoriyle birlikte Türkiye’de uluslaşma ve kimikleşme temasını alımlayan yukarıda verilen örneklerle birlikte 9 tez tespit edilmiştir.

Son olarak Osmanlı oryantalizmini işleyen 4 tezdin 3’ünde Osmanlı’nın Batı’nın Doğu hakkındaki söylemlerine benzer bir Doğu algısı olduğu saptanmış ve Osmanlı’nın Doğu’ya ve göçebe toplumlara karşı uyguladığı politikalar medenileştirme misyonu ile birlikte değerlendirilmiştir (Bilgin, 2021; Karakal, 2021; Hüner, 2011).

Türkiye akademisinde postkolonyal teorinin alımlanmasını tamamlanmış lisansüstü tezler üzerinden inceleyen araştırmada sayısal ve betimsel analizlerle birlikte bulgular temalaştırılarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Sonraki bölümde araştırmanın soruları bulgular eşliğinde cevaplanacak ve yorumlanacaktır.

5. SONUÇ

Bu çalışma sosyal bilimlerde eleştirel bir teori olarak postkolonyal teorinin Türkiye’de alımlanışını ve Türkiye akademisindeki etkisini literatürdeki belli başlı çalışmalar ve özellikle lisansüstü tezler üzerinden incelemeyi amaçlamıştır. Postkolonyalizmin Türkiye’de tamamlanmış lisansüstü tezlerde hangi temalarla karşımıza çıktığını bulmaya, diğer disiplin, yaklaşım ve temalarla (feminizm, postyapısalcılık, postmodernizm, Marksizm, kültürel çalışmalar, edebiyat eleştirisi, uluslaşma literatürü, kimlik sorunu vs.) ilişkisini görmeye ve sosyoloji, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, din bilimi, felsefe ve hatta fen bilimlerinde nasıl ele alındığını ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Çalışma, öncelikle postkolonyal teorinin dünyada gelişimini, uluslararası kabul görmüş isim ve kavramlarını araştırmış, daha sonra Türkiye’deki tarihçesinin ve literatürdeki farklı eğilimleri yansıtan belli başlı çalışmaların izini sürmüş, son olarak da Türkiye’de yapılmış lisansüstü tezlerde postkolonyal teorinin alımlanışına ilişkin betimsel bir tablo ortaya koymaya çalışmıştır. Böylelikle postkolonyal teorinin dünyadaki gelişiminden yola çıkarak Türkiye’nin akademik hayatındaki etkisi ve lisansüstü tezler üzerinden alımlanışı ilk defa genel bir tablo halinde görünür hale gelmiştir. Çalışmanın bu yönüyle literatüre özgün bir katkı sunduğu ve bir boşluğu doldurduğu söylenebilir.

Literatür taraması sonucunda birçok kitap ve makalede postkolonyal teoriye rastlanmış, ancak bu eserlerin incelenmesi bir yüksek lisans tezinin kapsamını aşacağından çalışma, ana eğilimleri yansıtan seçilmiş metinlerin incelenmesiyle ve lisansüstü tezlerin betimsel analiziyle sınırlandırılmıştır. Konuyla ilgili 764 tamamlanmış lisansüstü tez tespit edildiğinden tezlerin bütün bölümleri doğrudan araştırmaya dâhil edilememiş, başlık, anahtar kelimeler ve özet kısımları incelenerek genel bir tablo ortaya konmaya çalışılmıştır. Tezleri YÖK Ulusal Tez Merkezinde taratmak için belirlenen anahtar kelimeler (Edward Said, Frantz Fanon, Gayatri C. Spivak, Homi Bhabha, postkolonyalizm, oryantalizm, Avrupa-merkezcilik, maduniyet, melezlik vs.), eğer tezlerin taratılan bölümlerinde (dizinde, anahtar kavramlarında ya da özetinde) değil de diğer bölümlerinde kavram ya da isim olarak

geçiyorsa, bu tezin postkolonyal teoriyi esas almadığı, alt başlıklar içinde postkolonyal teoriye değindiği varsayılmıştır. Bu yöntemle postkolonyal teoriyi çalışmasının temel kavramsal çerçevesi olarak benimseyen tezlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmamızın konu ve sınırlıkları dâhilinde postkolonyal teorinin Türkiye'nin akademik hayatında nasıl alımlandığı meselesini doğrudan ve münhasıran konu alan herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır, bu yüzden araştırmanın literatüre özgün bir katkı sunacağı beklenmektedir.

Araştırmanın literatüre katkısını araştırma soruları dâhilinde kısaca ortaya koymak gerekirse, öncelikle incelenen 764 tezde en çok öne çıkan isimlerle başlayabiliriz. Postkolonyal teorinin uluslararası kabul görmüş isimlerinden sırasıyla Edward Said'in ismi, 113; Homi Bhabha'nın ismi, 70; Gayatri Spivak'ın ismi 28; Fanon'un ismi, 24 tezin ilgili bölümlerinde geçmektedir. Tezlerin incelenen kısmında Kwame Nkrumah, Robert Young, Ania Loomba, Daryush Shayegan, Partha Chatterjee, Aime Cesaire, Achille Mbembe, Amilcar Cabral, Albert Memmi, Dipesh Chakrabarty ve Ranajit Guha'nın ismi nadiren geçmekte; Ashis Nandy ve Arif Dirlik'in ismine hiç rastlanmamaktadır.

Çalışmada Türkiye'de yapılmış lisansüstü tezlerde postkolonyal teorinin alımlanmasıyla ilgili genel bir tablo ortaya koymaya çalışıldığı için 75 tane anahtar kelime belirlenmiştir. Analizi kolaylaştırmak için anahtar kelimeler ve isimler birbirleriyle yakından ilişkili olmaları ve kullanılma sıklığı kriterlerine göre gruplandırılmıştır. "Postkolonyal teoriyi genel değerlendirme" ismiyle kodlandırılan Grup 1'deki 261 tez, sırasıyla en çok, İngiliz dili ve edebiyatı, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler & kamu yönetimi & uluslararası ilişkiler, Batı dilleri ve edebiyatı, sosyoloji, radyo televizyon ve sinema ve mütercim tercümanlık bölümlerinde çalışılmıştır. Bu gruptaki tezlerde 4 tema ve alan göze çarpmaktadır. Bunlar a) edebiyat eleştirileri (119 tez), b) çeviribilim (9 tez), c) uluslararası ilişkiler, hukuk ve siyaset (36 tez), d) popüler kültür (14 tez) şeklinde belirlenmiştir.

"Said ve oryantalizm" ismiyle kodlanan Grup 2'deki 366 tez, sırasıyla en çok, temel İslam bilimleri & İslam ve temel sanatlar & felsefe ve din bilimleri, sosyoloji, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler & kamu yönetimi & uluslararası ilişkiler, İngiliz dili ve edebiyatı, tarih, radyo televizyon ve sinema, güzel sanatlar & resim & sanat tarihi, Türk dili ve edebiyatı, gazetecilik & basın yayın bölümlerinde çalışılmıştır. Bu gruptaki tezlerde 4 tema ve alan belirlenmiştir. Bunlar, a) din bilimlerinde

oryantalizm (67 tez), b) edebiyat eleştirileri (40 tez), c) popüler kültür ve sanat (89 tez), d) mimarlık ve kent (6 tez) şeklindedir.

“Avrupa-merkezcilik” ismiyle kodlanan Grup 3’teki 29 tez, sırasıyla en çok, sosyoloji, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler & kamu yönetimi & uluslararası ilişkiler ve tarih bölümlerinde çalışılmıştır ve Avrupa-merkezci bilim, tarih, felsefe, antropoloji ve sanat anlayışı ve Kemalist rejimin, Osmanlı’nın ve Sovyet Rusya’nın Avrupa-merkezci medenileştirme misyonu işlenen temalar arasındadır.

“Bhabha ve melezlik” ismiyle kodlanan Grup 4’teki 74 tez, sırasıyla en çok, İngiliz dili ve edebiyatı, Batı dilleri ve edebiyatı ve sosyoloji bölümlerinde öne çıkmaktadır. Çoğunlukla edebiyat incelemelerinde ve Çeviribilimde kültürel melezlik, taklit, üçüncü alan, ikilem, iki bilinçlilik, muğlaklık, eylemlilik, öykünme (mimikri), eşik (liminalite), kültürel kolonileşme gibi kavramlar kullanılmıştır. Müzik, mimarlık ve sosyoloji bölümlerinde işlenen temalar arasında müzikte ve mimaride melezlik ve Müslüman ve Kürt kimliğinde melez oluşumlar göze çarpmaktadır.

“Spivak ve maduniyet” ismiyle kodlanan Grup 5’teki 23 tez, sırasıyla en çok, İngiliz dili ve edebiyatı, sosyoloji, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler & kamu yönetimi & uluslararası ilişkiler ve radyo televizyon ve sinema bölümlerinde yoğunlaşmıştır. Sinemada madun karakterler ya da madun kadınların sunumu, Kürt ve Üçüncü Dünya sinemasında madunluk, madun film yapabilir mi gibi temalar öne çıkmaktadır.

“Frantz Fanon ve Aimé Césaire” ismiyle kodlanan Grup 6’daki 11 tez, sırasıyla en çok, İngiliz dili ve edebiyatı ve siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler & kamu yönetimi & uluslararası ilişkiler bölümlerinde çalışılmıştır. Fanon’u işleyen 9, Aimé Césaire’i işleyen 2 tez bulunmaktadır. Edebiyat eleştirileri bölümünde özellikle Fanon’un *Siyah Deri Beyaz Maskeler* kitabına atıfla ırkçılık, öteki, Siyah kimlik, ezilen cinsiyet ve cinsel yönelimler ve Siyah-Beyaz kimlik karşıtlığı gibi konular ve Fanon’un psikanaliz yorumları işlenmiştir. Siyaset bilimi alanındaki araştırmalarda ise *Yeryüzünün Lanetlileri* kitabı referans alınarak Fanon’un şiddet üzerine düşünceleri tezlere konu olmuştur.

İncelenen Tezlerin türü (Yüksek Lisans-Doktora), yazarının cinsiyeti, danışman unvanı, yazım dili, yayınlandığı yıl, üniversite, enstitü ve ana bilim dalı-bölümü gibi değişkenlerin dağılımını tezin 4. bölümünde sayısal analiz kısmında detaylı bir

şekilde yapılmıştır. Önemli bir bulgudan bahsetmek gerekirse; tezlerin 2000 yılından sonra istikrarlı bir artışa geçtiği, 2010 yılından sonra daha çok yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bulgular, bir önceki bölümde postkolonyal kuramın belli başlı eserlerinin Türkçe'ye çevrilme sürecinin tarihleriyle uyumludur.

Türkiye akademisinde “modernleşme”, “Doğu-Batı karşıtlığı”, “Kemalizm” ve “Türk milli kimliğinin oluşumu” temalarını işleyen birçok çalışmada Grup 2’de kodlanan oryantalizm, Garbiyatçılık, self-oryantalizm ve içselleştirilmiş oryantalizm kavramlarına rastlanmıştır. Lisansüstü tezlerde de sayılan temaların işlendiği görülmüştür. Oksidentalizm kavramını işleyen 22 tezde, örneğin Osmanlı aydınlarının ya da İslamcı aydınların veya Osmanlı modernleşmesinin Batı algısı ya da eleştirisi; Türk romanlarında, sinemada ve medyada oksidentalizm temaları ön plana çıkmaktadır. 15 tezde medyada, sanatta, Türk ve Kürt filmlerinde, romanlarda self-oryantalizm ya da içselleştirilmiş oryantalizm temalarına rastlanmıştır. Meltem Ahıska’nın Garbiyatçılık tanımından hareket eden 6 tezde sanat, müzik, tiyatro, sinema gibi alanlarda Türkiye’de milli kimliğin yaratılması tartışılmıştır. Modernleşme, uluslaşma ve Kemalizmle bağlantılı olarak Türkiye’de modernleşme ve “Batılılaşmayı” işleyen 14 tezde romanlarda ve metinlerde oryantalist uluslaşma ve Kürtlük /Doğu ve Türklük/Batı temsillerini; uluslaşma ve kimlik konulu 9 tezde örneğin Türk ve Kürt kimliği üzerinden Dersim olaylarını inceleyen çalışmalar göze çarpmaktadır.

Postkolonyal teoriyi alımlayan tezlerin akraba konu, kavram ve yaklaşımlarla ilişkisine bakıldığında edebiyat eleştirileri, sosyoloji ve uluslararası ilişkiler bölümlerinde ve popüler kültür incelemelerinde, 43 tezde postkolonyal feminist kuram, yöntem olarak kullanılmıştır. Çalışmalarda postkolonyal feminist kuramın Batılı feminist yaklaşımlara ve “küresel kız kardeşlik” olgusuna getirdiği eleştiriler değerlendirilmiş; kolonyal söylemin cinsiyetçi dili yapısökümcü yöntemlerle irdelenmiş; “çifte sömürü” kavramından hareketle hem sömürge deneyiminin hem de ataerkil yapının nesnesi olan kadının maduniyetine ve sati olgusuna dikkat çekilmiş; oryantalist söylemin Doğu’yu kadın olarak temsil etmesi üzerinde durulmuştur. Gayatri C. Spivak’a ek olarak Julia Kristeva’nın düşünceleri ve Edward Said’in oryantalist/kolonyal söylemin eril diline yaptığı vurgu, sömürge sonrası feminist kuramla birlikte anılmıştır. Popüler kültür incelemelerinde sinemada, fotoğraflarda ve görsel sanatlarda kadının, Doğulu kadının ya da Müslüman kadının temsili

araştırılmış ve eril oryantalist bakışla ilişkilendirilmiştir. Son olarak tezlerde Meyda Yeğenoğlu'nun "sömürgeci fantezi" kavramına birden fazla atıf olduğu saptanmıştır. Çalışmalar, eril oryantalist/ sömürgeci bakışın peçeye, Doğulu ya da Müslüman kadına bakışını fantezi, gizem, öteki gibi kavram kümeleriyle birlikte tetkik etmiş ve sömürgeci fantezinin hegemonik yapısını sürdürdüğünü edebiyatta ve seyahat yazılarında açığa çıkarmaya çalışmıştır. Yine çalışmalarda postyapısalcı yaklaşımlar ve teorisyenlerle birlikte postkolonyal temaların işlendiği 12 tez saptanmıştır. Tezlerde, Marksist kuramdan hegemonya, rıza, ideoloji, emperyalizm ile ilgili düşünceler; postyapısalcılıkta Derrida'nın "metinsellik", "hauntology" (musallat-bilimi), Deleuze ve Guattari'nin "rizomatik" (köksap), Foucault'un "söylem, bilgi ve güç", postyapısalcı edebiyat eleştirmeni Mikhail Bakhtin'in "heteroglossia" ve "diyoloji" kavramları; postmodern düşünür Baudrillard'ın "simülakr yaklaşımı" ve yine postyapısalcı ve postmodern teorilerle birlikte Giorgio Agamben'in "homo sacer" (kutsal insan) terimine değinilmiştir.

Araştırmanın hipotezleri doğrultusunda, bulgulara yeniden bakıldığında, 1. gruptaki anahtar kelimelerin, en çok İngiliz dili ve edebiyatı bölümlerinde öne çıktığı görülmektedir. Tezlerde sık geçmeyen postkolonyal teorideki isimlerin yaklaşımları metin incelemelerinde yöntem olarak kullanılmıştır. Edward Said ve oryantalizm, aslında postkolonyal kuramın bir parçası olmasına karşın, adeta bağımsız bir alan haline geldiğinden, postkolonyal kurama ismen atıf verildiğinde genellikle Said dışındaki isimler ve oryantalizm dışındaki kavramlar ön plana çıkmaktadır.

Temel İslam bilimleri & İslam ve temel sanatlar & felsefe ve din bilimleri bölümlerindeki tezlerin incelenen kısımlarında "oryantalist" ve "Şarkiyatçı" terimlerinin bolca kullanıldığı fakat Grup 2'deki diğer anahtar kelimelerin çok nadir geçtiği gözlenmiş, örneğin Edward Said'in ismine tez yoğunluğuna bakıldığında az rastlanmıştır. Bu tezlerde oryantalistlerin/Şarkiyatçıların Kur'an, tefsir, sünnet, hadis, kıssa, İslam hukuku, İslam felsefesi, siyer, tasavvuf çalışmaları vb. alanlardaki görüşlerinin; İslam tarihine, hukukuna ve felsefesine, Kur'an'a, tarihine ve kökenine, Hz. Muhammed'e, vahye, halifelğe vb. oryantalist bakış temalarının bolca işlenmesi ilgili bölümlerde Batılı araştırmacıların yaptığı İslam ve Doğu araştırmalarına kuşkuyla bakıldığı izlenimini vermektedir. Bu bölümlerde oryantalizm eleştirisi postkolonyal teorideki anlamından ziyade oryantalistlerin İslam'la ilgili önyargılı

olduğu düşünölen çalışmalarının incelenmesiyle sınırlı bir alanda karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen tüm tezlerin İngiliz dili ve edebiyatı bölömlerinde yoğunlaştığı ve postkolonyal teoride belirlenen çoğu ismin en çok edebiyat incelemelerinde yöntem olarak kullanıldığı gözlenmiştir. Ayrıca tezlerin betimsel analizinde Türk dili ve edebiyatı ve sosyoloji bölömlerinde de edebiyat ve metin incelemelerinde postkolonyal teorideki isimlerin kullanıldığı saptanmıştır.

İncelenen 764 tezin en yoğunlaştığı konu Osmanlı- Türk modernleşmesi olmasa da bu konuyu işleyen tezlerin postkolonyal teoriyi kullandığı tespit edilmiştir. Ancak Osmanlı-Türk modernleşmesi daha çok Said'in yaklaşımı temelinde ele alınmış, postkolonyal kuramın diğer isimlerine daha az atıf yapılmıştır. Bunun da, literatürde de göröldüğü gibi, İmparatorluk mirasından gelen Osmanlı-Türk modernleşmesini, kolonyal ereve içine yerleştirmenin zorluklarıyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Bu araştırmada elde edilen bulgularla lisansüstü tezlerde postkolonyal tezinin alımlanışının genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Eğer tek bir konu, isim ya da kavram seçip araştırılsaydı içerik ya da söylem analizi gibi yöntemlerle çok daha detaylı ve kapsamlı sonuçlar elde edilebilirdi. Fakat bu çalışmada literatür taramasından elde edilen ve oldukça geniş tutulan anahtar kelimelerin tezlerde hangi temalarla ilişkilendiğinin, hangi bölömlerde ve yıllarda yoğunlaştığının tespit edilmesi ve mümkün olduğunca kapsayıcı, genel bir tablo ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu genel tabloyu sunabilmek adına bazı önemli sınırlılıklara göz yummak zorunda kalınmıştır. Örneğin böylesine geniş bir malzeme üzerinde ve bir yüksek lisans tezinin kapsamı içinde yapılacak betimsel bir analiz, zorunlu olarak, birçok nüansın kaçırılmasını, tartışmaların derinleştirilememesini ve tezlerin (özet, başlık ve anahtar kelimeler dışındaki) ikincil tartışma alanlarındaki postkolonyal kurama referansların tespit edilememesini beraberinde getirmiştir. Daha spesifik ve sınırlı bir malzeme üzerinde çalışacak araştırmacıların bu boşlukları dolduracağı beklenmektedir. Araştırma sürecinde postkolonyal eleştirinin belli başlı temalarını (Avrupa-merkezcilik ve Batılılaşma eleştirisi vb.) postkolonyal kurama gönderme yapmadan tartışan veya uluslararası literatürde kabul edildiği şekliyle postkolonyal kuramın doğuşundan önceki döneme ait isimler ve kavramları temel alan birçok çalışma ve lisansüstü teze rastlanmıştır. Ancak bu araştırma, zamansal ve teknik yetersizlikten dolayı bu alanda yapılmış bazı araştırmalara sadece değinmekle

yetinmiştir. Türkiye’de postkolonyal teorinin erken bir versiyonu ve habercisi olan isim ve yaklaşımlar analize dâhil edilse, özellikle tezlerin betimsel ve sayısal analizi kısmında, bir yüksek lisans tezi kapsamı içinde başedilemeyecek kadar büyük bir örneklemele boğuşmak zorunda kalınacaktı. Bu yüzden dâhil edilmedi. Bununla birlikte literatür değerlendirmesinde bu konuya dikkat çeken çalışmalara önemli bir yer ayrılarak bu eksiklik bir ölçüde aşılmaya çalışıldı. Bundan sonraki çalışmalarda, postkolonyal teorinin belli başlı temalarını çok daha önce dile getirmiş olan yerli literatürün ayrıca ele alınması, bu konuda önemli bir katkı sunacaktır. Bütün bu sınırlılıklara rağmen, bu çalışmanın, postkolonyal literatürün Türkiye’de alımlanması konusunda, daha önce, daha spesifik alanlarda yapılmış araştırmalarda elde edilememiş olan bulgular ortaya koyarak literatürde bir boşluğu doldurduğu söylenebilir. Çünkü postkolonyal teorinin Türkiye’de alımlanmasına ilişkin bu kapsamda yapılmış ilk araştırmadır. Ayrıca bu araştırma, daha önceki çalışmaların bazı spesifik bulgularını, daha büyük bir örneklem içinde doğrulamaktadır. Örneğin Mete Akbaba (2021)’nin lisansüstü tezlerde oryantalizmin alımlanışını konu edinen çalışmasında YÖK Ulusal Tez Merkezinden sadece “oryantalizm” terimini taratılarak ve Doktora düzeyindeki tezlerle sınırlandırılarak 41 tez incelenmiştir. Çalışmada tezlerin 2010’dan sonra yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bu çalışmanın daha geniş bir örnekleme dayanan bulguları da aynı doğrultudadır. Diğer bir örnek, İsa Kalaycı ve Ahmet Kuşçi (2019)’nin, oryantalizm alanında yazılmış kitap, makale ve lisansüstü tezleri tanıtan açıklamalı bibliyografyasıdır. Çalışmada “oryantalizm” ve “Şarkiyatçılık” terimleri Tez merkezinde taratılmış ve 9 doktora ve 39 yüksek lisans tezi elde edilmiş ancak tezlerin hangi bölümlerinin taratıldığı belirtilmemiştir. Bu çalışmada ise “oryantalizm” ve “Şarkiyatçılık” terimleri tezlerin başlık, dizin, anahtar kelimeler ve özet kısımlarında taratılmış ve 2019 yılına kadar yapılmış çok daha fazla çalışma olduğu tespit edilmiştir. Son olarak bu çalışmanın, postkolonyal teorinin tartışıldığı Türkçe metinler ve lisansüstü tezlerdeki belli başlı eğilimleri ve çalışma alanlarını yansıtan kapsamlı bir bibliyografya oluşturması açısından, bundan sonraki araştırmacılar için de bir yol haritası sunması beklenmektedir.

Türkiye’de postkolonyal literatürün tanıtılması ve değerlendirilmesi tek bir tez çalışmasının sınırlarını aşan ve çok disiplinli bir araştırma projesiyle üstesinden gelinebilecek bir görevdir. Bu çalışmanın da ortaya koyduğu gibi, postkolonyal kuram, Türkiye’nin çok çeşitli üniversitelerine, bölümlerine, disiplinlerine yayılmış

durumdadır. Bu geniş çalışma alanı içindeki verileri koordine edecek, bulguları bir havuzda bir araya getirecek ve araştırmacılar arasındaki iletişimi üstlenecek bir araştırma merkezinin kurulması, bu hayali gerçekleştirebilecek ön adımlardan biri olabilir. Bu çalışmanın ileride yapılacak bu yöndeki araştırmalar için malzeme, araştırma sorusu ve ilham kaynağı sağlayabilecek mütevazı bir katkı olması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

- Ahıska, Meltem. 2005. **Radyonun Sihirli Kapısı Garbiyatçılık ve Politik Öznellik**. İstanbul: Metis Yayınları.
- Akbaba, Mete. 2021. Oryantalizm Eleştirisinin Türkiye Macerası Said'i Kaçırarak. **Edward Said'le Yeniden Başlamak: Entelektüel, Sürgün ve Şarkiyatçılık**. ed. Fırat Mollaer. İstanbul: İthaki Yayınları: 435-464.
- Aksakal, Hasan. 2017. **Terennüm, Tereddüt, Tahakküm: Türk Muhazakârlığı**. 2. bs. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Amin, Samir. 2020. **Avrupa-Merkezcilik Bir İdeolojinin Eleştirisi**. çev. Mehmet Sert. 2. bs. İstanbul: Yordam Kitap.
- Andreotti, Vanessa. 2011. **Actionable Postcolonial Theory in Education**. New York: Palgrave Macmillan.
- Arlı, Alim. 2014. **Oryantalizm Oksidentalizm ve Şerif Mardin**. 3. bs. İstanbul: Küre Yayınları.
- Ashcroft, Bill, Gareth Griffiths, Helen Tiffin. 2002. **The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-colonial Literatures**. London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- _____. 2007. **Post-colonial Studies the Key Concepts**. London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Ayas, Onur Güneş. 2014. Kemalist Oryantalizm ve Osmanlı-Türk Müziği. **Muhafazakar Düşünce Dergisi**. c. 10. s. 40: 189-211.
- _____. 2015a. Aimé Césaire'in Entelektüel Mirası. **Barbar Batı Bir Aimé Césaire Kitabı**. ed. Güneş Ayas. İstanbul: Doğu Kitapevi: 13-55.
- _____. 2015b. Shakespeare'in Fırtına'sındaki Kolonyalist Söylem Karşısında Anti-kolonyalist ve Oto-kolonyalist İki Tutum: Aimé Césaire ve Nurullah Ataç Arasında Bir Karşılaştırma. **Barbar Batı: Bir Aimé Césaire Kitabı**. ed. Güneş Ayas. İstanbul: Doğu Kitabevi: 167-199.
- _____. 2018. Postkolonyal Eleştirinin Gölgesinde Kalmış Öncüsü ve Fanon'un İlham Kaynağı Olarak Césaire. **Fanon'un Hayaletleri: Fanon'la Konuşmayı Sürdürmek**. ed. Fırat Mollaer. İstanbul: İthaki Yayınları: 76-108.

- _____. 2019. Türk Oryantalizminin Arabesk Tartışmalarına Etkisi: Kendini Şarklılaştırma, Garbiyatçı Fantezi ve Arabesk Müzik. **Rast Müzikoloji Dergisi**. c. 2. s. 7: 2091-2121.
- _____. 2021. Türk Oryantalizmi: Arabesk Müzik Tartışmaları. **Edward Said’le Yeniden Başlamak Entelektüel, Sürgün ve Şarkiyatçılık**. ed. Fırat Mollaer. İstanbul: İthaki Yayınları: 119-165.
- Balcı, Ali. 2019. **Ortadoğu ve Postkolonyalizm**. 2. bs. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Bernasconi, Robert. 2020. **İrk Kavramını Kim İcat Etti? Felsefi Düşüncede İrk ve İrkçilik**. çev. Zeynep Direk, İsmail Esiner, Tendü Meriç, Nazlı Ökten. 6. bs. İstanbul: Metis Yayınları.
- Beşikçi, İsmail. 1991. **Devletlerarası Sömürge Kürdistan**. 2. bs. Ankara: Yurt-Kitap Yayınları.
- Bhabha, Homi Kharshedji. 2016. **Kültürel Konumlanış**. çev. Tahir Uluç. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Bhabha, Homi Kharshedji, William J. T. Mitchell. 2011. **Edward Said İle Konuşmaya Devam**. çev. Hayrullah Doğan. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bongmba, Elias. 2018. The Unfinished Business of Postcolonialism. **Theological Perspectives**. ed. Martin S. Shanguhya, Toyin Falola. New York: Springer Nature: 979-1005.
- Bora, Tanıl. 2017. **Cereyanlar Türkiye’de Siyasi İdeolojiler**. 2. bs. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bulut, Yücel. 2004. **Oryantalizmin Kısa Tarihi**. İstanbul: Küre Yayınları.
- Cabral, Amilcar. 1974. **Gine’de Devrim Bir Afrika Halkının Kurtuluş Mücadelesi**. çev. Defne Behramoğlu. İstanbul. Koral Yayınları.
- _____. 1976. **Son Konuşmalar**. çev. İ. Hakkı Gün. Teori Yayınları.
- Césaire, Aimé. 2000. **Boynu Vurulmuş Güneş, Seçilmiş Şiirler**. çev. Metin Cengiz, Eray Canberk. İstanbul: Nazım Hikmet Kültür Sanat Vakfı Yayınları.
- _____. 2005. Sömürgecilik Üzerine Söylev. **Sömürgecilik Üzerine Söylev, Fransız İrkçiliğinin Fikri ve Tarihsel Temelleri**. ed. Günes Ayas. İstanbul: Doğu Kitapevi: 65-117.
- _____. 2006. **Boynu Vurulmuş Güneş, Seçilmiş Şiirler**. çev. Metin Cengiz, Eray Canberk. İstanbul: Artshop Yayınları.
- _____. 2012. **A L’humiliation**. ed. Isabelle Péhourticq. Actes Sud Junior.
- _____. 2015. Sömürgecilik Üzerine Söylev. **Barbar Batı Bir Aimé Césaire Kitabı**. ed. Günes Ayas. İstanbul: Doğu Kitapevi: 83-134.

- _____. 2017. . **Boynu Vurulmuş Güneş, Seçilmiş Şiirler.** çev. Metin Cengiz. İstanbul: Şiirden Yayıncılık.
- _____. 2019. **Aşağılanmaya Hayır.** çev. Ali Berktaş. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Chakrabarty, Dipesh. 2008. **Provincializing Europe: Postcolonial Thought and Historical Difference.** Princeton, Oxford: Princeton University Press.
- _____. 2012. **Avrupa'yı Taşralaştırmak Postkolonyal Düşünce ve Tarihsel Farklılık.** çev. İlker Cörüt. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- _____. 2021. **Avrupa'yı Taşralaştırmak Postkolonyal Düşünce ve Tarihsel Farklılık.** çev. İlker Cörüt. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Chatterjee, Partha. 1996. **Milliyetçi Düşünce ve Sömürge Dünyası.** çev. Sami Oğuz. İstanbul: İletişim Yayınları.
- _____. 2001. Kimin Hayali Cemaati?. **Tartışılan Sınırlar Değişen Milliyetçilik.** çev. İsmail Türkmen. ed. Mustafa Armağan. İstanbul: Şehir Yayınları: 60-80.
- _____. 2002. **Ulus ve Parçaları.** çev. İsmail Çekem. İstanbul: İletişim Yayınları.
- _____. 2006. **Mağdurların Siyaseti Halk Siyaseti Üzerine Düşünceler.** çev. Veysel Fırat Bozçalı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- _____. 2008. **Heterojen Zamanda Millet. 21. Yüzyılda Milliyetçilik.** çev. Yetkin Başkavak. ed. Umut Özkırımlı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: 35-62.
- _____. 2016. Ütopik ve Gerçek Zamanda Halk. **21. Yüzyılda Milliyetçilik: Yeni Yaklaşımlar.** çev. Osman İşçi. der. Elçin Aktoprak, A. Celil Kaya. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çamoğlu, Arif. 2020. Postkolonyal Teori ve Osmanlı Türk Emperyalizmini Beraber Düşünmek: Hayalet İmparatorluğun Dünü ve Bugünü. **Cogito Dergisi.** s. 100: 415-426.
- Çelik, Zeynep. 2020. **Avrupa Şark'ı Bilmez: Eleştirel Bir Söylem (1872-1932).** İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Çelikel, Mehmet Ali. 2011. **Sömürgecilik Sonrası İngiliz Romanında Kültür ve Kimlik.** İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Çifci, Yusuf. 2013. **Self Oryantalizm ve Türkiye'de Kürtler.** Ankara: Orient Yayınları.
- Çoruk, Ali Şükrü. 2007. Oryantalizm Üzerine Notlar. **Sosyal Bilimler Dergisi.** c. 9. s. 2: 193-203.
- Dabashi, Hamid. 2015. **Can Non-Europeans Think?.** London: Zed Books.

- Deringil, Selim. 1998. **The Well-Protected Domains: Ideology and the Legitimation of Power in the Ottoman Empire, 1876-1909**. London, New York: IB Tauris.
- _____. 2003. "They Live in a State of Nomadism and Savagery": The Late Ottoman Empire and the Post-Colonial Debate. **Cambridge University Press**. c. 2. s. 45: 311-342.
- Dirlik, Arif. 2006. **Global Modernite ve Sosyalizm Üçüncü Dünya Hayaleti, Globalite ve Çin Halk Cumhuriyeti**. çev. Veysel Batmaz. İstanbul: Salyangoz Yayınları.
- _____. 2009. **Kriz, Kimlik ve Siyaset Küreselleşme Yazıları**. çev. Sami Oğuz. İstanbul: İletişim Yayınları.
- _____. 2010. **Postkolonyal Aura, Küresel Kapitalizm Çağında Üçüncü Dünya Eleştirisi**. çev. Galip Doğduaslan. 2.bs. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- _____. 2012. **Küreselleşmenin Sonu Mu?**. çev. Veysel Batmaz, İsmail Kovacı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Dura, Cihan. 2019. **Dünyaya Batı Saldırısı: Sömürgecilik- Emperyalizm-Türkiye**. İstanbul: Doğu Kitapevi Yayınları.
- Eğribel, Ertan. 2009. Sosyolojide Yöntem Tartışmaları ve Aktarmacılık Üzerine: Antropolojinin ve Kültürel Çalışmaların Öne Çıkması veya Toplum Bilimlerinin Oryantalistleşmesi. **Türkiye’de Toplum Bilimlerinin Gelişimi II Anglo-Amerikan Etkisi**. ed. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- _____. 2010a. Sosyoloji ve Garbiyatçılık: Ahmet Rıza Bey ve Batı Medeniyeti. **Türk Sosyologları ve Eserleri Cilt 2**. ed. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan. İstanbul: Kitabevi Yayınları: 28-38.
- _____. 2010b. **Kemal Tahir 100 Yaşında**. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- _____. 2012. Doğu/Türk Sorununda Hristiyanların Himayeciliğinden Yandaş Müslümanların Himayeciliğine: Batı Dünya Egemenlik Düzeninin Stratejik Çıpası Olarak İslamiyet veya Ortadoğu’da Tarihsel Eksen Kayması. **Sosyologca Dergisi**. s. 3: 197-215.
- _____. 2015. Garbiyatı Bir Bilim Olarak Kurmanın Gereği ve Zorlukları Üzerine. **Garbiyat Dergisi**. s. 1: 28-38.
- Eğribel, Ertan, Ufuk Özcan. 2013. Tarihte Doğu-Batı Çatışması ve Küre-Muhafazakârlaşma: Batılılaşma Kavramı ve Tartışmaları Niçin Yok Oldu? Tarihin Sonu ve Çatışmanın Mutlaklaştırılması, Geleceğin Belirsizleşme ve Anti-Ütopyacılık Üzerine. **Tarih ve Uygarlık- İstanbul Dergisi**. s. 4: 17-24.

- _____. 2015. Garbiyat Dergisi ve Disiplini İçin Bir Giriş: Niçin ve Nasıl Bir Garbiyat. **Garbiyat Dergisi**. s. 1: 7-27.
- Fanon, Frantz. 1965. **Dünyanın Lanetlileri**. çev. Ali Uzunisa. İstanbul: İzlem Yayınları.
- _____. 1984. **Yeryüzünün Lanetlileri**. çev. Bayram Doktor. İstanbul: Burhan Yayınları.
- _____. 1985. **Yeryüzünün Lanetlileri**. çev. Bayram Doktor. İstanbul: Bir Yayıncılık.
- _____. 1988. **Siyah Deri Beyaz Maske**. çev. Cahit Koytak. İstanbul: Seçkin Yayınları.
- _____. 1994. **Yeryüzünün Lanetlileri**. çev. Şen Süer. İstanbul: Sosyalist Yayınları.
- _____. 1996. **Ezilenlerin Psikolojisi ve Yabancılaşma, Siyah Deri Beyaz Maskeler**. çev. Mustafa Haksöz. İstanbul: Sosyalist Yayınları.
- _____. 2001. **Yeryüzünün Lanetlileri**. çev. Lütfi Fevzi Topacoğlu. İstanbul: Avesta Yayınları.
- _____. 2009a. **Cezayir Bağımsızlık Savaşının Anatomisi**. çev. Kamil Bilgin Çileçöp. İstanbul: Pınar Yayınları.
- _____. 2009b. **Siyah Deri Beyaz Maske**. çev. Cahit Koytak. İstanbul: Versus Kitap.
- _____. 2013. **Yeryüzünün Lanetlileri**. çev. Şen Süer. 2. bs. İstanbul: Versus Kitap.
- _____. 2016. **Siyah Deri Beyaz Maskeler**. çev. Cahit Koytak. İstanbul: Encore Yayınları.
- _____. 2020. **Yabancılaşma ve Özgürlük Üzerine Yazılar**. çev. Kahraman Çayırılı. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- _____. 2021. **Yeryüzünün Lanetlileri**. çev. Şen Süer. İstanbul: İletişim Yayınları.
- _____. 2022a. **Siyah Deri Beyaz Maskeler**. çev. Orçun Türkay. 3. bs. İstanbul: Metis Yayınları.
- _____. 2022b. **Afrika Devrimine Doğru**. çev. Sanem Işıl Aytuğ. İstanbul: Sel Yayıncılık
- Frenkel, Michal. 2008. The Multinational Corporation as a Third Space: Rethinking International Management Discourse on Knowledge Transfer Through Homi Bhabha. **Academy of Management Review**. c. 33. s. 4: 924-942.

- Gezgin, Ulaş Başar. 2018. Arif Dirlik'in Türkçeye Çevrilmemiş Kitapları. **Doğu Asya Araştırmaları Dergisi**. 106-147.
- Guha, Ranajit. 2006. **Dünya Tarihinin Sınırında Tarih**. çev. Erkal Ünal. İstanbul: Metis Yayınları.
- Güngör, Bilgin. 2018. **Postkolonyalizm ve Edebiyat: Türk Edebiyatında Sömürgeciliğe Bakış**. Ankara: Hece Yayınları.
- Gürbilek, Nurdan. 2007. **Kör Ayna, Kayıp Şark Edebiyat ve Endişe**. 2. bs. İstanbul: Metis Yayınları.
- Huddart, David. 2006. **Homi K. Bhabha**. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Kahraman, Hasan Bülent. 2002. İçselleştirilmiş Açık ve Gizli Oryantalizm ve Kemalizm. **Doğu Batı Düşünce Dergisi**. s. 20: 153-178.
- _____. 2008. **Türk Siyasetinin Yapısal Analizi: I Kavramlar, Kuramlar, Kurumlar**. İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları.
- Kalaycı, İsa, Ahmet Kuşçi. 2019. **Oryantalizm Bibliyografyası**. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karadaş, Yücel. 2008. **Ziya Gökalp'te Şarkiyatçılık: Doğu'nun Batıcı Üretimi**. İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Koçak, Orhan. 2018. **Ataç, Meriç, Caliban, Bandung: Evrensellik ve Kısmilik Üzerine Bir Taslak**. İstanbul: Zoomkitap Yayınları.
- Köse, Hüseyin, İpek Özgür. 2016. **Gözdeki Kıymık: Yeni Türkiye Sinemasında Madun ve Maduniyet İmgeleri**. İstanbul: Metis Yayınları.
- Loomba, Ania. 2000. **Kolonyalizm Postkolonyalizm**. çev. Mehmet Küçük. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Makdisi, Ussama. 2007. Osmanlı Oryantalizmi. **Oryantalizm Tartışma Metinleri**. çev. ed. Aytaç Yıldız. Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Mbembe, Achille. 2001. **On the Postcolony**. Berkeley, Los Angeles, London: Universty of California Press.
- _____. 2019. **Zenci Aklın Eleştirisi**. çev. Özge A. Simon, Volkan Çandar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- _____. 2020. **Düşmanlık Politikaları**. çev. Ayşen Gür. İstanbul: İletişim Yayınları.
- _____. 2021. **Postkoloni Üzerine**. çev. Merve Yalçın, Mesut Yalçın. Ankara: Hece Yayınları.
- _____. 2022. **Brütalizm**. çev. Burcu Yalım. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Memmi, Albert. 1996. **Sömürgeci ve Sömürgeleştirilen İnsan**. Ankara: Öteki Yayınları.
- _____. 2014. **Sömürgecinin Portresi Sömürgeleştirilenin Portresi**. çev. Şen Süer. 2. bs. İstanbul: Versus Yayınları.
- _____. 2021. **Sömürgecinin Portresi Sömürgeleştirilenin Portresi**. çev. Şen Süer. İstanbul: Telemak Yayınları.
- Meriç, Cemil. 1999. **Sosyoloji Notları ve Konferansları**. 5. bs. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mollaer, Fırat. 2018. Frantz Fanon'un Çelişkili Kimliği Avrupa-merkezcilik ve Milliyetçiliğin Ötesinde Tanınma. **Fanon'un Hayaletleri: Fanon'la Konuşmayı Sürdürmek**. ed. Fırat Mollaer. İstanbul: İthaki Yayınları: 109-145.
- _____. 2019. **Kimlik Tanınma Mücadelesi ve Şarkiyatçılık**. İstanbul: Metis Yayınları.
- _____. 2021a. Edward Said'in Eleştirel Kavramları: Söylem, Hegemonya ve Eleştirel Dünyevilik. **Edward Said'le Yeniden Başlamak: Entelektüel, Sürgün ve Şarkiyatçılık**. ed. Fırat Mollaer. İstanbul: İthaki Yayınları: 57-87.
- _____. 2021b. Edward Said'le Yeniden Başlamak Egemen İmajların Eleştirisi. **Edward Said'le Yeniden Başlamak: Entelektüel, Sürgün ve Şarkiyatçılık**. ed. Fırat Mollaer. İstanbul: İthaki Yayınları: 15-27.
- _____. 2021c. **Césaire'den Fanon ve Memmi'ye Anti-Kolonyalizm Söylemi: Evrensellik, Kimlik ve Özgürleşme**. Bursa: Dora Yayınları.
- Mutman, Mahmut. 1996. Oryantalizmin Gölgesi Altında Batıya Karşı İslâm. **Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark**. ed. Fuat Keyman, Mahmut Mutman, Meyda Yeğenoğlu. İstanbul: İletişim Yayınları: 25-70.
- _____. 2010. Post-kolonyalizm: Ölü Bir Disiplinin Hatıra Defteri. **Toplumbilim Dergisi**. s. 25: 117-126.
- Nandy, Ashis. 1983. **The Intimate Enemy: Loss and Recovery of Self Under Colonialism**. Delhi: Oxford University Press.
- Nandy, Ashis, Ziyaüddin Serdar, Merryl Wyn Davies. 1997. **Batı Irkçılığının Kaynakları Bir Manifesto**. çev. Fatih Bayram. İstanbul: Yöneliş Yayınları.
- _____. 2000. **Barbar Denen Ötekiler**. çev. Emine Buket Sağlam. İstanbul: İz Yayınları.
- Nayar, Pramod K. 2015. **The Postcolonial Studies Dictionary**. Malden, Oxford: Wiley Blackwell.
- Nkrumah, Kwame. 1966. **Emperyalizmin Son Aşaması Yeni Sömürgecilik**. çev. A. Sarıca. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

- _____. 1976. **Afrika'da Sınıf Mücadelesi.** çev. Zühal Acaroğlu. İstanbul: Yücel Yayınevi.
- Özcan, Ufuk, Bilgöl Kocak Oksev. 2015. Seçilmiş Garbiyat Literatürü. **Garbiyat Dergisi.** s. 1: 75-107.
- Özçelik, Gökhan. 2017. **Oksidentalizm: Doğu Topluluklarında Modernizme Uluşan Mecburi İstikamet.** İstanbul: Ekin Yayınevi.
- Özdemir, Muhammet. 2017. **Post-kolonyalizm Nedir? Dünyalar Arasında ve Türkiye'de Bilim, Kavram ve Teorilerin İşlevleri.** İstanbul: Açılım Kitap.
- PAMER. [02.02.2023]. Postkolonyal Çalışmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi Hakkında. <https://uskudar.edu.tr/tr/postkolonyal-calismalar-uygulama-ve-arastirma-merkezi-pamer-hakkinda>.
- Rabaka, Reiland. 2009. **Africana Critical Theory Reconstructing the Black Radical Tradition, from W. E. B. Du Bois and C. L. R. James to Frantz Fanon and Amilcar Cabral.** United States of America: Lexington Books.
- Said, Edward W. 1982. **Oryantalizm Sömürgeciliğin Keşif Kolu.** çev. Neziğ Üzel. İstanbul: Pınar Yayınları.
- _____. 1984. **Haberler Ağında İslam.** çev. Alev Alatl. İstanbul: Pınar Yayınları.
- _____. 1985. **Filistin Sorunu.** çev. Alev Alatl. İstanbul: Pınar Yayınları.
- _____. 1989. **Oryantalizm Sömürgeciliğin Keşif Kolu.** çev. Selehattin Ayaz. İstanbul: Pınar Yayınlar.
- _____. 1995. **Entelektüel: Sürgün Marjinal Yabancı.** çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- _____. 1998. **Kültür ve Emperyalizm.** çev. Necmiye Alpay. İstanbul: Hil Yayınları.
- _____. 2000a. **Oryantalizm Eleştirileri.** çev. İslam Özkan, Süleyman Şahin. İstanbul: İlkbahar Yayınları.
- _____. 2000b. **Yazınsal Eleştiri Söyleşiler.** çev. Salih Özer. Ankara: Hece Yayınları.
- _____. 2002. **Yeni Binyılda Filistin Sorunu.** çev. Ahmet Cüneyt, Ali Kerem, Nuri Ersoy. İstanbul: Aram Yayıncılık.
- _____. 2003. **Yersiz Yurtsuz.** çev. Aylin Ülçer. İstanbul: İletişim Yayınları.
- _____. 2004. **Freud ve Avrupalı Olmayan.** çev. Erol Mutlu. İstanbul: Aram Yayıncılık
- _____. 2005a. **Oslo'dan Irak'a ve Yol Haritası.** çev. Murat Uyrkulak. İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları.

- _____. 2005b. **Hümanizm ve Demokratik Eleştiri**. çev. Osman Akınhay. İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları.
- _____. 2006a. **Kış Ruhü**. çev. Tuncay Birkan. 2. bs. İstanbul: Metis Yayınları.
- _____. 2006b. **Paralellikler ve Paradokslar**. çev. Osman Akınhay. İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları.
- _____. 2006c. **Müzikal Nakışlar**. çev. Gül Çağalı Güven. İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları.
- _____. 2008a. **Medyada İslam Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?**. çev. Aysun Babacan. İstanbul: Metis Yayınları.
- _____. 2008b. **Geç Dönem Uslubu**. çev. Özge Çelik. İstanbul: Metis Yayınları.
- _____. 2009a. **Başlangıçlar: Niyet ve Yöntem**. çev. Ferit Burak Aydar. İstanbul: Metis Yayınları.
- _____. 2009b. **Kültür ve Direniş**. çev. Osman Akınhay. İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları.
- _____. 2010. **Joseph Conrad ve Otobiyografide Kurmaca**. çev. Ferit Burak Aydar. İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları.
- _____. 2014. **Yersiz Yurtsuz**. çev. Aylin Ülçer. 2. bs. İstanbul: Metis Yayınları.
- _____. 2015. **Sürgün Üzerine Düşünceler**. çev. Salih Özer. Ankara: Hece Yayınları.
- _____. 2016. **İktidar Siyaset ve Kültür**. çev. Salih Özer. Ankara: Hece Yayınları.
- _____. 2017. **Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Anlayışları**. çev. Berna Ülner. 10. bs. İstanbul: Metis Yayınları.
- _____. 2020. **Hümanizm ve Demokratik Eleştiri**. çev. Çağdaş Dedeoğlu. İstanbul: Alfa Yayınları.
- _____. 2021. **Müzik Üzerine Görüşler**. çev. Gül Çağalı Güven. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Said, Edward W, Terry Eagleton, Fredric Jameson. 1993. **Milliyetçilik Sömürgecilik ve Yazın**. çev. Ş. Kaya. İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Sarup, Madan. 2004. **Post-yapısalcılık ve Postmodernizm**. çev. Abdülbaki Güçlü. 2. bs. Ankara. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Scott, Jones . 2002. The Nature of Social Research and Social Knowledge. **Theory and Practice in Sociology**. ed. Lan Marsh. London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group: 3-26.

- Shayegan, Daryush. 2000. **Batı Karşısında Asya**. çev. Derya Örs. İstanbul: Ağaç Kitapevi.
- _____. 2005. **Batı Karşısında Asya**. çev. Derya Örs. İstanbul: Anka Yayınları.
- _____. 2012. **Batı Karşısında Asya**. çev. Derya Örs. Ankara: Sitare Yayınları.
- _____. 2013. **Melez Bilinç**. çev. Haldun Bayrı. İstanbul: Metis Yayınları.
- _____. 2016. **Din Devrimi Nedir?**. çev. Neslihan Özakıncı. Ankara: Sitare Yayınları.
- _____. 2018. **Yaralı Bilinç: Geleneksel Toplumlarda Kültürel Şizofreni**. çev. Haldun Bayrı. 5. bs. İstanbul: Metis Yayınları.
- Spivak, Gayatri Chakravorty. 2007. **Köklerim Havada Söyleşiler**. çev. Osman Akınhay. İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları.
- _____. 2014. **Gramatoloji'ye Önsöz**. çev. İsmail Yılmaz. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- _____. 2017. **Yapısöküm, Postkolonyalizm, Madunluk**. çev. Soner Torlak. İstanbul: Zoomkitap Yayınları.
- _____. 2020. **Madun Konuşabilir mi?**. çev. Emre Koyuncu. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Spivak, Gayatri Chakravorty, Judith Butler. 2010. **Ulus-Devlet Marşını Kim(ler) Söyler**. çev. Osman Akınhay. İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları.
- Szurek, Emmanuel. 2015. "Go West": Variations on Kemalist Orientalism. **After Orientalism Critical Perspectives on Western Agency and Eastern Re-appropriations**. ed. François Pouillion, Jean Claude Vatin. Leiden: Studies in Islam & Society Brill: 103-120.
- Temel, Faruk. 2018. Medyadaki İslam. **Medya ve Din Araştırmaları Dergisi**. c. 1. s. 2: 299-302.
- Töngür, Abdullah Nejat. 2020. **Sömürgecilik Dönemi Sonrası Romanında Müslüman Kadın**. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Kitapları.
- Turan, Ömer. 2007. Kara Atlantik'in Şiirsel Söylevi: Aimé Césaire. **Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar Dergisi**. s. 5: 265-281.
- _____. 2009. Oryantalizm, Sömürgecilik Eleştirisi ve Ahmed Rıza: Batı'nın Doğu Politikasının Ahlâken İflasını Yeniden Okumak. **Toplum ve Bilim Dergisi**. s. 115: 6-45.
- Uçar, Meryem. [10.10.2022]. Pınar Yayınları nasıl başladı. <https://www.dunyabizim.com/soylesi/pinar-yayinlari-nasil-basladi-h6249.html>.

- Ülger, İbrahim. 2018. **Sömürgecilik Batı İdeolojisinin Sefaleti**. İstanbul: Ulak Yayıncılık.
- Ünlü, Barış. 2011a. Frantz Fanon: Ezilenlerin ve Mülksüzlerin Düşünürü. **Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi**. c.1. s.1: 9-40.
- _____. 2011b. İsmail Beşikçi Fenomeni: Bir Parrhesiastes'in Oluşumu. **İsmail Beşikçi**. ed. Barış Ünlü, Ozan Değer. İstanbul: İletişim Yayınları.
- _____. 2018. Frantz Fanon: İmkânsız Bir Hayat İle Devrimci Bir Hayat Arasında. **Fanon'un Hayaletleri, Fanon'la Konuşmayı Sürdürmek**. ed. Fırat Mollaer. İstanbul: İthaki Yayınları: 31-76.
- _____. 2019. **Türklük Sözleşmesi Oluşumu, İşleyişi ve Krizi**. 6. bs. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Wallerstein, Immanuel. 2018. **Avrupa Evrenselciliği Gücün Retoriği**. çev. Aziz Ufuk Kılıç. 2. bs. İstanbul: Bgst Yayınları.
- Watson, Jini Kim, Gary Wilder. 2018. Introduction: Thinking the Postcolonial Contemporary. **The Postcolonial Contemporary: Political Imaginaries for the Global Present**. ed. Jini Kim Watson, Gary Wilder. New York: Fordham University, 1-30.
- Xie, Shaobo. 1997. Rethinking the Problem of Postcolonialism. **New Literary History**. c.28: 7-19.
- Yavuz, Hilmi. 1998. **Modernleşme, Oryantalizm ve İslam**. İstanbul: Boyut Yayınları.
- Yeğenoğlu, Meyda. 2003. **Sömürgeci Fanteziler Oryantalist Söylemde Kültürel ve Cinsel Fark**. İstanbul: Metis Yayınları.
- Yıldırım, Ali, Hasan Şimşek. 2021. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. 12. bs. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldız, Aytaç. 2007. **Oryantalizm Tartışma Metinleri**. Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- _____. 2013. Türk Düşünce Tarihinde Oryantalizm Eleştirisinin Alımlanışı. **Ciu Cyprus International University**. c.19. s.75: 221-236.
- Young, Robert J. 2000. **Beyaz Mitolojiler**. çev. Can Yıldız. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- _____. 2003. **Postcolonialism: a Very Short Introduction**. New York: Oxford University Press.
- _____. 2004. **White Mythologies**. 2. bs. London, New York: Routledge Taylor & Francis Group.

_____. 2016a. **Postkolonyalizm, Tarihsel Bir Giriş.** çev. Burcu Toksabay Köprülü, Sertaç Şen. İstanbul: Matbu Yayınları.

_____. 2016b. **Postcolonialism an Historical Introduction.** Malden, Oxford: Wiley Blackwell.

Zeydanlıoğlu, Welat. 2008. “The White Turkish Man’s Burden”: Orientalism, Kemalism and the Kurds in Turkey. **Neo-colonial Mentalities in Contemporary Europe? Language and Discourse in the Construction of Identities.** ed. Guido Rings, Anne Ife. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing: 155-174.

Tezler

Acar, Gülsün. 2018. Avrupa Merkezçiliği Kapsamında Türkiye’de Eski Çağ Tarihçiliğinin Gelişim Süreci. Yüksek Lisans Tezi. SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Achkar, Chirin. 2012. Neo-orientalism in Delillo’s Falling Man. Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Adilova, Tamila. 2008. Space and Identity in Andrea Levy’s and Zadie Smith’s Novels. Yüksek Lisans Tezi. EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Afacan, Ercan. 2013. Displacement of Culture and the Ensuing Identity Conflicts in The Buddha of Suburbia and Fury. Yüksek Lisans Tezi. YAŞAR Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ağdaş, Tuba. 2010. Deconstructive Technical Elements in Postcolonial Plays by Derek Walcott and Caryl Phillips. Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ahad, Waseem. 2021. Bollywood Filmlerinde Keşmir Tasarımı: Hayali Oryantalist Söylemler ve Müzakereci Okuma Biçimleri. Doktora Tezi. KOÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ahmed, Bassam Raad. 2015. The Concept of Colonization and Imperialism in E.M. Forster’s a Passage to India. Yüksek Lisans Tezi. ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akbay, Yakut. 2017. A Deconstructive Reading of the Nigerian Subaltern: Zaynab Alkali’s the Stillborn, Buchi Emecheta’s Kehinde and Sefi Atta’s Everything Good Will Come. Doktora Tezi. ATÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akçadağ, Haydar. 2017. Alternative Postcolonial Identity Construction in White Teeth by Zadie Smith. Yüksek Lisans Tezi. ERÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akdemir Dilek, Buket. 2022. Avrupa’daki Türkiye Kökenli Yönetmenlerin Aksanlı Sinemasında Self-Oryantalizm: Almanya Örneği. Doktora Tezi. MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Akdeniz, Meliha. 2019. Amin Maalouf'un Romanlarında Orta Doğu ve Orta Doğu Sorununa Bakış. Yüksek Lisans Tezi. MÜ Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü.
- Akkaya, Sacide Nur. 2020. Türk Romanında Self-Oryantalizm (1870-1980). Doktora Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akkuş, İbrahim. 2014. Ottoman Modernization and Occidentalism in Ahmet Mithat Efendi's Novels. Yüksek Lisans Tezi. FÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akkuş, Elif Bengi. 2015. Bir Medeniyet Projesi Olarak Neoliberal Küreselleşme: Robert W. Cox'un Teorik Yaklaşımı. Yüksek Lisans Tezi. BUÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akovalı, Oya. 2021. Metropol Kentte Kültürel Melezleşmenin Mekânsal Yansımalarını İstanbul - Sapanbağları Mahallesi Üzerinden Okumak. Yüksek Lisans Tezi. MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Akpınar, Soner. 2019. Çağdaş Oryantalistlerin Biyografi Çalışmalarında Hz. Muhammed Algısı Annemarie Schimmel, Maxime Rodinson, Anne-Marie Delcambre, Karen Armstrong, Lesley Hazleton Örneği. Yüksek Lisans Tezi. KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktar, Merve. 2008. Forms of Relation: the Western Literary Canon and Orhan Pamuk's The Black Book, Salman Rushdie's Midnight's Children. Yüksek Lisans Tezi. SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akyol, Enis. 2010. Orientalism and Representation of İslam in the Works of Orhan Pamuk. Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akyüz, Hakan. 2022. A Postcolonial Reading of Immigrant Identity Crisis in Mohsin Hamid's "The Reluctant Fundamentalist" and Jhumpa Lahiri's "The Namesake". Yüksek Lisans Tezi. ATÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alhalb, Ayman Dawood. 2021. Diasporic Identity in Tayeb Salih's Season of Migration to the North and Hanif Kureishi's The Black Album. Yüksek Lisans Tezi. KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Ali, Banaz Salih. 2019. Discrimination in the Postcolonial Period Through Theanalysis of Nervous Conditions, and The Lonely Londoners. Yüksek Lisans Tezi. YYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Al-Obaidi, Ali Rafid. 2022. Black Feminism in Toni Morrison's Sula and Zora Neale Hurston's Their Eyes Were Watching God. Yüksek Lisans Tezi. İYYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alp, Çiğdem. 2005. Belonging to Nowhere: Identity Crisis Represented in the Novels of Irvine Welsh and James Kelman. Yüksek Lisans Tezi. EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Alsaifi, Lwaa. 2022. Distortion of Identity in E.M. Forster's A Passage to India and Chinua Achebe's No Longer At Ease, a Postcolonial Theoretical Approach. Yüksek Lisans Tezi. İYYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Al-Salihi, Dhuha Adil. 2022. Reading Andrea Levy's Fiction Through the Lens of Postcolonial Feminism. Yüksek Lisans Tezi. İYYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altaş, Tuğba. 2018. The Formation of Hybrid Identity of the Kurds and the Turks Through Interethnic Marriages in Turkey. Yüksek Lisans Tezi. YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altıntaş, Özge. 2015. A Comparative Analysis of the Two Turkish Translations of Chinua Achebe's Things Fall Apart within the Framework of Paul Bandia's Approach to Postcolonial Translation. Yüksek Lisans Tezi. HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altun Günay, Burcu. 2021. Post-colonial Feminist Discourses and Orientalisation of Iranian Women in Betty Mahmoody's Not without My Daughter and Azar Nafisi's Reading Lolita in Tehran. Yüksek Lisans Tezi. İYYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altun, Fatih. 2006. M.E.B. İslam Ansiklopedisi'ndeki Kur'an ve Tefsirle İlgili Maddelerin Eleştirel Analizi. Yüksek Lisans Tezi. SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aral, Ali Anıl. 2006. Ana Haber Bültenlerinde Şarkiyatçı Söylem. Yüksek Lisans Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arargüç, Mehmet Fikret. 2002. Sömürgeci ve Emperyalist Söylem Işığında Rudyard Kipling ve Kim. Doktora Tezi. ATAÜNI Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arda Onar, Neşe. 2021. İtalyan Oryantalist Resimlerde Doğulu Kadın İmgesi. Doktora Tezi. PAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Argın, Mehmet Fatih. 2020. Çin'in Borçlandırma Diplomasisi Bağlamında Afrika (2003-2018). Yüksek Lisans Tezi. İMÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Arıcan, Kübra. 2021. A Postcolonial Feminist Critique: "Double Colonization" in Wide Sargasso Sea and The Color Purple. Yüksek Lisans Tezi. ÇOMÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Arıkan, Seda. 2008. Individual and Social Conflicts in Multicultural England: Zadie Smith's White Teeth and Monica Ali's Brick Lane. Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arpa, Halil İbrahim. 2021. A Neocolonial Reading of J.M. Coetzee's Waiting for the Barbarians and Disgrace. Doktora Tezi. KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Arseven, Neşe Ceren. 2008. Writing the Other: a Comparative Analysis of the Narrative Representations of Kurdishness in Late and Early Republican Novels. Yüksek Lisans Tezi. BOÜN Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Arslan, Ahmet Duran. 2022. Memduh Şevket Esendal'da Toplumsal ve Siyasal Tanıklık: Değişim ve Eleştiri. Doktora Tezi. MSKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, Mehmet Erman. 2012. Türkiye'deki Geleneksel Konut Tipolojisi ve Bileşenlerinin Sürekliliği. Yüksek Lisans Tezi. BÜ Fen Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, Necla. 1992. Gravür ve Seyahatnamelerde Anıtsal Yapılarıyla İstanbul (18. Yüzyıl Sonu ve 19. Yüzyıl). Doktora Tezi, MSGSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, Özlem. 2014. A Postcolonial Narratological Study of Silence in Abdulrazak Gurnah's Admiring Silence and By The Sea. Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Astar, Eda Yelda. 2022. A Study on the Question of Cultural Identity and Third Space in V.S Naipaul's & Hanif Kureishi's Novels Namely an Area of Darkness & The Buddha of Suburbia in the Postcolonial Period. Yüksek Lisans Tezi. AHBVÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Atak Çelebi, Funda. 2008. Türk Modernleşmesinde Oryantalizmin Etkisi ve Kadın Sorununa Yansımaları; Diyarbakır Örneği. Yüksek Lisans Tezi. DÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atalay, Sinem. 2007. Oryantalizm Oryantalistler ve Arap Dili Çalışmaları. Yüksek Lisans Tezi. DÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ateş, Erdem. 2013. James Joyce'un A Portrait of the Artist as a Young Man, Zadie Smith'in White Teeth Eserlerinin Sömürgecilik Sonrası Yaklaşımla İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Avcı, Salim. 2021. 21. Yüzyılda Sahra-altı Afrika'da Yeni Sömürgecilik Yarışı: BRICS ve AB Ülkelerinin Politikalarının Karşılaştırmalı Analizi. Doktora Tezi. GÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Avluklu, Aysel. 2005. Oryantalizm ve Küreselleşme İlişkisi Üzerine. Yüksek Lisans Tezi. SCÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayan, Emine. 2018. Edward W. Said'in Oryantalizm Kuramından Hareketle Postmodern Türk Romanlarında Oryantalist Temsiller Üzerine Bir İnceleme. Doktora Tezi. ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayar, Muzaffer Zafer. 2021. V.S. Naipaul'un Miguel Sokağı, Yarım Hayat ve Büyülü Tohumlar Adlı Eserlerinde Kültürel Kimlik Sorunu. Doktora Tezi. KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Ayas, Onur Güneş. 2013. Klasik Türk Müziği Geleneğinde Süreklilik ve Değişim: Erken Cumhuriyet Dönemi Müzikte Batılılaşma Politikalarına Karşı Uyum ve Direnç Örüntüleri. Doktora Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydemir, Uygur. 2010. Cenap Şahabettin'in Seyahat Mektuplarında Oryantalist Etkiler. Yüksek Lisans Tezi. İDBÜ Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Aydın, Hasan. 2018. ABD'nin Afrika'ya Yönelik Dış Politikasında Temel Yaklaşımlar (2001-2016). Yüksek Lisans Tezi. İMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, Reyhan. 2019. Hybridity in Monica Ali's Brick Lane and Arundhati Roy's The God of Small Things. Yüksek Lisans Tezi. NKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, Yiğit. 2000. Repercussions of Nationalist Thought on Music During the Earley Republican Period in Turkey. Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aytemur, Nuran. 2000. The Turkish Left and Nationalism: the Case of Yön. Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bahçeci, Mehmet Özgür. 2010. Türkiye Tiyatrosu ve Garbiyatçı Fantazi. Yüksek Lisans Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baki, Sena. 2016. East Meets West: Pierre Loti's Aziyade and Ahmet Midhat Efendi's A Turk in Paris. Yüksek Lisans Tezi. YETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baktır, Hasan. 2007. Representation of the Ottoman Orient in Eighteenth Century English Literature. Doktora Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bal, Buğra. 2020. The Representation of the Other in on the Road. Yüksek Lisans Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baran, Suat. 2014. Dilsel Travmadan Sessizlik Hâllerine: Suzan Samancı. Yüksek Lisans Tezi. İBÜN Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baran, Taha. 2013. Dersim (Tunceli) Olayları Örneğinde Medya ve İç Oryantalizm. Yüksek Lisans Tezi. KOÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bartamay, Münevver. 2017. Muslim Woman Representation in Western Literature; in Gaiour by Lord Byron and Aziyade by Pierre Loti. Yüksek Lisans Tezi. BÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baş, Elif. 2012. 11 Eylül ve Irak Savaşı Sonrası Belgesel Tiyatro. Doktora Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başçı, Duygu. 2019. Building Female Identity within Immigrant Background in Monica Ali's Brick Lane. Yüksek Lisans Tezi. NKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başkale, Nagihan. 2021. Re/claiming Identity in Chinua Achebe's No Longer at Ease and Arrow of God. Yüksek Lisans Tezi. SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Batık, Ebru. 2008. International Film Festivals and Local Forms of Colonialism. Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baydar, Tuğçe. 2019. Rewriting the Bildungsroman: a Postcolonial Analysis of Jhumpa Lahiri's The Namesake and The Lowland. Yüksek Lisans Tezi. BÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Baygın Oğuz, Ayla. 2009. Hanif Kureishi'nin Kara Plak Adlı Yapıtında Göçmenliğe Bağlı Kimlik Sorunsalı. Doktora Tezi. ATAÜNİ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayrakçı Gün, Elif. 2019. Klasik Jeopolitik Perspektifinden ABD'nin Irak Müdahaleleri. Yüksek Lisans Tezi. MÜ Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü.
- Belenli, Ali. 2018. Orientalist Representations of the Saracens and the East in Middle English Romances. Doktora Tezi. HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Benakay, Madina Aynur. 2016. The “Badass” Female Fighters: Media Representations of Kurdish Women in Kobane. Yüksek Lisans Tezi. İBÜN Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beyazyüz, Selim. 2017. Oryantalizm ve Oksidentalizm Kavramları Çerçevesinde 11 Eylül Sonrası Türk Sineması ve Hollywood Sinemasında Öteki Temsilleri. Yüksek Lisans Tezi. SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Biderci Dinç, Derya. 2011. Recreation of Woman Through Word in the Woman Warrior, Memoirs of a Girlhood Among Ghosts by Maxine Hong Kingston and Fantasia, an Algerian Cavalcade by Assia Djebar. Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgin Aytaç, Gizem. 2013. Üçüncü Dünya Güvenliği ve İnsani Müdahale. Doktora Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgin, Gözde. 2021. Karşılaşan Oryantalizmler: Osmanlı, İngiliz ve Fransız Şarkiyatçılığını Seyahat Anlatıları Üzerinden Okumak. Yüksek Lisans Tezi. İDBÜ Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilis, Ali Emre. 2012. Dini Yönelimli Türk Televizyon Dizilerinde Oksidental Söylem ve Toplumsal Rol Modellerinin Temsili. Doktora Tezi. EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Birol, Ceyda. 2015. Feminist Tradition in 18th - 19th Century Orientalist Literature: Unveiling Western Women's Orientalist Tropes in Their Travelogues. Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bolat, Eren. 2021. Postcolonial Representation of African Woman in Ngugi Wa Thiongo's “Weep Not, Child”, “The River Between” and Chimamanda Ngozi Adichie's “Purple Hibiscus”, “Half of a Yellow Sun”. Doktora Tezi. ERÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Boyras, Derya. 2018. “Çöl Kraliçesi” Filmi Üzerinden İngiliz Ajansı Gertrude Bell Ve T.E. Lawrence'ın Oryantalist Söylemlerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. ERÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bozyer, Özlem. 2012. Hollywood Sinemasında Oryantalizm Etkisi ve Doğu Erkekleri İmajı. Yüksek Lisans Tezi. KBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Buldan, Ece. 2019. Re-visiting Bhabha's Thirdspace: the Case of Permanent Tourist Settlements in Fethiye. Yüksek Lisans Tezi. İEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Bulut, Nazlıgül. 2016. 19. Yüzyıl Seyahat Yazımında Oryantalist Etkiler: Lady Hornby'nin İstanbul Mektupları. Yüksek Lisans Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bürüngüz, Refik. 2013. Son Dönem Osmanlı Aydınlarının Sömürgecilik ve Emperyalizm Algısı. Doktora Tezi. HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cakova, Suat. 2007. A Post-colonial Analysis of the Novels of V.S. Naipaul. Doktora Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Camara, Nyimasata. 2016. Frantz Fanon'un Pespektifinden Kwame Nkrumah'nın Gana'sında Postkolonyal Devlet ve Liderlik. Yüksek Lisans Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cambaz, Şaziye. 2008. Sömürgecilik Sonrası Batı Yazınının Çevirisinde "Öteki"lik. Yüksek Lisans Tezi. MSKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Canbakış, Mikail Çavuş. 2021. Sömürülen Coğrafyanın Yeni Konsepti: Postkolonyalizm Bağlamında ABD Yapımlı Filmlerin Afro-Amerikalılara Bakışı. Yüksek Lisans Tezi. SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cerrah, Ufuk. 2015. Doğu-Batı Tartışmaları Arasında Ortak Avrupa Birliği Kimliğinin İnşası. Doktora Tezi. SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ceylan, Abdullah Emre. 2008. Orientalisme et Eurocentrisme Comme des Problemes Philosophiques. Yüksek Lisans Tezi. GSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Chatta, Ibtissem. 2021. Memory and Emotions in the Identity Construction: the Algerian Descendants in Adana. Yüksek Lisans Tezi. İHÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Chevalier, Mark. 2008. Garvey, Padmore and Fanon: a Critical Appraisal of the Role Caribbean-born Radicals Played in the African Liberation Movement From 1916-1963. Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cihangir, Mehmet. 2015. Rifâ'a Râfî' El-Tahtâvî'nin Paris Gözlemleri ve Hayrullah Efendi'nin Avrupa Seyahatnamesi Adlı Eserlerine Yansıyan Batı ve Batılı İmgesi. Yüksek Lisans Tezi. ESOGÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Coşkun Altınel, Süleyya. 2021. Orientalism and the Eastern Women in Lord Byron's The Giaour. Yüksek Lisans Tezi. YETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Coşkun, Gülçin. 2019. Postkolonyal Toplumlarda Feminizm Algısı: Afrikalılar Örneği. Yüksek Lisans Tezi. NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cuzdan, Vecih. 2021. 1957 Türkiye-Suriye Krizi ve Türk Basınında Şarkiyatçı Söylem. Yüksek Lisans Tezi. KOÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakıroğlu, İdris. 2021. Müzik Süreli Yayınlarında Tarihyazımına Yön Veren Paradigma ve İdeolojilerin Mehter Örnekleminde İncelenmesi. Doktora Tezi. ERÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü.

- Çakmak, Didem. 2015. İngiliz Kadın Seyyahlar Harvey ve Garnett'e Göre Osmanlı'da Gündelik Hayat. Yüksek Lisans Tezi. SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakmak, Sermin. 2013. Türkiye Sinemasında Namus ve Beden Denetimi. Yüksek Lisans Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çal, Mete. 2012. Colonial and Postcolonial Context in Sam Selvon's Novels: a Brighter Sun and The Lonely Londoners. Yüksek Lisans Tezi. PÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çalışkan, Dilek. 2017. The Third Space, the Desert and a New Genesis: Bodies, Hallucinatory Spaces and Hum/Animals in Angela Carter's and Edward Abbey's Fiction. Doktora Tezi. İAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çalışkan, Yiğit. 2020. 21.yy Hollywood Sinemasında Oryantalist Bakış Açısı. Yüksek Lisans Tezi. MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çam, Ülker. 2019. Hadislerin Yazılı Rivayeti Konusuna Oryantalistlerin Bakışı. Yüksek Lisans Tezi. SCÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çankaya, Tuğçe. 2015. Constructing and Deconstructing Chivalric Romance and Modern Fantasy Literature. Doktora Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çar, Tuğçe. 2020. A Postcolonial Encounter with Modernism: The Lonely Londoners, Moses Ascending and Moses Migrating. Yüksek Lisans Tezi. ATÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelikdoğan, Hatice. 2021. A Bhabhaesque Approach to Hybridity in Jean Rhys's Wide Sargasso Sea and Caryl Phillips's The Final Passage. Doktora Tezi HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çeltik, Fatıma Betül. 2020. Post-colonial Approach to Transboundary Water Conflict Between Uzbekistan and Tajikistan. Yüksek Lisans Tezi. YAŞAR Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetin, Ceren. 2012. The Nationalist Perceptions on Intellectual in Turkey, 1960-1980. Yüksek Lisans Tezi. İBÜN Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetin, Ecem. 2019. Immigrant Experience in Andrea Levy's Every Light in the House Burnin and Never Far from Nowhere. Yüksek Lisans Tezi. ATÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetinel, Gülşah. 2019. A Postcolonial Study of Derek Walcott's Poetry: In-Betweenness, Hybridity, and Memory Making. Yüksek Lisans Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetinkaya Karadağ, Esma Nur. 2016. Subaltern Voices in Sabahattin Ali's Stories. Yüksek Lisans Tezi. YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Çevik, Neslihan Kevser. 2010. Religious Revival in Modern Turkey: Muslimism, the New Muslimism Entrepreneurs, and Sites of Hybridity. Doktora Tezi. Arizona State University: Yurtdışı Enstitüsü.
- Çınar, Nihat. 2021. Sırât-ı Müstakîm Dergisinde Garbiyatçı Söylem. Yüksek Lisans Tezi. DPÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Çifci, Yusuf. 2012. Türkiye’de Self Oryantalizmin Nesnesi Olarak Kürtler. Yüksek Lisans Tezi. SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çolak, Hilal. 2021. İslam Düşüncesindeki Halifelik Anlayışına Şarkiyatçıların Yaklaşımı (Thomas Walker Arnold, Hamilton Alexander Roskeen Gibb ve William Muir). Yüksek Lisans Tezi. ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çözeli, İlker. 2019. Sinema ve Oryantalizm: 2000 Sonrası Ulusötesi Sinemada Türk Kadın Kimliğinin Temsili. Yüksek Lisans Tezi. SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çulhaoğlu, Tahsin. 2000. The Construction of Otherness: Difference and Identity in V. S. Naipaul’s The Mimic Men and Lewis Nkosi’s Mating Birds. Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Daban, Emine Zeynep. 2019. Afrika’da Yerli Direnişi ve Bağımsızlık Hareketleri: Mzee Jomo Kenyatta Liderliğinde Kenya. Yüksek Lisans Tezi. NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Delice, Serkan. 2005. The Construction of Masculinities in Orientalist Discourse: a Discussion of Lady Mary Wortley Montagu’s The Turkish Embassy Letters. Yüksek Lisans Tezi. BOÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, Remzi. 2020. Batı’daki İslam Algısı Çerçevesinde Paris Saldırılarının Türk Medyasındaki Görünümü. Doktora Tezi. HİTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirbaş, Nilüfer. 2017. Dislocated Islanders and Shattered Identities in the Postcolonial English Novel: Lord of the Flies & Wide Sargasso Sea. Yüksek Lisans Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirci, Ercan. 2021. Aimé Césaire’in “Sömürgecilik Üzerine Söylev” Adlı Yapıtında Postkolonyal Söylem ve Türkçeye Çevirisi. Yüksek Lisans Tezi. AHBVÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Demirel Aydemir, Gül Deniz. 2015. Why Can’t We Still Be Friends?: Othering in Intercultural Relationships in E. M. Forster’s A Passage to India and Zadie Smith’s White Teeth. Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Diker, Can. 2015. Effects of the Eurimages Fund on the Content of Turkish Cinema After 1990s. Doktora Tezi. YETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Diller, Hatice Elif. 2014. Magical Realism as a Sociopolitical Weapon: Gabriel Garcia Marquez and Ben Okri. Doktora Tezi FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dinç, İlkan Devrim. 2016. Oryantalizm Üzerinden Avrupa ve Uzak Doğu Filmlerinin Analizi. Yüksek Lisans Tezi. MAU Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Dizayi, Saman Abdulqadir. 2017. The Crisis of Identity in Postcolonial Literature. Doktora Tezi. İAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, Emrah. 2019. Maduniyet Çalışmaları ve Sait Faik Abasıyanık Öykülerinde Madunluk Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, Mert. 2021. The Unhomed Self: a Postcolonial Study of Chimamanda Ngozi Adichie's Half of a Yellow Sun and Zadie Smith's White Teeth. Yüksek Lisans Tezi. KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Doğan, Muharrem. 2021. Norm Hiyerarşisi ve Abjection: BM Cinsiyet Rejiminin Postkolonyal ve Kristevacı Bir Eleştirisi. Doktora Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğru, Büşra. 2022. The Concept of "Homo Sacer" in Sherman Alexie's "Reservation Blues", "The Lone Rager and Tonto Fistfight in Heaven", "The Absolutely True Diary of a Part-Time Indian Heaven". Yüksek Lisans Tezi. DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dölek, Hazal Ilgaz. 2016. Unmaking and Remaking Everday Life in Diyarbakır: Free Schools as a Decolonizing Practice. Yüksek Lisans Tezi. BOÜN Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dönmez, Ebru. 2006. Chaotic Identities and Otherness in Jhumpa Lahiri's Novel The Namesake. Yüksek Lisans Tezi. DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Duran Karadağ, Çiğdem. 2003. Colonial and Postcolonial Representations Africa: a Comparative Analysis of Joyce Cary's Mister Johnson and Chinua Achebe's Things Fall Apart. Yüksek Lisans Tezi. EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durmuş, Necmiye. 2018. Religion and Discourse in the Age of Turbulence: Post-American Novels. Yüksek Lisans Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durutürk, Bilge. 2011. Küreselleşme, Kültür ve Avrupa-Merkeziyetçilik: Müslüman Göçmenler Örneği. Yüksek Lisans Tezi. HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Düğer, Selçuk. 2015. Kadın Seyyahlar İmgeleminde Osmanlı ve Batı Dünyası. Yüksek Lisans Tezi. KOÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ece, Ayşe Fitnat. 2003. Toni Morrison'ın Beloved Adlı Romanındaki Öteki'nin Sesi İle Sessizliğin Türkçeye Aktarımı. Doktora Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ekici, Ayşe Betül. 2022. Türk Romanında Self-oryantalizm Bağlamında Kadın Temsilleri (1971-2021). Yüksek Lisans Tezi. FSMVÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Ekineker Güder, Zehra. 2019. The Comparative Study of Integration Process of Western Muslims in Black Album by Hanif Kureishi, The Reluctant Fundamentalist by Mohsin Hamid and Brick Lane by Monica Ali. Yüksek Lisans Tezi. BÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Ekzen, Mehmet Can. 2021. Seküler Eleştiri ve Laik Hukuk Bağlamında Cumhuriyet Dönemi İlk Romanlarına Bakış. Yüksek Lisans Tezi. İDBÜ Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eldoğan, Rümeysa. 2014. Amerikan Medyasında Müslüman Kardeşler Temsili: New York Times ve Wall Street Journal Örnekleri. Yüksek Lisans Tezi. SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Elitaş, Yusuf. 2006. Anglo-Indian Reconciliation in a Passage to India and Kim as Colonial Novels. Yüksek Lisans Tezi. YYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Elmas, Tuğba. 2013. At Home But Not at Ease, The Trapped Identities in the Land of the Free: the Politics of Race and Sexuality in James Baldwin's Fiction. Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Engin, Evrim. 2004. Figuring the Orient: a Discussion of Orientalism within the Context of Ferzan Özpetek's Films. Yüksek Lisans Tezi. İDBÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Er, Hatice. 2016. Oryantalistlerin Kur'an Vahyi ve Kur'an'ın Kaynağına Yönelik İddiaları. Yüksek Lisans Tezi. NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Er, Recai. 2017. Foregrounding the Long-time Backgrounded: Turkish Translations of Foregrounded Heteroglossia and the Postcolonial Identity of Trainspotting. Yüksek Lisans Tezi. BOÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erbakan, Alican. 2017. Colonising the Mind in Chinua Achebe's Things Fall Apart, Arrow of God, and No Longer at Ease. Yüksek Lisans Tezi. HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erbuyurucu, Ayşe Gizem. 2015. İnternet Gazeteciliğinde Farklılıkların Temsili: Ben ve Ötekinin Karşılaşması Bağlamında Doğu Batı İmgesi. Yüksek Lisans Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdem Ayyıldız, Nilay. 2018. Representation of Colonial Ideology in Nineteenth-Century Children's Adventure Novels: R. M. Ballantyne's The Coral Island, W. H. G. Kingston's In the Wilds of Africa and H. R. Haggard's King Solomon's Mines. Doktora Tezi. ATÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdem, Gülşah. 2014. Türk Tiyatrosunda Garbiyatçı Fantazi. Yüksek Lisans Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdem, Servet. 2012. Osmanlı-Türk Romanında Ulusal Oryantalizm ve Oryantalist Uluslaşma. Yüksek Lisans Tezi. İDBÜ Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, Rana. 2020. An Analysis of Science Fiction from a Postcolonial Perspective: The War of The Worlds, Stranger in a Strange Land and The Algebraist in the Light of Homi K. Bhabha's Postcolonial Theory. Yüksek Lisans Tezi. KOÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eren, Ali Kemal. 2019. Critique of Eurocentrism in Kadro Journal. Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Eren, Gül. 2013. Edward Said: Oryantalist Söylem Analizinin Metodolojik Temelleri. Doktora Tezi. ATAÜNI Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergin Zengin, Sezen. 2010. The Effects of Cultural Affinity/Distance on the Translation of Postcolonial Literature: Salman Rushdie's Shame. Yüksek Lisans Tezi. HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erkan, Hilal. 2008. Hollywood Sinemasında Kültürel Temsil ve Oryantalizm. Yüksek Lisans Tezi. GÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersan, Sibel. 2019. The Orphans of the Empire in Forster's A Passage to India and Orwell's Burmese Days. Yüksek Lisans Tezi. ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersin Tutan, Defne. 2006. Postmodern Fabulation in the Postcolonial Novels of Salman Rushdie and Ben Okri. Doktora Tezi. HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eryılmaz Yıldız, Yağmur. 2018. Oksidental Yansımalar Açısından Fatih-Harbiye, Sinekli Bakkal ve Ülker Fırtınası Romanları. Yüksek Lisans Tezi. İMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eryılmaz, Rukiye. 2008. The Institution of Harem in Victorian Travel Literature. Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Esayan, Natali. 2008. Postfeminist Discourse in Shakespeare's The Tempest and Warner's Indigo: Ambivalence, Liminality and Plurality. Doktora Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Esendağ, Beyza. 2022. Afrika'daki Bütünleşme Hareketlerinde Fikirlerin Rolü: Nkrumah ve Nyerere Örneği. Yüksek Lisans Tezi. ASÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Evren Sezer, Feride. 2005. National Allegory in Third World Novel. Yüksek Lisans Tezi. BOÜN Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ezer, Bekir. 2007. Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammed Sünnet ve Hadis Hakkındaki Çalışmaları (1900-1950). Yüksek Lisans Tezi. ERÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Garba, Hamza Abubakar. 2014. A Structural Approach to the Role of Colonial Education in Northern Nigeria. Yüksek Lisans Tezi. ZRVÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gatar, Nimet. 2021. Yeni Dönem Kürt Sinemasında Kadın Temsilleri. Yüksek Lisans Tezi. AREL Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Gedik, Ferda. 2005. Olympisch vs. Chthonisch. Eine Pagliaeske Analyse des Romans "Die Andere Seite" von Alfred Kubin. Yüksek Lisans Tezi. EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Genç, Fırat. 2014. Politics in Concrete: Social Production of Space in Diyarbakır, 1999-2014. Doktora Tezi. BOÜN Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

- Ghanim, Jumana. 2019. Son Dönem Filistin Sinemasında Anlatının Post-kolonyal ve Madun Çalışmaları Grubu Bağlamında İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gök, Özlem. 2014. Eril Fantazilerin Doğusu “Şarkiyatçılık” ve Türkiye’de Şarkiyatçı Söylem Üzerinden Kadın Temsilinin Görsel Sanatlarda Yeniden Üretimi. Sanatta Yeterlilik. MÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Gökçe, Bilge. 2017. 1950 Sonrası Kuzey Afrika Sineması’nın Postkolonyal Teoriler Çerçevesinde İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İGÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökçek, Yusuf Ziya. 2011. Postkolonyal Afrika Sineması. Yüksek Lisans Tezi. BÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göktuğ, Melda. 2009. La Presse Occidentale a L’egard de L’orientalisme Postmoderne. Yüksek Lisans Tezi. GSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göze, Gülfer. 2007. A Tourist’s Guide to the Authority of Presentation in Travel Narratives: Classifying the Other, Aesthetizing the Self. Yüksek Lisans Tezi. BOÜN Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gözütok, Kemal. 2012. Oryantalistlerin Kur’an Tarihine Bakışları. Yüksek Lisans Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güdek, Şeyda. 2017. Uluslararası İlişkiler Disiplini’nde Post-kolonyal Teori. Yüksek Lisans Tezi. SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güleç, Esra. 2013. Devletten Sivil Topluma Oryantalizmin Üretimi ve Asimilasyon Politikaları: Baba Beni Okula Gönder Kampanyası Örneği. Yüksek Lisans Tezi. YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güler, Pelin. 2021. Mülteci Kamp Fotoğraflarının Oryantalist Söylem Bağlamında Görsel, Sosyal ve Göstergebilimsel Açıdan İncelenmesi. Doktora Tezi. MAU Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Güler, Sönmez. 2010. Identity Issues in Samuel Selvon’s The Lonely Londoners and Monica Ali’s Brick Lane (From Difficulty of Adjustment to Hybridity). Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güllük, Derya. 2017. İktidar-Dil İlişkisi Bağlamında Oğuz Atay’ın Tutunamayanlar Romanı Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. FSMVÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gümüş, Ersoy. 2019. Neo-colonialism: a Study of the Post Independence Dilemma in Anthills of the Savannah, Devil on the Cross and Shame. Doktora Tezi. ATÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gümüş, Pelin. 2006. A Postcolonial Reading of “Otherness” in Hanif Kureishi’s Borderline, Birds of Passage and My Beautiful Laundrette. Yüksek Lisans Tezi. HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Günel, Asena. 1998. Orientalism From Travel Literature to the Discourse of Tourism. Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündoğdu, Gökçe. 2017. Orientalism and the Kurdish Question in Turkey: Kemalist Women's Discourses on Kurdish Women in the 1990s. Yüksek Lisans Tezi. SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündoğdu, Şenol. 2021. Türkiye Modernleşmesinde Taklit Tartışmaları. Doktora Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündüz, Atalay. 2007. Turkey and Turks in British and American Travel Writing From 1850 to the Present. Doktora Tezi. EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündüz, Seher. 2014. Same Nightmares Different Masks in Ngugi Wa Thiong'o's Weep Not, Child and Matigari: Colonialism and Neo-colonialism. Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güner, Barış. 2018. Globalization and Otherness in Art. Doktora Tezi. IŞIKÜN Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güneş, İbrahim. 2016. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Oryantalizm Etkisi: Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Nurullah Ataç Örneği. Yüksek Lisans Tezi. KBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güneş, Mehmet. 2020. Caryl Phillips'in The Final Passage, Crossing the River, Cambridge ve The Lost Child Adlı Romanlarında Psikolojik, Kültürel ve Tarihsel Travma. Doktora Tezi. ATAÜNİ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güngör, Bilgin. 2017. Türk Edebiyatında Sömürgeciliğe Bakış (1876-2014). Doktora Tezi. MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Güngör, Fatma Senem. 2011. Oryantalizm ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu'ya Bakışının Sinemaya Yansımaları. Doktora Tezi. HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güven Ak, Kıymet. 2020. Güncel Sanat Pratiklerinde İçselleştirilmiş Oryantalizm Bağlamında Rıza ve Zor. Sanatta Yeterlilik. GÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Güven, Devrim Çetin. 2013. Ōe Kenzaburō Edebiyatında “Üçüncü dünya” ve Japonya” Temsilleri—“Cezayir Savaşı Dönemi”nde Yazılmış Bizim Dönemimiz Romanı ve İlintili Eserler Ekseninde. Doktora Tezi. The University of Tokyo Yurtdışı Enstitüsü.
- Hacaloğlu, Tuğba. 2001. The Representation of Postcolonial Identity in Meatless Days, Lucy and Our Sister Killjoy. Yüksek Lisans Tezi. BOÜN Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Has, Özlem. 2017. Necropolitics in OHAL: The State of Emergency Experience of Turkey (1987-2002). Yüksek Lisans Tezi. BOÜN Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü.

- Havur, Nilgün. 1999. Gelişme Yazınında Oryantalizm. Yüksek Lisans Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hepdinçler, Tolga. 2006. Fotoğraf ve Oryantalizm: 19. Yüzyılda Osmanlı'nın Fotoğrafik Temsili. Doktora Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hodja, Lindita. 2013. Metamorphosis Beyond Borders: Intersection and Disordered Identities of the Characters in Nadine Gordimer's Novel The Pickup, Blendi Fevziu's The Ash of the Volcano and Season of Migration to the North by Tayeb Salih. Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hussein, Akram Kareem. 2022. Post-colonialism and Identity Crisis: Toni Morrison's Jazz and Zadie Smith's Swing Time. Yüksek Lisans Tezi. İYYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hüner, Nazlı İpek. 2011. Traveling within the Empire: Perceptions of the East in the Historical Narratives of Mustafa Âli and Evliya Çelebi on Cairo. Yüksek Lisans Tezi. SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Iddisah, Abdul-Samed. 2019. The Role of Kwame Nkrumah and Ghana in Promoting Pan-Africanism. Yüksek Lisans Tezi. ATÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Işık, Emrah. 2014. Buchi Emecheta'nın The Joys of Motherhood, Tsitsi Dangarembga'nın Nervous Conditions ve Ama Ata Aidoo'nun Changes: A Love Story Adlı Eserlerinde Toplumsal Kadın Cinsiyeti ve Kimliği. Yüksek Lisans Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____. 2022. Transnationality and Postmemory in Irish Writing in English. Doktora Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnce, Devrim. 2014. Televizyon Haberlerinde Gerçekliğin İnşası ve Garbiyatçılık Sorunsalı: TRT Örneği. Doktora Tezi. EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnce, Pınar. 2016. Debate on the Starting Point of Modern International System. Yüksek Lisans Tezi. YÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İncetaş, Yusuf. 2003. Post Colonial Literature of Migration-Hybridity, Racial Conflict and Generation Gap in Hanif Kureishi's The Buddha of Suburbia. Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İplikçi, Alper. 2020. Post-kolonyal, Marksist, Yapısökümcü ve Feminist Bir Düşünür: Gayatri Chakravorty Spivak. Doktora Tezi. ATAÜNİ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İskenderoğlu, Ahmet Selçuk. 2008. Ideologies in "Midnight's Children" by Salman Rushdie. Yüksek Lisans Tezi. YETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İşçi, Veysel. 2020. Representations of the Turks in 20th Century British Travel Writing on Asia Minor. Doktora Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İşleyen, Şule. 2019. The Impact of Foucauldian Panopticon on the Formation of Jungian Hero Archetype within the Frame of Postcolonialism in Chinua

- Achebe's Things Fall Apart and No Longer at Ease. Yüksek Lisans Tezi. İAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kahramanoğlu Çınar, Aslı. 2021. The Quest for Self, Searching for a New Identity in J. M. Coetzee's Disgrace and V.S Naipaul's The Mimic Men. Yüksek Lisans Tezi. İAÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kakakhan, Mohammed Burhan. 2016. Transfiguring the Female Body into Mothercountry in Salih's Season of Migration to the North and Farah's Maps. Yüksek Lisans Tezi. YAŞAR Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kalay, Faruk. 2005. Post Colonial Muses: an Intertextual Study of Midnight's Children. Yüksek Lisans Tezi. YYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kangal, Simla Ayşe. 2004. Distorting the Realist Narrative: Representations of Reality in Orhan Pamuk's "My Name is Red" and "Salman Rushdie's" "Midnight's Children". Yüksek Lisans Tezi. YETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kangüleç Coşkun, Kübra. 2017. Reading the Irish Family From Kristeva's Perspective: Lost Parents, Abject Children and Melancholy in Edna O'brien's The Country Girls, Patrick Mccabe's Breakfast on Pluto and Colm Tóibín's The Blackwater Lightship. Doktora Tezi. HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaplan, Mustafa. 2016. 1980 Sonrası Türkiye'de İslamcılık. Yüksek Lisans Tezi. DPÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kara, Meryem. 2009. The Idea of Orientalism in the Quiet American by Graham Greene. Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kara, Mustafa. 2014. A Third World Feminist Approach to Femaleness as Inferior to Maleness in Doris Lessing's "The Grass is Singing" and Tsitsi Dangarembga's "Nervous Conditions". Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karabela, Eyüp. 2022. Türkiye'de Sosyal Medyada Self Oryantalizm "Twitter ve Instagram Örneği". Yüksek Lisans Tezi. ERÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karacaoğlu, Fatma Aslı. 2014. Representation of Turkish Culture in the Towers of Trebizond: Orientalist Perspective. Yüksek Lisans Tezi. ERÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaçay Sinemillioğlu, Neşe. 2006. İslam Kenti Sorunsalı: Bir Eleştirel Okuma. Yüksek Lisans Tezi. YTÜ Fen Bilimler Enstitüsü.
- Karadağ, Laçin Hazal. 2022. Doğu Kültürünün Günümüz Sanatına Yansımaları: Oryantalist Sanat. Yüksek Lisans Tezi. ESOGÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karadaş, Yücel. 2006. Doğu'nun Batı'cı Üretimi: Ziya Gökalp'te Şarkiyatçılık. Yüksek Lisans Tezi. MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karagöz, Cengiz. 2019. Postcolonialism, Globalization and Cultural Formations in Jhumpa Lahiri's Fiction. Doktora Tezi. İAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Karakal, Hamdi. 2021. Sword vs. Mountain: Folk Songs Depiction of Ottoman Settlement Policies Towards Nomadic Tribes in Çukurova. Yüksek Lisans Tezi. İDBÜ Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaosman, Nevcihan. 2015. Doğa, Toplum ve Modern Devlet: Erken Cumhuriyet Dönemine Yeniden Bakmak. Yüksek Lisans Tezi. HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karlıoğlu, Alparslan. 2020. Sinemada Oryantalist Söylem: Türkiye’de Çekilmiş Batı Yapımı Filmler Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Katlan, Damla. 2019. Amin Maalouf’un Ölümcul Kimlikler ve Edward W. Said’in Yersiz Yurtsuz Eserlerinde Kimlik Arayışı. Yüksek Lisans Tezi. ATAÜ’Nİ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, Gökhan. 2021. 2000 Yılı Sonrası Avrupa’da Ödüllendirilen Türk Filmlerindeki İçselleştirilmiş Şarkiyatçılık. Yüksek Lisans Tezi. DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, Nazlı. 2021. Latife Tekin Romanlarında Maduniyet. Yüksek Lisans Tezi. BAİBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kayaalp, Ebru. 1998. The Literary Representation of Hybrid Identities: the Case of German-Turks. Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kayıcan, İlkem. 2009. The Deadlock of Post-colonial Intellectual: the Re/Presentation of “The Other”. Yüksek Lisans Tezi. İBUN Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kazaz, Gülден. 2013. A Comparative Study of the Sense of Displacement and Unbelonging in the Novels: The Saint of Incipient Insanities and The Buddha of Suburbia. Yüksek Lisans Tezi. YAŞAR Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kebeli, Sevim. 2007. Sömürgeciliğe Karşı: Abdülhak Hamid Tiyatrosu. Yüksek Lisans Tezi. İDBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kelleci, Tuğçe. 2015. Üçüncü Dünya Yaklaşımları Işığında Uluslararası Hukuk ve İnsani Müdahale: Libya Örneği. Yüksek Lisans Tezi. ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kesmez, Şengül. 2019. The Traumatic Impacts of Colonial Project on Igbo Society: Things Fall Apart, Arrow of God, and No Longer at Ease. Yüksek Lisans Tezi. BÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ketenci, Feyza. 2021. Erken Oryantalist Araştırmalarda Tasavvufun Menşei Problemi. Yüksek Lisans Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Khedher, Eymen. 2014. Oryantalist Sanat Eserlerinde Cinsiyet ve Mekân İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. GÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kılıç, Meyem. 2020. Afrika Edebiyatında Postkolonyalizmin Sudan Örneği: Tayyib Sâlih'in Kuzeye Göç Mevsimi Romanı. Yüksek Lisans Tezi. AYBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kıran, Mehmet. 2017. Kültür Felsefesi Bağlamında Daryush Shayegan'ın Eserlerinde Kültürel Şizofreni Sorununun Kavramsallaştırılmasının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kızılaslan, İshak. 2021. Çağdaş Oryantalist Düşüncede Kıraat Olgusu: The Encyclopaedia of the Qur'ân Örneği. Doktora Tezi. MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kızıлтаş, Şahin. 2015. Nadine Gordimer'in Romanlarında Toplumsal Ayrımcılık ve Irkçılık. Doktora Tezi. ATAÜNI Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kıbar, Özlem. 2020. Nurettin Topçu'ya Göre Batı Medeniyeti ve Emperyalizm. Yüksek Lisans Tezi. İSZÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kocabıyık, Banu. 2012. Representation of Cultural Space and Identity in Sandra Cisneros's Fiction. Yüksek Lisans Tezi. EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koparan, Can. 2013. Occidentalism, Hybridity and Acculturation in Enchantress of Florence and The White Castle. Yüksek Lisans Tezi. YETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koparanoğlu, Hafize Gül. 2011. Colonialism, Globalization and Resistance in Jean Rhys' Wide Sargasso Sea, Arundhati Roy's The God of Small Things and John Updike's Terrorist. Doktora Tezi. DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, Cemil Hakan. 2004. Sömürgecilik Siyasetine Üç Farklı Bakış: Smith, Marx, Lenin. Yüksek Lisans Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, Hatice Şule. 2008. Orientalism in Amy Tan's the Hundred Secret Senses and Saving Fish From Drowning. Yüksek Lisans Tezi. DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köktürk, Aytaç. 2010. The Problematic of Discussing Turkish Cinema over the Concept of People Satılık (Feature Length Film Script). Yüksek Lisans Tezi. BAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köseoğlu, Berna. 2014. Postcolonial Identity in Buchi Emecheta's in the Ditch and in Second Class Citizen in the Light of Edward Said's Postcolonial Discourse. Doktora Tezi. İAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kubat, Ali. 2021. Patriarchy and Double Colonization of Creole Women in Jean Rhys's Wide Sargasso Sea. Yüksek Lisans Tezi. KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kulieva, Elvira. 2018. "The East is a Delicate Matter" or Soviet Orientalism in Films about Central Asia 1955-1970. Yüksek Lisans Tezi. İHÜ Medeniyetler İttifakı Enstitüsü.

- Kulley, Vincent Mawuli. 2018. Nkrumah Döneminde Gana (1957-1966). Yüksek Lisans Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kutlubay, Ezgi. 2005. Identity Crisis and Subjectivity of Women in British Migrant and German Migrant Literature. Yüksek Lisans Tezi. EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kutluk, Aslı. 2006. The Self and the Other: Representations of Turkey and the Turks in the Travel Writings of Lady Mary Wortley Montagu and Richard Chandler. Yüksek Lisans Tezi. HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuzgun, Canan. 2017. Homing Desire in Fruit of the Lemon and Small Island by Andrea Levy. Yüksek Lisans Tezi. SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçükaşçı, Mustafa. 2002. Şarkiyatçı Arthur Jeffery ve Kur'an Çalışmalarının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küngerü, Ayhan. 2015. Uluslararası Medyada İsrail'in 2014 Gazze Saldırısının Temsili: CNN ve Al-Jazeera Kanalları Örneği. Yüksek Lisans Tezi. AKDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kwisongole, Collins Adam. 2019. Ngugi Wa Thiong'o's Representation of the Mau-Mau Uprising in His Petals of Blood and a Grain of Wheat. Yüksek Lisans Tezi. NKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lengerli Aydemir, Siray. 2019. Colonial Discourse and Resistance in Jean Rhys's Wide Sargasso Sea, Buchi Emecheta's Second Class Citizen and Fadia Faqir's My Name is Salma. Doktora Tezi. ATÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Llukacaj, Edona. 2014. The Ideologies of Oppression: a Comparative Study of Ngugi Wa Thiong'o and İsmail Kadare. Doktora Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Madi Madi, John. 2022. Multilateralism as Implemented in the Newly Independent Countries. Case of the World Health Organization and the Health Security in Cameroon From 2008 to Mid-2020. Doktora Tezi. KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Maro Kırış, İrem. 2007. Türkiye'de Kentsel İmgelemin Gelişimi: Erken Cumhuriyet Metinlerinde "Batı" Kenti. Doktora Tezi. YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Mert, Mahir Raşit. 2019. An Orientalist Approach to Amin Maalouf's Novel Origins: A Memoir. Yüksek Lisans Tezi. ERÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Metin, Abdullah. 2011. Bilimsellik, Karşı Söylem ve Düşünce Tarzı Bağlamında Oksidentalizm. Yüksek Lisans Tezi. GÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Metin, İsmail. 2015. Fransız Oryantalistlerin Siyer Literatüründe Hz. Muhammed İmajı (Maurice Gaudetfroy-Demombynes, Régis Blachère ve Maxime Rodinson Örneği). Doktora Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Moghimi, Zohreh. 1998. Colonial and Postcolonial Issue in V. S. Naipaul's West Indian Fiction. Doktora Tezi. HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Mollaer, Fırat. 2012. Kolektif Kimliği Yeniden Düşünmek: Edward Said ve Kimliğin Diyalektiği. Doktora Tezi. MSGSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mousa, Hamid, 2012. Silience and Defeat: the Shock of Colonization in Chinua Achebe's Things Fall Apart and Abdelrahman Munif's Cities of Salt. Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mutlu, Ayşe. 2007. A Comparative Study of the Saint of Incipient Insanities by Elif Shafak and Brick Lane by Monica Ali by Focusing on the Loss of Identity. Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Namaz, Yusuf. 2018. Ousmane Sembene Sinemasında Postkolonyal Söylemin Çok Katmanlı Analizi. Doktora Tezi. ERÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Onart, Sündüz. 2012. An Inquiry on the Representation of Oriental Women in Tariq Ali's Islam Quintet. Yüksek Lisans Tezi. CBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Onmus, Selime. 2012. Hybrid Identities in The Buddha of Suburbia by Hanif Kureishi and The Namesake by Jhumpa Lahiri. Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Onur, Petek. 2016. Changing Discourse on Women and İslam in Turkey in Ethnographic Studies. Doktora Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öncül, Derya. 2021. Maduniyet ve Sağlık İletişimi Bağlamında Suriyeli Mülteci Kadın Olmak: Bursa Örneği. Yüksek Lisans Tezi. MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Önder Arabacı, Rabia. 2019. Postcolonial Resistance in Fred D'aguiar's "Feeding The Ghosts" and Andrea Levy's "The Long Song". Yüksek Lisans Tezi. SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Önen, Nilüfer. 2021. ABD ve Avrupa Birliği Kapsamında Terörist ve Özgürlük Savaşçısı Kavramlarının Nelson Mandela ve Leyla Halid Örneği Üzerinden İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İAÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Özbek, Tercuman. 2018. Kur'an'daki Muarreb Kelimelere Oryantalistlerin Yaklaşımı. Yüksek Lisans Tezi. DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özcan, Fatma. 2020. Avrupa Merkezci Bilim Anlayışı. Yüksek Lisans Tezi. ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özcan, Tuğba. 2015. The Ambivalent Political Agency of Intellectual Religious Women in Turkey: a Case Study of the Abortion Debate in 2012. Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özçelik, Tacettin Gökhan. 2015. Doğu ve Batı Dikotomisinin Yarattığı Gerçeklik: Oryantalizm – Oksidentalizm. Doktora Tezi. BUÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özçöllü, Rifat. 2020. Third Cinema in Sub-Saharan Africa: a Multi-Layered and Holistic Seeing Model. Yüksek Lisans Tezi. BAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Özdem, Esra. 2012. Fatma Aliye, Halide Edip Adivar ve Nermin Abadan Unat'ın Eserlerinde Oryantalizmin Etkisi ve Kadın. Yüksek Lisans Tezi. MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, Gözde. 2019. Postkolonyalist Söylem Bağlamında V.S. Naipaul ve Nehrin Dönemeci. Yüksek Lisans Tezi. BÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdoğan, Sümeyye. 2018. Modern Mimarlık Hareketi ve Hasan Fethi. Yüksek Lisans Tezi. YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özek Bavli, Kübra. 2021. Self Oryantalizm ya da Oksidentalizm: Kürt Filmlerinde “Batı” “Occident” Temsili. Yüksek Lisans Tezi. MAÜ Yaşayan Diller Enstitüsü.
- Özer Ütük, Seher. 2016. Reverse Orientalism in the Turkish Translations of Turkish Embassy Letters of Lady Mary Wortley Montagu. Yüksek Lisans Tezi. HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özkaçar, Burcu. 2015. Reading Modernity in India: the Practice of Widow - Burning in the Light of Nineteenth and Twentieth Century Debates. Yüksek Lisans Tezi. BOÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özker, Başak. 2022. Istanbul in the East-West Spiral by British and Turkish Writers. Doktora Tezi. ESOGÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özlük, Ahmet. 2018. Oryantalizm Bağlamında Dersim Meselesi. Yüksek Lisans Tezi. PAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özonur, Zeynep. 2022. Çoğul Modernite ve İran Örneğinde Kamusal Alana Yansımaları. Doktora Tezi. MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özsaraç, Habibe. 2014. Siyahi İngiliz Bildungsroman: Hanif Kureishi'nin The Buddha of Suburbia, Andrea Levy'nin Fruit of the Lemon ve Diran Adebayo'nun Some Kind of Black Romanlarında Diaspora Kimlikleri. Yüksek Lisans Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özsezer, Sedat Erdem. 2018. Postkolonyal Perspektiften Ruanda'da Etnisite Temelli Ayrım ve Ruanda İç Savaşı. Yüksek Lisans Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özsoy, Nuriye. 2010. Der İslam Dergisinde Yayımlanan 112. El-İhlas Suresiyle İlgili Makaleler Örneğinde Oryantalistik Kur'an Çalışmalarının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, Ferhan. 2002. The West as the “Other” in The Romantics by Pankaj Mishra. Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, Göksal. 2020. Gelenek ve Modernite Dikotomisinde Türk Popüler Müzik Yapıları ve Melezlik. Yüksek Lisans Tezi. BUÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, Salim Aykut. 2009. The Palestinian Politics of Democratization in Israel and the West Bank: a Comparative Study of Colonial and Post-colonial Contexts. Yüksek Lisans Tezi. BOÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Öztürk, Sare Rabia. 2019. From Minority Writer to Turkish Exemplar: How Elif Shafak Was Consecrated for the Arab Reader. Yüksek Lisans Tezi. BOÜN Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Palabıyık, Mustafa Serdar. 2010. Travel, Civilization and the East: Ottoman Travellers' Perception of the East in the Late Ottoman Empire. Doktora Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pancaroglu, Seda Bahar. 2020. Haunted Interactions: Tracing the Narrator in Postcolonial Neo-Victorian Fiction. Yüksek Lisans Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Parten Altuncu, Arzu. 2017. Çağdaş Sanatta Bir İmaj Olarak Ortadoğu. Sanatta Yeterlilik. KOÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Peker Dağlı, Sanem. 2019. Orientalist Imagery in the Films Il Bagno Turco, Zenne Dancer, and Auf der Anderen Seite. Yüksek Lisans Tezi. YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pekünlü, Zeyno. 2010. Türkiye'de 1950 Sonrasında Değişen Kimlik Yapısının Resim Sanatı Üzerindeki Etkileri. Sanatta Yeterlilik. MSGSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pelvanoğlu, Emrah. 2006. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Şiir Eleştirisinde Avrupa Merkezilik. Yüksek Lisans Tezi. İDBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Polat, Hüseyin. 2011. Alman Oryantalistlerin Kur'an ve Tefsir Çalışmaları (Rudi Paret Örneği). Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Randrianarison, Faly Heriniaina. 2019. Françafrique- Fransa'nın Afrika'da Siyasi ve Ekonomik Etkisi: Madagaskar Örneği. Yüksek Lisans Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sabanovic, Selma. 2002. A Divisive History: Serb, Croat and Bosniak Nationalism in Post-war Bosnia and Herzegovina History Textbooks. Yüksek Lisans Tezi. BOÜN Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sağır Mason, Çiğdem. 2014. The Specters of Colonialism: Epistemic Racialization of European Muslims and İslam in Europe. Doktora Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarıarslan, Mehtap. 2009. The Portrait of a Post-colonial and Post-modern Woman in London: a Study of Clash of Civilizations in Monica Ali's Brick Lane. Yüksek Lisans Tezi. FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarıkahya, Bayan Asım. 2021. Magical Realism in Salman Rushdie's Midnight's Children and The Moor's Last Sigh: a Postcolonial Study. Yüksek Lisans Tezi. İYYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarıkaya, Özgür. 2019. 2000 Sonrası Hollywood Sineması'nda Postkolonyal Etkiler. Yüksek Lisans Tezi. MEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Savaş, Kudret. 2018. Ahmet Midhat'ın Eserlerinde Oksidental Bakış Açısı. Doktora Tezi. NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saygın, Alkım. 2015. 20. Yüzyıl Türk Düşüncesinde Garbiyatçılık (Oksidentalizm) Üzerine Bir İnceleme. Doktora Tezi. GÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Selimoğlu, Ömer. 2020. Alman Oryantalizminde Osmanlı Dönemi Mûsikîsi. Doktora Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sertel, Ömer Faruk. 2022. 1899'dan Günümüze Sudan: Postkolonyalizm Perspektifinde Bir Analiz. Yüksek Lisans Tezi. SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Serteser, Gözde. 2013. Kültürel Çevirmen Kimliğiyle Halit Hüseyini ve The Kite Runner İle A Thousand Splendid Suns Adlı İki Romanın Türkçe Çevirilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sevdeğer Elibol, Gökşen. 2012. The Role of Gender Differences in Understanding of the East and Eastern Women: the Portrayal of Turkish Women by American Male and Female Writers in 19th Century. Yüksek Lisans Tezi. KHÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Shareef, Siham Mohammed. 2019. Exploration of Identity in Chimamanda Ngozi Adichie's Purple Hibiscus, Half of A Yellow Sun, and Americanah. Yüksek Lisans Tezi. YYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Silindir, Gülten. 2014. Jean Rhys'in Voyage in the Dark ve Chinua Achebe'nin Things Fall Apart Adlı Romanlarında Sömürge Sonrası Feminizm Kuramının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Soares, Leondina. 2016. Amílcar Cabral's Political Ideas and Their Influence on Cape Verdean Independence. Yüksek Lisans Tezi. ERÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Soltayev, Zelimhan. 2009. Rus Oryantalistlerinin Siyer Çalışmaları (19 ve 20. Yüzyılları). Doktora Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Soydan, İlknur. 2015. Imperialism, Orientalism and Post-coloniality in Modern British Literature. Yüksek Lisans Tezi. İAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Soylukan, Sevil. 2019. Arab Mothers and Their American Daughters: Reading Susan Muaddi Darraj's "The Inheritance of Exile" in the Light of Edward Said's Thoughts on Exile. Yüksek Lisans Tezi. SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Soysal, Funda. 2001. A Story of the First Constitutional Period From the Early Republican Era. Yüksek Lisans Tezi. BOÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Soysal, Mustafa. 2012. Existential Struggles of the Self and the Other: Jean Rhys's Voyage in the Dark and Wide Sargasso Sea as Postcolonial Novels. Yüksek Lisans Tezi. ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Soyuçok, Selime. 2011. The Contemporary Multicultural English Novel and Ideology. Yüksek Lisans Tezi. P Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sönmez, Abdulvahap. 2014. Alienation in The Namesake by Jhumpa Lahiri. Yüksek Lisans Tezi. YY Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sönmez, Pelin. 2014. Avrupa Birliği’nde Yeni Dönem Postkolonyal İlişkiler ve G Politikaları Diyaloğu. Doktora Tezi. İ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sürmeli, Ziya. 2017. Sinemada Oryantalist ve Oksidentalist Söylem: Fatih Akın Filmleri rneği. Yüksek Lisans Tezi. OD Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, Büşra. 2015. Orhan Pamuk Romanlarında Oryantalizm. Yüksek Lisans Tezi. ESOGÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, Mehmet Murat. 2007. Edebiyatın Sosyolojisi: Metin, Tarih, Dünya (Jameson, Bourdieu, Moretti, Tanpınar). Yüksek Lisans Tezi. SAU Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, Nurcan Selvi. 2007. The Subversion of the Other in Nadine Gordimer’s July’s People, A Sport of Nature and The Pickup. Yüksek Lisans Tezi. H Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, Serdar. 2021. Türkiye’de İslamcılık Düşüncesinin Postkolonyal Teori erevesinde İncelenmesi: Nurettin Topçu ve Sezai Karakoç’un Dergi Yazıları rneği. Doktora Tezi. İM Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şanlı, Yadigar. 2013. Orhan Pamuk’un Romanlarında Doğu-Batı Algısı. Doktora Tezi. İ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şen, Ayşe Irmak. 2017. The Vicious Circle of Comparison: Creative Labor and Occidentalism in Documentary Filmmaking in Turkey. Yüksek Lisans Tezi. S Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şen, Sebahattin. 2009. Kültürel Temsiller Oryantalizm ve Sinema: Türk Sinemasında Kürt/Doğu Temsilleri. Yüksek Lisans Tezi. MSK Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____. 2016. Türk Sinemasında Kürtlüğün Kuruluşu. Doktora Tezi. MSGSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şentürk, Habibe. 2010. The 1989 Migration From Bulgaria to Turkey: Nationalism and Identity Among the Migrants. Yüksek Lisans Tezi. BON Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şerbetçi, Didem. 2013. Postkolonyal Feminizm Bağlamında “Küresel Kızkardeşlik” Kavramının İncelenmesi: Hindistan rneği. Yüksek Lisans Tezi. AD Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şimşek, Buse. 2021. Ambivalence and Unhomeliness in By the Sea by Abdulrazak Gurnah and Brick Lane by Monica Ali. Yüksek Lisans Tezi. P Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Şimşek, Zeynep Nur. 2021. Fesli Maymunlar: Son Dönem Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet'e Evrim Edebiyatı ve Edebiyatın Evrimi (1894-1934). Yüksek Lisans Tezi. İDBÜ Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şirin, Yekta. 2020. Oryantalizm Bağlamında Ferzan Özpetek Sineması. Yüksek Lisans Tezi. MAÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Şişli, Fatma. 2017. Reklamlarda Oryantalist ve Re-oryantalist Söylem "Türk Hava Yolları ve Coca Cola" Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İTİCÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taburoğlu, Özgür. 2000. The Interdisciplinary in Social Sciences an Inquiry into Selected Accounts of Modernity in Turkey. Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Takmaz, Hazal. 2014. Humanitarian Intervention Literature and its Critics: the Case of Libya Intervention and Killing of Gaddafi. Yüksek Lisans Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Takva, Serdar. 2020. Representation of Migrant Experience in Sam Selvon's The Lonely Londoners (1956), Tayeb Salih's Season of Migration to the North (1966) and Hanif Kureishi's The Buddha of Suburbia (1990). Doktora Tezi. ATÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tarih, Ümit. 2016. 19. Yüzyıl Oryantalist Seyahatnamelerinde ve 21. Yüzyıl Batı Medyasında Türk İmgesi. Yüksek Lisans Tezi. ERÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekin, Kuğu. 2010. Parody in the Context of Salman Rushdie's Magical Realistic Fiction: Midnight's Children, The Moor's Last Sigh, and Salimar the Clown. Doktora Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Terzi, Hülya. 2021. Osmanlı-Türk Tarih yazımında Tanzimat Algısı. Yüksek Lisans Tezi. AHBVÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Tezyetiş, Mehmet. 2022. Sosyal Refah Kavramının Avrupamerkezci Doğasına Meydan Okumak: İslam Düşüncesinden Alternatif Bir Söylem-Said Nursi Örneği. Doktora Tezi. AYBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tuncay, Ertuğrul Gazi. 2019. Oryantalistlere Göre İcmâ. Yüksek Lisans Tezi. OMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tunç, Gökhan. 2011. Millî Mücadele'nin Türk Romanına Yansıması. Doktora Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, Ayşegül. 2007. Historiographic Metafiction in Postcolonial Literature: Foe, Wide Sargasso Sea and Midnight's Children. Yüksek Lisans Tezi. BOÜN Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, Özgür Atılım. 2015. The Concept of "Exile" within and Beyond the Post-colonial Theory. Yüksek Lisansüstü Tezi. NKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Turan, Seçil. 2020. Eurimages Destekli Türk Filmlerinin Self Oryantalizm Kavramı Çerçevesinde İncelenmesi: 2014-2018. Yüksek Lisans Tezi. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkoğlu, Didem. 2008. Snapshots of Popular Turkish Nationalism: Neo-Kemalism, Bestsellers and Facebook. Yüksek Lisans Tezi. BOÜN Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Tütmez, Elif Dilan. 2021. Post-kolonyal Feminizm Açısından Savaşta Kadın: Bosna Örneği. Yüksek Lisans Tezi. BUÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tütüncü, Fatma. 2007. The National Pedagogy of the Early Republican Era in Turkey. Doktora Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uğurlu, Göksu. 2012. Uluslararası Hukuka Üçüncü Dünya Yaklaşımları. Yüksek Lisans Tezi. HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uğurlu, Ömer Faruk. 2019. Frantz Fanon in The Context of Colonial Discourse. Yüksek Lisans Tezi. AYBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ula, Duygu. 2012. Twentieth Century Queer Literature and Orientalism. Yüksek Lisans Tezi. SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uluskan, Yağız Çağın. 2020. Eurocentrism in Development Debate: Critique of Eurocentrism in IR. Yüksek Lisans Tezi. DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzluer, Müge. 2005. The Concept of Womanhood in the Novels of Flora Nwapa. Yüksek Lisans Tezi. EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzun, Begüm. 2008. Gypsies, The Roma and Justice Claims: the Case of Lüleburgaz. Yüksek Lisans Tezi. BOÜN Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzuncan, Bünyamin. 2016. Portraying the PKK: a Critical Discourse Analysis on the News Coverages of the BBC. Yüksek Lisans Tezi. University of London: Economics and Political Science.
- Uzunöz, Okan. 2022. Oryantalistlerin İslam Tarihi Kaynaklarını Okuma Sorunu: Hz. Peygamber Döneminde Yahudilerin Medine’den Çıkarılmaları Örneği. Yüksek Lisans Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üstündağ, Seren. 2015. Between “Rebellion” and “Massacre” Discourses: Dersim 37-38 in Turkish Novels. Yüksek Lisans Tezi. İBÜN Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vardar, Ayza. 2012. Çeviribilimde Sömürgecilik-Sonrası Dönemeç: Çeviriyle Sömürgeleştirilenin Çeviriyle Özgürleştirilme Çabası. Doktora Tezi. YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vargı, Nimet Elif. 2010. The Imagery of Woman in Nineteenth Century Orientalist Photography. Yüksek Lisans Tezi. İDBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Vural, Didem. 1999. Oryantalist Dönemde Avrupa'dan Türkiye'ye Gelen Yabancı Ressamlar ve Türk Resim Sanatına Etkileri. Doktora Tezi. GÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Woukouo Nsangou, Zouberou. 2016. Ethno Regional Demands and Nation Building in Cameroon. Yüksek Lisans Tezi. ERÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yabancı, Orhan. 2012. Çanakkale ve Balıkesir Yöresinde I. Ulusal Mimarlık Akımı. Yüksek Lisans Tezi. ÇOMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yağız, Elif Ceylan. 2020. A Comparative Study on Nadine Gordimer's "None to Accompany Me" and its Turkish Translation in Terms of Postcolonial Themes and Language. Yüksek Lisans Tezi. ATÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yağlıdere, Hale. 2020. Liminality and Border Crossing in Monica Ali's "Brick Lane", Kiran Desai's "The Inheritance of Loss" and Tsitsi Dangaremba's "Nervous Conditions". Doktora Tezi. SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yahaya, Abubakar Muhammad. 2014. Freedom or Suppression: Representation of Women in Nigerian Cinema. Yüksek Lisans Tezi. YAŞAR Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yalçın, Nur. 2019. Avrupa'da Aşırı Sağ ve Nefret Söylemi: Fıtna (Fitne) ve Submission (Teslimiyet) Filmleri Örneği. Yüksek Lisans Tezi. NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yapar Demirciler, Dilara. 2016. A Study of Mimicry in V. S. Naipaul's The Mimic Men and Emine Sevgi Özdamar's The Bridge of the Golden Horn. Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yapıcı, Fatma. 2004. 1990'lardan Günümüze Amerikan Savaş Filmlerinde Üçüncü Dünya Ülkelerinin Sunumu. Yüksek Lisans Tezi. EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yaren, Özgür. 2007. Avrupa Göçmen Sineması. Doktora Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yaseen, Abdulqader. 2021. Mimicry in George Orwell's Animal Farm and Chinua Achebe's Things Fall Apart: a Postcolonial Reading. Yüksek Lisans Tezi. KBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yassitepe, Ece. 2014. Aimé Césaire'in Tiyatrosu. Yüksek Lisans Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuz, Arzu. 2016. 11 Eylül Saldırıları Sonrası Hollywood Sinemasında Ortadoğu Halklarının Sunumu. Yüksek Lisans Tezi. EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuz, Betül. 2021. XX. Yüzyıl İlk Yarı (1900-1950) Seyahatlerinde Avrupa Tahayyülü. Yüksek Lisans Tezi. MSGSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuz, Mehmet Ertuğ. 2010. Postkolonyalist Söylem Işığında George Orwell ve Birmanya Günleri. Doktora Tezi. ATAÜNI Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Yazıcı, Şeyma. 2014. Televizyon Dizilerinde Oryantalizm Etkisi; Muhteşem Yüzyıl Dizisinde Harem Temsili. Yüksek Lisans Tezi. İAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yelmiş, İmren. 2007. Fragmentation and Identity in Derek Walcott's Dream on Monkey Mountain and Pantomime. Yüksek Lisans Tezi. HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yerlikaya, Turgay. 2014. Oryantalizm: Türk Medyasında Self-oryantalizm. Yüksek Lisans Tezi. MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yeşilçavdar, Şeyma. 2018. Representations of Arab-American Identities in the Works of Diana Abu Jaber. Yüksek Lisans Tezi. EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, Ayşegül. 2019. Katılımcı Siyaset Tartışmalarına Bir Katkı: Gayatri Chakravorty Spivak ve Maduniyet. Yüksek Lisans Tezi. BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, Emine. 2016. Türk Televizyon Dizilerinde Oryantalizmin Etkisi: Muhteşem Yüzyıl Örneği. Yüksek Lisans Tezi. SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, Elif Çağla. 2021. Postkolonyal Teori ve İnsan Hakları. Doktora Tezi. AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, Nazan. 2015. Hybridity in Geoffrey Chaucer's The Canterbury Tales: Reconstructing Estate Boundaries. Doktora Tezi. HÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılgin, Reşat. 2019. Yerli Sosyolojinin İmkan ve Sınırlılıkları. Yüksek Lisans Tezi. BAÜN Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, Nuh. 2016. Avrupamerkezci Bir İnşa Olarak "İslamî İkonoklazma Tezi"nin Eleştirel Analizi. Doktora Tezi. AYBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, Serkan. 2020. National Identity and Otherness in the 19th Century Historical Novel. Yüksek Lisans Tezi. YETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yiğit, Emine. 2014. Modernite Eleştirisi ve Namık Kemal'in Dini ve Siyasi Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi. HİTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yücedağ, Seçil. 2016. La Femme Turque Chez Pierre Loti. Yüksek Lisans Tezi. SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüksel, Gökhan. 2020. 11 Eylül Sonrası Romanlarda Farklı Müslüman Temsilleri: Postkolonyal Bir Yaklaşım. Doktora Tezi. ATAÜNİ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yükselova, Zofie. 2004. İngiliz Kadın Seyyahlarından Lucy Mary Jane Garnett'in Seyhatnamesi İle Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey'in Hatıralarına Göre XIX. Yüzyılın Sonunda Türk Gelenekleri ve Göreneği. Yüksek Lisans Tezi. EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.